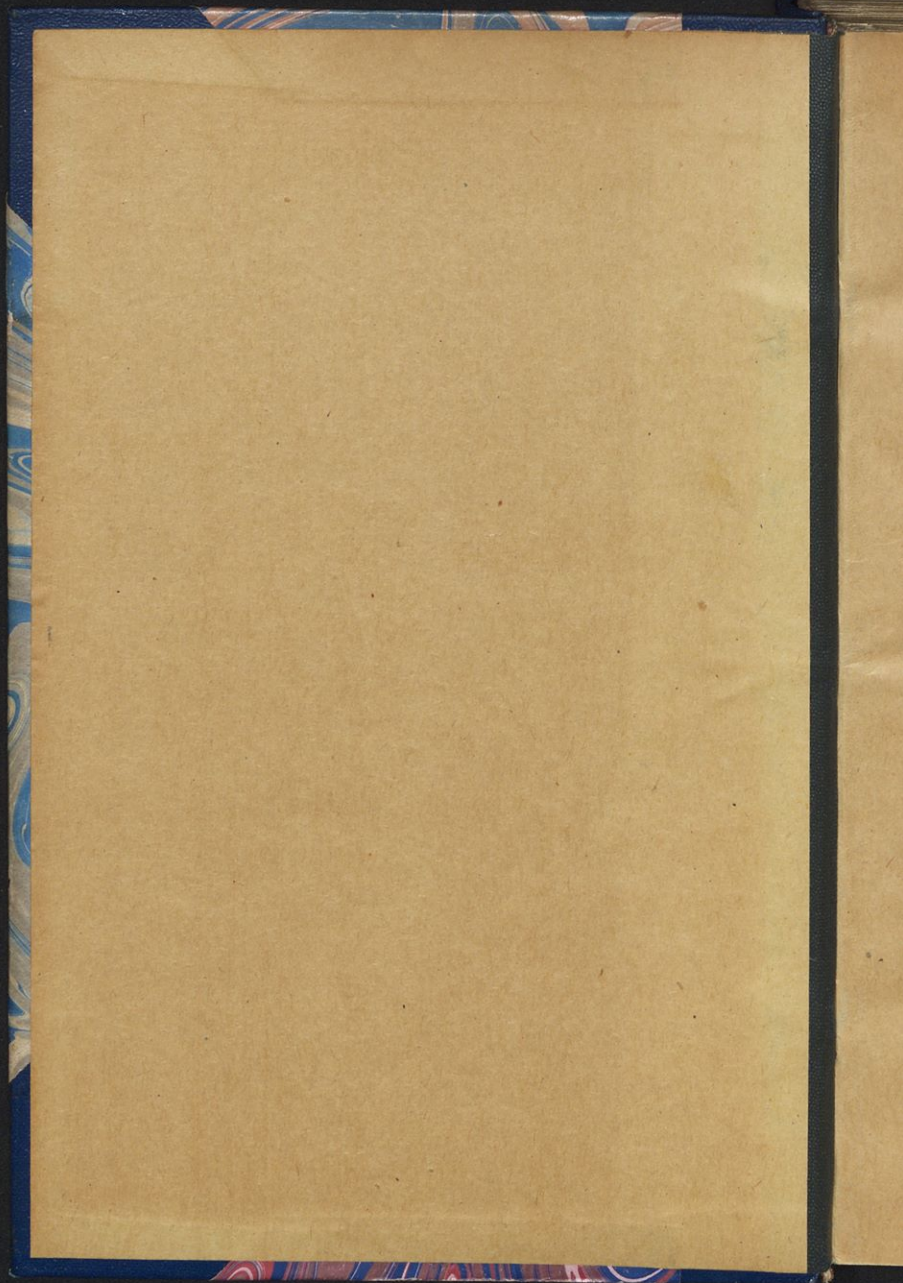


M 39736  
1-2





# Slovenska čitanka

za

prvi razred srednjih šol.

Sestavil in izdal

dr. Jakob Sket,

c. kr. profesor.

**Prvi zvezek.**



**V Celovcu, 1889.**

Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja.

III, M, 39.736, h



0300h0722

	Stran
89. Limbarska gora. Nár. — P. Hicinger . . . . .	90
90. Severni jelen ali sedlón. Iz „Besednika“ . . . . .	91
91. Uganka. Iz „Vrtca“ . . . . .	94
92. Popotnika in medved. Fr. Metelko . . . . .	94
93. Medved. Fr. Erjavec . . . . .	95
94. Kmet in prorok. Po „Vuku Vrčevicu“ . . . . .	100
95. Telovádec. Lujiza Pesjakova . . . . .	101
96. Krajcar opisuje svoje življenje. H. Podkrajšek . . . . .	101
97. Pomlad. A. Praprotnik . . . . .	103
98. Pesniji sladki glas. A. Slomšek . . . . .	104
99. Majnikova pesen. Fr. Cimperman . . . . .	104
100. Konj. V. Janežič . . . . .	105
101. V gozdeku. J. Leban . . . . .	107
102. Peter Klepec. „Národna“ . . . . .	108
103. Vesela tovaršija. I. Tomšič . . . . .	109
104. Odvažnost ruskega kmeta. I. Steklasa . . . . .	110
105. Mlaj. Fr. Krek . . . . .	110
106. Sreča in Nesreča. „Ruska národna“ . . . . .	111
107. Oslova senca. Fr. Metelko . . . . .	112
108. Tožeča ptica. Fr. Cimperman . . . . .	113
109. Kralj in njegovi trije sinovi. Nár. — P. Gros . . . . .	113
110. Deček in metulj. Lujiza Pesjakova . . . . .	114
111. Kako je znal soditi Rudolf Habsburški. Fr. Hubad . . . . .	115
112. Juterno solnce. A. Slomšek . . . . .	116
113. Bodimo usmiljeni in odkritosrčni. Nár. zapis. G. Križnik . . . . .	116
114. Ne povej vsega, kar veš. A. Žagar . . . . .	118
115. Otročja želja. I. Navratil . . . . .	118
116. Voda. I. Tomšič . . . . .	119
117. Ptica. P. Gros . . . . .	120
118. Čerkniško jezero. J. Božič . . . . .	120
119. Hladnokrvnost. Iz „Vrtca“ . . . . .	122
120. Lesena riba. M. Vilhar . . . . .	122
121. Rimska cesta. J. Jesenko . . . . .	123
122. Sekire in drevje. A. Slomšek . . . . .	125
123. Pravljica o rojenicah. Nár. zapis. Fr. Malavašič . . . . .	125
124. Prevarljivo jabolko. Fr. Cimperman . . . . .	127
125. Jurij Japelj kot mladinoljub. Iz „Vrtca“ . . . . .	127
126. Zastavica. M. Vilhar . . . . .	130
127. Navzočnost duhá. Iz „Vrtca“ . . . . .	130
128. Kmet in sinovi. Fr. Metelko . . . . .	130
129. Domače in druge živali v pregovoru . . . . .	130
130. Črviček. I. Tomšič . . . . .	131
131. Prigodki iz hroščevega življenja. Š. Meglič . . . . .	131
132. Orač. M. Vilhar . . . . .	136
133. Cesar Jožef II. pri plugu. I. Tomšič . . . . .	137
134. Pluga. M. Vilhar . . . . .	137
135. Popotnika in lipa. Fr. Metelko . . . . .	137

	Stran
136. Spužva ali morska goba. I. Tomšič . . . . .	138
137. Mavrica. S. Gregorčič . . . . .	139
138. Repatice. J. Jesenko . . . . .	139
139. Prevzetnost se sama kaznuje. Nár. zapis. Fr. Praprotnik . . . . .	142
140. Očetova roka. V. Orožen . . . . .	142
141. Obogateli trgovec. J. Gradáčan . . . . .	143
142. Vesela žetev. Fr. Krek . . . . .	143
143. Izpremembe na zemlji. Fr. Marn . . . . .	143
144. Veseli pastir. S. Gregorčič . . . . .	145
145. Človeško truplo. A. Janežič . . . . .	145
146. Sraka in mlade. V. Vodnik . . . . .	146
147. Bankovec. Iz „Vrtca“ . . . . .	146
148. Znamenja deža. M. Valjavec . . . . .	148
149. Vedro in vodnjak. A. Slomšek . . . . .	149
150. Večer. Gr. Krek . . . . .	150
151. Cesar Jožef II. in kmetica iz Šumave. Iz „Novic“ . . . . .	150
152. V posnemo. P. Gros . . . . .	151
153. Mravlja. Fr. Erjavec . . . . .	151
154. Bučelar. Fr. Cegnar . . . . .	159
155. Kako je Pavliha kukca prodal. Nár. zapis. F. Peščenikar . . . . .	160
156. Divja rožica. S. Jenko . . . . .	162
157. Studenec. Iz „Vrtca“ . . . . .	163
158. Mornarska. A. Umek . . . . .	164
159. O smrti Ivana Stojkoviča. Iz „Vrtca“ . . . . .	164
160. Z deža pod kap. Fr. Krek . . . . .	166
161. Komu je pel? Iz „Novic“ . . . . .	166
162. Kaj je bolje? v pregovoru . . . . .	167
163. Srajca zadovoljnega. Národna iz „Vrtca“ . . . . .	167
164. Na goro. M. Vilhar . . . . .	168
165. Čemu so hribje? Iz „Besednika“ . . . . .	169
166. Oj planine. Fr. Levec . . . . .	170
167. Narodne pripovedke o kralju Matjažu. Zapis. M. Heric in D. Trstenjak . . . . .	171
168. Praznik posvečuj! J. Jurčič . . . . .	173
169. Koliko je vreden jeden „oče naš“. I. Tomšič . . . . .	174
170. Nauki za življenje . . . . .	175
171. Vesele počitnice. Fr. Krek . . . . .	175
172. Če bo prišlo, ne bo prišlo; če ne bo prišlo, bo pa prišlo. Národna, zapis. Fr. Medić . . . . .	176
173. Moj dom. A. Praprotnik . . . . .	178
174. Gostoljubnost pri Slovanih. I. Tomšič . . . . .	178
175. Kosec. Fr. Cegnar . . . . .	180
176. Pošteni loncevezec. Po českem — H. Podkrajšek . . . . .	180
177. Pomagaj si sam. A. Žagar . . . . .	181
178. Kmetsko znamenje. Fr. Levstik . . . . .	181
179. Človek. Fr. Erjavec . . . . .	182
180. Cesarska pesen. „Novice“ 1855 . . . . .	184

## 1. Modrost.

1. Ni na svetu boljš'ga blaga,  
Ni nobena stvar tak draga,  
Kakor sveta je modrost!  
Ona mladih dnij lepota,  
Ona starih dnij dragota,  
Njo oskrbi si mladost!
2. Modrih naukov se učiti,  
Svetih čednost' osvojiti:  
To mladini dá modrost;  
Ona se nam ne postara,  
Tudi tat za njo ne bara:  
Večna njena je vrednost.
3. Bode enkrat vse minilo,  
Nas posvetno zapustilo,  
Nam ostane še modrost.  
Tam med angelji častila  
Se modrost bo in delila  
Nam nebeško visokost.

*A. Slomšek.*

## 2. Salomonova sestra.

Nášemu ljudstvu je znana ne le modrost kralja Salomona, nego tudi modrost njegove sestre. O Salomonovi sestri se pripoveduje, da je ona pokazala sodarjem šestilo (cirkelj). Nekdaj sodarji niso mogli zvečer vsak svojega izgotovljenega soda postaviti po koncu, ampak dolgo in mnogo so se morali mučiti, predno 5 so dno spravili v sod. Nekega dne se je šla Salomonova sestra izprehajati ter je videla, kako so sodarji sod gnetli, da bi dno spravili vá-nj. Ker so se ji smilili, stopi k njim ter jih vpraša: „Kaj pa je, da se s tem sodom tako mučite?“ „To kolo“, pravijo na dno kažoč, „nagaja nam; nikakor ga ne moremo popol- 10 noma izokrožiti“. „Ali ne poznate šestila? S šestilom lahko popolnem okroglo dno naredite. Kdor naredi za moje noge primerne črevlje, ne da bi mi jih meril na noge, temu pokažem to skrivnost, kako se s šestilom naredi okroglo dno.“

Sodarji so si potém zeló glave belili, kako bi Salomonovi 15 sestri primerne črevlje naredili ter zvedeli skrivnost, kako se dela okroglo dno. Ali zamán; pri vsakih črevljih, ktere so ji prinesli, rekla je, da jih ne more nositi. Bila pa je med sodarji zvrta glava. Ta spleza v kraljev vrt, kjer je imela Salomonova

20 sestra kopališče, ter previdno potrosi s pepelom pot do kopališča. Salomonova sestra se je prišla kopat in je zopet odšla, ne da bi opazila, da je pot s pepelom potrošen. V pepelu so se poznale stopinje kraljičinih nog, ki so bile podobne rokam, in po sledéh so dali sodarji napraviti črevlje, ki so se ji popolnoma prilekali.

25 A zdaj je morala Salomonova sestra tudi sodarjem pokazati šestilo, s katerim se dela okroglo dno. Od sih dob se sodarjem ni treba več toliko mučiti, da naredijo okroglo dno. —

Salomonova sestra je kazala svojo modrost tudi v spretnem ponarejanju cvetlic, ktere je tako umetno izdelovala, da vsak, 30 kdor ni imel ostrega očesa in ni cvetlice poduhal, ni mogel razsoditi, ali je prava ali ponarejena.

Nekega dne jo obišče brat Salomon. V njenem stanovanju je bilo po letu in po zimi polno cvetlic deloma pravih, deloma ponarejenih. Prišedšemu bratu, modremu kralju Salomonu, reče 35 sestra: „Ako si res modrejši od mene, povej, ktere cvetlice so tukaj prave in ktere ponarejene, pa ne da bi se ktere dotaknil ali jo poduhal.“

„Takoj ti povém“, reče Salomon, „samo dovoli, da poprej stopim k ulnjaku ter pogledam, ali bučele že rojé.“

40 „Dobro, le poglej!“ pravi sestra. Salomon gre k ulnjaku; a kmalu se vrne v pesti imajoč nekoliko bučelic, ktere izpusti v sobi. Letajoče bučelice so samó na prave cvetlice sedale, a ne na ponarejene. Zdaj je Salomon lahko pokazal sestri, ktera cvetlica je prava in ktera je ponarejena, ne da bi se ktere dotaknil ali jo povohal. S tem je kralj Salomon dokazal, da je 45 vendar on le še modrejši nego li sestra njegova. *I. Skuhala.*

### 3. Očali kupuje, da bi znal čitati.

Oče pošlje sina v mesto v šolo. Ko pride sin v mesto, hodi nekaj dni s svojim prijateljem po mestu okoli, pa vidi pri mnogih ljudeh starih in mladih očali in vpraša svojega tovariša, zakaj óni ljudje nosijo očali. A on mu odgovori, da ti ljudje 5 zató nosijo očali, da boljše in lažje čitajo in pišejo, ter mu tudi reče, da so ti ljudje pametni. Kedar to deček čuje, reče sam sebi: „Čemu bi se jaz toliko let mučil in učil se? Tudi jaz si kupim očali, da takoj znam čitati in pisati.“ Drugi dan gre v prodajalnico, kjer so bile očali na prodaj, in prinesó mu jih od



vsake vrste; on natakne jedne in prosi, da mu dadó knjigo. On 10  
vzame knjigo, ali narobe, in ko le nikakor ni mogel čitati, reče:  
„Te očali niso za nič, dajte mi druge.“ — Tako je šlo dalje po  
redu in vedno jednako. Tu zapazi prodajalec, da drži deček  
knjigo narobe, in mu reče, naj jo obrne; toda niti zdaj ni bilo  
bolje, zato reče deček prodajalcu: „Ali me varate, ali mi pa nočete 15  
prodati dobrih očalij?“ — Domisli se prodajalec pravega, pa mu  
reče: „Oči so tvoje, prijatelj moj, zdrave, in očali moje dobre,  
toda mozeg je tebi pokvarjen.“ Po *Vuku Vrčeviću.*

#### 4. Bog je moj ščit.

1. Bog je moj ščit!

V njegovi roki je moje življenje,  
Njemu se voljno udam;  
Misli in dela, moči, hrepenenje,  
Njemu darujem, kar imam.

2. Bog je moj lek!

Ako zadene me strela nezgode,  
V prsih trepeče srcé  
Žalosti meč mi nesmilno prebode,  
Ako prelivam solzé.

3. Bog je moj up!

Ako ves svet me preganja, sovraži,  
Kaj mi je skrb ali mar?  
Bog mi pomaga, me čuva, tolaži,  
Ne zapusti me nikdár.

*J. Gomilšak.*

#### 5. Dragotin in njegov oče.

V nekem mestu na Turškem je prebival Dragotin v revni  
hišici, da v njej celó deža in mraza ni bil varen; pa v vsem  
mestu ni bilo pridnejšega od njega. Komaj se je danilo, delal  
na vrtu, in predno ga je solnce obsijalo s svojimi žarki,  
že mu je od truda pot lice polival. Pa vedno je bil vesel, zakaj 5  
delal je za svojega starega očeta in ljubo svojo ženico.

Pa njegovo veselje se je v žalost izpreobrnilo, ko mu je  
Bog sina dal. Vedno je premišljeval o svojem detetu in vzdihoval:  
„O nedolžno otroče! glej, rojeno si, da boš trpelo, s potnim  
obrazom si boš kruh pridobivalo; delalo boš od zore do mraka, 10  
pa še ne bodeš zadosti najedlo, niti si odeje pridobilo, ne mirno  
v svoji podrti hišici spavalo.“

Noč in dan je zdaj mislil Dragotin, kako bi si pomagal in si poskrbel srečnejšo prihodnjost. Zdaj mu je prvokrat v življenju 15 osemdeset let stari oče nadležen postal. Večkrat si je mislil: „O da bi rajši to, kar za očeta potrosim, mogel na stran dejati! Res je, da bi le malo bilo, pa enkrat bi bil vendar lep denar.“ Iz začetka se je sicer prestrašil take misli; toda zopet se je vzbudila, in zadnjič odloči starega očeta iz hiše pahniti.

20 V tistem mestu je bilo več siromašnic za stare ljudi. Tú bi se bili morali starčki dobro hraniti; pa lakomni predstojniki so to lepo ustanovo toliko na zlo obrnili, da je vsakdo trepetal, kdor je moral ondi pomoči iskati.

Še pred nekoliko meseci je Dragotin sam miloval tiste, ki so 25 tam gladovali; zdaj se je pa predrznil sam staremu očetu svoj namen razodeti in ga v revščino in nesrečo pahniti.

Ko starček misli svojega sina zasliši, zgrudi se strahú in žalosti na zemljo. — Ker iti ni mogel, naloži ga Dragotin na hrbet in ga odnese proti bližnji siromašnici. Nobeno breme ni 30 bilo tako težko, kakor to. Sina niso ganile niti prošnje, niti solze sivega očeta. Na enkrat preneha starček vzdihovati; obriše si solzni obraz, stegne svoje suhe roke in Dragotina objame rekoč: „Jaz ti odpuščam, moj sin! kajti zaslužil sem to kazen. Na današnji dan pred 45 leti sem ravno tako nesel tvojega deda v 35 siromašnico. Ni me ganilo njegovo vzdihovanje; nehvaležen sem bil, kakor si ti zdaj, in kakor bode enkrat tvoj sin proti tebi. Dragotin! Bog je pravičen, nič ni njemu prikritega; poprej ali pozneje plačuje naša dobra in slaba dela. Češčeno bodi njegovo sveto imé!“ Izgovori in obmolči.

40 Dragotinovo srce se je vzbudilo. Videl je svojo nehvaležnost, videl solze očetove, slišal njegove besede. Urno se vrne z očetom domú in od tega časa ga je veliko bolj ljubil in skrbel za-nj. Na to ni več mislil, da mu je stari oče na poti, ampak z večjim pridom je delal, in vse mu je šlo boljše izpod rok.

45 Ne dolgo potém mu je posodil armenski trgovec nekaj denarja; s tem je začel kupčevati in kmalu je dosegel tisto blagostanje, ki si ga je želel po očetovski skrbi.

Tako plačuje Bog otročjo ljubezen večkrat že na tem svetu; in če tudi vselej takega plačila ne dobimo, saj je že veselje, da 50 smo svojo dolžnost izpolnili, več vredno ko zlato vsega svetá!

## 6. Izgubljeni Bog.

1. „Oh, matka, kaj se je zgodilo —  
Preljubega Bogá več ni!“  
Takó tožilo dete milo,  
Solzé mu lile iz očij.
2. „Podobe ni, je ni, blesteče,  
Katero sem dobil za god;  
Uméti móči ni nesreče,  
Da je izginila od tod.“
3. In mati išče, je tolaži  
Ter kmalu konec je nadlóg,  
Glej, najden je zaklád najdražji,  
Le-tú je izgubljeni Bog!
4. „Varúj ga, dúšica, ti moja,  
Skrbnó ga drži in trdnó,  
Ter brez prestanka in pokoja  
Naj tvoje pazi ná-nj okó.
5. Ko velik bodeš, otrok zlati,  
Oj, ne izgúbi mi Bogá,  
Ker blizu ti ne bode mati,  
Ki k tebi ga nazaj peljá.“

*Lujiza Pesjakova.*

## 7. Materino srce.

Materino srce je skrivna zaloga največjih zakladov; v materi ste utelešeni ljubezen in milost; mati je vrelec vsega dobrega in blagega. Materino srce vleče vse k sebi; če ravno so skušnjave večkrat zmotile otročiče in jim otujile srca, ljube matere mili glas jih vendar nazaj priklíče.

5

Materino srce je ognjišče, okoli kterege se zbirajo otroci in domačini. Veselo se dá povsod živeti, ali — ljubo domá, kdor ga imá, pri ljubi materi je najvarnejše in najprijetnejše.

V materino srce je zapisan vsak otročič in domačin; mati pozna vse in vé za vse; materino srce je sveti tempelj, mati je 10 prva učiteljica pobožnosti, njeno srce častljivo svetišče.

Mati je kraljica in vládarica rodovine; če ona umrje, podrli so se hiši trije ogli.

*D. Trstenjak.*

## 8. Srčni deček.

1. Igrác mi, oče, več ni mar,  
Orožje svétlo daj mi v dar:  
Dovolj sem star, dovolj močán,  
Da pojdem v ljuti boj srčán.
2. Leseni konj mi ní za nič,  
Vzvesélil bi me živ konjčé,  
Da bi me nesel v kruti boj,  
Za bédni dom med vražni roj.

3. Čemú mi bode meč lesén?  
O, oče! daj mi meč jeklén,  
Da močno ga nabrusil bom,  
S sovragi se poskusil bom.

4. In tá-le puška ni za mé,  
Želi mi risane srcé,  
Da napotim se v topov gróm,  
Da rešim mili, tožni dóm.

5. Igráč mi, oče, več ni mar,  
Orožje svétlo daj mi v dar:  
Dovolj sem star, dovolj močán,  
Da pojdem v ljúti boj srčán.

*Fr. Levstik.*

## 9. Sin in mati.

Na desnem bregu reke Save je stala majhna vas. Nočna tihota je kraljevala nad bajticami, le tú pa tam se je skoz majhno okence kaka lučica posvetila — gotovo znamenje, da prebivalci še ne spé. Pa kdo bi pač mirno spaval v takih časih, — v časih, ko si ni nihče svest, ali ne bodo zdaj in zdaj divje ropne čete planile nádenj ter mu vse pograbišči le golo življenje pustile? Francozi namreč so gospodarili in se šopirili po deželi kranjski; le na Gorenjskem, na levem bregu reke Save, bilo je še nekaj vojnih čet avstrijskih.

10 Ravno stopa neki človek v mesečni svetlobi črez polje proti levemu bregu. Zdaj gre, zdaj zopet postaja in pazljivo posluša — dolg bel plašč in svetla čelada na glavi ga razodevata avstrijskega konjika. Dospel je na breg. Pazljivo se ogledovaje stopi med košato drevje, vrže plašč in čelado pod bližnji grm, odpaše 15 sabljo in stopi tik vode. Zdaj pripodí veter temen oblak po nebu, svetla luna se skrije — v tem hipu se prekriža ter pljuske v vodo. Voda zašumi in valovi ga zagrnejo, pa le za trenutek; kmalu se nad vodo prikaže in zdaj začne tako čvrsto in z močnimi rokami valove deliti, da je bil kmalu onkraj Save.

20 Dospevši na suho, stopa varno in zmirom pazljivo okrog sebe pogledujoč proti neki bajtici. Luč še brlí skoz okence. — Vojak pogleda skoz okno — na obrazu se mu zasveti nebeška radost — ugleдал je v izbici še živo — svojo preljubo staro mamico.

Sama mamica mu je še živela na svetu; očeta so mu že 25 davno pokopali, tudi sestrico mu je nemila smrt že pobrala. Še enkrat mora videti, še enkrat objeti svojo predrago mamko, ker

jutri že se ima avstrijska vojska nazaj na Štajersko pomakniti. Ta želja ga je prignala po tako nevarni poti v domačo bajtico.

Lahno potrka na okence in kmalu zasliši materin glas: „Kdo je zvunaj?“ 30

Od veselja skoro ne more odgovoriti. „Jaz sem jaz, le urno odprite!“

Vrata se odpró. „Jezus, Marija! Ali si ti, Janez? Moj Bog, kakošen pa si? Saj vse od tebe curljá!“ Tako govori starka in objema sina, ki si ga je že davno mrtvega mislila. 35

Ne bom popisoval veselja materinega, ne radosti sinove; ne bom pravil, kako pazljivo je mladi junak poslušal mater pripovedujočo, kako hudo gospodari sovražnik po deželi in koliko imajo pretrpeti; tudi ne, kako se je stara mamka čudila, ko ji je sin nevarno pot popisoval, po kateri je prišel do nje. — Ura je minila 40 kot trenutek. Sin se je moral ločiti; še enkrat se objameta, še enkrat poljubi vojak mamico ter se posloví — znabiti za vselej.

Tudi zdaj mu ne kaže po drugi poti nazaj kot črez Savo. Mati sicer brani, pa kaj se hoče, on mora črez: če ga tu francoska straža zapazi, izgubljen je. Še enkrat seže materi v roko, 45 potém plane v vodo. Mamica gleda za sinom, oj kako se ji strahú trese srce, da bi ga kaka nesreča ne zadela. Nepregibno ga spremljajo njene oči.

Precej daleč je že priplaval, komaj ga še videti more, kar zadoní v temno noč strašni „kdo je?“ francoske straže. Strahú 50 se strese mati. Straža se približa, zopet doní strašni klic, mamica vidi, kako jeden izmed vojakov na Savo kaže, še enkrat zadoní: „kdo je?“ — in skoro trije bliski na enkrat se zasvetijo iz francoskih pušek — sredi reke pa se zasliši mil glas — vojak je zadet — izgubljen! 55

Kje bi vzal moči, da bi mogel popisati občutkov stare mame o tem pogledu? Roke stegne proti vodi, méni, da bo sinka objela — rešila, skloni se naprej — voda zašumí in — nemili valovi pokopljejo tudi staro drago mamico!

Drugi dan so našli vaščanje na bregu dvoje utopljenecv. 60

## 10. Živi svetli cesar naš!

1. Živi svetli cesar naš!

Živi, ki domovje milo  
Staviš v Svoje varno krilo,  
Ki z zjedinjeno močjó  
Varuješ nas vse krepkó!  
Živi svetli cesar naš!

2. Živi svetli cesar naš!

Živi, ki v ljubezni vneti  
Tvoj obraz podložnim svéti,  
Le zaupanje deli,  
Mir naródom vsem želi.  
Živi svetli cesar naš!

3. Živi svetli cesar naš!

Ki ko slavni dedí Tvoji  
Moč imaš v blagosti Svoji.  
Ljudstva osrečuješ vsa,  
Národ vsak Te rad ima.  
Živi svetli cesar naš!

*A. Praprotnik.*

## 11. Mladostna leta cesarja Franca Jožefa I.

### I.

Bilo je prepoldnem leta 1830. dne 18. avgusta. Tedaj se je peljala kočija iz cesarskega gradú Schönbrunn v mesto Dunaj. Nadvojvoda Franc Karol, drugi sin tedanjega cesarja Franca I., dirjal je k svojemu očetu naznanjat, da se mu je rodil prvi sin.

5 Vesel objame cesar svojega sina, topovi zagrmé po mestu, Franc Karol pa sede hitro zopet v kočijo, da bi se peljal nazaj v Schönbrunn k svoji ženi in svojemu sinu. Po ulicah se je gnetlo vse polno ljudi. Učenci so vreli ravno iz šole. Z navdušenimi klici je pozdravljalo ljudstvo mladega očeta, vsak mu je hotel razodeti

10 svojo radost, vsak se je gnetel proti vozu, da bi mu pokazal, kako ga veseli, da se je narodil naslednik cesarju, kajti starejši cesarjev sin Ferdinand ni imel otrok. Vesela se je zbirala mladina na potu nadvojvode, vesela je tekala za vozom in pozdravljala priljubljenega nadvojvodo. Tega je gnalo srce v Schönbrunn

15 nazaj k svojemu sinu; ko pa vidi, da teka mladina za njim, da bi si lahko pokvaril kak deček svoje zdravje tekaje za vozom, reče kočijašu: „Ne vozi tako hitro; dečki so že vroči, prehladili se bodo sicer!“ Mirnim korakom se je peljal dalje, ljudje so vriskali in klicali od veselja, ko so čuli take besede.

20 Poldne je že bilo, ko se je pripeljal nadvojvoda zopet v Schönbrunn. Tedaj je bil star 28 let, mož čvrste, krepke postave,

ljubeznivost mu je sijala iz očíj. Njegova žena je bila Friderika Doroteja Sofija, hči Jožefa Maksimilijana, kralja bavarskega, s katero se je bil poročil dne 4. novembra leta 1824.

Nadvojvoda Franc Karol, oče našega cesarja, bil si je pridobil s svojo ljubeznivostjo srca vseh svojih podložnikov. Re-  
veži so ga spoštovali kot svojega očeta, kajti rad je delil ubožcem,  
rad je pomagal tudi pridnim obrtnikom. On je bil pokrovitelj  
nižeavstrijskemu obrtniškemu društvu. Če je le zvedel, da je  
prišel kdo v zadrege brez svoje krivde, hitro mu je pomogel.  
Nekega dne se je peljal s svojim adjutantom na izprehod v Prater,  
v velik gaj, kamor se hodijo Dunajčanje najrajši izprehajati. Ko  
se peljeta mimo neke gostilne, zapazi nadvojvoda, da je zaprta.  
„Kaj pomeni to?“ vpraša svojega adjutanta. Ker mu ta ni vedel  
odgovora, pošlje hitro, ko prideta domú, slugo popraševati, kaj je  
s krčmarjem. Še tisti dan mu poroči sluga, da je krčmar ob-  
ubožal, ker je trla bolezen njega in njegovo obitelj, da je dolžan  
kakih 400 gld. in da so mu zaprli krčmo, ker so ga upniki rubili.  
Kmalu potém se pelje nadvojvoda zopet v Prater. Krčma pa je  
bila zdaj že odprta, krčmar je stal na pragu in je pozdravljajal z  
veselim srcem nadvojvodo. Ta mu je bil plačal dolgove, ker je  
zvedel, da krčmar ni sam kriv svoje nesreče.

Koliko je dajal za bolnike, za slepce, za sirote, za gluhoneme  
in za druge nesrečneže, ne dá se povedati, ker je dajal tako,  
kakor vелеva sveto pismo: naj levica ne vé, kaj daje desnica.  
Mnogokrat je obiskal celó sam kakega reveža, da mu je pomagal.  
Zató ga je pa ljubilo tudi ljudstvo nad vse, imenovalo ga je le  
„očeta revežev“. Kjer se je le pokazal, pozdravljalo ga je ljud-  
stvo tako spoštljivo in tako prijazno, da so se čudili tujei. Nad-  
vojvoda sam je odzdravljajal tudi najnižjemu; če je hodil po ulicah  
dunajskih, nosil je klobuk navadno v roki, da bi le ne prezrl  
kakega pozdrava.

Tak je bil oče našega cesarja, in mati njegova je bila verna  
družica svojemu možu.

Od svojih starišev se je naučil mladi nadvojvoda Franc Jožef  
že zgodaj usmiljenja do revežev. Posebno rad ga je imel njegov  
ded, tedanji cesar Franc I. Skoro vsak dan so morali pripeljati  
mladega vnuka k njemu. Sam ga je poučeval ali se je pa igral  
z njim. Komaj je znal „Franci“, takó ga je imenovala cesarska  
rodovina, dobro tekati, kupil mu je cesar puško in sabljo z malo

vojaško opravo. Kedar je prišel potém k dedu, moral je hojévati po povelju dedovem in sukati svoje orožje, kar se je prav lepo podajalo dečku.

Nekega dne je bil mladi nadvojvoda v Laksenburgu, cesarskem gradu, ne daleč od Dunaja. Vesel je tekal po tratah, vozil je svoj voziček, nakladal senó na-nj in se radoval, kakor se radujejo otroci. Večkrat pa je pogledoval z milim očesom vojaka, ki je stražil ob vratih.

Kmalu se pripeljeta cesar in cesarica obiskovat svojega vnuka. Vesel jima teče „Franci“ nasproti. Pa hitro pocuka svojega deda za suknjo ter pravi: „Daj mi kaj za vojaka; revež je!“ Cesar se nasmeje ter mu dá bankovec. Maliček teče k vojaku, pa mu ponuja denar. Ali vojak prezentuje s puško, denarja pa ne vzame, ker je to prepovedano straži. Dolgo ponuja dečko: „Vzami, vzami!“ Ker se pa vojak ne gane, steče žalosten k dedu ter mu toži, da vojak noče denarja. „Vojak na straži ne sme vzeti denarja. Deni mu denar v torbo za patrone, ki mu visi na hrbtu!“ Vesel steče deček zopet k vojaku. Ali o joj, torba visi previsoko, on ne more do nje. Cesar Franc vzdigne torej svojega vnuka, cesarica Karolina pa odpre vojakovo torbo, da položi „Franci“ bankovec vá-njo. Vesel ploska v roki ter pravi: „Sedaj pa ta mož ni več revež!“ — Radosten ga objame cesar; drugi dan pa pošlje k polku, pri katerem je služil obdarovani vojak, prašat, kak človek je ta. Od polkovnika zve, da je jeden izmed najboljših mož in da podpira od svoje male plače še svojo revno mater. Sinova ljubezen do matere gane cesarja v srce. Hitro pošlje svoto denarja, ktere je trebalo za odkup možá. Oprosti ga torej vojaštva, obdaruje ga bogato ter ga pošlje materi na dom. Tako je pomogla dobrosrčnost mladega nadvojvode dobremu sinu od vojakov. Stara mati in njen sin sta še dolgo živela srečna in vesela, kajti cesarjeva milost jima je ostala naklonjena in lastna pridnost je pomnožila sinu premoženje, da je umrl kot pošten in bogat kmet.

## II.

Razun Franca Jožefa je podaril Bog nadvojvodi Francu Karolu še tri sinove: Ferdinanda Maksa, poznejšega cesarja meksikanskega, Karola Ludovika in Ludovika Viktorja, ter jedno hčer, Marijo Ano, ktero je pa pokosila smrtna kosa že v petem letu njene starosti.



Hitro tekó leta. Kmalu pride za otroka čas pouka in učenja. V prvih letih je vodila pouk grofica Marija Lujiza Sturmfeder. 100 Bila je stroga, a tudi ljubezniva, njeni učenci so jo imeli radi tudi še, ko jim ni bila več varuhinja. Vedno so se je nadvojvode radi spominjali; ko je ležala grofica že na smrtni postelji, obiskovali so jo mladenči ter so ji kazali, kako radi jo imajo.

Ko so nadvojvode odrastli, dobili so svoje odgojitelje. Grof 105 Henrik Bombelles je postal vodja vsem; nadvojvoda Franc Jožef pa je bil izročen posebno še grofu Ivanu Koronini-ju. Kdor bi namreč mislil, da se sinovom iz cesarske rodovine ni treba truditi v mladosti, varal bi se. Oni so namenjeni, da vladajo v svoji moški dobi; od njih je odvisen blagor cele države, zato se 110 morajo pripravljati že od mladih nog za težavni posel. Posebno cesarjevič, naslednik na prestolu očetovem, mora se izuriti v vseh strokah uradovanja. On, ki naj bode enkrat vrhovni vodja cele armade, mora poznavati svojo vojno na vse strani, on, ki naj bode enkrat najvišji sodnik, mora temeljito znati pravo sodnijsko in 115 politično, on, ki naj zapoveduje šolstvu, mora poznavati vse stroke šolstva od najvišjega do narodnega. On se mora seznaniti z obrtnijo, z razmerami trgovinskimi, s kmetijo in z rudarijo ter z vsemi vednostmi, kolikor se jih gojí po prostrani državi, da more vladati. Posebno avstrijski cesarji gledajo že od nekdanj na 120 to, da se priučé že v mladosti pravim načelom, po katerih se je ravnati vladarju, da mu ni treba poslušati le svojih svetovalcev, ampak da more soditi o vsaki stvari tudi sam. Kakor drugi mladenči, mora se pa izobraziti cesarjevič tudi v vednostih, katerih se učé drugi po narodnih, srednjih in visokih šolah, in vrh tega 125 se mora še naučiti jezikov svojih podložnikov; saj ne gane človeku srca nič toliko, kakor če govori cesar njegov v materinem njegovem jeziku z njim. Le poprašajte onih mož, kako milo jim je bilo pri srcu, ko se je cesar sam po zaslišbi poslavljaj od njih s prav slovenskim: „Srečno!“ Mladi nadvojvoda Franc 130 Jožef se torej ni učil le latinščine, grščine, francoščine in angleščine, ampak tudi skoro vseh jezikov avstrijskih: madjarščine, češčine, poljščine, italijanščine, srbo-hrvaščine itd. Sevéda pa pri tem ni smel svojega telesa zanemarjati; zakaj le zdrav duh v zdravem telesu more zadostovati dolžnostim vladarjevim, kakor 135 je že velévala slavna Marija Terezija odgojiteljem svojih otrok, naj jih utrdijo na duhu in na telesu ter jih naj ne razvadijo na nobeno stran.

Franc Jožef sicer v mladih svojih letih ni mogel misliti, da  
 140 bo postal cesar, kajti njegov oče je bil cesarjev drugi sin; ker  
 pa njegov stric, poznejši cesar Ferdinand (od l. 1835.—1848.),  
 ni imel otrok, moglo se je misliti, da postane njegov oče cesar  
 in za njim tudi on sam; zato se je moral pripravljati že od  
 mladih nog za težavni ta posel, ako ravno ni bil gotov, da bo  
 145 nosil kdaj krono cesarsko.

Zató so napravili za njega in za brate njegovi odgojitelji  
 natančen dnevni red. Že ob šestih zjutraj se je začel po letu  
 pouk; na tanko so bile določene ure za veronauk, za jezike, za  
 zgodovino, za računstvo, za naravoslovje, za igro kakor za telesne  
 150 vaje. Tako prihodnji cesar že od mladosti nima skoro urice, v  
 kateri bi mogel delati, kar bi se mu ljubilo. Zamuditi ne sme  
 niti minute, kajti natančnost je najlepši kinč vladarjev.

Mladi „Franci“ je bil vedno natančen, ob minuti je bil vselej  
 na svojem mestu. Še sedaj se tujci ne morejo načuditi, da ga  
 155 nikdar ni treba čakati. Če pravi, ob ti ali oni uri pridem sem  
 ali tja, pride ob ti uri, naj sije solnce ali naj pada dež, toča ali  
 sneg z neba. Tudi v tem oziru nam bodi torej on vzvišen zgled.

Komaj je bil star dvanajst let, znal je že najslavnejše evrop-  
 ske jezike in jezike raznih narodov, katerim je zdaj vladar, a tudi  
 160 v telesnih spretnostih se je že odlikoval. Ko je praznovalo društvo  
 strelcev v Solnem gradu l. 1841. svojo slavnost, zadel je Franc  
 Jožef, tedaj najstarejši deček, s prvim strelom ravno v sredo.  
 To je navdušilo strelce takó, da so ga imenovali takoj za svojega  
 častnega člana.

Zanemarjal pa med tem tudi obrtnijskega pouka ni. Ob-  
 165 iskaval je s svojimi učitelji razne obrtnijske zavode, tovarne itd.,  
 da se je poučeval sam o razmerah raznih obrtov. Posebno ga je  
 zanimalo steklarstvo, t. j. kako se dela steklo. Sam je spisal večji  
 spis o ti umetnosti.

Kedar je prišel čas počitka, vadil se je najrajši s svojimi  
 170 tovariši, mladima grofoma Bombelles-oma in mladim Koronini-jem  
 in z drugimi v bojnih igrah. Po vrtu v Schönbrunnu so igrali  
 dečki. Franc Jožef jim je bil vojvoda. Bojevali so se med seboj, da  
 je bilo veselje gledati, kako so se iskrile oči mlademu princu.

Te otroške igre niso trajale predolgo. Kmalu je trebalo  
 175 tudi za njega uriti se resno v orožju. Polkovnik Hauslab mu je

bil učitelj. Da se nauči vojaških vednostij, moral je začeti kakor prostak. Obleči je moral opravo pešca in vaditi se v njej; toda ne sam, ampak z novinci, da je poskusil sam, kako treba ravnati z ljudmi, kateri pridejo ravno med vojake. Ko se je naučil sam hoditi po vojaško in rabiti puško kakor vsak drugi prostak, vadil se je opravila vsake šarže ter se tako privadil voditi vedno večje krdelo do cele stotnije, kasneje do polka itd. 180

Ko se je bil izuril kot pešec, vadil se je kot konjik. Tudi tu je moral obleči opravo prav priprostega ulanca, svojega konja ni smel imeti, jahati je moral na navadnem konju kakor vsak drugi konjik. Jahati se je učil sicer že prej, ali ni mu šlo ravno predobro izpod rok. Sedaj pa, ko se je moral kazati na jahališču med priprostimi vojaki, šlo mu je bolje. V nekterih tednih je sedel v sedlu kakor pribit, da so se mu čudili častniki, ko je kazal očetu svojo spretnost na konju ter dirjal pred njim in sukal svoje orožje kakor star vojak. Ta spretnost se vidi na njem še dandanes; pokazal jo je pa tudi sam leta 1851., ko je prišel ruski car obiskovat ga na Dunaj. Tedaj se je splašil adjutant ruškega carja konj. Ljudstvo je kričalo od strahu, ko je obležal jezdec brez zavesti na tleh in je skočil konj splašen med ljudi. Ali cesar sam zgrabi preplašenega konja s krepko roko za uzdo ter ga ukroti. 190

Tudi kot topničar je moral začeti Franc Jožef na najnižji stopinji. V priprosti opravi je moral sestri na top ter se vaditi posla vseh števil, katere imajo opravila, predno je top gotov za strel. Tedaj še niso topov nabijali od vzadi kakor sedaj; od spredaj ste morali številki 1. in 2. poriniti smodnik in kroglo v cev. Tako opravilo ni bilo ravno brez nevarnosti. Lahko bi se zgodilo, da se vname smodnik, ko ga porivajo z drogom v cev. Ali vendar mu tudi tega opravila niso opustili, da se navadi le na tanko vsega. Tudi pri topničarjih je opravljal posel vsake posamezne šarže. Vse te vaje pa so mu bile na dobro. Spoznal je, koliko je vredno natančno izpolnjevanje vsakega povelja, tudi malenkostnega. Ob enem se je okrepečal tudi na telesu; postal je neustrašen, pa vendar premišljen mladeneč, ki je poznavao svojo moč ter jo vedel rabiti tudi o pravem času. 200

Med tem ko se je vadil vojaških spretnostij, pa ni opuščal drugih naukov. Učil se je še vrh tega civilnega in kazenskega, cerkvenega in političnega prava in modroslovja, kajti cesar ni le vrhovni vojskovodja, on je tudi najvišji sodnik. 215

Tako mu je tekel čas. Od jutra do večera je bilo opravila zadosti; še v nedeljo je moral po božji službi v državno pisarno, da se je poučeval o državnih opravkih. *Fr. Hubad.*

## 12. Mož-beseda.

- |  |  |
|--|--|
| <p>1. Mož-beseda, mož-beseda,<br/>Kol'ko ti veljaš? /<br/>Ki se za nobene d'narje<br/>V hudo ne predaš;<br/>Mož-beseda več veljá<br/>Kakor kup zlatá.</p>  | <p>2. O mladeneč! hočeš biti<br/>Enkrat pošten mož,<br/>Skrbi, da v obljubah svojih<br/>Mož-beseda boš!<br/>Drži, če rokó podáš,<br/>In sovraži laž!</p> |
| <p>3. Laž je grda in ostudna<br/>Zlodejeva hčer;<br/>Vse lažnjivce tam požrla<br/>Bo peklenska zver.<br/>Boljše je nogó vломit'<br/>Ko lažnjivec bit'!</p> |  |

*A. Slomšek.*

## 13. Mož-beseda veljá.

Kar pošten človek obljubi, to mora tudi izpolniti; zató pričakujemo, da poštenega možá beseda toliko veljá, kakor prisega. To je pomen pregovora: mož-beseda veljá. Kdor dane besede ne izpolni, ta ni mož-beseda. Kako se obnaša mož, ki vé, kaj 5 pomeni mož-beseda, pokazal nam je slavni francoski general Cambronne, jeden najboljših vojskovodij Napoleona I. Cambronne je bil leta 1765. desetnik v Nantes-u. Bil je še mlad, vroče krvi in zeló udan pijači, zató se ni čuditi, da je večkrat kaj takega storil, kar njegovim zapovednikom ni bilo po volji. Nekega dne 10 je zapovedujočega častnika po glavi udaril ter je bil zavoljo tega od vojaškega sodišča k smrti obsojen. Njegov polkovnik, ki je poznaval odločnost, srčnost in dobro glavo mladega obsojenca, poskušal je vse, da bi ga otel smrti. To se mu je tudi posrečilo, pa samó pod tem pogojem, ako se Cambronne nikdar več 15 ne opijani.

S pomilostilnim pismom v roki je šel polkovnik v vojaško kaznilnico ter dal obsojenega desetnika pred se poklicati. Cambronne videč svojega polkovnika, bil je zeló ganjen ter je dejal:

„Vem, gospod polkovnik, da sem se hudo pregrešil in da moram po ostrih vojaških postavah svojo pijanost in neposlušnost s 20 smrtjo plačati, ali vendar prosim, da mi vse oprostite, ker od srca obžalujem, kar sem storil.“

„Umrl ne bodeš, prijatelj; jaz te dobro poznam in otepi te hočem smrti. Dasi težavno, izprosil sem ti vendar pomiloščenje, pa samó s to pogodbo, da se nikdar več ne opijaniš.“ 25

Cambronne, ves iznenadjen, pogleda polkovnika, potém povesi oči in prav hladnokrvno odgovori: „Škoda, tega pogoja jaz izpolniti ne morem, ker sem pijači preveč udan.“

„No potlej se pa odpovej vinu“, reče polkovnik.

„Oj to je težavno“, odgovori desetnik. „Nič več vina piti, 30 niti kapljice ne, in nikdar več — in če to tudi obljubim, kdo stoji dober za to, da obljube ne prelomim?“ „Tvoja beseda je meni dovolj. Jaz vem, ako ti kaj obljubiš, izpolnil bodeš, ker si bil vedno mož-beseda.“

Toliko zaupanja bi si ne bil desetnik nikoli nadejal. Pred 35 polkovnikom vzdigne roko kvišku in priseže: „Bog vsemogočni me sliši, kar zdaj obljubujem: v svojem življenju nikdar več ne pokusim kapljice vina! Ali ste s tem zadovoljni, gospod polkovnik?“

„Zadovoljen sem“, odgovori polkovnik. „Jutri bodeš zopet 40 prost; bodi zvest vojak in vedno pripravljen za domovino žrtvovati življenje, katero zdaj ona tebi daruje.“

Cambronne je bil od tega časa ves drugačen človek, in zavoljo svojih lepih zmožnostij je postal v kratkem času general. V bitki pri Waterloo-u je zapovedoval stari cesarski gardi ter se tako srečno obnašal, da še zdaj slovi med francoskim ljudstvom 45 kot najpogumnejši junak.

V svojih starih dneh se je odpovedal vojaškemu življenju ter ljubljén in spoštovan živel v Parizu sam zá-se.

Tudi njegov bivši polkovnik se je bil podal v zasluženi pokoj.

V Parizu sta se po dolgem času zopet našla. Polkovnik, 50 videč Cambronna, razveselil se je takó, da ga je povabil k obedu in posadil na častno mesto med najodličnejše visoke goste, ki so bili tudi njemu na čast povabljeni.

Pri obedu je natočil polkovnik svojemu prvemu gostu kupico najboljšega starega vina. „Kaj pa delate?“ vpraša ga general. 55

„To je najboljša starina, kakoršne v Parizu izvestno ne 60 dobite; le pokusite, in pritrčili mi bodete.“

„Kaj?“ zakriči Cambronné, naglo vstane ter po mizi udari, „kaj? jaz naj bi to pijačo pokusil? Gospod polkovnik, ali ne veste, kaj je mož-beseda? Ali ste že pozabili, kar sem obljubil? Ali mislite, da jaz tako malo spoštujem besedo, katero komu dam? Od ónega trenutka, ko sem vam zastavil svojo besedo, še ni okusil moj jezik kapljice vina in ga tudi ne bode. Jaz sem to obljubil, in kar obljubim, to mi je sveto. Mož-beseda veljá.“

65 Vsi so občudovali poštenega generala in mu še večjo čast skazovali, ker je svojo besedo tako spoštoval. *I. Skuhala.*

## 14. Na moje rojake.

- |   |  |
|---|--|
| 1. Slovenec! tvoja zemlja je zdrava,<br>Za pridne nje lega najprava;<br>Polje, vinógrad, gora, morjé,<br>Ruda, kupčija tebe redé. | 2. Za uk si prebrisane glave,<br>Pa čedne in trdne postave,<br>Išče te sreča, um ti je dan,<br>Našel jo boš, če nisi zaspan. |
|---|--|

3. Glej, stvárnica vse ti ponudi,  
Le jemat' od nje ne zamudi;  
Lenega čaka strgan rokáv,  
Pal'ca beraška, prazen bokál.

*V. Vodnik.*

## 15. Materina beseda.

Materina beseda je vseh dobrot največja dobrota; ona je jasno ogledalo vsakega ljudstva in mila dojka vsakega nauka in narodnega izobraženja. Dokler materina beseda sloví, častí se narod in oživlja; ko pa beseda materina umira, peša tudi narodova 5 moč in slava. Kdor ljubi torej narod svoj, njemu so dragi tudi matere mili glasovi; oni so živci dušnega življenja.

Materina beseda je mati slave svojemu ljudstvu. V domačem jeziku se narod jame učiti; po materini besedi slové častiti možjé, blagi dobrotniki svojega ljudstva; po njegovi besedi stranski narodi ljudstvo spoštujejo ali ga pa zasramujejo. Kdor tedaj spoštuje svoj narod, ima spoštovati tudi besedo materino ter skrbeti za njeno čast.

Beseda mile matere bodi nam ravno tako blaga in draga kakor zemlja materina, na kateri je naša zibel tekla.

*A. Slomšek.*

## 16. Odlikovanje.

1. Vihar je bojni grozni vtihnil,  
Hurá, dobljena zmaga je!  
A mnog junak svoj duh izdihnil  
Pod máhljeji sovraga je.
2. Pač bil se hrabro vsak kot lev je,  
Kdor živ, kdor mrtev tú je zdaj;  
Otét, utrjen stol kraljév je,  
Otét je doma krasni raj.
3. In zbere že na bojnem polji  
Borilce hrabre gospodar;  
Njim, ki junaci so najbolji,  
Svetinje zlate daje v dar!
4. Pripel že vrsti je vojakov  
Vladar poguma častni znak:  
„Čemú pa znamenja junakov  
Ti braniš borecev se prvak?“
5. „Nevreden nisem pač odlike,  
A dosti vrednejših poznam;  
To znamenje časti in dike  
Dovoli, kralj, da tistim dam.““
6. Primigne kralj; — junak pa stopi,  
Kjer mož pri možu v krvi spi,  
Najbližjemu v mrličev tropi  
Pripnè na prsi znak časti.
7. „Kar meč, kar strel jih je pomoril,  
V tem jednom sem odlikoval;  
Teh slednji manj kot jaz ni storil,  
Več kot mi vsi je žrtvoval.““
8. Spoštljivo kralj glavó odkrije,  
Z njim vrste vse se odkrijó,  
Okó junakom sólze lije,  
Po mrtvih bratih jim tekó.

*S. Gregorčič.*

## 17. Ranjeni vojak in njegova oporoka.

Strašna je beseda „vojska“, ktera nam večkrat tisoč in tisoč ljudij pobere, mesta in vasi pokonča ter vse poljske pridelke uniči. Dasi je vojska nekaj zeló hudega, vendar je potrebna takrat, kedar se nam je boriti za vero, cesarja in domovino. V hudih in dolgotrajnih vojskah smo si obvarovali našo vero, 5 obvarovali slavni cesarski habsburški dom in našo domovino. Vsak človek mora biti vsak čas pripravljen, da prime za orožje, kedar ga kliče dolžnost. A tudi že po sami cesarski postavi je dolžen vsak mladeneč, kedar je v 21. letu svoje dobe, da stopi v cesarsko vojsko, ako je zdrav in dosti krepek. Vojaški stan je 10 časten stan, in marsikdo je ves čas svojega življenja vojak ter je vselej vesel, kedar mu je treba pokazati hrabrost za vero, cesarja in domovino.

Tudi Ko arčevega Jožeta so vzeli v vojake. Bil je Jože zdrav in krepek mladeneč, kakoršnih je malo pri vojakih. Kedar so 15 drugi fantje jokali, zvedevši, da so vzeti k vojakom, veselo je naš Kozarčev Jože po vasi ukal, da se je daleč na vse kraje razlegalo.

Smejal se je svojim malosrčnim tovarišem ter jim večkrat dejal:  
 „Ali vas ni sram, da imate tako malo poguma? Ali ne veste,  
 20 kako častita naloga je biti vojak? Že stari Rimljani so rekli, da  
 je sladko umreti za domovino! Mar li ne veste, koliko vojakov je  
 svetnikov v nebesih? In tudi naš presvetli cesar so sam vojak ter  
 se ne ustrašijo, kedar je treba iti nad sovražnika naše domovine.“

Tako je znal Kozarčev Jože tolažiti svoje tovariše, kedar jim  
 25 je nedostajalo srca in poguma. Vsi so ga radi imeli.

Samo jedno je bilo, kar je tudi našega Jožeta večkrat raz-  
 žalostilo; bila je to misel na njegovo mater, katero je domá za-  
 pustil staro in slabotno, ko je odšel v vojake. Mati je bila nje-  
 govno jedino veselje, njegov jedini up in njegova jedina tolažba.  
 30 Kedar koli je imel časa, sedel je kam v kot ter jim pisal list, in  
 če ga je kak tovariš vprašal, kaj dela, rekel mu je: S svojo ljubo  
 materjo se pogovarjam. To mu je bil vselej najljubši posel.  
 Očeta že davno ni imel živega, ali njegovo podobo je vedno nosil  
 pri sebi. Bila je to jedina očetova podoba, katero so mati imeli,  
 35 in ko je Jože k vojakom odhajal, dala mu jo je mati, rekoč:  
 „Ná, Jože, ker te jaz ne morem spremljati po širokem svetu,  
 spremlja te naj ta očetova podoba. Spoštuj jo kakor največjo  
 svetinjo, in če bi te utegnila zadeti sovražnikova roka, predno  
 jaz umrjem, in bi videl, da ti je umreti, stori vsaj to, da ta po-  
 40 dobica, jedini spomin na tvojega rajncega očeta, zopet meni pride  
 v roke.“ Te besede dobre matere so bile Jožetu vedno pred  
 očmi, in vsi njegovi tovariši so znali za to podobo, zakaj vsak  
 večer, ko se je vlegel počivat, dejal je: „Ako me Bog to noč po-  
 kliče k sebi, pošljite, tovariši, moji materi to podobico mojega  
 45 očeta, ki me tako zvesto spremlja po vseh potih težavnega živ-  
 ljenja!“ Nekteri njegovi tovariši so se smejali ti nedolžni želji,  
 ali še več jih je bilo, katerim se je ta Jožetova želja dopadala  
 in ki so ravno v ti Jožetovi želji spoznali plemenitost njegovega  
 srca in ga zaradi tega tudi zelo častili in ljubili.

50 Nekoliko let pozneje je razsajala zelo huda vojska. Tudi  
 Kozarčev Jože je moral iti proti sovražnikom, kateri so pridrli v  
 dežele njegovega cesarja. Topovi so grmeli, od dima drug dru-  
 gega niti videl ni, kri je curkoma tekla po zemlji, in hrabri vojaki  
 so padali na jedni in drugi strani, kakor padajo snopovi na polju,  
 55 kedar huda burja razsaja. In glejte — neusmiljene osode — so-



vražna krogla zadene tudi našega Jožeta; ves v krvi je vzdihoval pri nekem grmu kraj ceste, dokler nista prišla dva neznana mu vojaka ter ga odnesla v bližnji gozdič, da pride vojaški voz pónj in ga odpelje v bolnišnico. Tukaj pod nekim hrastom ugleda človeka, starega častitljivega vojaka ter ga prosi, naj bi samo 60 nekoliko njegovih besed poslušal.

Stari vojak reče prijazno Jožetu, naj mu razodene svoje želje, in Jože mu z bledo in krvavo roko podá podobico svojega rajncega očeta ter ga s solznimi očmi prosi, naj bi to podobico hranil, in če on umrje, naj bi jo poslal njegovi materi. Stari 65 vojak vidno ganjen, vzame podobico ter si zapiše imé Jožetovo in njegove matere. Potém mu podá roko ter mu obljubi, da hoče na tanko izpolniti željo njegovo.

Preteklo je več mesecev, odkar je Jožeta zadela ta huda osoda. Rana se mu je bila zacelila, in zdravniki so rekli, da Jože ozdravi in da ne bode za njegovo zdravje nikakih nevarnih nasledkov.

Jože se je že toliko opomogel, da je hodil po bolniškem vrtu in premišljeval, kdaj in kako bode zopet svoji ljubi materi pisal. Najbolj ga je skrbela podobica njegovega očeta, ktere pač ne bode 75 mogel poslati materi, ker človeka, kateremu jo je bil izročil, pozneje nikoli videl ni.

Neko nedeljo pride v bolnišnico zapoved, da se mora Jože Kozarec jutri v pondeljek ob 9. uri zjutraj pred generala postaviti. Jože ni mogel niti misliti, kaj mu hoče general, saj se še nikoli 80 ni s tako imenitnim gospodom pogovarjal, a krivega se tudi ničesar ni čutil. Vso noč ni zatisnil očesa, toda ne od strahú — kajti strahú ni bil vaju — marveč le od radovednosti, kaj se bode zgodilo z njim.

Drugega jutra točno ob 9. uri pride Kozarčev Jože pred 85 generala, kateri ga prav prijazno sprejme.

„Vi ste bili, Kozarec moj ljubi, hudo ranjeni in ste v ónem trenutku izročili nekemu gospodu podobo svojega rajncega očeta, proseč ga, da bi jo poslal vaši materi?“ vpraša prijazno general.

„Takó je, premilostljivi gospod general“, odgovori ponižno 90 Kozarčev Jože, „a mislil nisem takrat, da bodem še kdaj plemenito lice prevzvišenega gospoda generala gledal.“

„Ta podoba vašega očeta je tukaj“, reče general; „vašo mater bode gotovo bolj veselilo, ako ji podobo vi sami prinesete, 95 nego da jo dobi od kakega tujega človeka.“ Pri teh besedah podá general Jožetu podobo, ki je bila zavita in povezana v papir.

Jože ni vedel, kaj bi rekel. Od veselja je zajokal kakor otrok ter ves ganjen poljubil generalu roko.

„Gospod, kateremu ste podobo izročili, bil je svetli nadvoj- 100 voda, bratranec presvetlega cesarja, ki je takrat v ónem kraju nadziral našo vojsko.“

Jože ni vedel, ali čuje ali spi.

„Ob jednom je dobri nadvojvoda skrbel tudi za to, da bode kakor ranjen vojak preskrbljeni in tudi svoji dobri materi lahko 105 pomagali. Idite tedaj, dobri moj vojak, in ohranite vedno to plemenito srce, katero vam bije v prsiah.

Ves osupel Kozarčev Jože ni vedel, kako se je od generala poslovil in kako se je vrnil zopet v bolnišnico. Ko razveže papir, v katerem je bila podoba zavita, pade deset velikih cekinov pred 110 njega, kakoršnih še nikoli ni videl.

Vse je strmelo v bolnišnici nad tem dogodkom, vse je častitalo Jožetu na ti veliki sreči.

Za nekoliko dnij pride na bolniško vodstvo sledeči ukaz:

„V imenu presvetlega nadvojvode se ima Jože Kozarec, kakor 115 hitro okreva, stalno namestiti v vojaški pisarnici za pisarja s stalno mesečno plačo.“

Veliko je bilo veselje matere, ko je vse to slišala; pozneje je sama prišla k svojemu sinu Jožetu ter pri njem do svoje smrti zadovoljno živela.

*Lj. Tomšič.*

## 18. Najlepši nasmehljaj.

Ko je še Kristus góspod Bog  
Po zemlji potovál okrog  
Kot siromak in nepoznan,  
Prišel je tudi neki dan,  
5 Ko solnce je zapadalo,  
Pred kočo revno, majheno,  
Pak prosi, da bi ga sprejeli  
Ter ga črez noč pod streho vzeli.

Pošteni mož mu dá rokó,  
10 Pa mu odgovori takó:  
„Sicer res malo le imam,

‘Al’ kar imam, rad bratu dam;  
Če le ne bode tu pri nas  
Celó prežalostno za Vas,  
Ker sreča je od nas zbežála 15  
In sama žalost nam ostala.“

Pa Kristus mu odgovori:  
„Spoštujmo bolečino vsi!  
Saj bolečina Bogu služi,  
Ker duše čisti, z njim jih druží. 20  
Hvaležen bom Vam vsaki čas,  
Če smem počíti dan’s pri Vas.““

Še gospodar večerjo dá  
 In Kristus z njo se okrepcá.  
 25 Potém se vleže in zaspi,  
 In zjutraj, ko se prebudi,  
 Velí: „Bilá je dobra noč,  
 Imajo udje novo moč  
 Za dolgo in za težko pot;  
 30 Al' da za tóliko dobrot  
 Vam vrnem kaj, povejte mi,  
 Kaj da Vas peče, žalostí,  
 Zakaj da srce Vas boli?  
 'Z hvaležnosti le to želim,  
 35 Da Vas prav srčno zveselím.“

In žena mu odgovori:  
 „Oj za vračilo nama ni;  
 Al' dete najino jedíno  
 Trpi neznano bolečino,  
 40 In huda smrt ga bode vzela.  
 Pa tega, kar bi jaz želela,  
 Mi Vi ne morete storiti,  
 Ne more mi se izpolniti;  
 Jedina, mala želja tá,  
 45 Da se še enkrat nasmehljá.“

Tak' toži žena žalostna,  
 Gospoda k detetu peljá,  
 Oj kak' je bóлно in bledó!  
 Pa ko odpre kalnó okó  
 Ter ga v zveličarja uprè, 50  
 Zvedrí se mu, nasmeje se,  
 Ter se smehljá takó sladkó,  
 Ter se smehljá takó miló,  
 Kot da nebeški žark iz raja  
 Nedolžne ustnice obdaja. 55  
 In staršem srce se topí,  
 Od radosti jim koprni,  
 In vsak gospoda pogleduje,  
 On pa presréno se raduje.

\* \* \*

Neviden hodi Kristus še 60  
 Po hišah, kočah sem ter tje.  
 Bolehno dete kjer leži,  
 Kjer mati joka ino bdi:  
 Tja tiho, krotko se spusti;  
 Nasmeje dete se sladkó 65  
 In zdravo je, al' pa s sebó  
 Gospod odnese ga v nebó.

V. Mandelc.

## 19. Jež in lisica.

Bila je huda zima, da je drevje pokalo. Vsaka zver se v svoj kotec stiska. Medved počiva v svojem brlogu, zajec čepí pod svojim grmom, in lisica v svoji votlini kosti obira, ki si jih je od daleč nanosila; le ubogi jež s svojo ostro suknjo ne more strehe dobiti. Vsakdo se ga boji. 5

Ves zmrzel lisici na prag prileze in prelepo prosi, naj ga vzame pod streho, da ga velikega mraza konec ne bode. „Hodi le dalje“, velí lisica, „bila bi nama luknja pretesna; poišči si lepšega prostora.“ — „Imejte usmiljenje, dobra mamka!“ prosi jež, „ne bom vam nobene nadleže delal. Lepo čedno se bom v 10 kotec stisnil, pa tiho dihal, da bom le na toplem; saj vidíte, da sem strehe potreben. Rad bom ubogal, kar koli mi porečete.“

Lisica, če ravno sama zvita, dá se preprositi in ježa pod streho vzame. Nekoliko dnij sta se dobro imela; bil jima je kratek čas. Ko se pa jež svojega stanú privadi, začne se stegati 15 in pikati ubogo lisico s svojo trnjevo kožo. Lisica mu jame

očitati: „Ali ne veš, kaj si mi obetal?“ Jež se pa le steguje in lisico zbada rekoč: „Starka, če ti ni prav, pa drugam idi.“ Lisica se umiče, dokler more; poslednjič pobegne, jež si pa vso luknjo osvoji.

Tako se starim godí, ki mladim gospodarstvo prehitro izročajo.

*A. Slomšek.*

## 20. Lisica.

Lisica je med našimi gozdnimi zvermi najbolj znana, pa tudi najbolj razvpita. O nobeni drugi ne vedó ljudje toliko povedati, nobena se ne slavi v tolikih pravljicah, nobeni ni na čast zloženih toliko basnij, kakor baš lisici. Njena pretkanost in zvitost ste prišli v pregovor. Vsako delo, vsako stopinjo poprej premišlja in preudarja na vse strani, slepi strasti se ne udá z lepa, v največjih skušnjavah se zna zatajevati, nikoli ne izgubi zavednosti, nikdar ni v zadregi, v najhujši stiski si vé še pomagati. Zvita buča je polna muh in zvijač. Zaradi drzne tatice so v strahu gospodinje po samotah za perotnino, še večja preglavica je pa lovcem, ker jim med divjačino neusmiljeno gospodari. Prevejana ciganka se zna uklanjati vsem nevarnostim in vodi za nos najveščega lovca.

Lisica je pa tudi stvarjena za roparsko rokodelstvo in za vsakoršno sleparijo. Tanke in kratke noge nosijo šibko in gibko truplo tako tiho in rahlo, da skoro ne puščajo sledú za seboj. Široka glava se hitro spušča v dolg tanek gobček, ki vse zavoha, špičasta ušesa stojé po koncu in ujamejo vsak glas, pod čelom se ji svetijo bistre poželjive oči, kedar pa zine, zasvetijo se vrste belih ostrih zob. Kaj lepo ji pristuje dolgi metlasti rep, v hodu ga vlačí za seboj, v teku ga pa privzdigne. Oblečena je v rujav, z belimi, črnimi in sivimi dlakami izpremešan kožuh, le na prsih je bela, po trebuhu pa sivkastobela; sploh pa tudi ona izpreminja dlako po letnem času, vedno je taka, da jo je težko ločiti od listja, trave ali zemlje.

Po vsem tem moramo pritrditi, da je lisica lepa žival in popolna zver. Kar ji znabiti manjka moči, to ji obilno nadomestuje pretkanost in drznost.

Prebrisana vlačuga stanuje daleč po svetu, kajti razun vse Evrope nahaja se tudi v severni Afriki, zapadni Aziji in tudi v Ameriki. Ni ga skoro kraja brez nje; kjer nobena druga zver

ne more prebiti, ona se zna preživiti, dasi tudi včasih z revščino oteplje. Iz okolice, kamor se je naselila, ne umakne se z lepa, naj jo še tako preganjajo.

Pod zemljo si izkoplje svoje stanovanje, do kterega ima zmirom 35 več vrat, troja vsaj. Tudi ima vzlasti v gorah po več stanovanj, stanuje pa v onem, ki se ji za ta čas zdi najpriročnejše in najvarnejše. V stiski se tudi skriva v tujo lisičino. Ako stakne kje kakega jazbeca, ne koplje si sama jame, ker je to za njo nevšečno in dolgočasno delo, rajši tuhta in premišlja, kje bi se zvečer naj- 40 brž pečenka dobila. Jazbec ima čistoto v čislih, to tudi vé lisica, pa se prikrade v jazbino in trapastemu sivcu zasmradi stanovanje. Čemernemu samotarcu se ne more hujšega zgoditi, godrnjaje zapusti ugodni stan ter si gre drugega kopat. V njegovih zapuščenih dvorih se steguje potém po všečnosti lena vlačuga. 45

V taki podzemeljski hiši skoti lisica 4—6, tudi 8 ali 9 slepih mladičev, kterim je neznano skrbna mati. Prvi čas skoro nikdar ne gre od njih, in samec jo preskrbuje z živežem. Ako starka čuti nevarnost, prenese je v gobcu na drug kraj. Ko mladi malo odrastó, hodita oba stara na lov in jim donašata vsakoršni plen, 50 ako je mogoče tudi živo miš ali živega mladega zajčka. Mladi se med tem igrajo na solncu pred hišo in željno pričakujejo starih; ako ju le predolgo ni od nobene strani, je mladim dolg čas, in začno lajati in bevskati. Z živimi živalimi ima mladina veliko veselje, z njimi se igrajo, ob jednom jih tudi stara po- 55 učujeta v roparskem rokodelstvu, in nauk jim gre za čudo hitro v glavo. Ko slekó svojo prvo volnasto obleko, dobé pravo dlako; sedaj začno po malem loviti na svojo roko, do jeseni se popolnoma izučé rokovnjaštva, potém se razkropé in vsak skrbi sam za se. 60

Kakor sploh vsi tatovi in klateži, tudi lisica ne mara za družbo, najrajši sama premišljuje svoje hudobije. Po dnevu leži domá; ako je vse varno in tiho okoli nje, pretegne se o lepem vremenu rada na solncu, kar ji neizrečeno dobro dé. Tako predremlje in presanja ves dan in zraven snuje nova hudodelstva. 65 Proti večeru se pa napoti na tihotapstvo. Previdno in oprezno stopa dalje, ozira se nazaj, pogleduje na desno in na levo, nastavlja ušesa, viha nos, voha po zemlji, malo postoji in razmišlja, zamiži in zazeha, pa gre zopet dalje. Po uglajeni stezi, po utrtem potu ne hodi rada, rajši se plazi po grmovju, stisne se ob skalo ali pa se potuhne v travo.

Sedaj je ugledala mladega zajca, hipoma se potuhne na zemljo, človek bi rekel, da nima nog, tako se po kačje plazi bliže — skok — in zajček zaveči in strepeče — po njem je. Ravno  
75 tako zalezuje mlado srno ter jo zakolje, ako ji mati ne prihiti na pomoč. Zraven lovi pa tudi miši, sledi ptice po grmovju, išče gnezda ter iz njih izpije jajca ali požre mlade. Za silo pa tudi jé črve, kobilice, hrošče in drugi mrčes. Mrhe se ne loti rada, ker se boji, da je ni znabiti človek njej podvrgel. Ob gorskem  
80 potoku preži na ribo, zgrabi tudi raka in če čuti ptico na vodi, plava daleč do nje. Pritepe se tudi do samotnih hiš, stikuje za perotnino in ako se ji po sreči izteče, zakolje več, nego ji je potrebno. Ako jo je skušnja izučila, da se ji v kakem kraju ni bati psov in drugih sovražnikov, postane strašno prevzetna in pre-  
85 drzna. Celó po dnevu pride na dvorišče in ljudem izpred očíj odnese kokoš. — Ujela se je lisica po noči v svislih, zjutraj so se ljudje pripravljali, kako jo bodo s koli, vilami, cepci in drugim orodjem pobili, ali prežgana tatica jim srečno uide na polje. Tu so se pasle gosi. V begu skoči mimogredoč med nje, zakolje hitro  
90 dve in odnese jedno kričečim ljudem izpred nosa.

Pri vsem svojem dejanju in nehanju misli lisica vendar najprej na svojo varnost. Zató ne ropa rada v bližnjem sosestvu, boječa se, da je to ne bi izdalo. Najmanjša stvarica, ktere druga žival ne bi zapazila, zdi se lisici premisleka vredna, nezaupno  
95 obstoji pred mastno pečenko, ktero ji je človek v skritem železnem skobcu nastavil. Dasi je lačna, vendar se premaga in gre dalje ali pa beza in dreza strahoma od strani, da se skobec sproži, in potém vado z mirno vestjo použije. Ravno tako se brez premisleka loti v skobec ujete živali, naj si bo tudi lisica. Ako so  
100 ji psi za petami, šviga skoz grmovje kakor strela in ker more po ves dan brez počitka teči, zató jo psi težko dohajajo. In če jo je tudi dotekel in že misli, da jo ima v zobéh, skazi mu veselje s kakim predrznim skokom. Hipoma puhne na tri metre visoko skalo, ali pa skoči brez škode v globoko brezdno. Tudi  
105 od lovecev zajeta se ne misli udati, v največji sili se domisli kake zvijače; ako ni drugače, drzno prodere vrsto ondi, kjer se lovci najmanj nadejajo.

Tako se lisica preživi po letu. V vinskih krajih zahaja jeseni rada v vinograde in se tam do sitega nazoblje grozdja, tudi dru-  
110 gega sladkega sadja ne zametuje. Ali za jesenijo pride zima, včasih huda zima z debelim snegom. Tedaj se začnó za njo hudi

časi, ta čas jo je tudi v noči pogosto čuti lajati in zavijati. Godi se ji, kakor poje narodna pesen:

Lisica lisjak  
Sta pila tobak.  
Tobaka ni b'lo,  
Sta pila vodó.

115

O tem času lovci največ lisic pobijejo, ker jih sled po snegu izda, in tudi v železje se marsiktera ujame. Gorjé pa lisici, ako jo je lovec le ranil, kajti če tudi njemu uteče, raztrgale in 120 požrle jo bodo druge tovaršice. V tem je lisica podobna volku. Lovec je ustrelil staro lisico, ki je imela mlade domá. Radoveden, kaj bodo delale mlade s starko, vtakne jim jo v luknjo. Ko pride gledat nazaj, našel je same kosti, otroci so mater požrli. Nasproti temu se je pa vzlasti pri ujetih lisicah zgodilo, da je mati 125 svoje otroke snedla.

Zanimivo je gledati po zimi lačno lisico, kako lazi okoli vade, katero ji je lovec nastavil. Sestradena lisica pricaplja, obstane in viha nos; sedaj je zavohala meso, počasi in nezaupno se mu bliža, ogleduje ga od vseh stranij, vsede se zraven njega, 130 poželjivo steza nogo po njem, ali izprehaja jo strah in sum. Obrne se proč, kakor bi hotela oditi, pa se zopet povrne, zopet hodi okoli dišečega mesá, obotavlja se, sede, oči se ji ognjijo, brezupna hlastne po mesu, in skobec jo zgrabi za vrat — ali pa tudi ne. Lisica, ki je gladna, da se skoz njo vidi, premaga se več- 135 krat in se obrne od zapeljive skušnjave. Našli so sestradano lisico pred vabljivo vado erknjeno.

Ako jo je zgrabil železni skobec, ne vpije, temveč trpi mirno, skuša se iznebiti strašnih klešč, ali ko vidi, da ni mogoče, udá se osodi. Pred lovecem se rada pritaji in se dela mrtvo; marsi- 140 ktera lisica je kašo upihala lovcu, ko jo je kakor mrtvo rešil iz železja. Ako se je ujela za nogo, ne premišlja se dolgo, odgrizne si jo in s pogumnim srcem odšanta na treh nogah. Sploh je zavednost ne zapusti, dokler je še iskrice življenja v njej, kar potrjuje tudi tá-le dogodek. Lovec je lisici prestrelil pod plečetom 145 prednjo nogo skoz in skoz, odstreljena noga se je le še za kožo držala in je bežeči živali sitno opletala okoli glave. Lisico je to jezilo in motilo v begu, torej hitro hlastne nazaj, odgrizne nogo in beži dalje, kakor bi se ji ne bilo nič dogodilo. Kakor njeni zavednosti in premišljenosti, moramo se tudi čuditi njeni čudoviti 150 trdoživosti. Marsiktera lisica, katero je lovec kakor mrtvo v torbo

stlačil, ali jo z zvezanima ali celó pretaknjenima zadnjima nogama na kol ali na puško obesil, oživela je nenadoma ter se je izmuznila zapanjenemu lovcu. Tudi se je dogodilo, da je lisica ugriznila človeka, ko jo je odiral in ji kožo že čez ušesa vlekel.

Največji lisičji sovražnik je vendar le človek, preganja jo skoz vse leto; kakor volku, tako je tudi njej zmirom vojska napovedana, vendar se jih v zimi največ pobije. Ako je lovec našel sled, počaka žival pred luknjo zgodaj v jutro, ko se vrača domú, ali izpusti pse na sled, on pa čaka pred lisičino in ustrelí domú pribežavšo. Ako je lisica domá, zamaši ji vsa vrata do jednih, potém jo ali izkoplje, ali pošlje psa jazbečarja po njo, ali pa v ona odprta vrata nastavi past ali skobca ali rogovile. Takrat lisica ne gre z lepa iz dómu, pa ves teden včasih strada, predno jo lakota na to prisili.

Lisičje meso je trdo in žilavo, in tudi smrdi. Pri nas ljudje ne jedó lisic, ali starim Rimljanom je bila z grozdem pitana lisica slastna pečenka. Lisičjo mast so nekđaj lovci drago prodajali in jo sem ter tja še prodajejo za vsakoršna domača zdravila, razun tega je pa koža zmirom vredna 2 do 3 goldinarje.

Mlade lisice ni težko ukrotiti. Kmalu postane tako domača, da gre kakor pes za človekom. On vendar nima z njo posebnega veselja, koristi pa nikakoršne, temveč škodo. Ko malo odraste, navadno pobegne in se svojega prejšnjega gospodarja k večjemu na toliko spominja, da mu pride po noči perotnino krast. In ako tudi ostane pri hiši, vendar je le hinavska tatica in rokovnjaška. Neki doktor si je ukrotil lisico, ki je po dnevu okoli hodila, po noči je bila pa privezana. Prekanjena žival je spazila, da se ovratnik dá čez glavo sneti, pa si ga je po noči snela in šla k sosedovim kokošim v vas, zjutraj pred dnevom si je pa ovratnik zopet nataknila. Sosed je toževal, da mu nekdo kokoši krađe, ali lisice ni nobeden dolžil, ker je bila vsako jutro privezana, dokler je niso enkrat zasačili pri krvavem delu. — Stara lisica se pa ne udomači in zraven je tudi neznosna zaradi hudega smradú.

Kakor njen sorodnik pes, podvržena je tudi lisica mnogim boleznim, med drugimi tudi strašni steklini. Stekla lisica pride tudi v vas, grize pse, mačke, otroke, sploh vse, kar ji pride pod gobec. No po Tschudi-jevem sporočilu steklina ni ravno tako nevarna bolezen, kakor se navadno misli. On pripoveduje, da je v curiškem kantonu leta 1805. in 1806. bilo od steklih psov po-



padenih 50 ljudij, umrla je pa samo jedna za ustno ugrizena žena. Od leta 1813. do 1823. so ozdravljali v curiški bolnišnici 34 od steklih psov in 30 od steklih maček popadenih ljudij, a od vseh teh bolnikov nikdo ni umrl.

*Fr. Erjavec.* 195

## 21. Lisica in kozel.

1. Tja v rupo globoko  
Lisica je pala,  
In v vodi do grla  
V strahéh je brozgála.
2. Rogati tud' kozel  
Iz hoste pripíše,  
Ga žeja trpinči,  
Vodé si poišče.
3. Lisica vesela  
Brž kozla pozdravi:  
„Pač voda je zdrava!“  
Prijazno mu pravi.
4. „Do grla sem sita,  
Takó sem jo pila;  
Poskóči sem k meni,  
Tud' teb' bo teknila.“
5. Rad kozel jo vboga  
In v rupo poskoči.  
Napije se vode  
Takó, da skor' poči.
6. „Kakó pa zdaj bova  
Prilezla iz jame?“  
Ubogi kozliček  
Lisici povzame.
7. „Lahkó je pač temu,  
Se nama ni bati;  
Poslušaj le mene,  
K' znam dobro skakati.“
8. „Na tvoja rogova  
Bom spretno stopila,  
Pa hitro ko ptica  
Iz jame skočila.“
9. „Potém bom pomoči  
Tud' tebi iskala,  
Pastirja bom semkaj  
Po tebe poslala.“
10. Besedam lisice  
Res kozel verjame,  
Nastavi rogova,  
Da skoči iz jame.
11. Al' njene pomoči  
Zastonj pričakuje,  
Črez zvito lisico  
Zeló se huđuje.
12. Ko ne bi pastir ga  
Bil slišal upiti,  
Še danes bi kozel  
Znal v rupi tam biti.
13. Iz te pripovedi  
Se lahko učimo:  
„Za dobro na svetu  
Nehvalo dobimo.“

*P. Gros.*

## 22. Lisica in petelin.

Potovala sta po svetu petelin in lisica. Lisica je vprašala petelina, koliko umetnosti umeje. „Samo dve“, odgovoril je petelin, „jedno gor, drugo dol!“ — „Si pač siromak“, dejala je lisica, „ti umeješ samo dve umetnosti, a jaz jih umejem devet.“

5 — Komaj je lisica to izpregovorila, začulo se je lajanje psov. Petelin hitro vzleti na visoko drevó, a lisica vtakne glavo v luknjo, telesa pa ne more, ker je bila luknja premajhna in tesna. Psi pridejo, lisico zgrabijo in jo raztrgajo. — „Kaj ti je pomagalo devet tvojih umetnostij“, mislil si je petelin; „jaz umejem  
10 samo dve, pa sem ostal živ, a ti si poginila tako žalostno.“

Narodna, zapis. *J. Barle*.

## 23. Nespametna sramežljivost.

Neki učenec je prišel na Dunaj v višje šole. Bil je ubogih starišev in si je moral sam za živež skrbeti, kakor sto in sto drugih, poučujoč deco po hišah.

V neki hiši so še južinali, ko je prišel prvič učit. Ponudijo  
5 mu jako priljudno kolača. „Lepa hvala! južinal sem že malo poprej.“ — „E nikdar ni vreča tako polna, da bi ne moglo noter zrno!“ zavrne ga priljudni gospodar.

On pa hvali in se brani, izgovarjaje se, da je že jedel. Zató ga nehajo siliti. Gospodiču je pa krulilo po trebuhu takó, da se  
10 počne gospodarju dozdevati, da ni hotel naš gospodič kolača le zaradi neumne sramežljivosti.

„Brez zamere, kam pa hodite jest na Dunaju?“ Učenec, ki je bil še le tri ali štiri dni na Dunaju in ni znal po imenu še nobene gostilnice razun jedne izmed najiminitnejših, odgovori v  
15 ti zadregi: „V gostilnico, ki se ji pravi »pri Rimskem cesarju«.“

„Aj, tja! Po čem je pa kaj ondi govedina? po čem pečenka?“ poprašuje ga navlašč gospodar, ki se mu je mahom zdelo, da gospodič laže. Ta mu je odgovarjal res vse napačno.

Po južini gre gospodar s svojo gospo vred v drugo izbo;   
20 otroci z domačim učiteljem ostanejo pa v prvi za malo mizo, ki je stala nekoliko korakov daleč od velike. Na ti-le je pa ostalo še nekoliko kosov kolača. Lačni gospodič se prišeta do nje. Jako mu diši kolač. Gospodič se ozre, otroci ga ne gledajo — vrata druge stanice so priprta — smuk jeden kos v žep. — Ali o joj!

pri ti priči se odpró vrata druge stanice. Ubogi gospodič ves 25  
obledí, ko ugleda gospodarja, ki mu velí, naj se oglasi, predno  
odide. „Oj kolač, oj nesrečni kolač! — požrl si mi kruh“, takó  
je vzdihoval siromak sam s seboj. Kakor šiba na vodi se je tresel  
gredé po končanem uku h gospodarju. Od strahú in sramote se  
mu ni upal v oči pogledati. 30

Gospodar mu pa velí na samem prav po očetovsko: „Dragi  
moj prijatelj! lepo vas prosim, odvadite se take krive, da ne rečem  
neumne sramežljivosti. Ubogemu biti, to človeku ni sramota, ako  
ni ubožnosti sam kriv. Kdor je siromašnih starišev, ostaja siro-  
mak do smrti ali vsaj dolgo časa. Tudi jaz nisem bogatega rodú, 35  
tudi jaz sem se moral truditi nekđaj za ljubi kruhek tako, kakor  
vi; vé, kako se živí po svetu; lahko si mislim, kako živite ob  
pičlem zaslužku; vé, pa tudi, da je več takih sramežljivcev, ka-  
koršen ste vi; pa mislim, da taka sramežljivost ni prava. Kar je  
pošteno, najdalje veljá. To pomnite; pozabiti hočem, kar se je 40  
zgodilo, kakor da bi se ne bilo. Iz očij v oči sem vam govoril;  
živa duša naju ni slišala; nikdo ne vé, kaj se je zgodilo, kakor  
jaz, pa ne povém nikomur. Ne sramujte se tedaj nikogar, pa tudi  
mene ne; povedal sem vam svoje misli le zató, ker je res, kar  
pravijo: pri malem se začne, pri velikem se nehá. Kriva sramež- 45  
ljivost jih je zapeljala že sto in sto. Iznebite se je torej, bodite  
pošteni, kakor doslej, in mi učite deco tako lepo, kakor ste pri-  
čeli; lahko bodete pri meni imeli zaslužek ves čas, dokler ostanete  
na Dunaju. Náte vam še tó-le; denite si v žep. (Dal mu je nekaj  
v papir zavitega.) Zdaj pa pojdite z Bogom!“ 50

Ubogi naš učenec, ki si ni upal ne ziniti, hoče predobremu  
gospodu roko poljubiti; ali ta mu jo izmakne in ga spremi do  
vrat tako prijazno, kakor bi se ne bilo ničesar zgodilo.

Na pol žalosten, na pol pa vesel pride siromak domú. Ves  
zamišljen ni pogledal, kaj je v papirju, dokler ni bil domá. Kaj 55  
je bilo? Lep kos kolača. Dva kosa ga je imel po tem takem in  
se najedel do sita; ali ta, ki mu ga je dal gospod, ta mu je bil  
veliko bolj v slast od onega.

Še večkrat so mu postregli v hiši dobrega gospoda s kolačem  
in drugimi rečmi, pa branil se ni več tako nespametno, kakor ondaj. 60

Zdaj pa je visok gospod in pripoveduje rad to resnično  
zgodbo hvaležnega srca do onega, ki ga je ozmerjal in tako oče-  
tovsko poučil.

## 24. Ljubezen domovine.

- |   |  |
|---|--|
| <p>1. Kdor ima srcé,<br/>Zna za dom solzé,<br/>Za slovenske domovine raj.<br/>Zá-njo rad živi,<br/>Zá-njo hrepeni,<br/>Njo, le njo bi ljubil vekomaj.</p> | <p>2. Čvrst Slovencev rod,<br/>Čist prebiva tod;<br/>Oj prijaznost čista tu cvetè.<br/>Vsak prijat'lja 'ma,<br/>Zvest objema ga,<br/>To navada stara tukaj je.</p> |
|---|--|

3. Od snežnih planin  
Do trtic dolin  
Mile pesmice povsod pojó.  
Sloven'c je rad vesel;  
Kaj da ne bi pel,  
Njemu pesni iz srcá tekó.

*B. Potočnik.*

## 25. Draga kamena.

Priprost kmetič pride po opravkih v hišo bogatega trgovca. Ni bilo ravno zgodaj, pa gospod je bil še le vstal in se umival. Prijazno reče trgovec kmetiču: „Oče! le vsedite se na tá-le stol in počakajte, da se umijem, potém se bova kaj pomenila.“ —

5 Kmetič se vsede in ogleduje prstane, ki jih je bil gospod s prstov snel in na mizo položil, dokler se ne umije. Dva prstana sta kmetiču posebno v oči bodla, ker sta bila jako lepa in se zeló lesketala. Kmetič reče: „Žlahtni gospod! ne zamerite, da vas vprašam: koliko veljata onadva lepa prstana?“ — Gospod od-

10 govori: „Saj mi ne bodete verjeli, če vam tudi povém. Oba veljata pet sto goldinarjev.“ Kmetič se začudi in pravi: „Hm, lepi denarci! Saj ni toliko zlata, pa toliko veljata!“ — Gospod pa odvrne: „Res ni toliko zlata, pa le kamenci so tako dragi, ki so v prstana vdelani; to so dragi kameni, zató se tako svetijo.“

15 Kmetič pravi: „No no, to pa že verjamem; saj sem že včasih slišal, da so taki kameni zeló dragi. Pa žlahtni gospod! povejte mi še, koliko dobička vam pa nesó ti-le žlahtni kameni na leto?“ — Gospod se nasmeje in pravi: „E kakošni ste vendar, ki mislite, da mi morajo kaj dobička donašati? Prstane nataknem na prste,

20 da se z njimi pobaham, kedar med ljudi grem.“

Kmetič pa pristavi: „Tudi jaz imam domá dva kamena, pa mi prinašata vsako leto čistega dobička pet sto goldinarjev, dasi

ne veljata več ko 25 goldinarjev obá.“ — Gospod se začudi in vpraša: „Oho! kako je to mogoče?“

Zdaj se pa kmetič nasmeje in reče: „Prav lahko — moja 25 dva kamena sta mlinska kamena.“

*J. Cigler.*

## 26. Brodnik.

1. Med skálami Sava šumi,  
Valove mogočne valí,  
V naročaj jih Donavi tira.  
Ob bregu je čolnič pripet,  
V njem ribič pa sivih je lét,  
Na veslo se truden opira.
2. „Hoj! stavec, ne bodi zaspán,  
Pa jáderno v drugo tam stran  
Črez šumno nas reko prepeljí!  
Čuj! turško, rumeno zlató  
Obilno plačilo ti bó,  
Ko naši ustregel si željí.“
3. „Glej, tiho je polje in log!  
Tam ónkraj krščanski ostrog  
V neskrbnem že spanju počiva. —  
Zavití v plašč temne noči  
Oglédat poslani smo mí,  
Kod kleti sovražnik se skriva.“
4. Zatorej le veslo zdaj v dlán,  
Pa naglo na óno tam stran  
Črez širno prepeljí nas Savo!  
Ko zmágamo, suho zlató  
Plačilo bogato ti bó —  
Če nočeš — ti vzamemo glávo!“
5. „Ne máram za vaše zlató,  
Čemú mi pač ribiču bó?  
Zastónj vas črez reko prepeljem,  
In tudi mi sive glavé  
Jemáti ne bode trebé; —  
Rad vašim ustrezam poveljem.““
6. Že čolnič od brega drčí  
In nese oglednike trí.  
Veslájje pa ribič ozira  
Srpó se v vrténje vodá,  
Ki rado se s čolni igrá  
In slastno na dno jih požira.
7. „Res hrabro srcé ti imáš,  
Res vrl prevoznik si ti naš,  
Ni takega blizu okoli!  
A nas bo pohvalil glavár,  
Oj krasen pač čaka nas dar,  
Krasnejši nas ni še nikoli.“ —
8. „Na mestu!““ dé ribič krepó  
In veslo zažene v vodó —  
„Tú vaše in moje plačilo!““ —  
„Bès, djáur!“ še krik iz valóv,  
Iz mokrih je Save grobóv —  
Potém pa vse tiho je bilo.

*Gorázd.*

## 27. Pridnost in lenoba v pregovoru.

### I.

Bodi sam priden, in ti ne bo treba biti zaviden. — Kdor rano vstaja, temu kruha ostaja. — Priden človek ima kruha, glad mori le lenuha. — Pridna gospodinja mora za pero črez plot skočiti. — Pridnemu jeden „danes“ več velja, kot lenuhu dva „jutri“. — Pridnemu možu lakota le v hišo gleda, v njo si ne 5

upa. — Za pridnega za vsakim grmom kos kruha, pod vsakim kamenom krajcar. — Prebrisana glava pa pridne roke boljše so blago ko zlate goré.

## II.

Kdor je len, sčasom je tudi lesen. — Kdor rad leži, rada  
10 ga glava boli. — Kdor se lenobi podá, ta se za ušesa drgljá. —  
Kdor za mladih dnij ne skrbi, v starosti trpi. — Lenuhu kruli  
rad glad po trebuhu. — Pri vsakem uboštvu je pol lenobe. —  
Lenuha dan straši. — Lenuh sam sebi čas krade. — Lenoba je  
vragova mreža. — Lenoba je vseh grdob grdoba. — Lenoba je  
15 vsega hudega mati. — Kjer je lenoba, kjer postavanje, tamkaj  
je blizu hudo dejanje.

## 28. Lev in opica.

Pravijo, da je zverina svoje dni pod košatim dobom semenj  
imela. Kraljevi lev sredi tovaršije v senci sedí, opica pa po  
vejah skakljá in se spakuje ter začne želod v leva lučati. Lev  
jo ostro pogleda, kakor bi jo hotel z očmi prodreti, pa besede  
5 ne zine. Opico groza obletí, ali hitro se potolaži rekoč: „Pač  
dobro, da do mene ne moreš“, — in zopet leva draži ter želod  
po njem meče. Opica še enkrat vrže in lev zarjove, da se je  
zemlja potresla, opica pa strahú z veje padla.

Trepetaje levu pod šapami kučí in smrti pričakuje, da jo bo  
10 raztrgal. Vsa zverina strmí in gleda. — „Ne boš me več dražila  
ne“, zagrozi se opici oroslan; „pa vendar nisi vredna, da bi te  
raztrgal!“ pravi lev in opico izpusti. Vsa zverina se oroslanu pri-  
kloni in svojega usmiljenega kralja počasti.

Abotno je mogočne dražiti; lahko ubogega v pest dobé.  
15 Lepo je za mogočne, nad revami se ne maščevati; najmogočnejši  
so, kedar radi odpusté.

*A. Slomšek.*

## 29. Veverici.

1. Veter lahek je z drevesa  
Stresel oreh bil drobán,  
Prišli blizu ste iz lésa  
Veverici v óno stran.

2. Vgledate obé ga kmalo,  
Menda ste imeli glad,  
Ker drugače bi ne dalo  
Grizti se za mali sad.

3. Slednjič konec je nevolje,  
Zgrabili ste ga z zobmi;  
Oreh pa se sam razkolje,  
Prah rujav se zakadi.

4. Vrže vsaka pol lupine-  
Jezna izmed zob na tla;  
Izpred druge druga šine  
V gozd osramočena vsa.

5. Mnogokrat takó ravnaajo  
Strastni med seboj ljudjé;  
Jezo in prepír imajo:  
Piškav oreh si delé.

*Fr. Cimperman.*

### 30. O kmetu in kučmah.

Bil je kmet, ki je delal in prodajal kučme. Prehodil je trgu-  
joč mnogo mest in mnogo važnega se je naučil. Nesé kučem v  
bližnje mesto na prodaj, gre skoz gozd. Na sredi gozda omaga  
pod svojim bremenom, ker je bil truden dolgega pota, in zaspí  
pod velikim hrastom. Na hrastu je bilo veliko opic. Ko zagle- 5  
dajo spečega kmeta in njegovo krošnjo, splezajo s hrasta in vsaka  
si vzame iz krošnje kučmo, dene si jo na glavo, potém pa sple-  
zajo zopet vse na hrast. Prebudivši se zadene kmet krošnjo na  
rame; ali zdela se mu je preveč lahka. Pogleda v krošnjo, ali  
kučem ni več. Kmalu zapazi na hrastu opice, ki so se šopirile 10  
z njegovimi kučmami. Premišljuje, kako bi dobil kučme, spomni  
se, da posnema opica človeka. Urno se razkrije in vrže svojo  
kučmo ob tla. Ni se zmotil. Tudi opice se razkrijejo in pome-  
čejo kučme s hrasta. Ves vesel jih pobere, spravi v krošnjo in  
potuje dalje.

Narodna, zapis. *F. Plahtarič.* 15

### 31. Jesen.

Kakó si otóžno, jesensko nebó!  
Pod tabo vse hira,  
Vse vene, umira;  
Življenje vse jemlje slovó.  
5 Hripávi  
Žrjavi  
Visokó kričé,  
Na južno hité.  
Poglej drevó!  
10 Zeleno peró  
Suši se mu in rumeni.  
Cvetlica  
Samica  
Na trati medli.

*J. Stritar.*

## 32. Prijatelji življenja.

Človeka na zemlji obdajajo, spremljajo in oživljajo vedno štiri stvari, ktere so varuhi in zavetniki njegovega življenja. Te stvari so: svetloba, gorkota, zrak in voda, pravi darovi iz nebes, človeku najzvestejše prijateljice.

5 Najprva je svetloba, iztok solnca in okrog solnca plavajočih svetov. Ona je nedvomno najbližja prijateljica in zavetnica vsega življenja; zakaj vsaka stvar živi toliko popolnejše, kolikor več uživa nebeške svetlobe. Odvzamite rastlini ali živali svetlobo, v kratkem bode izgubila svojo čvrstost, zaostala v rasti ter ko-  
10 nečno popolnoma umrla, če jo še tako pridno glešate. Tudi človek obledí, če v temi živi; on obnemaga in izgubi naposled vso krepkoto. Slavni zdravnik Hufeland celó trdi, da je pravo organsko življenje mogoče le ondi, kjer vlada svetloba; v podzemeljskih votlinah, kjer biva vedna temota, nahaja se le, kar imenujemo  
15 neorgansko življenje. Svetloba je tedaj najprva moč, ktera pomaga življenju; v temi pak, pod zemljo ali na njej, kamor ne segajo grejoči solnčni žarki, ni mogoče pravega življenja.

Druga ne manj dobrotljiva prijateljica životvorne moči je gorkota. Ona sama utegne razviti prvi kal življenja. Ko je  
20 zima vesoljno naravo zavila v belosnežno zagrinjalo in je povsod vse tiho in mrtvo, kako hitro se obudé speče moči, ako le topla pomladanska sapa potegne! Bolj ko se bližamo severnim krajem, po katerih vlada večni mráz in led, toliko bolj mrtva je vsa priroda. Ne biva ondi ne mala živad, ne raste bilje; le v globinah  
25 neizmerneга morja iščejo in dobivajo velikanske živali nekoliko gorkote, kitovi namreč, pliskavice in pa morski medvedje. Gorkota daje življenje in od življenja izvira gorkota; oboje je nerazločljivo zvezano. Gorkota budí najprvo življenje, ona hrani pa tudi najmanjšo iskrico v životu človeškem.

30 Tretja imenitna hrana življenja je čisti podnebni zrak. Ni ga in ne more biti nobenega bitja, ktero bi moglo popolnoma brez zraka živeti; odtegni zdravi zrak človeku ali živali, in hipoma ti umrè ali kmalu potém. Vidi se pa, da je zrak kaj velikega upliva, posebno iz tega, ker ima dihaljoča žival več životvorne moči ko nedihaljoča. Životvorno moč pa hrani najbolj  
35 tisti obstojni del zraka, ki mu pravijo kisik; kisik je tudi zarés tista stvar v podnebnem zraku, ktera prihaja, ko dihamo, v krv ter jo rudeči in oživlja.



Tudi čista voda je prijateljica življenja. Ona ima tudi nekaj kisika v sebi ter je nam neizogibno potrebna za užitek in za pre- 40 mnoga opravila v človeškem življenju.

Po pravici smemo tedaj trditi, da so svetloba, gorkota, zrak in voda tisti pravi pomogljaji, ki hranijo in redé životvorno moč. Brez teh pomogljejev življenja ne more živeti nobena stvar, ne človek ne žival; z njimi se oživljamo, njih se radujemo vedno in 45 povsod na tem prelepem zemeljskem krogu.

S. Šubic.

### 33. Lepo nebó.

1. Nebó, nebó!

Kakó si ti lepó!

Vsaka tvoja zvézdica

Je mična rajska lúčica.

3. Nebó, nebó!

Kakó si ti lepó!

Tvoje zlato sólńčice

Nebeško je očésice.

2. Nebó, nebó!

Kakó si ti lepó!

Tvoja bela lúnica

Sreberna je svetilnica.

4. Nebó, nebó!

Kakó si ti lepó!

Lepši vse je večni Bog,

Ki stvaril ves nebeški krog.

Iz „Zgod. Danice“.

### 34. Potovanje na mesec in solnce.

#### I.

Človek je sčasom iznašel najpripravnejša sredstva, s katerih pripomočjo se lahko jako hitro premika od kraja do kraja po celi zemlji ter si od vseh strani ogleduje svoje prostorno bivališče. Spoznal je na ta način že na tanko vse razmere zemljinega površja, razjasnil si vse prirodne prikazni, tako da se sme rés 5 smatrati nje pravim lastnikom. Če se pa kvišku ozre, zapazi nad sebjó ogromno število drugih svetov, pravih čudežev, kojih ne bode nikdar mogel tako na tanko preiskati kakor svoje domovje. Kar o njih vé, spoznal je samo po vestnih opazovanjih in bistro-umnih sklepih. Ako je sploh človeštva um zanesljiv, je vse to 10 zá-nj veljavno in resnično, kakor če bi se bil o istinitosti prepričal s svojim tipalnim čutom.

Kako bi se pa potovalo po teh svetovih? — Astronomija nas seznanja z marsikterimi stvarmi, po katerih se dá tako potovanje dovolj na tanko določiti; v zadregi še je samo zaradi pri- 15 mernega voza ali stroja, ki bi nas po praznotah vozil v velikanske

daljave. Ti zapreki pa lahko odpomoremo, ako mi dragi čitatelji dovolijo, da se vpreže naš duh, ki je baje mnogokrat krepkejši od telesa, ima pa še tudi za potovanje posebno prednost, da je silno hiter. O pravem času se hočemo vestno spomniti svojega telesa in se ozirati ná-nj, kakor na zemlji.

Vse je pripravljeno za odhod. Še enkrat stisnemo svojim roko, še enkrat se ozremo na ljube nam kraje, ki jih zapustimo za nekaj časa, morda za vselej, če nam osoda ni mila. Pa kdo bi vsekdar mislil na nesrečo, ko se podá na potovanje; ne prišel bi sicer še ne od domače hiše do sosedove. V naši družbi tudi ni nobenega trepetljivca, pogumen „naprej“, in mi začutimo, kako se nam trdna tla odmaknejo izpod nog. Dvigaje se kvišku vidimo pod seboj zbrane sorodnike in prijatelje, kako nam še s klobuki in prti vihté zadnji pozdrav. Kolikor više dospemo, tem manjše se vidijo osebe, ki smo jih zapustili. Že ne slišimo več njihovih glasov, ne moremo jih več ločiti jeden od drugega; vsi skupaj se nam dozdevajo neka temna tvarina, ki se zmirom bolj zmanjšuje in krči. Celó isto prikazen zapazimo tudi pri gorah, rekah, mestih itd., ki se med seboj vedno bolj približujejo. Z nami se vzdiguje tudi balon, ki nas hoče spremljati; pa kar na enkrat obtiči, in nič ne pomaga vse naše prigovarjanje, naj ostane v naši družbi. „Sape mu je zmanjkalo“, oglasé se nekteri izmed nas gledaje s sočutjem na balon, ki se začne zopet zemlji bližati in nam precej izgine izpred očíj. In rés bila je taka; kajti zrak je na kvišku od plasti do plasti tanši, torej tudi lažji, in plin, s kojim je balon napolnjen, ni bil več lažji od zraka, v katerem je plaval. Tudi mi že začutimo v tem kraju nekako tesnobo ter sopemo hitreje, ker naša pljuča dovolj zraka več ne dobivajo.

Črez nekoliko časa dospemo do kraja, kjer nam zraka popolnem zmanjka. Tukaj — kakih 11 mirijametrov nad zemljo — je torej meja za vsako živo bitje, kajti brez zraka ni nobenega telesnega življenja. Naš duh pa prekorači tudi to mejo, in zdaj se mu odpre neizmeren prostor, v katerem se nahaja ogromno število novih svetov, plavajočih v silno tanki, nevidni snovi („eter“ imenovani), ki se nahaja povsod v tem neskončnem prostoru in tudi v našem zraku, ki pa namesto njega ne zadostuje za telesno življenje. Po njej se razprostira na vse strani solčna svetloba, po njej prihaja tudi do zemlje.

Ker nam je mesec najbližji svet, hočemo ga tudi najprej obiskati, da si nekoliko natančneje pregledamo naše zemlje vztraj-

nega spremljevalca. Dvigajoč se proti njemu, ozremo se še enkrat na zemljo. Prikazuje se nam že kot velika krogla, zavita krog in krog v megleno tvarino, ki vedno bolj temni proti zemljinemu površju, ob robu pa jasni. Čim bolj se približujemo mesecu, tem 60 bolj raste njegova velikost, tem bolj se zmanjšuje zemlja za nami. Že smo prišli do kraja, iz katerega vidimo oba svetá v podobi velikih balonov. Pa kako se začudimo, ko 28.000 mirijametrov oddaljeni od zemlje zapazimo, da smo celó brez vse teže. Že poprej smo se čutili lažje in lažje, čim više smo prišli; a zdaj je naše telo 65 rés čisti duh. Saj pa tudi ne more drugače biti, ko je zemljina privlačnost na nas v tem kraju celó tolika kakor mesečeva.

Tukaj se hočemo še enkrat nekoliko pošaliti z zemljani, predno se preveč ne oddaljimo od njih, ter poskusimo palico spustiti na zemljo. A ona nam ne pade iz rok, dasi je ne držimo 70 več; kajti tudi na njo uplivata z jednako privlačno močjo zemlja in mesec. Mi sami bi se ne mogli premakniti s tega kraja niti naprej proti mesecu, niti nazaj proti zemlji. Naš duh pa ne pozna takih zaprek; urno se dvigne tudi črez to mejo, in ko še prehití 10.000 mirijametrov, stopimo na površje novega sveta. Radovedni 75 si ga začnemo ogledovati; saj smo že mnogokrat hrepeneli po njem in ga celó slavili s pesmicami. Vendar kako bridko se iznenadimo, ko zagledamo pred sebjó samo skalnato gorovje in puste planote! Nobene rastline, nobene živalice nikjer ne zapazimo, naj se še tako trudimo. Otožni zakličemo z vso močjo v to strašno pustoto, 80 morda se vendar prikaže kakoršno koli bitje; pa joj, strahú se stresemo, ko še niti svojega lastnega glasú ne zaslišimo. Meseca ne obdaje namreč zrak kakor zemljo; torej se tudi naš glas še toliko ne more širiti, da bi prišel od naših ust do ušes. Ker pa na tem svetu ni zraka, ne more tudi vode biti na njem; kajti 85 voda se precej spuhti, ako ne tišči na njo zračni tlak. Brez vode pa ne more biti nobenega organskega življenja, tudi ne če bi še lahko pomanjkovalo zraka. Čéli ta svet tedaj pokriva v istini mrtvaški prt, ki nas nãudaje s strahom in grozo. In vendar si še hočemo ta svet natančneje ogledati, ker smo se že potrudili 90 do njega. Pri hoji se čutimo tu blizu šestkrat lažje kakor na zemlji. Brez vsega truda skočimo na 6—7 metrov visoke holmce in tudi črez toliko metrov široke propade, kar nam tukaj jako koristi; kajti povsod, kamor sega naše oko, vidimo gorata skalnata okrožja, iz kojih središč so na vse strani napeljane steze 95 podobne velikim trakovom; to so gotovo ostanki nekdanje lave,

ki so jo že pred davnim časom izbljuli v onih središčih bivši vulkani. Ko prekoračimo takov skalokrog, zagledamo v planoti dolg, nepravilno se vijoč rov, ki je suhim zemeljskim strugam najbolj podoben. Tam kjer se zavije okoli strme skale, je tudi dosti globji, celó kakor nahajamo v naših rekah zemljo podkopano na takih krajih. Razun teh znamenj najdemo še drugih dovolj, da je mesec imel nekdam vodo, ktere se je pa sčasoma iznebil. Tudi zapazimo, da toplota na tem svetu vedno bolj raste. Mesečni dan je še nekoliko daljši kakor zemeljskih 14 dni. V tem času pa solnčni žarki neprenehoma hudo pripekajo na golo skalovje, ki se ne more ohladiti po nobeni sapici, nobeni padavini. Še le ko preteče dolgi dan, preneha polagoma strašna vročina.

Vse to nahajamo na polovici proti zemlji obrnjeni. Miče nas še pa druga polovica, ki se ne more nikdar z zemlje videti; ali precej se prepričamo, da je bila naša radovednost celó neopravičena; kajti zemlji odvrnjena polovica je v obče prvi podobna, saj pa tudi ni nobenega uzroka, da bi bila drugačna.

## II.

Pa pustimo teh krajev tužnost, s kojo bi se nikdar ne mogli sprijazniti, in podajmo se na druge, morda srečnejše svetove. Najprej obiščimo največji, iz zemlje vidni svet, ki je našemu domovju jako imeniten in upliven dobrotnik. Zaraditega ga tudi navadno jedinega imenujemo „solnce“, dasi zasluži še to ime tudi mnogo drugih svetov, nepremičnice imenovanih, ker imajo lastno svetlobo. Dvigaje se proti solncu vidimo za seboj velik in majhen balon, ki se obá z dovoljno hitrostjo v velikem loku tako naprej pomičeta, da se manjši na čuden način in še hitreje vrti okrog večjega. Oba sta nam že dovolj znana; večji je naša zemlja, manjši pa nje mesec. Med potjo nas dohité gošče večjih in manjših telesce, pravi roji, ki so kmalu redkejši, kmalu gostejši, a vsi leté v velikih lokih s silno hitrostjo proti solncu. Vsi so med seboj v neki zvezi ter se vrté okrog solнца v velikanskem kolobarju. Vsako telesce se vrti okrog lastne osi, vrh tega pa še manjša zopet okrog večjih, tako da vse skupaj in jedno skoz drugo vrši in mrgoli. Ta telesca so „meteori“, izmed kterih tudi sem ter tja kak odpadnik prifrči na zemljo, ako se ji je preveč približal v svojem blodenju, tako da ga je zmagala njena privlačnost.

Predno pa dospemo do solнца, srečamo še take velike potnike, kakor je naša zemlja. Premikajo se kakor ona po stalnih

potih okrog solnca; torej jih z našo zemljo vred imenujemo „pre- 135  
mičnice“ ali „planete“. Prva taka premičnica, kojo srečamo, je  
Venera, naša večerna ali jutranja zvezda. S prijaznim obličjem  
stopi pred nas in nas obsije s prekrasno svetlobo. Podoben je ta  
svet naši zemlji, kajti zavrt je v gost zrak, in na njem lahko celó  
na tanko razločujemo morja in kopno, gore in doline. Tudi po 140  
velikosti jo skoro doseže, kajti njegov polumer je samo za 17 mi-  
rijametrov manjši od polumera naše zemlje. Vendar je na njem raz-  
lika med poletjem in zimo nekoliko ostrejša nego v našem domovju;  
kajti njegova os, okrog ktere se vrti, je proti solncu bolj poševna ka-  
kor pri naši zemlji. Ta svet je solncu za 3,750.000 mirijametrov bliže 145  
kakor zemlja; torej ima gotovo še enkrat toliko svetlobe in gorkote.

Od Venere kakih 5,000.000 mirijametrov naprej proti solncu  
srečamo še jedno premičnico, ki jo imenujemo „Merkur“. Ta svet  
ni dosti večji od zemljinega meseca. Srednja njegova oddaljenost  
od solnca je samo 6,000.000 mirijametrov; zato je tudi solnce 150  
ná-nj najbolj upliva, tako da se najhitreje premiče. V vsaki se-  
kundi prehiti 5 mirijametrov, torej blizu za 2 mirijametra več kot  
naša zemlja. Ker pa še njegova pot okrog solnca ni tolika ka-  
kor zemljina, preteče jo že celó v blizu 88 dnevih. Po takem  
minejo na njem še več kakor štiri leta, med tem ko na naši 155  
zemlji samo jedno leto preteče. Če bi se hoteli na tem svetu  
naseliti, našli bi sicer zrak kakor na Veneri in naši zemlji,  
doživeli bi štirikrat toliko let kakor v svojem domovju, a vendar  
bi ne bili nikakor zadovoljni, ker je na njem že gotovo sedem-  
krat tako vroče kakor na zemlji. Tudi bi nas nadlegovala pre- 160  
silna svetloba, za ktero ni stvarjeno naše oko. Prepustimo ga  
torej njegovi osodi in hitimo naprej proti solncu.

Že z Merkurja smo videli solnce kot popolno kroglo, gotovo  
sedemkrat toliko, kakor se vidi z zemlje. Pa kolikor bolj se mu  
bližamo, tem veličastneje se nam razkrivlje po svoji velikosti in 165  
bliščeči svetlobi. Radi verjamemo zdaj astronomom, da ima  $1\frac{1}{4}$   
milijonov krat toliko prostornine kakor naša zemlja, da je pa samo  
320.000krat težje od nje. Njegove tvarine gostota znaša torej  
samo blizu  $\frac{1}{4}$  od zemljine. Zdaj tudi lahko natančneje vidimo,  
da je solnce žareča tekočina, ovita z žarečim soparjem. Oddaljeni 170  
smo še sicer dovolj, pa vendar že čutimo nestrpno vročino,  
po koji smemo soditi, da je na solncu gotovo 27.000<sup>o</sup> gorkote.  
Na solnčnem površju zapazimo, kako se delajo peneči holmci, iz  
kterih se s silno hitrostjo (4—6 mirijametrov v sekundi) dvigajo

175 mnogo tisoč mirijametrov visoki plinasti stebri, ki so med seboj različni in sem ter tja čudno razviti. Imenujemo jih solnčne „pertubérance“. Če bi se vrgla naša zemlja v nje, igrali bi se z njo kakor morskimi valovi z leseno kroglico. Sicer pa zapazimo, kako je cela solnčna atmosfera silno razburjena od strašnih viharjev, s kojimi v pri-

180 meri so vse zemeljske nevihte samo rahli dihljeji. Velikanski temni oblaki, ki se tudi vidijo z zemlje, — najbrž pepelni prah — podijo se od vzhoda proti zahodu po celem solncu in nam dajejo povod, da mislimo, da se bode morda sčasom ohladilo tudi naše solnce, česar pa še zdaj v njegovi bližini nikakor ne čutimo.

185 Lahko se izprevidi, da si zaradi takih neugodnih razmer želimo zopet hladnejših krajev. Torej se vrnemo in hitimo v nasprotni meri s hitrostjo, kateri je samo naš voznik kos. Brez pomude na že znanih svetovih in ne oziraje se na razne prikazni, koje smo poprej občudovali, dospemo zopet do naše zemlje.

*R. Čuček.*

### 35. Solnce vse vé.

- |   |   |
|---|---|
| <p>1. Da solnce zemljo ogreva,<br/>Stare pesni pojó.<br/>Od njega da luč je dneva,<br/>Vsi narodje vedó.</p>        | <p>3. Zločinstvo v tmino se skriva,<br/>Luč po godu mu ni,<br/>Al' solnce svetu odkriva<br/>Vse, kar se dogodi.</p> |
| <p>2. Al' manj morebiti je znano<br/>To, da solnce vse vé.<br/>Če kaj je po noči skovano,<br/>Brž mu luna pove.</p> | <p>4. In bodi si še tako skrito,<br/>Vé naj lastna le vest:<br/>Gotovo bode odkrito,<br/>Žarkom pride v pest.</p>   |
| <p>5. Zatorej ljubi svetlobo,<br/>Varuj hudih se ran,<br/>Opuščaj zločinstva grdobo:<br/>Vselej pride na dan!</p>   |   |

*A. Umek.*

### 36. Volk.

Volk je najbližji sorodnik našemu domačemu psu, od kterega pa nima niti jedne dobre lastnosti. Tudi botra lisica mu je v rodu, toda ga tudi ona prekosi v prevejanosti in spretnosti, vzlasti pa v hrabrosti. Grdogledemu potepuhu sploh od vseh prednostij 5 pesjega plemena nobena ni dana, lastne so mu samo napake in

gnusobe. Kar ga je od gobca do repa, ves nam je oduren in mrzek. Vse se mu ogiblje, vse ga sovraži.

Pred volkom je vse v strahu. Matere razposajene otroke strašijo z volkom, včasih so se pa ljudje celó bali imenovati ga, boječ se, da res ne bi prišel; od tod izvira tudi pregovor: Mi od volka, volk iz lesa. Vse gozdne živali plaho pred njim pobegnejo, konji strahú drgetajo, goveda se stiskajo, svinjam se ščetine ježijo in se boječe umikajo nikoli sitemu požeruhu. Bebaste ovce strah tako prevzame, da ne vedó, kaj bi. Gnetó se in stiskajo v klobčič in čakajo, da si volk jedno izbere, potém zbežé malo 15 dalje, pa se zopet ustavijo in beketaje čakajo, da pride po drugo.

S svojima sorodnikoma, namreč s psom in z lisico, živi tudi v najhujšem sovraštvu. Lisico takoj raztrga in požre, toda jo redkokdaj dobi med zobe. Majhni psi pred volkom stisnejo rep med noge in bežé, kar jih noge nesó; le večji psi, vzlasti mesarski, pastirski 20 in lovski so naprežni ná-nj, strastno ga sledé ter se brez strahú zakadé va-nj in ne nehajo, dokler količko kaj gibati morejo. Mrtvega volka psi ne pokusijo, volk pa psa strastno raztrga in požre.

Po velikosti in zastavnosti je volk podoben mesarskemu psu; posebno ako sedi ali leži, človeka lahko premoti. Ako ga 25 pa bolje pogledamo, kmalu vidimo, da je debelejšega tilnika in močnejšega vratú, sploh je v prednjem delu života bolj trden in zastaven, nego v zadnjem. Zadnja stran je slabša in nekako skolčena, kakor bi bila mrtvoudna, tudi repa ne zaviha po pesje, ampak ga poveša. Špičasta ušesa mu stojé po koncu, široko 30 žrelo je nasajeno z jeklenimi ostrimi zobmi, največ ga pa izdaje hudi srpi pogled.

Neizrečeno je pogolten in požrešen, vedno bi žrl; ali nič mu ne zaleže, zmirom je lačen in suh ko trta. Zraven je pa krepek in močen, dasi je ves videti trhel in medel. No pri vsej 35 svoji moči je vendar le potuhnjen in mevžast, poštenega boja s sovražnikom se ogiblje in zató se tudi navadno ne upa na človeka. Le dolgi stradež ga ohrabři tako, da je slep za vsako nevarnost in takrat se loti tudi človeka. Ako je enkrat okusil človeško meso, postane neumno drzen in kolje ljudi, vzlasti otroke, 40 tudi o belem dnevu.

Dasi ljudje zatirajo in pobijajo grdogledo zver na vse kriplje, nahaja se skoro po vsej Evropi, le na Nemaškem so ga večjidel že iztrebili. Tudi pri nas na Slovenskem jih je še zmirom več kot preveč, vsako leto se jih nekoliko pobije. Največ volkov se 45

potikuje po notranjem Kranjskem, kamor prehajajo s Hrvaškega; v notranjskih gozdih imajo dobra skrivališča in tudi mnogo ovác se ondukaj pase. Posebno odkar je odpravljena streljina na volkove, tožijo ljudje, da so se volkovi zeló pomnožili. Še več 50 nego pri nas je volkov na Hrvatskem, Ogerskem, Erdeljskem in v Galiciji, največ pa na Ruskem, kjer je prav navadna zver, tako da se po zimi nobeden ne upa iti po noči iz hiše brez orožja.

Po dnevu se skriva po hostah ali po trstovju, v ruskih stepah leži v globokih jamah, po noči gre pa na rop, navadno 55 sam, največ dva skupaj. S povešenim repom dirjasti nemirno in plaho kakor brez pravega namena od hoste do hoste, voha po tleh in po zraku, gleda in posluša, kje bi se kaj dobilo za nenasitni želodec. Drugega mu ni mar nego žrtje, naj si že bo kaj živega ali kaj mrtvega, vse mu je všeč, naj bo še tako smradno 60 in gnusno. Na porobju preži na miši, po grmovju zalezuje zajce in jerebice, za silo so tudi dobre žabe, martinčki in belouške, celó hrošči. Ako vzdigne kako večjo žival, na pr. srno, jelena ali losa, preganja jo tako dolgo, da upehana in utrujena ne more več dalje; tedaj ji skoči na vrat ter jo zakolje.

Na paši se primuza tiho po visoki travi, oblazuje srborito 65 žrebe ali neskrbno telico, ki se je preveč udaljila od skrbne matere, zakadi se med svinje in za gostim grmom skrit streže na objestno kozo. Najrajši pa napada trapaste ovce, bodi si na paši, ako spazi, da ni psa blizu, bodi si po noči v staji. Tedaj kolje 70 neusmiljeno, mnogo več podavi, nego mu je potrebno. Z ovco v gobcu skoči čez plot in noseč jo drži tako visoko, da se mu ne vleče po tleh. Konjski ali goveji čredi si pa ne upa blizu, ker vé, da bi ga s težkimi kopiti in z ostrimi rogi sprejeli. Posameznega konja se pa tudi loti, ako je lačen, in če konj ni po- 75 sebno spreten in uren, obvlada ga mrhar.

Kakor je že bilo rečeno, jé volk tudi vsakoršno mrho, spazili so ga celó, da je mrtvece iz grobov vlekel in žrl.

O času velikih vojská hodijo volčja krdela za armadami, na bojiščih najdejo povsod dosti živeža in čestokrat so grde po- 80 šasti napadle celó žive ranjene in oslabele vojake, ki so zaostali za armado. Leta 1813. in 1814. so volkovi spremljevali nesrečno francosko armado, ko se je umikala z Ruskega in Nemskega, ter so jo sledili tja do reke Rena.

Po zimi je volk še bolj gladoven. Sestradan, da se skoro 85 skozenj vidi, tava po snegu, tedaj pogoltne stare črevlje, cunjé



in drugo sodrgo, da si le s čim želodec napolni. Ta čas se radi zbirajo v večje trope, tulijo in zavijajo, da človeka groza obhaja. Predrta lakota jih goni na polje, ob cestah kolovratijo, priklatijo se v vas in takrat tudi človeka napadajo. Togotno planejo na peš-popotnika, zaganjajo se v konjika in sledé vozove na cesti. 90 Več mirijametrov daleč brusi shujšana drhal za vozom s penečim gobcem ob tléh, in gorjé popotnikom, ako niso dobro oboroženi ali ako jim konji opešajo, predno so prišli v varno zavetje. Ako vstrelíš med nje in si jednega zadel, takoj grdobe padejo na-nj; naj si bo mrtev ali le ranjen, raztrgajo ga in požró — a potém se zopet 95 uderó za vozom.

Od ubitega volka človek nima baš velike koristi. Meso nima nobene vrednosti, ker ga celó druge živali nočejo jesti, menda zaradi zopernega duha; le mlade lisice sem videl, da so ga nekoliko dnij. rade jedle, pa so se ga kmalu preobjedle. Kalmuki 100 in Tunguzi v Aziji pa umejo volčino tako pripraviti, da ni neprijetna jed, sevéda samo za njihova usta. Le sem ter tja tudi pri nas rabijo volčje meso, še več pa mast za vsakoršna vražna zdravila, vzlasti pri živini. Jediní volkov kožuh je nekaj vreden, največjo ceno imajo ruski in švedski volkovi, njihove kože se ce- 105 nijo na 8 do 12 goldinarjev.

Grdobno in škodljivo zver zatirajo in pobijajo povsod o vsakem času. Poprej so jim nastavljali zanke, kopali so jim jame, ali pa se je po več vasij vzdignilo na volčjo hajko, jedni so gonili, drugi pa streljali, toda take hajke so volkove večjidel le pre- 110 podile v drug kraj. Sedaj pa volkovom lovci najrajši zaudajo. Podvržejo jim namreč mesa otrovanega s strašnim strupom strihninom. Zver komaj požrè meso, že je mrtva. — Pastirji na ruskih stepah pa preganjajo volka na hitrih konjih, volk beži, pastir na konju za njim, dokler volk ne začne pešati. Truden se zvrne na 115 zemljo, ko pa zagleda jezdeca, vzdigne se z zadnjimi močmi in švedra dalje, ali sedaj prileti va-nj pastirjeva palica z železno butico, ki ga tako dobro zadene, da ga na mestu ubije ali pa vsaj smrtno rani. — Laponci pa lové volke le po zimi, ko prvi sneg še ni pomrznil. Privežejo si snežne črevlje na noge, vzamó 120 sulico v roko in gredó iskat volkov. V globokem rahlem snegu volk kmalu obnemore, in Laponec ga zabode s sulico.

Meseca aprila skoti volčica v kaki skrivni jami 4—9 slepih mladičev, ki še le črez 10—14 dnij izpregledajo. Kakor sploh vse mlade živali, so tudi volčki brhke živalice v sivkastorumenih vol- 125

nastih kožuških. Mati volčica jih ima neizrečeno rada, kakor najboljša mati skrbi za nje, največ preglavice ji dela stari volk, pred katerim mora skrbno skrivati svoje otroke; ako bi jih našel same, precej bi jih požrl. Mladi volk se hitro sprijazni s človekom, 130 priuči se na pesji živež in včasih se sprijateljji tudi z domačim psom. Ali že v drugem letu se pokaže hudobna volčja čud, in staremu volku ni nikdar upati. — Na zagrebški realki smo imeli prav krotkega volka, ki je do sedmega meseca prost hodil po dvorišču. Posebno veselje je imel z učenci, ki so mu zjutraj in 135 popoldne nosili kruha, sadja in drugih stvari. Svoje prijatelje je dobro poznaval, dobrikal se jim je in skakal pred njimi prav po pesje in rad je stikal po njihovih žepih. Pozneje smo ga priklenili. Enkrat se je v noči odtrgal, ali z dvorišča ni pobegnil, čakal je zjutraj pri stopnicah svojih prijateljev, preiskal jim po 140 navadi žepe in šel za njimi po stopnicah v šolo. Brez upora se je dal zopet prikleniti. V zimskih nočéh je močno tulil; s tem se je zameril sosedom, ki niso mogli spati, in zató smo ga morali otrovati. Dali smo mu strihnina v jabelku. Komaj je pogoltnil jabelko, že ste se mu šibili zadnji nogi, jel se je tresti, sedel je, 145 po udih ga je trgalo, hipoma ga je vrglo na tla, milo je pogledal na nas, zavilo ga je v križu in tilniku — pa je bil mrtev v dveh minutah.

*Fr. Erjavec.*

### 37. Lastovki v slovó.

- |   |   |
|---|---|
| <p>1. Mrzel veter tebe žene,<br/>Drobna lastovka, od nas,<br/>Ki iz lipice zelene<br/>Si mi pela kratek čas.<br/>Vsako jutro, ptička moja!<br/>Zgodaj si prepevala,<br/>Vsako noč je pesen tvoja<br/>Sladko me zazibala.</p>        | <p>3. Pridi spet pomlad vesela,<br/>Prideš ptička ti nazaj;<br/>Spet boš meni žvrgolela,<br/>Oj, to bode vesel raj!<br/>Da bi cvetje mlad'ga leta<br/>Skoro se pokazalo!<br/>Ah, znabiti da boš vjeta,<br/>Videti te več ne bo.</p> |
| <p>2. Kol'kokrat si priletela<br/>V svoje malo gnezdice,<br/>Tol'kokrat si mi zapela<br/>Milo pésmico v srce;<br/>Zdaj z visok'ga turna line<br/>Zadnjo pesen žvrgoliš,<br/>Ki črez hribe in doline<br/>V tople kraje si želiš.</p> | <p>4. Zdaj boš zapustila mene,<br/>Ah, kak' srce me boli;<br/>Mrzel sever tebe žene,<br/>Pojdi, kam te veseli.<br/>Oh, da mi ni perje dano!<br/>Rad, o rad bi spremljal te;<br/>Pa v te kraje zakovano<br/>Moje revno je srcé!</p>  |

*V. Orožen.*

## 38. Volk in lisica.

Lisica sreča v gozdu volka, ki je ves pobit in klavern pod grmom ležal in brž ko ne minljivost vsega posvetnega premišljeval.

„Dober dan! kaj vam pa je stric, da ste tako žalostni in se držite, kakor bi bila danes pepelnična sreda, saj je še predpust —.“

5

„O pri meni se je že davno štiridesetdanski post začel, stradam, da bi se kmalu lupil; saj sem že tako slab, da se mi ne ljubi na lov iti.“

„O če ni drugega kot lakota, temu se lahko pomaga. Pri gozdnarju je danes ženitovanje, in vse je že skoro na pol pijano; 10 le hitro na noge! in pojdiva tja, plena nama manjkalo ne bode.“

Volku so se jele sline cediti, up ga pokrepča, in oba se napotita proti gozdnarjevi hiši, iz ktere se je ukanje in rajanje že od daleč slišalo.

Ko prideta blizu hiše, ustavi ga lisica rekoč:

15

„Stojte malo! morava se pomeniti, kako bi se dala ta reč izvesti. Jaz menim, da bi bilo tako-le najbolje: jaz sem majhna in bom skusila na kak način v hišo priti. Vam bi pa ne dala tega sveta, ampak splazite se v hlev, ker tam bi znali najbolje opraviti.“

20

„Je že prav!“ reče volk in jo zavije za svislimi proti hlevu. Lisica pa se zmuza v kuhinjo in ker je dekla ravno pečenko v hišo nesla, stopi za njo, skoči naglo na klop in od tod za peč. Ker imajo po deželi navado jedi na peč postavljati, mislila je, da bode za pečjo najbolje opravila, pa se je zmotila. Na peči ni 25 bilo drugega kot skleda godlje.

Lisica za godljo ni veliko marala, jedi na mizi so ji veliko bolj dišale; torej se godlje ne dotakne, ampak premišljuje, kako bi goste izza miz spravila. Na zadnje si jo izmislila.

Ravno ko dekla zopet v hišo stopi, zavpije lisica za pečjo: 30

„V hlevu je tat!“

Svatje so vsi mislili, da jim je dekla to povedala, planejo izza miz, in lisica sama v hiši ostane. Hitro je na mizi in pojé naglo, kar ji je najbolj dišalo. Ko se najé, skoči zopet za peč, potakne glavo v godljo in šine skoz okno.

35

Med tem pa svatje v hlevu tatú zasačijo in ga neusmiljeno bijejo; naposled jim vendar uide in ves polomljen komaj zadnji konec do gozda privleče.

Tukaj ga že lisica čaka in ga z milim glasom popraša:  
40 „Kako ste opravili, stric?“

„Opravil sem, da se Bogu smili; saj vidiš, da so mi ves zadnji konec stolkli; stavim, da ni več cele koščice v njem. Ravno sem jel ovce dobro trgati, kar me zasačijo in —.“

„O kaj ti! ti si še dobro opravil proti meni; ali jaz, jaz!  
45 le poglej mojo glavo, kakošna je; tako so mi jo zbili, da mi že povsod možgani vèn gledajo.“

Volk pogleda lisico in ker vidi, da je res hudo zdelana, pozabi nekoliko svoje lastne bolečine. Nekaj časa gresta tiho naprej, potem povzame zopet lisica besedo in reče volku: „Jaz ne morem  
50 več naprej, nesite me vi!“

„Kaj! da bi te jaz nosil, saj sam komaj grem. Iz tega ne bo nič.“ Ali lisica mu ne dá mirú, in ker ga tolikanj lepo prosi, usmili se je zadnjič in ji reče: „No, tako pa naj bo! pa le na vrat sedi, ker križ imam ves zbit.“ Lisica se vsede, in volk jo  
55 nese po gozdu naprej. Črez nekoliko časa začne lisica govoriti: „Bolnik zdravega nese, bolnik zdravega nese!“ „Kaj mi tu govoriš?“ zagrmi volk, „če si zdrava, pa le brž dol.“

„O dobrotljivi striček! saj sem le mislila reči: Zdravi bolnega nese. Zdaj vsaj vidite, kako sem zdelana, da že ne vem,  
60 kaj govorim, in da se mi je jelo po glavi bloditi.“ Volk ji verjame in jo potrpežljivo nese naprej. Ko prideta do mlake, začne lisico žejeti, najedla se je bila namreč dobrih rečij.

„Stojte malo! tako me žeja, tu se moram malo ohladiti.“ Ko se napije, reče volku: „Glejte, glejte! hleb sira v mlaki leži.“  
65 (Bila je namreč ravno polna luna, ki se je v mlaki videla.) „Lahko ga dobiva, toda to vodo morava poprej izpiti.“

Volku je sir dišal, začne piti, pije in pije in toliko časa pije, da počí.

Lisica si pa izmije godljo z glave in se veseli, da je strica  
70 volka na led speljala.

*Fr. Erjavec.*

### 39. Srnica.

- |   |   |
|---|---|
| 1. Srnica mlada, nedolžna se pase,<br>Kjer v senci hladna travica rase.       | 3. Al' ona ozira okrog se premalo,<br>Neskrbno srcé jo bode izdalo.           |
| 2. Brez skrbi igra si, veselo skakljaje,<br>Saj trava redi jo, rosica napaje. | 4. Približa se lovec, prepozno ga vglada,<br>Srnica se dvigne, pobegne bleđa. |

5. Srnica beží, za njo leti strela,  
Srnica je hitra, al' smrt jo je vjela.
7. Oh, kdo je mogel njo ustreliti?  
Kdo mogel tak mlado, nedolžno raniti?
6. Zadeta v srce na tleh omaguje,  
In lovca kod sebe solzna pogleduje.
8. Al' lovcu je dana duša nemila,  
Kamnitega lovca ni srna ganila.

9. Veselo jo gleda, ki kvišku plane,  
In zopet omaga in mrtva ostane.

*Fr. Levstik.*

## 40. Kako se je Ivan učil latinski.

„Oče!“ reče nekega dne Ivan, „jaz nočem biti priprost človek, jaz hočem biti gospod.“

„To je pač lahko reči“, odgovoré oče. „Tudi jaz bi bil zadovoljen, če bi me kdo napravil velikega gospoda! Ali ne veš Ivan, da mora vsak gospod znati latinski?“

„No, kaj pa je to! Jaz idem po svetu in se bom kmalu naučil latinski.“

„Ako misliš, da je to tako lahko, pa pojdi in skušaj!“ odgovoré oče.

Ivan si natlačí žepe s kruhom in gre v svet učít se latinski. Ni mislil, da je svet tako velik, ker šel je naravnost za nosom izpod domače strehe. Ker ni prišel vse svoje žive dni iz domače vasi, čudil se je zeló, ko je stopil na prvi hrib in ugledal pred seboj kos svetá, ktereга niti pregledati ni mogel.

„Jojmene“, vzkliknil je Ivan, „to je velika raván, kdaj jo 15  
bodem imel za seboj?“

Šel je zatorej po tem velikem svetu dalje in kjer koli je srečal kakega gospoda, pazil je, kaj govori, misleč, da je to latinski. Ni trajalo dolgo, da zagleda gospoda, ki je stal na dvo-rišču in nekomu rekel: „Sod okrogli“. Te dve besedi je slišal Ivan in takoj ju je desetkrat ponovil, da bi ju ne pozabil. Šel je dalje in videl zopet gospoda, ki je pri oknu gledal. Pod oknom pa je stal deček, gledal nekega ptiča in klical: „Ris tu pije!“

„Sod okrogli — ris tu pije“, ponavljal je Ivan in šel dalje. „Zdaj znam že pet latinskih besed, in za trdno se nadejam, da postanem gospod!“ Sto korakov dalje je stal zopet neki gospod in ukazoval hlapcu, kažoč na kola: „Tu so kola!“

„Sod okrogli — ris tu pije — tu so kola“, ponavljal je Ivan, in ko je to dobro znal, poskočil je od velike radosti in govoril sam sebi: „Ne vem, kaj so oče mislili; saj se učim 30

latinski igraje in kmalu bodem znal latinski bolje nego svoj materin jezik.“

Šel je zopet kakih dve sto korakov dalje. Cesta ga je peljala okoli vrta, v katerem je kopal vrtnar. Kar pride gospodar na 35 vrt in zakliče oblastno: „Tú-le koplji!“

„Sod okrogli — ris tu pije — tu so kola — tú-le koplji“, govoril je Ivan in šel dalje. Na enkrat pa se ustavi, začne pre-mišljevat in reče: „Zakaj bi se naj toliko latinski učil! Naš gos-pod, cerkveni pevovodja, ne umeje mnogo več in je vendar gos-40 pod! Ako bi se moral še veliko takih besed naučiti, zapomnil bi si jih, ali lahko bi se mi ob tem pamet zmedla!“ Pri tem modrem premišljevanju se je Ivan izpodtaknil ob kamen in potém letel domú, kakor bi ga kdo podil.

„Glejte no, Ivan je že domá“, začudijo se oče, ko je stopil 45 v vežo. „No, kako pa znaš latinski?“

„Sod okrogli — ris tu pije“, odgovori Ivan s ponosnim glasom. Trdno je bil namreč sklenil, da ne bode drugače govoril nego latinski.

„Kaj blebetaš, česar nihče ne umeje!“ zagodrnjajo oče nad 50 Ivanom.

A mati, ki jim vest ni dajala mirú, vprašajo ga čez nekoliko časa: „Kje pa si hodil ves dan, deček moj?“

„Tu so kola — tú-le koplji“, odgovori na to Ivan.

„Ali se ti je pamet zmešala, da tako odgovarjaš?“ hudovali 55 so se mati. Ali Ivan je začel od novega svojo latinsko pesmico, in naj bi ga vprašal kdor koli in o čemur koli, odgovoril ni drugega nego: „Sod okrogli — ris tu pije — tu so kola — tú-le koplji“. In ker je to prav hitro izgovarjal, vedel ni nihče, kaj govori.

„Oče!“ rečejo za nekoliko dnij mati, „najin sin Ivan je 60 zblaznil; govori nekaj, a sam ne ve kaj. Morala sem vprašati starega pastirja, kaj bi mu pomoglo. Zdaj vem.“

„No, kaj pa?“

„Svetoval mi je, da bi mu zviška in nenadoma vlila mrzle vode na glavo. Tako mu bode njegova domišljija kmalu prešla.“ — 65 „To moraš takoj poskusiti, ker ravno zdaj sedi pod hlevom ves zamišljen“, rekó oče. „Idi, vzami vedro mrzle vode, zlezi na hlev in izlij skoz okno vodo ná-nj; videli bodemo, ali to pomaga.“

Mati vzamejo vedro vode, zlezejo na hlev in jo izlijó v trenutku na zamišljenega latinca. Ta poskoči, prime se za glavo 70 in vpije na vse grlo: „Oče, mati, pomagajta, o moja glava!“

Oče pridejo, in kakor bi o vsem tem ničesar ne vedeli, vprašajo začudjeni: „Kaj pa je? kaj se ti je zgodilo?“

„Sedel sem in premišljeval latinski, kar na enkrat, kakor bi se nebo odtrgalo in me pokončati hotelo, bil sem moker do kože,“ toži Ivan. 75

„Jaz sem mislil, da si pozabil slovenski govoriti, a zdaj slišim, da še dobro znaš,“ smejali so se oče.

„Ravno zdaj v trenutku sem pozabil latinski,“ reče Ivan.

„Sam Bog ti je to misel vzel, ker je bolje, da ostaneš stari, poštene Ivan, nego pa blazen gospod. Zapomni si to!“ 80

Po teh besedah gredó oče naravnost k materi in rekó: „Ivan je ozdravljen; Bog hotel, da mu take misli ne pridejo več v glavo.“

Oče so prav govorili. Od te dobe je govoril Ivan razločno slovenski in se ni hotel nikdar več učiti latinski.

*H. Podkrajšek.*

## 41. Lipa.

- |   |   |
|---|---|
| <p>1. Lipa zelenéla je<br/>         Tam v dišečem gaju,<br/>         S cvetjem me posipala;<br/>         Djal sem, da sem v raju!</p> | <p>5. Spavaj, draga lipica!<br/>         Večno ne boš spala!<br/>         Nova pómlad zélena<br/>         Novi cvet bo gnala.</p> |
| <p>2. Veje raztezávala<br/>         K nebu je visoko,<br/>         Meni pa je do srcá<br/>         Segala globoko!</p>                | <p>6. Zopet bodo ptičice,<br/>         Ptičice presladke,<br/>         Pesmice prepévale,<br/>         Pesmice pregladke.</p>     |
| <p>3. Ptičice je miljena<br/>         V senčico vabila;<br/>         Kedar ležal sem pod njo,<br/>         Me je ohladila!</p>        | <p>7. Pa boš zopet lipica<br/>         V senco nas vabila,<br/>         Dragim svojim srčica<br/>         Miljeno hladila!</p>    |
| <p>4. Sédaj pa je révica<br/>         Skoro ovenéla;<br/>         Cvetje, perje ljubljeno<br/>         Zima je odvezla.</p>           | <p>8. Bratje naši se hladé<br/>         Radi v tvoji senci,<br/>         Prsi, čela in glavé<br/>         Opletáje z vencí!</p>   |

*M. Vilhar.*

## 42. Pes, volk in lisica v pregovoru.

Dvoje psov na kost jedno, koljeta se med sobój. — Na jedni verigi imata dva psa med seboj mir, pri jedni kosti pa vselej prepir. — Mnogo psov zajčja smrt. — Pes, ki le molči in nič ne

- laja, globoko zobe zasaja. — Pes boječ huje laja, nego grize. —  
 5 Za siromakom vsak pes laja. — Kedar greš volku naproti, po-  
 kliči psa sebój. — Ovca cela, volk sit, vkup ne more bit'. — Volk  
 dlako izpremeni, a nravi nikdar. — Kdor se z volkom druží, mora  
 tudi z njim tuliti. — Volk malo hvale vé, ko ovco pojé. — Na  
 volka kričé, lisico redé. — Če lisica črez led beži, tudi ljudi drži.  
 10 — Kar lisica pusti v pasti, za to se ne lasti. — Lisica se dlake  
 izleví, zvijač se ne iznebí.

### 43. Ples kuhinjske posode.

1. Na pustni večer so nek' šeme plesále,  
 Tud' v kuh'nji po noči posode so vstale!  
 Bi rade nekoliko se obrnile,  
 Za repo debelo se kaj veselile. —  
 Upiha meh ogenj, da vse je svetló,  
 In šekec pa mačka zagodeta jo!
2. Lopar in pa krevlja se brz spodrasita,  
 Okoli ognjišča se kar zavrtita;  
 Za njima jo stopí omelo kosmato  
 In suče za séboj železno lopato.  
 Vsi piskri in lonci se tud' oživé,  
 S kozámi in sklédami se zavrté.
3. Za celo vrstó jo še kotel pobere,  
 Udarja z nogami in uka, se dere.  
 Še peč podrncuje, ko rajanje sliši,  
 Da vse se kadí in razlega po hiši.  
 Veselje narašča vse vprek in vse črez,  
 Na svatbi bogati je komaj tak ples.
4. Le v skledniku skleda je s skledico malo,  
 Ki mirno še gledate v družbo zagnalo;  
 Pa rajanje mika tud' skledico belo,  
 Želi se združiti z druhaljo veselo.  
 Le mati ji brani, da b' méd-njo ne šla,  
 Da bi od posode kaj črna ne b'la.
5. Pa skledica mala ni mater' slušala,  
 Se tudi v druhal je veselo zagnala;  
 Al' rev'ca se dolgo na plesu ne vede,  
 Obleko si vmaže, v zadrege zaplete.  
 Vsa vmazana, črna nazaj se boji,  
 Da mater' ni vbogala — vest jo morí.



## 44. Cesar Rudolf pa berač.

Cesar Rudolf je bil še pod starost vedno veselega srca; zmirom se je rad šalil in uganjal včasih jako kratkočasne burke. Nekega dne ga sreča berač in zaprosi: „Bratec Rudolf, daj, daj siromaku kaj vbogajme!“ „Od kdaj sva si pa brata?“ popraša ga cesar, kteremu se ni pripetilo še nikoli kaj takega. „Hm!“ 5 veli berač, „nismo si li po Adamu vsi bratje?“ „Res je“, odgovori cesar, „nisem se mogel precej spomniti.“ Rekši to, seže cesar v žep in stisne siromaku vinar v pest. „Oj, le vinar! to je pa vendar premalo za cesarja“, reče berač. „Kaj?“ veli Rudolf, „premaló? Prijatelj, ako bi ti dali vsi bratje tvoji po Adamu 10 toliko kolikor jaz, skoro bi bil najbogatejši v vsej deželi.“

## 45. Zlate resnice.

- |   |   |
|---|---|
| 1. Kdor uboga rad in moli,<br>Bog ne zabi ga nikoli.  | 5. Kdor dela veselo in moli zmir vmes,<br>Dobi blagoslova obilo 'z nebes.   |
| 2. Kdor ljudi rad obrekuje,<br>Božja roka ga kaznuje.   | 6. Če vedno ohraniš nedolžno srcé,<br>Pač znal ne boš nikdar, kaj je gorjé.   |
| 3. Najlepša cvetlica, kar svet jih imá,<br>Je čista nedolžnost v sredini srcá.  | 7. Kdor vedno uboga in pridnih je rok,<br>Življenje napolni z veseljem mu Bog.  |
| 4. Kjer biva nesloga, je vedni prepir,<br>Sè slogo pa druží nebeški se mir.   | 8. Ogibaj se vedno nesramnih ljudi,<br>Pri njih hudobija in greh se godi.   |
| 9. Ne bodi ponosen na svoje teló<br>In njega čarobno lepoto,<br>Le hip zadostuje in tvoje teló<br>Te vrže v največjo sramoto. | 10. Le tam se naseli, kjer pesni doné,<br>Kjer rož'ce cvetejo in ptički žgolé;<br>Tam vedno boš našel najboljše ljudi,<br>Hudobnim za petje in cvetje mar ni. |

A. Pin.

## 46. Strah v gradu.

Že je bilo preteklo dobrega pol leta, kar so počivale kosti rajnega in zadnjega moškega posestnika neke grajščine v miru in pokoju. Le sama vdova, vsa v žalosti, prebiva še v zapuščenem gradičku. Neko noč jo v sladkem spanju prebudi ropot, odpiranje in zapiranje ter luskanje z vrati. „Kdo si mora neki 5 biti,“ reče žena, „saj imam jaz vse ključe pri sebi?“ — Kar hi-

poma pa se v stanici, kjer je njen mož v gospodu zaspal, zasliši, kakor bi bil kdo vse stole in mize prekucnil. Žena ima vendar toliko pogumnosti, da vstane in gre gledat, kaj je. Ali 10 komaj duri odpre, že vidi nekoga pri drugih vratih iz sobe izginiti, ki se ji zdi posebno po obleki rajnemu možu podoben. Strah in groza ženico prevzame ter hiti urno v postelj pod odejo. Toda zmirom vidi pred očmi rajnega moža, bledega in prepadlega. Vroč pot ji na čelu stoji, in do belega dne ni mogla 15 zatisniti očesa. Še le ko se je jelo zlato solnce izza gor kazati, malo zaspi; ali le kratko je bilo njeno spanje. Vzbuđe jo dekle ravno tako prestrašene kakor sama, od strahú jim besedij zmanjkuje pripovedujočim, kaj so po noči slišale. Boječa, kakor vse ženske, dá se pregovoriti, ker je od sedaj več dnij zaporedoma 20 po gradu strašilo, da gre v vas stanovat. Vsa vas je milovala ubogo vdovo, da mora toliko strahú prestati. Vse govori o strahu in še blizu grada si ni upal nobeden.

Pripetilo se je pa nekoliko tednov po ti dogodbi, da so vojaki v to vas prišli in tam nekaj dnij počitka imeli. Na vprašanje nekterih, čegav je ta gradič, zvedó kmalu, da je zapuščen, in sicer le zavoljo strahú, ki vsako noč po njem roji.

„Zmirom sem slišal praviti“, reče čvrst junak z veliko črno brado in dolgimi brkami, „da je strah na sredi votel, okoli kraja ga pa nič ni; rad bi vedel, kdo vam take norce dela. — Le povejte mi, v kateri stanici svoje burke uganja, zvečer pojdem tja, 30 vzamem sebój nabito puško in ostro sabljico, kmalu bomo strahú imeli.“

Brž in radi mu vse povedó, in ko se mrači, maha jo vojak proti gradu. Ko pride v stanico, vleže se na postelj, puško in 35 sabljo pa zraven sebe nasloni. Ni bilo dolgo, že prične vojak smrčati. Proti polnoči ga vzbudi ropot. Naglo plane kvišku, in z napetim petelinom čaka strahú. Ropotanje se le bliže pomikuje, ravno pred sobo prekucne še sklednik, vrata se odpró, prikaže se v belem oblačilu sivobradat mož — puf, vojak ná-nj vstrelji. 40 — Ostro zarenči strah in mu svinčenko nazaj vrže. Vojak, kaj takega nikakor ne pričakujoč, začne se tresti in prositi, naj ga vsaj živega pusti.

Strah k vojaku pristopi, ga po jedni plati glave čisto obrije in mu na tisti strani obraza tudi brado in brke postrize. Vojak 45 se ni upal braniti. Ko strah delo dokonča, odide. Ali vojak omamljen, ni vedel, kaj se je z njim zgodilo, ter je kaj težko jutra

čakal. Že hodi ob kraju gradiča zjutraj mnogo ljudij, ki so bili radovedni, kako sta se vojak in strah gledala. Ali ko vidijo vojaka kakor zdivjanega z gradú planiti, po jedni plati črnega in kosmatega, po drugi pa belega, niso vedeli, ali bi se mu sme- 50 jali, ali bi ga milovali. Zdaj jim začne pripovedovati, kakošen je strah. „Ali menite, da se kaj boji,“ reče, „kaj pa da, še puška mu ni kos. Kaj mi naredi, kroglico mi nazaj vrže, in na zadnje me pa še takó-le spači, kakoršnega me zdaj vidite.“

Kakor ogenj gre to po vseh hišah. Zdaj se še le vse boji 55 blizu grada priti. To zve tudi stotnik. Čuden sicer in smešen se mu ta prigodek zdi, ali vendar mu hoče do konca priti. Zvečer si dá prinesiti v ravno to sobo dve puški, obé nabiti. Vleže se tudi na postelj, ali ne zaspí, nekaj bere in že méní, da ga ne bo strah obiskal. Ugasne luč, a zdajci pričnejo vrata in durí po- 60 kati. Stotnik se pripravi, vzame puško v roke. Po strašnem ropotanju stopi strah v sobo, stotnik vstrelí, in kroglica strahu pol ušesa odbije. Ko stotnik še drugo puško zagradi, pade strah na kolena. Za božjo voljo ga prosí, naj mu življenje pusti, obljubujoč mu vse na tanko razodeti. Stotnik ga precej prime in 65 zjutraj pokaže ljudém strahú, ktereга so vsi poznali.

Prikradla sta se bila dva poredneža po smrti posestnikovi na grad. Mislila sta lahkoverno, boječo vdovo z gradú pregnati, če bodeta prav strašila, ter sta si tako bila v svesti, grad za majhno ceno kupiti. Ponarediti sta si dala ključe do nekaj vrat. 70 Da je pa bil strah vojaku svinčenko nazaj vrgel, bilo je takó: ko je vojak zaspal, priplazi se goljuf tiho blizu postelje in mu kroglico iz puške potegne. Kaznovana sta bila oba malopridneža, kakor sta zaslužila. Tak je le strah: ali kak hudoben slepar, ali pa samo domišljevanje.

„Besednik.“ 75

## 47. Božje okó.

- |  |  |
|--|--|
| 1. Naj stojim na zemlje lici<br>Ali me skriva njena sreda,<br>Skrití se ne dá pravici:<br>Božje okó povsod me gleda. | 3. Vidi dela, dobra, hude,<br>Skrita njemu ni beseda,<br>Tehta misli, želje, trude:<br>Božje okó me vedno gleda.       |
| 2. Naj me jasno solnce obseva,<br>Naj brli v me luna blede,<br>Naj me črna noč odeva:<br>Božje okó povsod me gleda.  | 4. Naj le sam sí priča bivam,<br>Al' z menój tovaršev čreda,<br>Naj že delam al' počivam:<br>Božje okó me vedno gleda. |

5. Naj veselje me obdaja,  
Al' me žalost, jeza vjeda,  
Naj bolezen, smrt prihaja:  
Božje okó me vedno gleda.

6. Človek! kon'c bo šale, smeha,  
Smrt povsod ti je soseda;  
Noč in dan se varuj greha:  
Božje okó te vedno gleda.

*L. Jeran.*

## 48. Zviti kmet.

Neki kmet je gnal kravico na semenj. Na potu ga srečajo trije dijaki in hoteč se pošaliti z njim, vprašajo ga, po čem prodaje kozo.

„Ali ne vidite“, reče kmetič, „da je to krava, a ne koza?“

5 „Ne bodite vendar neumni! — Ali ne vidite, da je to koza, pa ne krava,“ jeli so se dijaki norčevati z ubogim kmetom. Kmet se malo zamisli in potlej nasmehnivši se, reče dijakom: „Res je, da sem norec! Jaz sem do zdaj vedno imel svojo kozo za kravo; hvala vam, ljubi moji, da ste me poučili, da se ne osramotim  
10 pred ljudmi, ki bi me drugače za norca razglasili! No, ali znate, kaj vam povém? Ker sem se že podal na semenj, da trgujem, nočem prodati vam svoje koze; morda jo na semnju dražje prodam iz roke, nego li bi jo vam prodal. In če jo dobro prodam, potlej ste v krčmi „pri Lisici“ danes opoldne moji gostje, ako vas  
15 je volja.“ — „Zakaj li ne,“ odgovoré dijaki smeje se, „samo to nam povejte, kje se poprej najdemo, da pozvemo, ali ste svojo kozo dobro prodali!“ — „O to je najmanjša briga,“ odgovorí kmetič, „o dvanajsti uri, ko zazvoní poldne, najdemo se na ónem mostu, že veste kje!“ — „Dobro, znamo!“ odgovoré dijaki ter  
20 gredó dalje na semenj, a kmetič kobaca za njimi s svojo kravico.

Že pred jednajsto uro je prodal kmetič svojo kravico, dasi ne posebno dobro. Takoj gre v krčmo „k Lisici“. Tú se s krčmarjem pogodí za kosilo za štiri osebe ter mu že naprej plača vse s to pogodbo, da kedar ga bode vprašal: „Kaj stoji kosilo?“  
25 naj odgovorí, da je že vse plačano; ali vendar naj ne pride še na prvo vprašanje k njegovi mizi, nego še le potém, ko ga bode drugič vprašal: „Kaj stoji kosilo?“ ter naj to isto reče kakor poprej, namreč: da je že vse plačano! Takó se dogovorivši s krčmarjem, odide kmetič na most, da pričaka dijake.

30 Prišedši k mostu, vidi, da ga dijaki že pričakujejo. „No, ali ste dobro prodali svojo kozo?“ vprašajo ga dijaki v jednem glasu.

„Sem“, odgovori kmetič, „in zdaj, kakor sem rekel, idimo v gostilno „k Lisici“. In res, vsi štirje gredó v omenjeno krčmo. Potoma so dijaki drug drugega dregali in se smejali, vprašujoč kmeta, za koliko je prodal svojo borno kozo? Kmet jim odgovori: „Dobro! 35 Takó dobro, da bi je bolje ne mogel prodati!“ V tem pridejo v krčmo. Kmet takoj zapové krčmarju, naj prinese jedí in pijače za štiri ljudi, kar je krčmar to sevéda rad storil. Ko so se vsi štirje dobro napili in najedli, prime kmet z desno roko svoj klobuk od spredaj, dene ga na glavo in tako držeč ga na glavi, zaobrne 40 ga nazaj in pri tem vpraša krčmarja: „Krčmar, kaj stoji kosilo?“ Krčmar že poprej poučen in plačan, odgovorí od druge mize, kjer je imel opravilo: „Vse je plačano!“ Dijaki so se temu zeló čudili ter debelo gledali drug drugega. Kmet pokliče zopet krčmarja, in ta pride k njegovi mizi. Zdaj naredi kmet to isto s svojim 45 klobukom kakor poprej ter pri tem zopet vpraša krčmarja: „Kaj stoji kosilo?“ in krčmar odgovorí ravno takó: „Gospodje, vse je plačano!“ Nató vstane kmet, za njim tudi dijaki ter gredó čudeč se iz krčme.

„Čujte, kako je to, da krčmar pravi, da je vse plačano, ali 50 vi mu niste dali niti krajcarja za jed in pijačo?“ vprašajo dijaki priprostega kmeta, „in čemu ste na glavi klobuk obračali, ko ste krčmarja vprašali, kaj stoji kosilo?“

„Ej, ljubi moji“, reče kmet, „to vse naredi moj klobuk. „Kedar koli ga jaz zaobrnem onako na glavi, kakor ste to videli v 55 krčmi „pri Lisici“, ter vprašam: „Kaj stoji?“ potém, naj bi bil bodi si komur koli kaj dolžen, vsak bo rekel kakor oni krčmar: „Vse je plačano!“

„Čujte, prijatelj, posodite nam svoj klobuk za nekoliko časa,“ prosili so dijaki kmeta, da bi ga prevarili za klobuk. 60

„Ne dam nikomur svojega klobuka,“ odgovori resnobno zviti kmet. „No, pa nam ga prodajte,“ nagovarjali so ga dijaki. „Ne prodajem ga,“ odvrne jim kmet. „Pa nam ga vsaj za denar posodite,“ prosili so ga dijaki, misleč si, ali nam ga dá takó ali takó, za nas je to vse jedno, njegov takó več nikoli ne bode! 65

„A-a“, zatezal je kmet, ki je bil zvita glava: „No, koliko mi pa daste zá-nj, da vam ga posodim?“

„Petdeset goldinarjev do drugega leta“, odgovoré dijaki, samo da bi poprej dobili klobuk od njega.

„A! To je premalo. Takó se ne bomo pogodili!“ odvrne 70 jim kmet, kakor da bi ne bil zadovoljen.

„No, koliko pa hočete imeti za-nj?“ poprašujejo ga dijaki nestrpljivo.

„Dve sto goldinarjev!“ reče kmetič. Naposled se vendar po-  
75 godé za sto goldinarjev in dijaki zloživši denarje, dadó jih kmetu,  
in ta jim dá svoj klobuk. To storivši, razidejo se: kmet na svoj  
dom, a dijaki dalje svojim pôtem.

\* \* \*

Še istega dne zvečer pridejo dijaki v neko mesto. Ker so  
bili lačni, navrnejo se takoj v gostilnico „k Belemu konjiču“, da  
80 bi se tu okrepili z jedjo in pijačo. Ko se dobro najedó in na-  
pijejo, vzame jeden izmed njih kmetov klobuk, dene ga na glavo,  
zaobrne ga od spredaj nazaj in pri tem vpraša gostilničarja: „Kaj  
smo dolžni?“ A ta jim odgovori: „Tako, gospodje, takoj!“ Dijaki  
se začudijo ter pogledajo drug drugega. — Zdaj vzame klobuk  
85 drugi dijak ter reče: „Ti ga nisi prav zaobrnil in tudi nisi prav  
izgovoril besed,“ in ga položi na glavo, zavrtí ga in reče: „Gostil-  
ničar! kaj stoji večerja?“ A ta jim, še vedno stoječ pri drugih  
gostih, odgovori: „Tako, pridem gospodje, takoj; prosim potrpite  
malo!“ — „Tudi ti ne znaš,“ zagodrnja tretji, „daj sém klobuk,  
90 da jaz poskusim, in videla bodeta, kako se bo stvar lepo izšlá!“  
Tretji dijak dene klobuk na glavo, zavrtí ga, in ko gostilničar  
pride do njihove mize, vpraša ga: „Kaj stoji kosilo?“ A ta nasmeh-  
nivši se, reče: „Kosilo ne stoji nič, ali večerja stoji sedem goldi-  
narjev!“ Dijakom zdaj ne preostaje drugega, nego da morajo  
95 plačati in oditi. Ko stopijo iz gostilnice, reče tretji: „Glejta, vsi  
skupaj nismo dobro zadeli; ali jaz sem vendar najboljše zadel,  
kajti ako bi bil namesto besede „kosilo“ izrekel besedo „večerja“  
— nikoli boljšega! Gostilničar bi bil gotovo rekel: „Večerja ne  
stoji nič,“ kakor je rekel: „Kosilo ne stoji nič!“ „Jutri tedaj pri  
100 kosilu bom jaz to stvar s klobukom izvršil kot najsposobnejši  
med vama.“ Ali tudi drugega dne se jim je godilo takisto,  
kakor dan poprej. Zdaj še le so spoznali dijaki, da jih je kmetič  
grdo prekanil. Sklenili so tedaj, da ga bodo poiskali in zahte-  
vali svoje denarje od njega.

105 Ko so se že približali kmetovemu domu, zapazi jih ta in  
spozná ter se takoj vleže na pregrnjeno mizo in pové ženi, kaj  
in kako je v ti stvari, ter jo prosi, da od vsake strani mize  
prižge sveče in naj žaluje, kakor da bi bil umrl.

Vse je bilo dobro. Zdaj planejo dijaki v sobo; a kmetova žena joka, vpije in maha z rokama žalujoč po svojem možu. Dijaki videč, da so zakasnili ter je zdaj vsemu konec, obrnejo se, da bi odšli. Zdajci ugleda jeden izmed njih v kotu za vrati palico ter si nekaj izmisli. Vzame jo, zamahne z njo in pravi: „Prej nego odidem, pošteno ga hočem enkrat ošiniti s to palico za onih sto goldinarjev, bodi si tudi da je mrtev, in potlej naj jih ima v imenu božjem!“ Kakor je rekel, tako je tudi storil, in udaril je s palico po ubogem kmetu, kolikor je najbolj mogel.

Zdajci začne kmet polagoma vzdihovati ter se takoj nató vzdigne in govori: „Ah, hvala ti! hvala ti! da si me od mrtvih vzbudil!“ Dijaki se zeló prestrašijo ter začnó vpraševati, kako je to, da je vstal od mrtvih? „Ej“, reče kmet, „tako moč ima ta palica: kdor z njo udari po mrliču, takoj se vzbudí k življenju.“ — Dijaki se temu zeló čudijo ter nadlegujejo kmeta toliko časa, da jim prodá palico za drag denar.

Kmalu potém se je raznesla novica, da je umrla kraljeva hči. Dijaki se tega zeló razveselé, gredó h kralju in mu rekó, da mu hčerko obudé k življenju. Kralj jim obljubi za to silno veliko denarja. Takoj odvedejo dijake v kraljevo palačo. Toda oni niso mogli kraljeve hčere obuditi k življenju. Zatorej so se hoteli zdaj skrivši izmuzniti z grada, ali kralj zapové predrzne dijake zapreti in z ostrim postom kaznovati, ker so se predrznili svet s takimi šalami varati. Zdaj še le izprevidijo dijaki, da niso oni kmeta za nos vodili, nego da je le kmet nje prav pošteno nasolil v povračilo za njihovo neumno šalo, ko so mu rekli, da njegova kravica ni krava, nego koza. Ko so dijake izpustili iz zapore, ni jim več niti na misel prišlo, da bi šli poiskat kmeta, kajti mislili so si, da bi jih zviti kmet še enkrat lahko navihal.

*Po hrvatskem. — I. Tomšić.*

## 49. Lakomni zajec.

- |   |  |
|---|--|
| <p>1. V gozdu bil je zajček mlád, ..<br/>V zélnik je zahajal tát.<br/>Drugi zajci ga svaré,<br/>V kmetov zélnik naj ne gré.</p> | <p>3. Ali pameten ni bil,<br/>Da je k zélniku zavil:<br/>Kmet je v grmu tičal skrit,<br/>Čakal zajca je srdit.</p> |
| <p>2. Zajček misli si takó:<br/>Kaj bi li učil me kdó!<br/>V kmetov zélnik spet hiti,<br/>Tam se z glávami gosti.</p>           | <p>4. Puško spróži, ustrelí.<br/>Zajec milo zaječí,<br/>Skóčí, zvrne se na tlá;<br/>Kmet je pekel ga domá.</p>     |

*L. Pintar.*

## 50. Svetloba.

Svetloba je nekaj, kar le z očmi občutimo in s česar pomočjó bližnje in daljne reči vidimo. Tema ni sama na sebi obstoječa reč, ona je le pomanjkanje svetlobe; vendar nikjer ni taka tema, da bi ne bilo še nekaj svetlobe. Mačke, čuki, sove itd. 5 vidijo tudi v največji temi, imajo pa drugače stvarjene oči, ki se jim v temi tudi bolj odpirajo.

Svetloba se od vsake reči neprenehoma na vse kraje razteza ali razširja; ona je čez vse človeške pojme tanka in netehljiva reč; videl boš celó skoz luknjico, s šivanko na papirju storjeno, 10 ob enem več ljudij, živine ali drugih rečij; svetlobni žarki tedaj neprenehoma in ob enem od vseh teh rečij skoz luknjico v tvoje oči prihajajo, da jih vidiš. Med vsemi znanimi rečmi je svetloba najhitrejša v svojem teku; od zemlje do solnca je 15 milijonov mirijametrov, in krogla iz topa bi potrebovala, ko bi zmirom naprej 15 z jednako hitrostjo letela, za to pot 26 let; svetloba pa pride od solnca do nas v osmih minutah; stori tedaj v jedni sekundi, ki je šestdeseti del jedne minute, 30.000 mirijametrov pota.

Neke reči same od sebe svetijo, kakor solnce, nekatere zvezde, goreče in žareče reči, mnogi mrčesi, črviči, trohneči les, gnijoče 20 ribe itd.; druge reči pa, ki jih zató tem ne imenujemo, morajo od druge biti razsvetljene, da jih moremo videti. Naravoslovci in kemikarji menijo, da je svetloba obstojni del vseh pozemeljskih rečij. Pri veliko kemijskih opravilih ločenja in druženja se prikaže svetloba; prikaže se pa velikokrat tudi brez gorkote, 25 kakor pri trohljivem lesu. Ko je svetloba z gorkoto sklenjena, pravimo ji ogenj.

Svetloba močno tekne človeku, živalim in vsem rastlinam; če bi človeka dalje časa v črni temi redili, hiral bi in hiral in morda še poginil. Svetloba pobarva vse rastlinsko perje z zeleno 30 barvo. Nič bi prav ne rastle in se ne pobarvalo brez svetlobe; to lahko vidiš spomladi v hramu pri korunu in pri drugi zele-njavi. Mnoge rastline se od jutra do večera zmirom proti solncu obračajo, kakor solnčna roža; prav mikati jo mora po svetlobi!

*M. Vrtovec.*



## 51. Kam in kje?

- |   |   |
|---|---|
| <p>1. „Kam drži na desno cesta,<br/>Kam drži na levo pot?<br/>Mož, povejte mi po skušnji:<br/>Kje se laže ognem zmot?“</p>  | <p>3. Če nameriš jo na mesto,<br/>Kras zidovja najdeš hiš,<br/>Če se pa na vas obrneš,<br/>Tam nasprotno vse dobiš.“</p>    |
| <p>2. „Pot, ki vidiš jo na pravo,<br/>Te prinese v mesta kras,<br/>Ki drži na levo steza,<br/>Te pripelje v prosto vas.</p> | <p>4. „Kam tedaj se naj obrnem,<br/>Al' se v mesto naj podám,<br/>Ali naj na vas jo mahnem,<br/>Srečo boljšo kje imam?“</p> |
5. „Vidiš, to ti je vse jedno:  
Kakor se obnašal boš,  
Lahko v mestu, lahko v vasi  
Si, če hočeš, srečen mož.“

*M. Valjavec.*

## 52. Katica pripovedek iz življenja cesarja Jožefa II.

Cesar Jožef II., sin cesarja Franca in Marije Terezije ter vladar avstrijski od leta 1765. do 1790., bil je ravno tako priljuden kakor bistroumen mož. Rad je skrivši, da ga niso poznali, zahajal med ljudi in se z njimi pogovarjal, da je marsikaj zvedel, česar sicer vladar ne zvé; pa vsak, če tudi še tako priprost človek, 5 smel je k njemu. Sprejemal je ljudi na posebnem mostovžu. Cela knjiga je napisana pogovorov, o katerih se pripoveduje, da jih je imel z njimi. Náte kopico takih zanimivih pogovorov:

I. Neka kmetica pripelje svoja dva sina pred cesarja in reče: „Presvetli cesar ste dali oklicati, da so sami jedini sini 10 vojaščine prosti. Jélite, potém sta moja fanta prosta, ker sta moja jedina sina?“ — „Ženica! vi ste modrejši ko postava; zato se naj zgodi, česar zahtevate,“ reče ji cesar.

II. Neki prosilec je prišel v obleki iz francoskega sukna. Jožef stopi k njemu, potiplje njegovo obleko z roko in ga vpraša: 15 „Kakošno je to sukno?“ — „„Francosko.““ — „Kaj bi nosili, če bi tega ne bilo?“ — „„Pomagal bi si s tem, ki bi se moglo domá dobiti.““ — „In vi hočete službo v mojih deželah?“ vpraša ga Jožef mrzlo in se obrne od njega.

III. Uboga žena se je rila do cesarja, da bi mu prošnje 20 pismo podala. Stražnik jo nekoliko ostro zavrne, cesar pa mu

reče: „Ako ubogih ljudij ne poslušamo, kedar nam tožijo, kako bode Bog nas poslušal, kedar njemu kaj potožimo!“

IV. Nekdo je s prošnjo prišel k cesarju na mostovž kaj 25 drago oblečen. Jožef ga vpraša, koliko ga stane ta obleka. — Odgovori mu: „500 goldinarjev.“ — „Tako!“ reče cesar, „vzimate si od obleke pokojnino; jaz nisem tako bogat, da bi si mogel obleko za 500 goldinarjev kupiti.“

V. Meseca listopada leta 1787. sta se sešla generala Lascy 30 in Lavdon na mostovžu pri cesarju. Jožef vpraša Lavdona: „Koliko časa, mislite, bode treba, da Beli grad premagate?“ — Lavdon odgovori: „Presvetli cesar! ako je vse pripravljeno, česar je za obsedanje potreba, upam si v desetih ali dvanajstih dneh mesto v svojo oblast dobiti.“ — Lascy je mislil, da je Lavdon 35 pač malo preveč govoril; toda cesar ga prime za roko ter mu reče: „Midva, dragi Lascy, morava mu že verjeti; zakaj nobeden naju še ni nikoli nobene trdnjave premagal.“ „Novice.“

## 53. Kolednica.

Bog daj srečo! hišni oče,	In s prgiščem polnim hrame	15
Hišni oče, hišna mati;	Vsako jesen napolnjuje,	
Naj sprostré nad vašo hišo	Hišno sleme ognja varje,	
Svoja krila angelj zlati,	Polje toče in viharja;	
5 Mir, jedinst in veselje	Naj vas spremlja na vseh potih,	
Iz višave v hišo trosi,	Sije zarja vam njegova!	20
Drage vaše glave varje,	Dobri ljudje, dobri starši,	
Dobra dela k Bogu nosi;	Veselite se z družino!	
Skrb, bolezen in nesreče	Naj gorijo vaša srca	
10 Naj podi od praga hiše,	Za Bogá in domovino!	
Z dobrotljivo svojo roko	Da razpel bo nad Slovenci	25
Naj vam grenke solze briše,	Svoja krila angelj zlati.	
Vaše upe, vaše nade	Bog daj srečo! hišni oče,	
V svoje bukve zapisuje,	Hišni oče, hišna mati!	

*Fr. Cegnar.*

## 54. Stara pálica.

Božič se je približal. Z radostnim srcem sem zasedel voz in podirjal domú, kjer kipí v nebé Storžca porastli vrh. Sneg je po malem naletaval, in ko se je ustavil voz pred rojstno mi hišo, bila je njena slamnata streha že pokrita z belim prtom. Kos-

tanja pred hišnimi durmi sta pripogibala svoje košate veje in 5  
 ječala pod snežno težo. Črna tema se je polegla čez belo raván  
 in zavila vso vasico v gosto meglo. Ob Kokri stoji mlin mojih  
 starišev, a danes ne klopočejo kolesa, ne tolčejo stope, danes ni  
 luči v mlinu, danes miruje in praznuje vse, saj danes je — sveti  
 večer. Vsi domači so odšli k polnočnicam, samó jaz sem ostal 10  
 domá „za varuha“. Dasi truden, vendar nisem mogel zaspati,  
 marveč vzel sem knjigo in hotel čitati. A danes mi ni hotelo  
 to nikakor od rok. Sladki občutki so mi polnili sree in glavo.  
 Kar začujem blizu sebe neko tiho šepetanje. Nategujem ušesa  
 — in nisem se motil! Tam v kotu pri stari, rumeno pobarvani 15  
 omari je stala debela, z železom okovana palica in pripovedovala  
 porcelanasti deklici, katero sem prinesel svoji sestrici za „božič“,  
 kaj je doživela.

Pripovedovala pa je tó-le:

„Pred davnim, davnim časom je bilo, ko sem rastla jaz še ve- 20  
 selo v drenovem grmu tam zvnaj vasí, v logu. Bilo je prijetno živ-  
 ljenje takrat. Okoli mene so stale velike bukve in črni gabri in  
 delali so mi senco, kedar je opoldne preveč pripekalo solnce.  
 Ptički so skakljali po njihovih vejah in prepevali sladke pesni  
 Bogu v slavo. Pod menoj pa so cvetele pobožne vijolice in me 25  
 napolnjevale s sladko vonjavo. Poleg mene je pripela rudeča  
 taščica svoje gnezdice, in z veseljem sem gledala, kako so čiv-  
 kali ptički in odpirali široke kljunčke, v ktere jim je dobra ma-  
 mica pokladala živeža. Kmalu pa so dorastli mladi neposajenčki,  
 in zdaj se je še le pričelo pravo življenje! Kar ubogati niso ho- 30  
 teli več svoje mamice. Nič več jim ni bilo ostati v gnezdu, tem-  
 več skakali so po mojih sestrah in po meni ter čivkali, a vedno  
 jim je morala še starka nositi živeža. Res so bili od začetka še  
 nekoliko neokretni, in marsikteremu je včasih zmanjkalo vejice  
 pod nogami in padel je tako nerodno v mehko travo, da sem 35  
 se morala smejeti. A hitro se je pobral in bil zopet na veji.  
 Sram ga je bilo nekoliko, ker so se bratci iz njega norčevali, češ  
 tako je neroden in neokreten,“ da še naj raje ostane v gnezdu;  
 a sčasoma so mu nehali nagajati, in tudi on je pozabil svoje  
 jeze in zopet z njimi vred skakal sem ter tja in čivkal. Tako je 40  
 bilo ves dan. A še na večer bilo jih je težko spraviti domú, in  
 mnogo je imela opraviti uboga mati, da jih je umirila.

Po noči mi je bilo res včasih bolj čudno pri srcu, posebno  
 kedar je skovikala sova, ali pa okoli mene frfotal ostudni netopir.

45 Takrat sem se stisnila k svojim sestricam in z njimi vred gledala tja gor proti nebu, kjer je plapolalo toliko tisoč svetlih lučic in kjer se je med njimi vozila svetla luna. Gor smo gledale in šepetale med seboj, kako lepó, kako brezmejno lepó mora biti tamkaj med svetlimi lučicami! Res krasno je bilo življenje v logu!

50 A minila je zelena spomlad in gorko poletje, in približala se je jesen. Bukvam in gabrom okoli mene je odletavalo zarumenelo listje, in tudi jaz sem je izgubila in stala gola med golimi svojimi sestrami. Vijolice pod menoj so že usahnile, in ptičje petje je potihnilo. Male taščice so postale godne in dobile  
55 lep siv kožušček, na prsih lepo rudeče pobarvan. Prav take so bile kakor njih mati. A mrzel veter je začel briti, in uboge taščice je pričelo zebsti. Zatorej so vzele slovó od mene in mojih sestic, dvignile se in odplule tja daleč daleč, kjer sije vedno poletje, kakor mi je pravila starka. Pač lepó mora biti tamkaj! Rada  
60 bi bila šla z njimi, a ni mi bilo moči; zató pa sem žalostna gledala za njimi, dokler mi niso izginile izpred očíj. Potém pa sem se stisnila k sestricam, kajti bilo je mraz, hudó mraz.

In prišli so v log delavci z grabljami in pričeli grabiti listje. A tudi nje je zeblo. Z nogami so ceptali, roké si meli in vá-nje  
65 sopli gorko sapo. Moje listje pa je grabil starikav mož. Ko se je ozrl v grm in zagledal mene, vzel je sekiro in mi jo zasadil v noge. Zaječala sem in z menoj so zaječale tudi moje sestre. Odsekal me je in vrgel pod grm, kjer sem jokala, bridko jokala: saj sem se morala ločiti od svojih. — Na večer pa me je pobral  
70 stari mož in me prinesel v to hišo, kjer sem zdaj. Ostrgal mi je kožo in me okoval z železom. A tudi tukaj se mi ni godilo slabo. Večkrat me je vzel mož s seboj, posebno ob nedeljah, ko so zvonili zvonovi takó milo in vabili kristjane v cerkev. In kako lepó je v cerkvi, posebno na sveti večer! Tudi takrat sem  
75 bila že ondi. A to je davno, davno, in vendar ne pozabim tega nikdar. Sveti večer je bil kakor danes, in sneg . . . .“

Palica je umolknila. Nekdo je potrkal na okno, in to jo je zmotilo. Šel sem odpirat. Domači so se vrnili od polnočne službe božje. Povedal sem še svojim starišem in sestrici, kaj je  
80 govorila palica; potém smo šli počivat. Dolgo sem še čul v postelji, bode li začela zopet pripovedovati palica, ali zamán!

*Fr. Dolenc.*

## ✓ 55. Sreče dom.

1. Kdor kol' pod milim nebom živi,  
Vsakdo pač srečen biti želi,  
Cesar na tronu, kmetič na polji,  
Prosi od Boga sreče po volji;  
Tud' jaz je iščem križem svetá:  
Kje nek' prebiva, kje je domá?
2. Tam, kjer cvetlice krasno cvetó,  
Mislim, da sreči venec pletó;  
Solnce pa rev'ce ves dan pripeka,  
Kosec jim slednjič glav'ce poseka;  
Koder pa smrtna kosa kosi,  
Sreče ni prave, jok se glasi
3. Z vrta na polje grem je iskát,  
Tam se raduje kmetič bogát.  
On si bogato žetev obeta,  
Sreča pšenice venec mu spleta;  
Toča prihruje, žito zdrobi,  
Sreča veselja z njive zbeži.
4. Ptice vesele, zelen je gaj,  
Mislim, tu ima sreča svoj raj;  
Zima prikima, ptice zbežijo,  
Hribci pod mrzlim snegom ječijo;  
Glasa veselja čuti ni več,  
Gaj le žaluje; sreča je preč.
5. V mestih imajo mnogo blagá,  
Tamkaj bo sreča najbrž domá;  
Res se bogatec tam napihuje,  
Pa še več revnih milo vzdihuje;  
Kjer pa s'romaštva solze tekó,  
Nihče po sreči vprašal ne bo.
6. Cesar mogočni, kakor s'romak,  
Otrok in starček, kmet in vojščák:  
Srečo si vošči, sreče si išče,  
Ali le z lica solze si briše;  
Človek do groba sreče želi,  
Pa si le prazne pene lovi.
7. Kje neki ima sreča svoj dom?  
Kdo mi pové, kje našel je bom?  
V čistem le srcu ona kraljuje,  
Srce nedolžno razveseljuje;  
Sreča prebiva sredi srcá,  
V srcu poštenem ti je domá.

J. Virk.

## 56. Mladi Vukasovič.

Cesarica Marija Terezija obišče nekega dne mlade vojake v šoli in vpraša šolskega predstojnika: „Kteri mojih ljubih sinov je najpridnejši?“ — Predstojnik odgovori: „Vaše veličanstvo! vsi so pridni in vredni visoke milosti; pa najpridnejši med vsemi je mladi Vukasovič.“ — „To je lepo, mladi Dalmatinec!“ reče 5 kraljica, „ali rada bi ga tudi videla, kako se bojuje.“

Mladeneč, ki je stal doslēj plašen pred cesarico, zravna se srčno, oči se mu bliskajo in ponosno nasprotnika iščejo. S komur se sprime, vsakega premaga. Zató mu podá cesarica dvanajst cekinov, rekoč: „Kupi si veselja po vročem boju.“

Teden preteče, in cesarica se zopet pripelje. Pokličejo Vukasoviča, in cesarica ga vpraša: „Ali si denarje, ki sem ti jih bila dala, že kam zapravil? Kje so?“

„„Poslal sem jih svojemu ubogemu očetu““, odgovori mladenec z boječim glasom.

„Kdo je tvoj oče?“

„„Bili so častnik in so služili Vašemu veličanstvu; zdaj pa so brez službe in prav siromaško brez plače živé. Nisem vedel cesarskega darú bolje obrniti: poslal sem ga zató preljubemu očetu.““

„Ti si priden mladeneč. Vzami črnilo in piši:

### Preljubi oče!

To pismice, ktero Vam pišem, napoveduje mi cesarica. Moje zadržanje, moja pridnost in posebno moja ljubezen do svojega očeta se je cesarici také dopadla, da bode te Vi od tega časa po dve sto goldinarjev na leto dobivali; meni pa je podarila zopet štiri in dvajset cekinov.“

Tako je bila dobremu sinu njegova ljubezen do starišev pri ti priči poplačana.

*K. Robida.*

## 57. Pot do kruha.

- |   |   |
|---|---|
| 1. Oj kmet! al' vés do kruha pot?<br>Al' vés, kje poln dobi se sod?<br>Plug in motika vesta zá-nj;<br>Le vprašaj ju, k'dar vstaneš 'z sanj. | 3. Pomladni hlad, poletni znoj<br>Po vrsti hodi naj s teboj;<br>Na levo, desno ne poglej<br>In stopaj z njima zvest naprej. |
| 2. Pa rano vstani; nezaspan<br>Robotaj, dokler sije dan;<br>Skrbnó obdelaj si poljé,<br>Okoplji v vinógradu trtjé.                          | 4. In k'dar se leto jeseni,<br>Se ti na njivi hleb zori;<br>In k'dar umrè jesenski grom,<br>Tekóč ti vinógrad zajde v dom.  |

*R. Ledinski.*

## 58. Opeharjeni kmet.

Po zimi malo ne pri vsaki hiši na kmetih zakoljejo svinjo ter okončujejo ta veseli dan s fúrežem ali kolinami.

Kmet Močnik je imel mnogo prijateljev in znancev; zató je dobil od njih toliko klobas in mesá v darilo, da bi mu svinja, ktero misli zaklati, ne bila dosti, vsem koline povrniti. V ti zadregi se napoti k prijatelju Klepcu in ga prosi za svét, kaj mu je storiti, da se temu sitnemu povračilu izogne. „Ne morem vam boljšega svetovati, Močnik moj dragi,“ reče mu Klepec po daljšem

premišljevanju, „nego to, da jutri, kedar vstanete, vsakemu sosedu rečete: Nekdo mi je svinjo ukradel!“ — Kmetu Močniku 10 se ta svèt dopade in obljudil je takó storiti. Zviti Klepec pa je to noč zá-se porabil ter je Močnikovo svinjo res ukradel. Osuplost in strah soseda Močnika, ko drugega jutra ne najde več svinje v svinjaku, lažje si je misliti nego popisati. Kakor besen tekkel je z dóma, in prvi, kterege je srečal, bil je njegov prijatelj Klepec, 15 ki ga je bil baš takó grdo ukanil. Jedva ga ugleda, že mu kriči naproti: „Klepec, ali čuješ! Nekdo mi je svinjo ukradel, katero sem mislil to jutro zaklati.“ — „Takó je prav,“ odvrne mu zviti Klepec, „takó morate vsakemu povedati, kterege koli srečate.“ — „Dà, ali to ni izmišljeno, meni je svinja rés ukradena,“ vpije 20 Močnik dalje. — „Izvrstno, izvrstno delate, le tako naprej vsakemu, kdor koli vam pride naproti,“ reče hudobni Klepec; „če bode te takó govorili, vsak vam bode verjel.“ Opeharjeni kmet se jezi, vpije in razsaja, da bi dokazal, da se ne šali, nego da mu je svinja rés ukradena, ali vse ne pomaga nič; bolj ko se jezi, 25 bolj ga Klepec hvali, da se zna tako dobro izgovarjati, ter mu reče še napósled: „Dober pripomoček ste iznašli, da vam poslanih kolin ni treba vračevati!“

„Vrtec.“

## 59. Ujeta ribica.

Pri vodi ribič mlad sedi  
In trnek ribici moli.

Gotovo se je rib'ču snel,  
Na tega me ne bode vjel.“ —

Ko ribica zagleda ga,  
Odplava brž in se smehlja:

In plane ná-nj — pa omedli,  
Ko trnek vá-njo se vsadi;

5 „Ne boš me ribič ne dobil,  
Ne boš se z mano ne gostil!“

In predno bila je mrtvá, 15  
Besede je izústila:

Odplava dalje, — pa že spet  
Se trnek v vodi ji zasvet'. —

„Nevarnosti če se otmeš,  
Hoditi v drugo več ne smeš,

10 „Ta trnek pa nastavljen ni,  
Nevarnosti se bati ni; ..

Ker lahko lahko se zgodi,  
Da te nesreča tam dobi!“ 20

F. Šetina.

## 60. Pameten svèt.

Ko se je neki tatarski vojvoda vračal z lova, zadel je na človeka, ki je iz vsega grla vpil: „Kdor mi dá sto cekinov, dal mu bodem pameten svèt.“ Vojvoda je želel slišati o tem svētu,

pa je dal moža k sebi poklicati. Ali le-tá človek se ni hotel z  
5 vojvodo niti razgovarjati, dokler ni imel zahtevanih sto cekinov  
v roki. Zdaj reče vojvodi: „Ne podvzemaj nikdar ni-  
česar, o čemur nisi poprej razmišljal.“ To izgovorivši  
gre svojim pôtem.

Ljudje, ki so bili v društvu z vojvodo, začnó se temu sme-  
10 jati; ali vojvoda je sam s seboj govoril: „Glej, to ni smešno,  
kakor moji ljudje mislijo. Ta svèt je čisto pameten, in kakošna  
sreča, da se ravna vsakdo po njem! Malokdo na to misli, pa za-  
torej mnogi živé, kakor nerazsodna živina.“ Zdajci malo postoji,  
nekaj se domisli, obrne se k svojim ljudem ter jim reče: „Jaz  
15 vam zapovém, da se dá napisati ta svèt, ktereга ste tudi vi sli-  
šali, na vsa mestna vrata, na vsa javna mesta in na vse stvari  
moje palače.“ Zapoved se točno izvrši. Povsod si mogel brati  
ta svèt, vzlasti pa v palači vojvodini. Celó po skledicah je bil  
ta svèt napisan.

20 S početka je ljudstvo o tem govorilo, ker je bila stvar nova;  
ali kdo vé, je si li kdo ta svèt tudi dobro zapomnil! Toliko  
je gotovo, da mestni župan ni mnogo o tem mislil, ker je voj-  
vodinega zdravnika podkupil, da bolnemu vojvodi z otrovanim  
puščalom žilo prebode, v nadi, da bode potém on vojvoda. Zdrav-  
25 nik se je dal zarés nagovoriti, pride k vojvodi, vzame že skle-  
dico za kri pripravljeno ter hoče vojvodi žilo prebosti. Ali v  
tem trenutku opazi na skledici napis: „Ne podvzemaj nikdar ni-  
česar, o čemur nisi poprej razmišljal.“ To ga čisto zmede; ven-  
dar pa se hitro zbere, odstrani otrovano puščalo, pa vzame zdravo  
30 ter hoče svoj posel izvršiti. Med tem pa je vojvoda opazil, da  
je zdravnik puščalo zamenil, pa ga vpraša, zakaj je to storil.  
Zdravnik zmedeno odgovori: „Zató, ker sem bil najpoprej vzel  
topo puščalo, pa sem ga moral zdaj z ostrim zameniti.“ — „Ne  
laži!“ zavpije vojvoda, „samo istina te more rešiti.“ Zdravnik  
35 ves preplašen odgovori, da ga je imel otrovati; toda óni napis  
na skledici ga je odvrnil od tega čina. „Hvala Bogu“, pravi voj-  
voda, „nisem predrago plačal oni svèt, ker me je sedaj rešil smrti.“

Vojvoda je prizanesel zdravniku, mestnega župana pa je dal  
usmrtiti; a onega človeka, ki mu je bil dal ta svèt, pa je si-  
40 jajno nadaril.

*I. Steklasa.*



## 61. Pametnice.

- |  |  |
|--|--|
| 1. Kakor na vodi pena hitro 'zGINE,<br>Tako mladost nam naša naglo mine.   | 4. Premisli prej dobro, kaj bodeš govoril,<br>Da bližnjemu žalega ne bodeš storil.   |
| 2. Kdor brez potrebe govori,<br>Resnice na jeziku ni.  | 5. Molitev je prva tolažba srcá,<br>Brez nje blagoslova Bog nikdar ne dá.  |
| 3. Nedolžnost bolj diči človeško srce,<br>Kot krona in biseri carske glavé.  | 6. Kaj hasne srebró ti, kaj hasne zlató,<br>Če prazno po koncu zmir nosiš glavó.   |
| 7. Ko tare sila te in glad,<br>Tokrat nikdó ni tebi brat;<br>Ko pa bogastvo ti imel bi,<br>Tokrat pač bratcev ne preštel bi.                                   | 8. Če si v nadlogah in skrbéh,<br>Obup naj v glavo ti ne šine;<br>Saj Bog pomagal ti bo rad,<br>Razjasnil koj srcá temine. |
| 9. Trpljenja pri delu se nikdar ne boj,<br>Naj tekel bi tudi raz čela ti znoj;<br>Saj kedar vse delo vestnó si končal,<br>Gotovo brez skrbi sladkó boš zaspal. |  |

A. Pin.

## 62. Rudolf Habsburški in pekarica.

Rudolf Habsburški je šatoril blizu Moguča (Mainz) ter je prišel nekega dne v to mesto izprehajati se. Ker je bil borno in priprosto oblečen, a zvonaj je bil hud mraz, stopi v odprto hišo nekega pekarja, da bi se ondi pri gorki peči malo pogrel. A pekarica, ki je le po obleki ljudi sodila in si mislila, da je to kak priprost vojak, začela ga je pisano gledati, rotiti in jeziti se nad njim ter godrnja čez vojake in njih ubožnega cesarja, češ da ljudi s svojimi vojaki nadleguje in tare. Cesar vse to mirno posluša in se posmehuje. To še bolj pekarico razjezi; jame ga iz hiše poditi, in ko se ji ustavlja in še bolj posmehuje, popade 10 jezna korec vode in ga izlije vá-nj. Molčé odide cesar v svoj šator ter nikomur nič ne pové o tem, kar se mu je dogodilo pri pekarju. 7

A opoldne pošlje svojega služabnika z nekimi skledami, ki so bile z dragimi jedili napolnjene, k ravno isti pekarici, rekoč: 15 „To vam pošilja óni vojak, ki ste ga bili danes zjutraj v vaši hiši z vodo polili.“ Ko pekarica to sliši, zeló se prestraši, misleč si, da je óni vojak morda cesar sam. Hitro teče v cesarjev šator, podá se naravnost v cesarjevo obednico, kjer je bilo okoli mize s cesarjem mnogo gostov zbranih, pade pred cesarja na kolena 20

ter ga s solzami v očéh prosi odpuščenja. Nató se ji cesar kakor zjutraj prijazno nasmeje, ukaže ji vstati in reče, naj v kazen vse očitno in natančno pové, kar se je bilo zjutraj zgodilo. Žena to rada stori. Gostje se ji od srca smejejo, a pekarica, ki se je 25 malo poprej še bala in tresla od strahú, ne vé od veselja kaj početi, ko je svojo kazen prestala. Globoko se priklonivši, odide vesela domú.

*I. Tomšič.*

## 63. Noč in dan.

1. Nékedaj prepír imela  
Noč in dan sta med sebó;  
Da en sam bi, sta hotela,  
Vladal čas nad vso zemljó.
2. Beli dan je temni noči  
Ostro bil takó dejál:  
„Noč, za vselej ti se loči,  
Da bom vedno jaz svetál.“
3. „Žezlo meni se spodobi,  
Sama vidiš in spoznaš;  
Da te srd moj ne vgonobi,  
Glej, da brž slovó mi daš.“
4. „Zlato solnce, óko moje,  
Gleda ves strmeči svet,  
Vse mi hvalne pesni poje,  
Kedar pridem, idem spet.“
5. „Usahnile bi rastline,  
Vse postalo bi mrtvó,  
Zemlje plod veseljne mine,  
Če zatisnem jaz okó.“
6. „Svitaj beli dan! že glasno  
Rano mi okrog doni;  
Ko slovó jemljém začasno  
Pa vse krog se žalosti.“
7. Temna noč odgovorila  
Dnevu je besede te:  
„Ni ga tvojih del števila,  
Čast in hvala tebi gre.“
8. „Prazna pa so dela tvoja,  
Ako dam slovó ti jaz,  
Svet imél ne bo pokoja,  
Klel te jezen bo v obraz.“
9. „Kaj trpinu bo početi,  
Kdo mu bode brisal znoj,  
Ko zefir poneha véti,  
Ki je spremljevalec moj?“
10. „Kje popotnik bi se vstavljal,  
Da moči bi zbiral spet,  
Če me več ne bo pozdravljal,  
Ker bo v svitu vednem svet?“
11. „Vse umrle bi rastline,  
Ko bi vzela jaz jim hlad;  
Z njimi vsa žival pogine,  
Cvet nehá, živòt in sad.“
12. Čul besede beli dan je,  
Šle so mu do dna srcá,  
Obudi se v njem kesánje,  
Noči tak odgovor dá:
13. „Ljuba noč, nikar ne hodi  
Ti od mene, oj nikár;  
Z mano ti kraljica bodi,  
S tabo jaz naj bom vladár!“
14. „Jaz brez tebe, ti brez mene,  
To mogoče biti ni;  
Nič naj naju ne razžene,  
Dokler svet se krog vrti.“
15. Noč in dan sta se objela,  
V zvezo dala si rokó;  
Noč je lahno odletela,  
Gledal dan je skoz nebó.

*Fr. Cimperman.*

## 64. Čevljar in plemenitaš.

Bil je neki plemenitaš, ki je poleg vseh svojih zakladov bil vedno žalosten. V njegovi bližini pa je prebival čevljar, ki je bil v vsakem pogledu siromak, toda vesel in dobromiseln ter je popaval od ranega jutra do kasne noči pri svojem težavnem delu. Temu se je čudil otožni plemenitaš ter je razmišljal, kako je to, da on kljubu svojemu bogastvu ni tako vesel niti srečen kakor čevljar. Zatorej je sklenil, da bode poskusil, ne stori li denar človeka srečnega. Kaj stori? Napolni mošnjo z denarji, dá jo položiti še tisto noč v stanovanje čevljarjevo ter radovedno pričakuje, kaj se bo drugo jutro zgodilo. 5 10

Ko je čevljar drugo jutro opazil mošnjo z denarji, preplašil se je s prva, vendar pa jo je vzdignil ter spravil v omaro. Ali tistega dne ni slišal plemenitaš céli dan čevljarja prepevati, kajti mož je bil zamišljen v denar ter imel skrbi, da ga dobro shrani. Tako je trajalo nekaj dnij. Tedaj se podá plemenitaš k sosedu 15 ter ga vpraša, ni li našel kako mošnjo z denarji? — „O dà“, odgovori čevljar, „precej jo dobite.“ Nató jo potegne hitro iz omare, pa poprosi plemenitaša, naj vzame precej svoj denar; kajti tri dni je imel zaradi njega le skrbi, težave in otožnost. Od tega časa je čevljar zopet prepeval, plemenitaš pa zvedel, da 20 ste zadovoljnost in denar dve različni stvari. *I. Steklasa.*

## 65. Vesela prihodnjost.

- |  |   |
|--|---|
| 1. Kar koli pogledam,<br>Skrbno pričakuje,<br>Prihodnjosti vsaka<br>Se stvar vzveseljuje;<br>Pod plaščem prebelim<br>Narava še spi,<br>Pa kmalu, oj kmalu<br>Se spet prebudi.  | 3. In daleč čez morje<br>So ptički zleteli,<br>Ki pesmic po zimi<br>Nam niso več peli;<br>Pa zopet zaslíšal<br>Bo ptičkov se glas,<br>Nazaj jih poklical<br>Prihodnji bo čas. |
| 2. Cvetlice pod snegom<br>Skrivaje cvetijo<br>In glavice milo<br>Zdaj k sebi tiščijo;<br>Pa kmalu ogreje<br>Žar solnčni zemljó,<br>„Na kvišku, na kvišku!“<br>Vzbudi jih lepó. | 4. Prihodnjosti deček<br>Ne smeš pozabiti,<br>Če hočeš veselo<br>Srcé ohraniti!<br>Vzbudila je tebe<br>Premila pomlad,<br>Nabiraj, nabiraj<br>Si mladosti sad!                |

5. Kar koli pogledam,  
 Skrbno pričakuje,  
 Prihodnosti vsaka  
 Se stvar vzveseljuje;  
 Pod plaščem zelenim  
 Tud' človek zaspi,  
 Al' enkrat vsaj enkrat  
 Se spet prebudi!

*Hr. Pernè.*

## 66. Valentin Vodnik kot dijak.

Kedar ostaviš zaduhlo sobo in megleno Ljubljano, da se odpočiješ v svežem zraku in naučiješ prirodne lepote, takrat pač ne zamudiš kreniti kterikrat po široki cesti, ki se vije proti gorenjski strani. Vedno širji svet se ti odpira mimo hiš, nastavljenih ob cesarski cesti. V Šiški si. Pri cerkvi zaviješ na levo in ob podnožju nizkih gričev prikorakaš v malo minutah v Zgornjo Šiško pred hišo, na ktere pročelju čitaš napis: „Pri kameniti mizi“, In če ljudi poprašáš, kje je pri „Žibertu“, pokaže ti vsakdo to hišo. Gostilna je. In če natančneje pogledaš hišo s ceste, ugledaš tudi še drug napis, vrezan z zlatimi črkami v kamenito ploščo, vzdano v stranskem pročelju. Glasi se:

Tu se je rodil 3. svečana 1758

**Valentin Vodnik,**

prvi slovenski pesnik.

15 V ti hiši so torej prinesle rojenice ob treh zjutraj na svet onega velikega moža, ki slovi pri Slovencih v večnem spominu.

Kaj hočem povedati o njegovih detinskih letih? Živili so ga in redili, pestovali in zibali, prepevali so mu in se z njim igrali, dokler si sam ni znal pomagati. Ko pa je že sam mogel po hiši in okoli hiše, takrat pa je tudi že sam Boga molil, igral je in prepeval. Posebno veselje je imel na mlaki ali luži, ki si jo gotovo opazil ob cesti na levi, ako si obiskal iz Ljubljane Vodnikovo rojstno hišo. Po letu se je kopal, žabe lovil in delal papirnate čolničke, po zimi zopet se je drsal po jamenskih mlakah, 25 kakor sam o sebi popisuje.

Ali dete postane deček. Popustiti je bilo treba igre in luže in drsanje. Z devetim letom začne rade volje hoditi v šolo v Ljubljano. Oče so mu rekli, da lahko preneha, kedar hoče, ako mu uk ne pojde od rok. A pridno je hodil naš Balant v šolo

in dobro se je učil; zato so ga pa oče in mati in strici in tete 30 večkrat pohvalili.

In kaj vse se je naučil pridni in modri deček, kaj vse je vedel in znal! V jednom letu se nauči pri svojem učitelju Kolencu dobro čitati, pisati in računati. Zato ga pokliče prihodnje leto v Novo mesto njegov stric, Marcel Vodnik, ki je bil ondi 35 frančiškan. Ta ga nauči v dveh letih toliko, da je mogel takoj v prvo šolo v Ljubljano. Koncem leta 1769. se poslovi torej pri svojem stricu in se povrne domú. Prihodnje leto začne hoditi v Ljubljani v jezuvitske šole in peto leto dokonča že vse šole latinske. Gimnazija je imela namreč takrat samo pet razredov. 40

In menite, da je bil mladi Balant zadovoljen samo s tem, kar se je naučil v šoli? V prostem času se je ukvarjal tudi še z drugimi predmeti. Koliko jezikov se je učil že kot dijak! Slovenski je znal itak od doma, nemškega, latinskega in grškega se je učil v šolah, iz svojega veselja pa se je uril v laščini, fran- 45 coščini in vseh slovanskih narečjih. In kako se je učil? Ne površno, ampak temeljito, tako da je postal pozneje učitelj v teh jezikih.

Kot dijak se seznanil Vodnik z očetom Markom Pohlinom. Ta je bil avguštinec in učen mož, ki ima v slovenski književnosti marsi- 50 ktero zaslugo. Vnet za vse dobro spozna kmalu tudi nadarjenega Vodnika in ga nauči marsikaj ter vzpodbada za slovenščino, ki je bila takrat še zelo zanemarjena. Vodnik je sam hvaležno pripoznal, da ga je oče Marko naučil slovenski pisati. Učil se je pri njem ljubezni do domovine in sočutja do slovenskega naroda. 55 Kaj čuda, da se je tudi v njem vnela želja, postati to, kar je bil oče Marko? Dovršivši latinske šole stopi torej v red očetov frančiškanov v Ljubljani. Iz hvaležnosti do svojega strica, očeta Marcela, izbere si tudi samostansko ime: „Marcelijan“.

Kot redovnik se seznanil in oklene še tesneje očeta Marka 60 Pohlina in Ivana Damascena Dev-a, ki je bil tudi iz reda avguštincev in slovenski pisatelj.

Kot frančiškan dovrši Vodnik modroslovne in bogoslovne nauke, zaveže se z obljubami in zapoje novo mašo.

*P. Bohinjec.*

## 67. Kmet.

- |   |  |
|---|--|
| 1. Ko pómlad se bliža,<br>Svoj vrtec gradim,<br>In orjem in sejem<br>In trte sadim. | 5. Ves teden se trudim,<br>Si žulim roké,<br>V nedeljo hladim si<br>Glavico, srcé.       |
| 2. Po letu košévam<br>Planine, doli,<br>In srpe brušévam,<br>Ko žito zori.          | 6. Če nimam le preveč<br>Na rami nadlóg,<br>Vrtim se in vriskam,<br>Da ravno sem vbog.   |
| 3. V jeseni gozdarim,<br>Otavo kosim,<br>Pšenico omlatim<br>Pa grozdje mestim.      | 7. Ak' peče srcé me,<br>Pa vendar molčím,<br>Ker véim, da sem rojen,<br>Da največ trpim. |
| 4. Po zimi počívam,<br>Kmet truden je vsak,<br>Orodje popravljám<br>In puham tobák. | 8. Če kdo zaničuje<br>Težavni moj stan,<br>Ta nima al' sreca,<br>Al' nima možgán!        |

*M. Vilhar.*

## 68. O možičku in levu.

Živel je možiček na samoči blizu gozda. Sekal je drva in zemljo oral. Ondi je prebival tudi lev ter mu teptal žito in klal čredo na paši. Možiček si je zaraditega začel razno kaj umišljati, kakó bi ga ulovil. A kedar lev zapazi, da ne bode uhajal 5 takim umétalnim zvijačam, pobere svoje dete, sina leviča, ter pobegne v druge kraje. Levič je vzrastel in popraša očeta: „Ali sva iz té dežele domá?“ Lev odgovori: „Ne iz té dežele, nego semkaj sva pribežala od možička zeló razumnega, ki zna toliko 10 zvijáč, da ti ne morem povedati.“ Levič bi rad bil zvedel, kdo in kakošen si je ta možiček; a lev mu reče: „Nima tolike telesne sile, kolikoršno ima naš rod; a zvit je kakor ovnov rog.“ Levič odgovori: „Pojdem ter mu povrnem žal za sramoto!“ Lev mu reče: „Ne hodi! Možiček je premetèn, pa bi te naglo ujel in ubil.“ A levič odgovori: „Takó mi glavé, da pojdem!“ Lev mu 15 zopet reče: „Kesal se bodeš, ako nočeš poslušati.“

Levič je preslišal te besede in šel za možičkom. Med potjo vidi na paši konja, slokega na hrbtu, in ga popraša: „Kdo te je takó pohabil?“ Konj odgovori: „Možiček. Železa je naredil, jermenje in pletene konopce, da me zveže ter ná-me sede, pa me 20 goni, kamor hoče, in zató je moj hrbet slok.“ Levič mu reče:

„Plènt vzami tega možička! Ali nisi tí mojega očeta leva žival?“ Konj odgovori: „Tvojega očeta žival sem in tvoja tudi.“ Levič ga potolaži: „Takó mi glavé, povrniti hočem jaz možičku sramoto in krivíco, ktero ti je storil!“

Potém levič odide in skoro najde vola, ki je grmovje obiral, 25 ves progast od samih udarcev in za roge privezan k deblu. Popraša ga levič: „Kdo ti je takó nahúdil?“ Vol odgovori: „Možiček me vkleplje v jarem ter poganja s težkimi udarci brezove šibe, da mu vozim, brazde režem in izoravam kamenje.“ Levič mu reče: „Kamor koli pridem, povsod možiček! Ali nisi tí mojega 30 očeta leva žival?“ Vol odgovori: „Tvojega očeta žival sem in tvoja tudi, ako Bog hoče.“ Levič jezen zavpije: „Koliko krivice prijemljemo od tega možička, a ne mi samó, nego vsak, kdor je naš! Žal mu bodi, kjer ga najdem!“

„Oziraje se ugleda na tleh človeško stopinjo ter vola po- 35 praša: „Kdo je semkaj stopil?“ Vol odgovori: „Možiček.“ Levič iztegne pedenj, izmeri stopinjo ter se začudi: „Mala stopinja, a velika zlobinja! Pokaži mi tega možička!“ Vol mu odgovori: „Evo ga tam!“ Levič pogleda kvišku, a možiček stoji na hribu in sekiro brusi. Levič na-nj zakriči: „Možiček! ti si obilo sramote in 40 krivice storil očetu in vsem našim živalim. Zakáj si tak?“

Možiček, drzek in hraber, pokaže kij, sekiro in dolg nož, rekoč: „Po odgovor si pridi semkaj gor, ako želiš, da te s kijem zatolčem, z nožem oderem in z nabrušeno sekiro na drobne kosce razčetrám.“ Levič se nekoliko ustraši njega drznosti in reče: 45 „Pojdi z menoj k očetu levu, da on razsodi, ker je sodec nad živalimi.“ Možiček odgovori: „Prisezi, da se me ne dotakneš ter mi žalega ne storiš, dokler ne bodeva pri tvojem očetu levu. Tudi jaz ti hočem takó priseči.“ Potlej oba prisežeta in se upo- 50 tita k levu.

A možiček, ne dolgo hodeč, krene s ceste po stezah, kjer je bil nastavil progle in zádrge. Levič mu reče: „Oplétaj, koder hočeš, jaz pojdem za tebj.“ Možiček odgovori: „Hodi ali ne hodi, kakor se ti zdi.“ Skoro potém se levič zamotá v zádrgo, ki mu je obé prednji nogi takó zažela, da ni mogel prestopiti. Zatorej 55 zavpije, kolikor more: „Možiček, na pomoč!“ Možiček popraša: „Kaj ti je?“ Levič odgovori: „Kaj si vém, kaj mi je prednji nogi takó zvezalo, da ne morem nikamor ganiti. Pomozi mi, prosim te!“ Možiček reče: „Prisegel sem, da se te ne dotaknem, dokler ne bodeva pri levu, tvojem očetu. Ne morem ti pomoči.“ 60

Levič je ob samih zadnjih nogah skakúcal, kakor je vedel in znal. A skoro potém se je v drugo zanko ujel za obé zadnji nogi, da zopet ni mogel prestopiti, in je zavpil: „Možiček, na pomoč!“ Možiček popraša: „Kaj ti je zopet, da vedno kričiš?“ Levič od-  
65 govori: „Kaj si vém, kaj mi je tudi zadnji nogi takó na téšno zvezalo, da morem zdaj še manj ganiti, nego li poprej.“ A možiček useka v grmu kol ter ga začne krepko udrihati.

Levič razumevši, da je ujet, zaprosi: „Možiček moj ljubi! ne tolci po glavi, ni po hrbtu, ni po rebrih, nego tepi me po  
70 ušesih, ki so bila gluha mojega roditelja prepóvedi, [ne k tebi hoditi, da me ne ujameš, ker si zvit kakor oinov rog; nabijaj me tudi po srcu, ki je preziralo očetove besede, kedar je dejal: Kesál se bodeš, ako nočesh poslušati.“ Možičku se je to pristojno  
75 zdelo, in zató je mahal po ušesih in po srcu, dokler ga ni do-tolkel. Zadnje levičeve besede so bile: „Takó bodi vsakemu, kdor presluša roditelja!“

*Fr. Levstik.*

## 69. Tri sestre.

- |   |  |
|---|--|
| 1. Drava mirna in živahna Soča,<br>Sestri bistre Save ste obé,<br>Vse tri hčere krasne imenitne<br>Drage nam slovenske so zemljé. | 4. Prebudivši se ugleda Sava<br>Sestro proti morju se valeč,<br>Vsa srdita dere čez skalovje<br>In se spušča v divji tek šumeč.    |
| 2. Razgovarjale nekđaj se sestre<br>— Luna plavala je vrh nebá —<br>Ktera njih dospela bi najprva<br>Jutri v širi naročaj morjá.  | 5. Kvišku plane še živahna Soča,<br>Ki prekanili ste jo zamán,<br>Ker z močjó zažene silovito<br>Ona se takó v nasprotno strán.    |
| 3. Savo so objemale in Sočo<br>Skoro svetle sanje presladkó,<br>A potuhnjena začenja v daljo<br>Drava teči tiho in skrivnó.       | 6. Skozi ozke struge tam bobneča<br>Ter prodirajoč gorám sreé,<br>Vzpenja v temnih se duplin soteske<br>In napaja prva vseh morjé. |

*Lujiza Pesjakova.*

## 70. Kakor pravo, tako zdravo.

Ko so svetniki po zemlji hodili, gredó enkrat Bog, sv. Peter in sv. Pavel skupaj in pridejo k nekemu siromaku, ki je imel mali vinograd in v njem kočico, pa ga uprosijo, naj bi jim nabral grozdja, da bi jedli. Siromak vzame precej cajnico, pa ide  
5 k trsu, ki mu je najboljše grozdje rodil, in začne trgati; ali Bog zakličé iz kočé: „Nočem od tam, ampak natrgaj mi od onega so-



sedovega trsa“. Ali siromak mu odgovori: „Kakor pravo, tako zdravo; jaz tega ne morem storiti, dokler sem živ.“ Zopet mu Bog reče: „Ali pojdi na moj odgovor! Kdo te bo neki videl?“ Siromak zopet odgovori: „Kakor pravo, tako zdravo. Ako ne vi- 10 dijo ljudjé, vidi Bog. Jaz tega za glavo ne morem storiti; ampak bodite z mojim zadovoljni.“

Svetniki na to umolknejo, sedejo z njim okoli mize, počijejo in jedó grozdje, poté se dvignejo, da bi šli, in uprosijo siromaka, naj bi jih izvedel na pot. Starček precej vstane in se 15 obrne, da bi jih peljal; ali ko se on od kočé obrne, vzame Bog goreč žarek, pa ga vtakne v streho. Starček jih izvede na pot. Ko se jamejo poslavljati, pogledajo na siromakovo kočó, ali ona je bila v plamenu. Starček hiti v svoj vinograd, in svetniki vprašajo Boga: „Kaj se je, gospod, ta siromak pregrešil, da si mu 20 še to revno kočico požgal. Vidiš, da se še po tebi ni dal pregovoriti v greh!“ Bog jim odgovori: „Ravno zató sem mu kočó zažgal, ker je siromak in srca poštenega, prav dela in dobro misli. V oni koči so nekdanj hudobni ljudjé prebivali, pa so silo blaga pod njen prag zakopali. Ti hudobneži so pomrli, in za 25 blago nihče ne vé, kakor jaz sam. Ta siromak je služil svojega gospodarja vso svojo mladost verno in z velikim trudom, dokler si je to mestice prislužil. Pa je bil s tem, kar je imel, tako zadovoljen, da bi mesta, kjer kočá stoji, nikdar ne prekopal; ali zdaj ga bo moral prekopati ter bo našel, kar je pred Bogom zaslužil.“ 30

Svetniki to čuvši, postojé, da bi videli, kaj bode. Siromak se vrne v svoj vinograd in videč, da mu je kočá v prah zgorela, vzdihne bridko in reče: „Hvala Bogu tudi za ta dar. Kakor pravo, tako zdravo!“ pa vzame motiko, da bi razgrebel pepel. Kakor mahne z motiko, zadene na sodec, izvalí ga vèn in najde v njem 35 silo blaga. Videč to blagó, obraduje se, vzdihne in reče: „Hvala Bogu za njegov dar! Kakor pravo, tako zdravo!“ S tem blagom pozida na istem mestu veliko poslopje in postane glava onih, katerim je v mladosti zvesto služil.

„Srbiska národna.“

## 71. Sava.

1. Tri vrhi kipijo  
Pod sinje nebo:  
Slovenskega hriba  
Vrhovi so to.

2. Temnijo mu lice  
Meglice gosté;  
Bliščeči pa žarki  
Mu teme zlaté.

- |   |  |
|---|--|
| <p>3. S podnožja mu bistra<br/>Savica kipí,<br/>Črez stene, črez skale<br/>V doline bobní.</p> <p>4. V dolinah pa druge<br/>Šumijo vodé,<br/>In materi Savi<br/>V naročje bité.</p> | <p>5. In Sava kraljica<br/>Slovenskih vodá,<br/>Nam moči planjave,<br/>Zaliva poljá.</p> <p>6. Po mestih, po trgih<br/>Valove vali<br/>In brate Slovence<br/>Pozdravlja, budi.</p> |
|---|--|

*J. Bilec.*

## 72. Delitev.

V nekdanje vreme je gospod Bog razglasil po širokem belem svetu, da hoče ljudém vsakojake darove deliti, naj ga samo pridejo prosit. Prvi pride gospod. Bog ga pita: „Kaj hočeš?“ Gospod reče: „Bože! daj mi dobro in lahko.“ Bog mu reče: „Naj ti bode.“ — Drugi pride pustinjač. Bog ga pita: „Kaj hočeš ti, moj pustinjače?“ On reče: „Bože moj! daj mi dobro in lahko.“ Bog mu reče: „Tega ni več, to si je vzel gospod.“ Pustinjač reče: „Veljá potrpeti.“ Bog mu reče: „Naj ti bode.“ — Tretji pride kmet. Bog ga pita: „Kmete moj! kaj želiš ti?“ Ta reče: „Bože moj! daj mi dobro in lahko.“ Bog mu reče: „Tega ni več, to je vzel gospod.“ Kmet reče: „A veljá potrpeti!“ Bog reče: „Ni tega ni več, to je vzel pustinjač.“ Kmet odgovori na to: „Joj meni!“ Bog mu reče: „Naj ti bode.“ In od onega časa ima gospod lahko in dobro, pustinjač potrpljenje, a kmet jok in ne-  
15 voljo.

Nár. — *J. Volčič.*

## 73. Zvon naš prijatelj.

- |  |  |
|--|--|
| <p>1. Kedar zora približi,<br/>Že zvonjenje se glasi,<br/>Kliče vstati zgodnji čas<br/>Ter k molitvi vabi nas.</p> <p>2. Ko približa poldne se,<br/>Solnce žarek močno žge,<br/>Zopet s stolpa nam doni:<br/>„Prid'te in počijte si.“</p> <p>3. In ko solnce gre v zatón,<br/>Vse pohaja že na dom,<br/>Zvon premilo se glasi<br/>In nam lahko noč želi.</p> | <p>4. Pride pa gospodov dan,<br/>Al' kak drugi praznovan,<br/>Zvon nas vabi v cerkev vse,<br/>K Bogu dviga nam sréc.</p> <p>5. Ko se dnevi nam stekó,<br/>Nam pustiti je zemljó:<br/>Tužno poje mili zvon<br/>Ter nas spremlja v večni dom.</p> <p>6. Zvon premili, oj tvoj glas<br/>Daj da slušam vsaki čas!<br/>Me pripelji enkrat tjé,<br/>Kjer veselje večno je!</p> |
|--|--|

*P. Gros.*

## 74. Zveličar in plevice.

Nekega dne prideta Zveličar in sv. Peter do žensk, ki so prosó plele. Solnce je vsak dan takó pripekalo, da je bila zemlja od prevelike vročine že vsa razpokala. Težko je bilo delati na polju. Ko prideta do njih, poprašata jih, kakó jim gre delo od rok. „Slabo“, odgovori prva plevica, „ker je preveč suho.“ Temu 5 pritrđé vse druge plevice. „Mislimo pa, da bode žejna zemlja skoro dobila potrebne mokrote, saj nam že žabe in lisice deža obetajo.“ — „Takó“, reče Zveličar in gre dalje, „naj vam ga le dadó žabe in lisice!“ — Žareče solnce je pa sedaj še bolj in bolj pripekalo, deža ni bilo dolgo, dokler niso ljudje Bogá, ki zemljo 10 poji, prosili za-nj.

Nár. — *Fr. Krušič.*

## 75. Tri kaplje Jezusove.

- |  |  |
|--|--|
| 1. Stóji, stóji hišica,<br>Hiša Jezusova,<br>Mala hiša kočica,<br>Mala kočica nova.        | 4. Prva kane na poljé,<br>Na poljé na žitno;<br>Blagor božji vá-nje gre,<br>Prec je rodovitno.     |
| 2. V hiši stóji mizica,<br>Mizica je zlata,<br>Na njej stóji kupica,<br>Kupica iz zlata.   | 5. Druga kane na poljé,<br>Na poljé na ravno;<br>Blagor božji vá-nje gre,<br>Precej je vse travno. |
| 3. V kup'ci so tri kapljice,<br>Kapljice krvave,<br>Kapljice Jezusove<br>Rešne krvi prave. | 6. Tretja kane na goré,<br>Na vinske gorice;<br>Blagor božji ná-nje gre,<br>Da rodé trtice.        |

Nár. — *M. Valjavec.*

## 76. Cesar Jožef II. in uradnik njegov.

Lep zgled pravičnosti nam je pokazal cesar Jožef II. v sledečem dogodku: O času velike draginje na Českem je ukazal svojim uradnikom, da brezplačno razdelé ubogim prebivalcem potrebnega živeža po vsej deželi. On sam je potém potoval na Česko, da bi se na svoje oči prepričal, kako se izpolnjuje ta njegova zapoved. Pri tem svojem potovanju je ugledal v nekem 5 neznatnem mesticu pred hišo višjega uradnika mnogo vozóv, obloženih s potrebnim živežem, ki bi se bil imel razdeliti med stradajoče prebivalce. Kmetje, ki so živež pripeljali in svojih vozóv čakali, godrnjali so, da že več ur čakajo in da imajo še celih 10

osem ur nazaj do dóma, ali dotični uradnik vendar ne pride, da bi jim pripeljano blagó odvezel. Uradniški pisar, kterega je cesar o ti pritožbi poprašal, potrdil je izjavo čakajočih voznikov ter še pristavil, da tudi ubožni prebivalci tega kraja zaradi nemarnosti  
 15 višjega uradnika trpé pomanjkanje, ker čakajo na razdelitev hrane. Na ta odgovor stopi cesar Jožef, oblečen v priprosto častniško obleko, v sobo višjega uradnika ter se mu predstavi. Dotični uradnik je imel ravno veliko družbo svojih prijateljev pri sebi, vendar stopi k cesarju, in sledeči razgovor se začne med njima.

20 Uradnik: Kdo ste?

Cesar: Častnik v cesarski službi.

Uradnik: S čim naj vam postrežem?

Cesar: S tem, da bi uboge ljudi spodaj pred hišo odpravili, ker že dolgo čakajo, da bi jim odvzeli blagó, ktero so  
 25 pripeljali.

Uradnik: Kmetje naj čakajo, jaz blagó odvezamem, kedar se bode meni ljubilo.

Cesar: Ali kmetje morajo še danes domú in do doma imajo nekteri po celih osem ur, čakali so pa tudi že dosti.

30 Uradnik: Kaj to vas briga, kako daleč imajo kmetje do svojega doma?

Cesar: Treba je z ljudmi po človeško ravnati in jih ne po nepotrebnem trpinčiti.

Uradnik: Vaši pouki tukaj niso na pravem mestu; jaz  
 35 že vem, kaj je moja dolžnost in kaj mi je storiti.

Ljudomili cesar ni mogel dalje prenašati surovosti in trdosrčnosti tega človeka. „No“, reče mu cesar, „tedaj vam moram še le jaz povedati, gospod cesarski uradnik, da se nimate od te ure niti najmanj brigati več za pripeljano žito niti za to, kdo  
 40 ga bode razdelil. Poslušajte me, dobri prijatelj (pri teh besedah se cesar obrne k pisarju), idite dol pred hišo in odvezamite voznikom blagó, ker odslej ste vi moj višji uradnik; a vi (obrnivši se k poprejšnjemu uradniku), spoznajte v meni cesarja, ki vas s tem službe oprošča.“

I. Tomšič.

## 77. Najhujše v človeškem življenju.

Perzijski kralj je vprašal nekdam tri modrijane, kaj je najhujšega v človeškem življenju? Prvi pravi: „Starost združena s slabostjo, revščino in boleznijo.“ Drugi méni: „Bolnemu in vrh

tega nepotrpežljivemu biti.“ Tretji pa: „Najhujše v človeškem življenju je, ako vidiš smrt pred seboj z zavestjo, da nisi nič do- 5 brega storil na svetu.“ — Zadnjemu je kralj prisodil plačilo.

## 78. Postiljonska.

- |   |   |
|---|---|
| 1. Ni lepš'ga življenja,<br>Ko bit' postiljon,<br>Vesel'sega najti<br>Se trudiš zastoj:<br>Trara! | 5. Po noči pa kaže<br>Mi lunica pot,<br>Zagodem ji v plačo<br>Prelepo brez zmot:<br>Trara!        |
| 2. Po hribih, dolinah<br>S konjiči drdrám,<br>Vmes pa si trobim<br>Najlepše, kar znam:<br>Trara!  | 6. Če skrije se solnce<br>In tuli vihar,<br>Zatrobim veselo,<br>Da zá-nj mi ni mar:<br>Trara!     |
| 3. Povsod me poznajo,<br>Domá sem na cest',<br>Posebno pa krčme —<br>Si tega sem svest:<br>Trara! | 7. Takó se brez mira<br>Okoli drvim,<br>Povedat' ne morem,<br>Kam táko hitim:<br>Trara!           |
| 4. Ko svet še počiva,<br>Vse tiho še spi,<br>V trobento zatrobim<br>Že jutern'co si:<br>Trara!    | 8. Ko pridem v deželo,<br>Kjer potnikov ni,<br>Še enkrat k slovesu<br>Naj rog se glasi:<br>Trara! |

*I. Parapat.*

## 79. Ruski car Aleksander v Ljubljani.

Meseca prosinca l. 1821. so se zbrali visoki vladarji v beli Ljubljani. Med njimi sta bila tudi avstrijski cesar Franc in ruski car Aleksander. Kaj dobro še pommijo Ljubljančanje visokih gostov, posebno pa ruskega carja Aleksandra, kateri je večjidel sam, v civilni obleki, brez vsakega znamenja svojega visokega stanú 5 hodil okoli; skrbno je opazoval obrtnika in rokodelca pri svojem delu, kmeta na polju, nagovoril tega ali onega in priljudno z njim se pogovarjal poprašujoč po tem ali onem. Vse to pa le tedaj, če ga poznali niso, ali mu vsaj ne kazali, da ga poznajo; če ga je pa kdo pri pravem imenu nagovoril, brž se je 10 poslovil in odšel.

Veliko veliko vedó še danes ljudje okoli mesta o njem: kako je temu ali onemu pomagal iz stiske, nadloge in revščine, obiskal to ali ono hišo, pomenkoval se s tem ali onim. Vseh teh pri-povedek podamo jih tú le malo kopico, ktera pa že zadostno 15 kaže priljudnost, pa blágo in dobrotno srce Aleksandrovo.

## I.

Ljubljanska okolica se je bila carju kmalu tako prikupila, da je vedno zdaj peš, zdaj na konju, zdaj v kočiji obiskoval bližnje in daljne njene kraje, če so mu le opravila in vreme dopuščala. Nekega popoldne ga v Štefanovi vasi dež ujame; vrne 20 se torej v kočiji proti mestu. Ko pride do hiš, ki so Golovcu na podnožje sezidane, zagleda na strmem griču nad hišami starčka, ki je šture posekanih dreves iz zemlje kopal. Ravno je starček z vso močjó zamahnil, ko mu od deža premočeni pesek izpod nog zdrči in se sivoglavček daleč dol po strmem bregu med go- 25 ščavo zatrklja. Ko car to vidi, migne kočijašu, da postane, ter gleda, kaj bo z možem; stari revež kobaca in kobaca po gostem grmovju, pa le ne more kvišku. Car pa skoči iz kočije, hiti pod breg — ne dolgo in ruski car lastnoročno starčka izvleče iz grmovja in mu nekaj v roko potisne. Možiček se zahvaljuje in zahvaljuje, 30 kakor vé in zna, imenitni dobrotnik pa oddrda. Ko starček v roko pogleda, zaleskečejo se mu trije cekini nasproti.

Pozneje je mož zvedel, kdo je njegov dobrotnik in rešitelj.

## II.

Nekega dne jo maha car v civilni obleki kar sam po tržaški cesti; kar mu nasproti pride stara sključena ženica ter ga milo- 35 dara poprosi. Car se ustavi, seže v žep, pa nič ne najde; tiplje in tiplje — vse prazno. „Počakajte“, nagovori jo ter stopi v hišo, pred ktero je ravno stal. Bila je velika krčma, kakor je še danes. Mati krčmarica urno v vežo priskače, da bi postregla gospodu; ta pa je poprosi, da mu nekaj krajcarjev posodi. Mati 40 so imenitnega gosta menda že poznali, kajti urno so iz žepa izvlekli pest drobiža. Car migne beračici in veli, naj nastavi predpasnik, krčmarica pa ji vsuje drobiža vá-nj. „Še“, pravi gospod, in zopet prinesó mati pest denarjev na dan. Beračica gospoda nezrečeno spoštljivo ogleduje, kar menda ta zapazi, kajti smehlja se 45 zopet veli: „Še, še“! Mati krčmarica je že nekoliko v zadregi, pa da bi gospodu pokazala svojo dobro voljo, obrne vse žepe, da zadnji krajcarji starki v predpasnik zazvené. Beračica veselja ne vé, kaj bi

počela; kaj takega se ji še vse žive dni ni primerilo. Krčmarica se tudi zvito smehlja in menda tudi prgišča cekinov pričakuje, toda imenitni gospod se meni nič tebi nič obrne in odide. 50

Drugi dan pa prinese bogato opravljeni cesarjev strežaj krčmarici posojeni denar, sevéda z bogatimi obrestmi vred.

### III.

Ne daleč od Ljubljane je pri Gradašici mlin. Vroče je solnce pripekalo, ko se ob vodi gor bližata mlinu dva gospoda. Pod hladno senco košate hruške sedé okoli mize tri dekle in hité 55 jedna bolj kot druga iz mogočne zelene skledé zajemati. Smeh in šale jim jed sladé. Ko se gospoda približata, stopi jeden (bil je car) k mizi in dekle v umljivi besedi nagovori: „Vam se ne godi slabo; kaj pa imate tu tako dobrega?“ Naglo se oglasi najbolj jezična izmed njih: „Gospod, naj pa pokusijo, pa bodo 60 videli, kako je kislo mleko!“

Gospod se nasmeje ter rés po žlici seže in pokusi. „To je dobro“, odgovori gospod in se smeje začne s spremljevalcem nekaj meniti. Oba stopita v vežo, ko se ravno oče v belem slamniku in z malo pipico v ustih prikažejo. Poprosita jih 65 kislega mleka. Oče ju peljejo v izbo in jima kmalu postrežejo z zaželeno jedjó in s črnim kruhom. Kaj dobro je gospodoma dišalo kislo mleko; dokončavši se zahvalita in odideta.

Ko pa mati mlinarica po skledi sežejo, najdejo pod njo velik tolar. Pozneje zvedó, kdo sta bila gosta, in še danes mlinarjevi kaj radi pripovedujejo, kako je pri njih ruski cesar kislo mleko jedel. 70

*A. Zupančič.*

## 80. Laž v pregovoru.

Laž ima kratke noge. — Kdor rad laže, tudi krade. — Kdor se ne sramuje lagati, tega tudi krasti ni sram. — Kdor veliko govori, mora veliko znati ali pa veliko lagati. — Laž in zvižaja pogine, samo resnica in pravica ostanete. — Kdor se enkrat zlagá, več se mu vera ne dá. — Laži je plitko dno. — Kjer ima 5 laž kosilo, tam nima večerje. — Laž nima rok, vendar človeku zaupanje razdere. — Tat in lažnik sta rojena brata. — Laž hodi ob jedni nogi. — Resnica se ne more nikoli z lažjó poljubiti. — Kdor laž govori, vso vero izgubi. — Z lažjó pridobljeno, ni blagoslovljeno.

10

## 81. Mladini.

1. Luna mila  
Poljubila  
Že v slovó je cvétno plan;  
Po dolinah  
In planinah  
Zopet se obuja dan.

2. Ptički mali  
Drobni zali  
Milosladko pévajo;  
Solnca jasni  
Žarki krasni  
Pa že log obsévajo.

3. Vse prej trudno  
Zdaj pa budno  
Vse na delo že hiti;  
Čuj! po vasi  
Zvon se glási,  
K dnevu belemu zvoní.

4. Oj le zvoní  
Oj le dóní,  
Zvoní, zvoní zvon lepó,  
Ti na delo  
Zmir veselo  
Vabi krépkó in glasno.

5. Tebe tudi  
Mládež búdi  
Zvon naj zjutraj vsakikrat;  
Hitro mine  
Čas in gíne,  
Hip naj vsak tí bode zlat.

6. Le na delo  
Zdaj veselo,  
Dneví — leta potekó;  
Čas porábi  
In ne zábi,  
Da nazaj ga več ne bó.

*A. Pin.*

## 82. O zdravem zraku.

Kakor riba ne potrebuje popolnoma čiste vode, tako tudi človek ne takega zraka. Če je v navadnem podnebnem zraku nekoliko vode in zelo malo drugih rečij raztopljenih, tedaj mu sploh pravimo: čist in zdrav zrak; če je pa v njem preveč 5 vode ali če je navdan z mnogimi, v njem raztopljenimi ali plavajočimi rečmi, rekamo, da je nečist in nezdrav. Čistega in zdravega zraka smo si pod milim nebom povsod v svesti, če ga kak očiten uzrok ne spridi; tako je zrak nezdrav blizu kake smrdljive luže ali kakega močvirja, v katerem gnijó mnoge reči, 10 nezdrav na pokopališčih, kjer leží veliko mrličev preplitvo zakopanah itd. Škodljiv zrak smrdí, težko dé in na prsi tišči.

Največ skaženega zraka se nahaja v človeških in živinskih prebivališčih. V dalje časa zaprtih hišah se zrak spridi kakor stoječa voda; v nizkih in mokrotnih stanicah, v novo sezidanih 15 ali pobeljenih in ne zadosti posušenih hišah je zrak vselej škodljiv, tako tudi po vseh shrambah, v katerih se hranijo puhteče reči; po vseh majhnih, tikoma zaprtih ali z mnogo robo zašarjenih ali založenih stanicah, kjer preveč ljudij stanuje ali če še celó, kar



se pri ubogih ljudéh velikokrat primeri, bolniki z zdravimi vred prebivajo: v takih stanicah se mora zrak kar hitro in močno spriditi. 20

Nikar ne misli, da popraviš skaženi zrak s kajenjem; s tem utegneš kako v njem plavajočo škodljivo reč na tla potlačiti in se nosu prikupiti, zraka pa ne bodeš popravil, škodljivega z zdravim ne namestil; če hočeš to storiti, moraš po letu in po zimi vrata in okna po gostem odpirati, da tako sprijeni zrak ven 25 zbeži in se stanica z novim in zdravim napolni. Ti nikjer ne bodeš laže dihal in se boljše počutil, kakor v čistem in zdravem zraku; tega ti bodi vedno mar, ako si hočeš ljubo zdravje ohraniti in visoke starosti doživeti.

*M. Vrtovec.*

### 83. Kakó je v Korotanu.

Kedar jelša dozori,	Kavka pere sode v hrami;	
Nese gózo in cepi	Kura bobna, vrana gode;	15
Slokobedri moj župán	Rak muhótež vozi hlode;	
Česen mlatit v Korotán.	Z repkom zajčjim je oslič;	
* * *	Jelen žvižga, kakor ptič;	
5 Korotan je čuden svet:	Krava rahta, gos mekeče;	
Smreka ima lipov cvet;	Medved ruče, volk rezgeče;	20
Raste v lozi bukov gozd;	V ognju zebe, da je led;	
Smokve daje brezov grozd;	Dan imajo v meh ujét,	
Grah je v klasju, bob v latéh;	Da temó bi z njim podili,	
10 Riba drsa na smučéh;	Ker možjé so pozabili,	
Kaže vidra sedem nog;	Če kedaj so res uméli,	25
Maček nosi kozji rog;	Kam bi okna v hišo déli.	
Žolna laja v žitni slami;		

*Fr. Levstik.*

### 84. Knjige naši najzvestejši prijatelji.

Čul sem že marsikterega učenjaka, pa tudi kakega drugega pridnega čitatelja, ki je rekel: „Knjige so mi najljubši prijatelji, ki je imam.“ — In rés, te besede niso prazne, ampak so skoz in skoz gola resnica. Komu bi tudi mogli knjige bolje primerjati nego prijateljem, od katerih imamo vse to, kar od pravega prijatelja pričakujemo, želimo in zahtevamo. 5

Knjige nas poučujejo, tolažijo in kratkočasijo; one storé, da se solzimo ali pa radujemo; knjige nas krepé za delo, pa nas tudi večkrat zazibljejo v sladko spanje.

10 Knjige govore, kedar želimo, — molcé, kedar hočemo, —  
 pridejo, kedar je pokličemo, — gredó, kedar se jih naveličamo.  
 Knjige prenašajo voljno vse, naj je grajamo ali hvalimo; —  
 oblačijo se po naši volji, — ne ganejo se z mesta, dokler se nam  
 ne poljubi, — imajo jezik za zobmi, — ni jim mar niti za čast  
 15 niti za stan, ampak ostanejo po več stoletij ravno take, kakoršne  
 so bile.

Ako v svoji sivi starosti nimajo več zmožnosti, da bi se  
 krepko ustavljale neprizanesljivemu zobu časa, imajo pa vendar  
 še zmirom dostojnih močij, iz katerih si motamo in stvarjamo  
 20 zopet druge — jednake prijatelje. I. Tomšič.

## 85. Zaklad.

- |   |   |
|---|---|
| <p>1. „Le hitro na delo roké!<br/>         Pod sivo to skalo ležé<br/>         Veliki, neznani zakladi,<br/>         Rumeneга kupi zlatá<br/>         In belega čudo srebrá<br/>         V globoko zakópani kadi.</p>                           | <p>5. Kopáli na vsako smo plat,<br/>         Otvézena silna je kad;<br/>         Zdaj vprimo, tiščimo, vlecimo!<br/>         Če sleherni počil bi ud,<br/>         Obilo poplačan bo trud,<br/>         Saj vemo, zakaj se potimo.“</p>   |
| <p>2. Marija, ki srenja te ta<br/>         Dobrótnico milo pozná,<br/>         Nam bodi nocój pomočnica!<br/>         Če dvignemo srečno zaklad,<br/>         Pa kakor je koli bogat,<br/>         Od vsega ti bo polovica.“</p>                | <p>6. Močnejše vsakteri se vprè,<br/>         Da kad se zaziblje, zmajè<br/>         Ter dviga se, dvigne, ustavi;<br/>         Pa sila pomnožena vsa<br/>         Potegne na ravna jo tla,<br/>         Natrato jo varno postavi.</p>    |
| <p>3. Tak' prosi in kliče druhal,<br/>         Poprime kopaje se tal,<br/>         Z lopátami, s krampi pritiska.<br/>         „Že nekaj zvenči pod zemljò,<br/>         Le zdaj še udarim krepkó!“<br/>         In suho zlató se zabliška.</p> | <p>7. „Al' kaj, ko pa naše vse ni!<br/>         Bedaki, neumneži mi,<br/>         Storití jednako obljudo!<br/>         Čemú bo Mariji zlató,<br/>         Devici prečisti srebro?<br/>         Molitev le jemlje za ljubo.</p>           |
| <p>4. „Okoli železne kadi<br/>         Vrzimo debele vrvi,<br/>         Da v zemlji posoda se gane,<br/>         Na desno, na levo še stran<br/>         Kopljimo, da zdajci na dan<br/>         Bogati dobiček nam vstane.</p>                 | <p>8. Zatorej bolj pametno bo,<br/>         Med nami bogato blagó<br/>         Pravično naj bi se delilo.“ —<br/>         Pa groza! odpre se prepád,<br/>         In kad jim požre in zaklad,<br/>         Delitve več treba ni bilo.</p> |

S. Jenko.

## 86. Osem dobrih svètov.

1. Tri reči imej vedno pred očmi: Okó božje, ki vse vidi, uhó božje, ki vse sliši, in pa tiste bukve, v ktere Bog vse tvoje dejanje piše. Samo enkrat na dan te tri reči prav premisli, in grešil ne bodeš.

2. Dveh rečij na jutri ne odlagaj: poboljšanja in pa dobrega 5 dejanja. Odlog je dobrega najhujši sovražnik. Za danes vemo, da ga imamo; ako še jutra doživimo, tega ne vemo.

3. Vsak dan je hlapec od Boga poslan, ki te brez usmiljenja tira bliže smrti, bliže sodbe, bliže večnosti srečne ali nesrečne. Vsak dan torej tako živi, kakor bi ti bilo danes umreti, in srečen boš. 10

4. Če hočeš po svetu srečno hoditi, bodi pohleven in dober vsem, pa le redkim zaupaj. Pobožen bodi vpričo Boga, sramežljiv do sebe, pravičen vsakemu. Ljubi prijatelje, trpi sovražnike, stori dobrega, kolikor premoreš, in vse te bo rado imelo.

5. Naj te zadene hudo ali dobro, lahko si v srečo obrneš, 15 ako se v nesreči ponižaš, v sreči ne povišaš in hvališ Boga za vse, kar ti dá.

6. Pokorno naj bo truplo duši, duša Bogu, naj bo vse po volji božji. Kjer te dvojne pokorščine ni, tam je vse narobe in naopak. 20

7. Na oni svet ne pojde z nami posvetna čast, ne oblast, ne bogastvo, ne dobrotá tega sveta; le dobra in pa hudobna dela bodo nas spremljala v večnost, da nam bo blagor ali pa gorjé.

8. Žal ti naj bode le za tri reči preteklih dnij: za hudo storjeno, za dobro zamujeno in pa za izgubljeni čas. Blagor mu, 25 kdor se tega trojnega varuje!

*A. Slomšek.*

## 87. Luna.

1. Prijazno luna sveti,  
Nam lahko noč želi,  
Med zvezdami se maja,  
Skoz megle se smeji.

2. Pohlevno se zakriva,  
Odkrije spet obraz;  
Popotnika tolaži,  
Da mu je kračji čas.

3. Težaka luna ziblje,  
Mu sladko spanje dá,  
In tudi za bolnika  
Mazilo hladno 'ma.

4. Vsa mila in prijazna  
Nam k srcu govori,  
O rajnih časih pravi,  
Odvzame nam skrbi.

5. Le sveti, sveti luna!  
 Poganjaj temno noč!  
 Da solnčice prisije,  
 Prinese novo moč.

*A. Slomšek.*

## 88. Solnce in zemlja kot izvora toplote.

### I.

Vse, kar živi, ljubi toploto; najmanjši rastlinici je toplota ravno tako potrebna, kakor največjemu drevesu; nobena žival ne more biti brez toplote, in tudi človeka hud mraz umori. Brez toplote ni življenja.

5 Najznamenitejši darovatelj toplote nam je solnce, tista prekrasna zvezda, ki nam jo je predobrotljivi stvarnik posadil na sinje nebo, da po dnevu greje in razsvetljuje zemljo. Veliko važnost solнца so že slutili stari narodi; to je pač menda uzrok, zakaj so nekteri teh narodov, ko so še živeli v temi poganstva,  
 10 skazovali solncu božjo čast.

Zemlja dobiva od solнца neizmerno množino toplote. Izračunili so, da bi toplota, ki jo zemlja dobi v enem letu, ako bi jo enakomerno razdelili na vso zemljo, stalila 31 metrov debelo ledeno skorjo, pokrivačo vso zemljo. In vsa ta toplota  
 15 je le neskončno mali del toplote, ki jo solnce neprenehoma izžariva v vesoljni svet. Od kod pa solnce dobiva toliko toplote, da mu je še ni zmanjkalo, če tudi jo že odpošilja več tisoč let, tega ne znamo.

Zemljo obdaja najmanj 6—8 mirijametrov na visoko ozračje  
 20 ali atmosfera. Od solнца prihajajoča toplota zadeva tedaj na ozračje, prej ko pride do trdne zemlje. Zatorej bi mogli misliti, da se segreje najprej zrak in da tá-le potém privaja toploto na zemljo. Toda temu ni tako, ampak toplota gre skoz zrak, ne da bi ga kaj segrela ali pa vsaj ne mnogo. Zrak se obnaša nasproti toploti  
 25 tako, kakor steklo proti svetlobi: isti propušča toploto. O tem se prepričamo, ako zapazimo, da je pod razpetim solnčnikom, v senci ali sploh kedar nas solnčni traki ne zadevajo neposredno, hladnejše nego-li na solncu. Ako bi se najprej zrak segrel, tako da bi mi dobivali toploto potém od zraka, bilo bi v senci ravno  
 30 tako toplo, kakor na solncu.

Kaj se pa zgodi, kedar solnčna toplota pride na zemljo? O tem se poučimo, ako potipamo z roko kamen, ki je ležal dalje

časa na solncu. Isti se je močno segrel, rekše solnčna toplota se je vrinila vá-nj. Pesek ali kamenite plošče se segrejejo včasih na solncu tako, da bi ne mogli na njih bosonogi hoditi. Raz- 35  
lična telesa niso jednako sposobna sprejemati toploto. Črna in hrapava telesa se segrevajo najmočneje. Zategadelj nosimo po letu rajši obleko svetle barve, da se premočno ne segreje. Pesek in hrapava zemlja se segreje hitreje, kakor gladko pečevje itd.

Postavimo se li na vroč poletni dan tik navpik stoječega 40 zidú, ki ga je solnce obsevalo dalje časa, čutili bomo toploto, kakor v zimi blizu dobro zakurjene peči. Ta izkušnja nas uči, da zemeljska telesa, ko so se segrela, svojo toploto zopet izpuščajo, ali kakor pravijo, da toploto izžarivajo. Nekaj solnčne toplote pa niti ne uhaja v zemeljska telesa, ampak se vrača takoj, 45 zadevši ob ista, nazaj v zrak. O poslednji toploti pravimo, da jo telesa odbijajo. Toplota, ki jo izžarivajo in odbijajo navpični zidovi, je uzrok, da ob brajdah vzgojeno sadje prej dozoreva kakor na planem in da ob brajdah v nekterih krajih trta rodi, 50 kjer na planem po zimi rada pozebe.

Pri odbijanju in izžarivanju se toplota kaj čudno izpreminja. Ista izgubi pri tem namreč lastnost prohajati skoz vlažen zrak. Sedaj še le more zrak sprejemati toploto in se segreva tedaj neposredno ob zemlji. Nekaj sličnega opazujemo v naših stanova- 55 liščih. Svetli solnčni traki lahko gredó skoz steklene plošče naših oken in pridejo tako v sobe. Tukaj pa so zašli tako rekoč v past; v sobi se izpremené namreč toplotni traki tako, da ne morejo zopet skoz steklene plošče vèn in so tedaj v sobi ujeti. Ako se je po poletnem dežu zvonaj zrak prijetno ohladil, ostane v sobah neznosno toplo in soparno, in treba je odpreti okna in 60 vrata, da se izpodí toplota iz stanovališč.

Solnce segreva tedaj zemljo, zrak pa dobiva svojo toploto od zemlje. Solnce segreva vselej samo pol zemlje in sicer tisto polovico, ki je baš proti solncu obrnjena. In ker se zemlja vrtí okrog svoje osí, menjavajo še v jednomer deli zemeljskega po- 65 vršja, tako da v 24 urah vsak kraj (izvzemši samo kraje blizu tečajev) dobiva v poletju več, v zimi manj ur solnčno toploto. Tisti kraji na zemlji, ki so ravno od solнца obrnjeni, izžarivajo toploto in se tedaj hladijo. To nam deloma razjasnjuje znano pri- 70 kazen, da je za jutra, ko je še solnce jedva pričelo zopet segrevati zemljo, hladneje kakor opoldne. A popolnoma ne izhajamo s tem razjasnilom. Lahko se namreč prepričamo, da imajo solnčni

traki, ki so za jutra prispeli izza gor, najslabšo moč. Predpoldnem narašča njih jakost, najhujše pripeka solnce opoldne, popoldne 75 pa solnčna toplota pojema in je zopet najslabša pri zatonu. Še bolj kakor v teku jednega dne izpreminja se zračna toplota v jednem letu. Kdo pa ne vé, da v poletju jedva najdemo zadosti gosto senco, da bi se poskrili pred žarečimi solnčnimi trakovi, dočim morata po zimi dobro zakurjena peč ali pa kožuh pre- 80 slabim solnčnim trakom priti na pomoč? Od kod ta velika razlika, ako ravno dobrotljivo solnce neprenehoma pošilja jednako-merno svoje darove?

Na to vprašanje najdemo odgovor, ako opazujemo solnce v teku jednega dne in večkrat v jednem letu. Pri tem se bomo 85 prepričali, da je moč solnčnih trakov tem večja, čim više stoji solnce nad nami, čim strmejšje tedaj vpadajo solnčni traki na zemljo. Solnce izpreminja svoje stanje proti zemlji ne le vsak dan, dvigajoč se više in više od vzhoda do poldne ter se zopet znižujé od poldne pa do zatona, ampak tudi opoldne ne stoji 90 solnce vsak dan jednako visoko. Najviše nad nami stoji solnce o kresu, najnižje pa o božiču. O kresu tedaj imajo solnčni traki pri nas največjo moč, tedaj pa so tudi dnevi najdaljši, rekše solnce segreva po največ ur med 24 urami zemljo. Ravno nasprotno so razmere o božiču. Iz različnega stanja solnčnega izvirajo tedaj tiste 95 čudovite izpremembe v teku leta, ki jim pravimo štirje letni časi, namreč pomlad, poletje, jesen in zima.

Pravilno menjavanje letnih časov se ne godi povsod na zemlji, kakor pri nas. Ob ravniku pa do povratnikov leže na severni in na južni polkrogli kraji, kamor solnčni traki po dvakrat na 100 leto vpadajo pravokotno, ostali čas pa mér solnčnih trakov od pravokotne ni nikoli mnogo različna. Ondi ima tedaj solnce neprenehoma veliko moč. Zime tam-le ne poznajo, ampak namesto zime vlada ondi takozvani deževni čas. Sicer pa huda vročina muči največji del leta ljudi in živali. Temu delu ze- 105 meljskega površja pravimo vroči pas.

Kraji, kjer redoma menjavajo štirje letni časi, leže v zmernem pasu. Na zemeljskem površju se nahajata dva zmerna pasa; severni, med povratnikom rakovim in med severnim tečajnikom, in južni zmerni pas, med kozorogovim povratnikom in južnim 110 tečajnikom.

Okoli tečajev ležita mrzla pasova, severni in južni mrzli pas. V mrzlem pasu vpadajo solnčni traki vselej kolikor toliko ostro-

kotno. Njih moč je tedaj ondi vselej jako slaba. Zatorej pa je rastlinsko in živalsko življenje ondi silno borno, in v nekterih krajih vlada večna zima, tako da vse leto sneg in led ne skopnita. 115 Ljudje ne morejo ondi prebivati. Velika sreča za mnoge kraje mrzlega pasa je to, da v poletju solnce več tednov, na nekterih krajih celó 6 mesecev ne zatone. Na ta način je še vendar mogoče, da tu ali tam dozori kak boren ječmen, kjer bi sicer nobeno žito ne moglo vzrasti. Za tako dolgim dnevom pride sevéda potém 120 ravno tako dolga ali pa še daljša noč.

## II.

Povedali smo, da zemlja dobiva toploto od solnca. Toda solnčna toplota ne vhaja globoko v zemljo. O tem inamo pri-liko prepričati se v globokih jamah, v kletih, v rudnikih itd. Na takih krajih so opazovali, da se razlika med nočno in dnevno 125 toplino ne zapazuje dalje, kakor 1 meter globoko. Razloček med letno in zimsko toplino se opazuje do 20—30 metrov globoko, rekše 20—30 metrov pod zemeljskim površjem ni nobenega razločka med letno in zimsko toplino, ondi vlada tedaj v jednomer taista neizpremenljiva toplina. V kleti pariške zvezdarnice je postavljen 130 28 metrov pod zemljo toplomer, ki kaže že blizu sto let neprenehoma taisto toplino ( $11.8^{\circ}$  C.). V globokih kletih se nam zdi po letu hladno, po zimi pa toplo; ako bi v takošnih kletih s toplomerom zmerili toploto, prepričali bi se, da je ondi leto in zimo taista ali le malo različna toplina, ki pa je nižja od zračne to- 135 pline na planem v poletju, in zatorej čutimo isto za hladno; po zimi pa je zračna toplina na planem navadno nižja od topline v kleti, in mi čutimo, da je v kleti toplo. To je uzrok, zakaj shranjujejo po zimi repo, krompir in različna zelišča v kleti ali pa je zakopavajo v globoke jame. V mrzlem pasu ljudje včasih 140 prezimujejo v podzemskih stanovališčih, da laže prenašajo prehudo zimo. Na taisti način iščejo marsiktere živali zavetje pred hudo zimo pod zemljo, kakor medved, krt, jazbec, kače in dr.

Kako toplino pa bi našli, ako bi prišli še globlje v zemljo kakor 28—30 metrov? Tudi to se je že zgodilo. V Příbramskih 145 rudnikih na Českem so prerili že več ko 1000 metrov globoko v zemljo. Pri takošnih prilikah so opazovali, da počenshi od tiste globine, kjer se toplina nič ne izpreminja, pa dalje na globoko toplina narašča, in sicer tako, da vsakih 30 metrov na globoko toplina za  $1^{\circ}$  C. poskoči. Narašča li toplina v taisti razmeri tudi 150

v globinah, kamor še nobeden človek ni došel, tega pa ne moremo povedati. Mogoče pa je vsekako. Mislimo si torej, da je res tako, kaj pa sledi iz tega? Fizika nas uči, da se v toplini od 2000—3000 ° C. raztopi vsaka tvarina, ako poprej ne zgori. 155 A izračuni se pa prav lahko, da bi po tem zakonu v globini od poprek 8 mirijametrov morala vladati tolika toplina, da bi se ondi raztopila vsaka tvarina, rekše jedro naše zemlje je ognjeno-tekoča tvarina. Trdna zemlja, na kateri prebivamo, obdaje ognjeno jedro kakor skorja, ki je v razmeri k velikosti zemlje prav tanka. Iz- 160 računili so, da trdna skorja zemeljska v razmeri k vsej zemlji ni močnejša, kakor jabelkova lupina v razmeri k jabelku.

Misel, da zemlja kakor skorja obdaje ognjeno jedro, podpirajo marsiktere prikazni. Sèm spadajo toplice ali gorki vreli, ki proizvajajo na dan vodo, ki je včasih mnogo toplejša, nego-li 165 toplina zemlje, iz ktere izhajajo, na pr. slovenske in hrvatske toplice, Karlovi vari na Českem in dr. Na Islandiji se nahaja vrelc, ki v določenih prestankih meče mnogo metrov na visoko vrelo vodo.

K najzanimivejšim sèm spadajočim prikaznim štejemo ognjenike ali vulkane. Tako namreč imenujemo hribe z žrelom na 170 vrhu, iz kojega včasih mečejo različne pline, pesek, pepel, večje kamenje, in iz katerih na konec kipi ognjeno-tekoča tvarina, takozvana lava, ki potém po hribovi rebri teče, vse pokončujoč, ob kar zadene. V Evropi se nahajata še sedaj dva takošna ognjenika, Vezuv in Etna v Italiji; nekdanj pa je bilo njih število večje. Več vulkanov se nahaja v Ameriki, v Aziji in na otokih Velikega morja. 175

Ako je resnično, da ima zemlja v sebi ognjeno jedro, tedaj ima ista tudi sama svojo toploto in se mora šteti k izvorom toplote. Toda na rastlinsko in živalsko življenje na zemlji nima ta toplota nikakoršnega upliva.

*H. Schreiner.*

## 89. Limbarska gora.\*

Je lepa gora Limbarska,  
Pod njo zelena tratca,  
Stoji na trati hišica,

Je v hiši mlada vdovica.  
Ženica imá le hčerko še 5  
In toči drago vinčice.

\* Limbarska gora stoji na južni strani državne ceste, ktera od Ljubljane proti Štajerski pelje; vrh lepega hriba stoji cerkev sv. Valentina, močno obiskovana. Mesto imenovane nesrečne hiše hoče ljudska pravljica še poznati. Na Brdu pri Podpeči je v cerkvi matere božje tudi oltar sv. Peregrina, ki je bil nekdanj med ljudstvom tudi bolj znan. V legendi sta po pesniški šegi oba svetnika brata, dasi ravno sta daleč narazen živela.



- Je solnce že za goro šlo,  
Po cesti potva še nekdo;  
Sta brata dva: svet Valentin  
10 In drug njegov, svet Peregrin.  
Na pragu mati ozira se,  
Ima pri pasu ključe vse,  
Svet Valentin spregovori:  
„Bi naju prenočili vi?  
15 Za božji dar storite to,  
Da vaša sreča večja bo.“  
Se mati ošabno oglasi:  
„Mi večje sreče treba ni!  
Je v hlevu trop živinice,  
20 In v kleti dobro vinčice;  
Je v škrinji več denarcev še,  
In v hiši pivcev polno vse;  
Kdor bo za sladko vince dal,  
On bo pod mojo streho spal.“  
25 Svetnik od hiše se spusti  
In ženi s prstom zapreti:  
„Jaz nisem dal, ne bom še dal,  
Ne bom pod tvojo streho spal;  
Nocoj pa boš prevzetnica  
30 Me še na pomoč klicala.  
Glej! polnoči ne bo še preč,  
Ne bo vse tvoje sreče več!“ —  
Stori se kmalu črna noč,  
Se čudno skaže božja moč.  
35 Devet še ura bila ni,  
Goved se v hlevu poduši;  
In žena je vsa žalostna
- Do neba glasno klicala:  
„Pomagaj, Bog! svet Valentin  
In brat njegov, svet Peregrin!“ 40  
Deset še ura bila ni,  
Iz sodov vino izkipi;  
In žena bolj prestrašena  
Je še glasneje klicala:  
„Pomagaj, Bog! svet Valentin 45  
In brat njegov, svet Peregrin!“  
Jednajst še ura bila ni,  
Za mrtvo hčerka obleži;  
In žena vsa omamljena  
Je s silnim vekom klicala: 50  
„Pomagaj, Bog! svet Valentin  
In brat njegov, svet Peregrin!“  
Dvanajst še ura bila ni,  
Do zemlje hiša pogori;  
In žena vsa ponižana 55  
Je vzdihovaje klicala:  
„Pomagaj, Bog! svet Valentin  
In brat njegov, svet Peregrin!“  
Ni bilo polnoči še preč,  
Vse sreče žena nima več. — 60
- Glej, človek, od napuha gnan,  
Sam zá-se slab je ves tvoj stan;  
Ves up postavi le v Boga,  
On sam ti srečo trdno da;  
Izvoljenih ne zaničuj 65  
In za pomoč v nebó vzdihuj:  
„Pomagaj, Bog! svet Valentin  
In brat njegov, svet Peregrin!“

När. — P. Hicinger.

## 90. Severni jelen ali sedlón.

Neizmerne so koristi, ktere dobiva človek od živalij, vzlásti od domače živine. Le mislimo si našega kmeta, če bi mu Bog ne bil dal govedi — kaj bi revež počel? Zvesta žival mu pomaga plug vlačiti in druge težave lajšati, ko je živa, in pa še z mlekom, maslom in sirom ga redí; ko jo pa pobije, ni je skoro 5 stvarice na njenem truplu, kar bi se ne dalo v dobro porabiti; meso, loj, koža, árovica, kri, čreva itd. vse za svojo stvar. Za vse to pa ne terja žival drugega kot kak kotiček, kjer si od vročine in truda odpočije, pa šopek posušene hrane po zimi, po

10 letu si pa še sama poišče krme v logu, če ni drugače. Zeló koristen nam je tudi konj, ki nas bolj naglo pritira iz kraja v kraj; toda treba je z njim več opravka in tudi bolj izbirčen je v jedi.

Ali kaj, ker niso vsi kraji taki ko naši, da bi človek pri sebi redil razne koristne živali s pridelki, ki mu jih rodi zemlja, 15 ali pa jih na pašo izpuščal! So kraji, katerih tla so le za nekaj malo mesecev ali celó za število tednov kopna in nosijo nekaj pičle zelenjadi pa mahu in šumja; ves drugi čas leta pokrivata sneg in led zemljo, da je, kolikor oči daleč nesó, vse belo — črez in črez ledena puščava, iz ktere se ne vzdigujejo zeleni gozdje, 20 ampak tam pa tam gola vrsta pečevja, okoli ktereга mrzli vetrovi brijejo, ali pa kak potok šumeče buči po skalah, potlej se pa zarije in izgubi pod snegom in ledom.

Taki kraji so tudi ob severnem robu Evrope. V severno-zahodnem koncu, kjer se dotikajo severna Ruska pa Norveška in 25 Švedska, je veliko takih prostorov; imenujejo jih Lapónija. Po letu je skoro črez in črez jezero ali pa močvirje, prerasteno z rujavim mahom, in sem ter tja po deželi kipé v nebo gole vrste skalnatih gričev; ves drugi čas leta je pa tako tukaj, kakor smo že prej omenili. — Kaj pravite, ali bi bilo mogoče ljudém v taki 30 deželi prebivati, kjer ni ne potov, ne host, ne polja in njiv, kjer je skoro vedna zima? Mi, vzlasti naših krajev navajeni, odgovorili bi takoj: Ni mogoče ne. In rés bi ne bilo mogoče, ko bi dobrotljivi stvarnik ne bil stvaril neke živali kakor skoro navlašč zató, da tudi ti kraji niso brez ljudij. Ta žival je severni jelen ali 35 sedlón, ki Laponcu nadomestuje vse naše domače živali in ga preživi in oblačí; k vsemu temu si pa še sama išče krme in prenočišča.

Sedlón je jelenovega rodú in je tudi zeló podoben našemu jelenu; šibek, živ, uren in skočljiv je kakor ta, samo ne tako 40 tankega života in pa večje, močnejše rogovile ima. Čvrstějše truplo pa krije sedlónu bolj kodrast, njegovi mrzli domovini bolj primeren kozuh, kakor pa našega jelena. Jeden sam gospodar ima po več sto teh živalij, ki so tudi jedino njegovo premoženje, pa mu tudi za vse zadostujejo. Ni mu treba Laponcu skrbeti, 45 kako jih bo preživil, v kateri hlev spravil — hrane si sami iščejo, in ta obstoji večjidel v rujavem, tako imenovanem severnem ali laponskem mahu, ki si ga po zimi izpod globokega snega kopljejo; jedina streha jim je pa milo nebó. Zató pa tudi niso tako domači in privajeni, kakor naša goved.

Po dvakrat na dan sežene Laponec sedlónne skupaj k šatoru, 50 navadno v kako ogrado, da se košute pomolzejo; kajti masno in kaj tečno mleko teh živalij je Laponcu vzlasti po letu skoro jedini živež. Tudi nekako maslo in sir napravlja iz njega, ki pa ni tako dober in slasten ko mleko. Po zimi Laponec tudi na mraz postavlja mleko, da zmrzne; potlej ga na plošče zreže in na 55 pot seboj jemlje, ker zmrzel svoje redilnosti in dobrote nič ne izgubi. — Popotniki pripovedujejo, kako lepo je videti, kedar Laponci s pomočjo svojih psov skupaj gonijo jelene. Dolgih lahkih skokov se pridrvé od vseh stranij jeleni in se gnetejo po ogradi drug pri drugem, da je pogled visokih lopatastih rogovil, 60 kakor bi po kaki suhi hosti gledal. Mladiči skakljajo okoli svojih mater; tu pa tam se pa spoprimesta dva čvrsta jelena z mogočnimi rogovilami, da vse poka in škriplje. Živalim vržejo iz beke zvito vrv na glavo, da pri molži mirno stojé.

Kaj pa po zimi, ko sneg pregrne deželo črez in črez, ali bo 65 Laponec vedno sredi snega v svojem šatoru tičal? — ali kdo mu bo pot kazal po neizmerni sneženi puščavi, če bi še z lastnimi močmi mogel težavno pot po snegu zmagati, kar je pa nemogoče? Zopet mu severni jelen pomaga iz težave. Če se Laponec hoče preseliti iz kraja v kraj, kar se večkrat zgodi, ker nima trdnega 70 sedeža, naloži sedlónom svoj borni imetek na hrbet — pa veliko ne nese jedna žival — in tanki nos jelenov kaže mu varno pot po snegu, da ne pade med pečevje in ne zajde v vodene prepade. In kakor jo krene prvi jelen, kteremu navadno zvonec obesijo okrog vratú, tako v lepem redu vsi drugi za njim, in naj 75 si prva žival še tako križem pot izvoli. Tako se jih včasih dolga dolga vrsta, po več sto, varnih korakov pomiče po beli planjavi. In tujca, če hoče v teh krajih potovati, pa Laponca, ki hoče na kak oddaljen trg, tudi ta dva spravi sedlón na odločeno mesto; vprežen v lahke sani, na kterih sedi po en človek, kobaca in 80 dere brzonogi jelen po snegu, da se vse kadi okrog njega. Na kratko: kakor Arabcu puščava brez velbloda, tako bi Laponcu dežela zaprta ostala v snegu brez sedlóna.

Po zimi začne Laponec svoje jelene klati, kolikor jih ravno potrebuje, ker mu primanjkuje druge hrane. Meso pečeno ali pa 85 posušeno in kuhano mu je najboljša jed; kri mu je skoro jedino zdravilo, ki ga pozna v bolezni; rogovile in koža pa jedino, kar ima v daljna mesta na trg voziti, da si za skupiček soli in drugih

za dom potrebnih malenkostij nakupi. Tudi oblači ga sedlónova  
90 kosmata koža.

To je severni jelen ali sedlón, največji dar božji ledenim  
gornjim deželam.

„Besednik“.

## 91. Uganka.

Štiri sestre vsako leto se kažó,  
Nam daróve mnogolične prinesó:  
Prva mlada, lahkonoga skače v svet,  
Ponujáje v vencih rož dišečih cvet;  
5 Druga z delom poljskim lice si poti,  
Koso v travi kleplje, krivi srp ostrí;  
Tretja drva seka, sadje spravlja v kot,  
Grozdje sladko trga, vinski polni sod;  
A četrta v kozuh je ogrnjena,  
10 Rokavice ima, v peč obrnjena.  
Vsem je znano štirih sester teh imé:  
Kdor ne vé ga, on prebistre ni glavé.

„Vrtec.“

## 92. Popotnika in medved.

Dva prijatelja sta se posebno rada imela, neizrečena lju-  
bezen je bila med njima, vse si zaupata. Prigodi se pa, da jima  
skoz puščavo gredočima strašno velik medved naproti pride. Ko  
ga zagledata, jeden naglo na drevo zbeži, drugemu pa, predno  
5 ga medved zgrabi, pride na misel, da ta zver mrliču nič žalega  
ne stori; na tla se tedaj vleže in sapo na se drži. Medved stopa  
okoli njega, voha ga, pritika mu gobec k obrazu in k ušesom,  
in ker nič živega pri njem ne čuti, pusti ga in odide. Ko jima  
strah in nevarnost mineta, gresta dalje po svojem namenjenem  
10 potu; tisti pa, ki je bil na drevesu, vpraša svojega tovariša:  
„Ljubi prijatelj! povej mi, kaj ti je medved tako tiho na ušesa  
pravil?“ — „Marsikaj“, odgovori mu ta, „posebno pa to: Ne zaupaj  
nobenemu prijatelju, dokler ga nisi v nesreči poskusil.“

Kakor zlato v ognju, tako se pravi prijatelji v nesreči skušajo.

Fr. Metelko.

106

## 93. Medved.

„Močán je kot medved“ ali „z medvedom bi se metal“, govorimo, ako hočemo zaznamovati korenjaka zastavnega života in krepkih rok. Medved je naša največja in najmočnejša zver, ali pri vsej ti moči in velikosti je vendar le smešen in neumen trap, in zato je tudi povsod na boljšem glasu nego požrešni volk. Živalska basen nam predstavlja medveda kot mogočnega in imenitnega velikaša, ktereга pa vendar vsi za beba imajo. Posebno strina lisica ga opehari, kedar se ji zdi. Trap ji veruje na pošteno besedo, misleč, da je vsak tako pošten, kakor on. Pozneje se pa huduje, ko vidi, da ga je zvita tatica na led speljala. Tako na primer v neki basni lisica nakuri spomladi lačnega medveda, naj se vsede pod dren in čaka sadú; kajti tú bode najprej zorilo, kjer je najprej cvetelo. Medved se zahvali za dobri svét in se vleže pod dren, čaka in čaka, sad pa le noče zoriti. Naposled zasmehovan od drugih živalij izprevidi, da ga je lisica za nos vodila, razsrđi se in v hudi jezi nedolžnemu drenu vse veje zvije.

V ti pravljici je medved prav dobro opisan. V njem se strinja le surova telesna moč brez velike umne zmožnosti. Zaletel je, nikdar mnogo ne premišlja; zanašáje se na svojo moč loti se vsega, kar mu buti v glavo, zvijače in hinavstva ne pozna. Nikoli ne bode prežal na svojega sovražnika, lovca ne bode zalezoval in prekanjeval, ampak naravnost mu pojde naproti ter se bode pošteno z njim bojeval. Res je kosmatinec malo neotesan in zarobljen, ali z druge strani je pa vendar precej dobročuden. Človeka ne napade z lepa, ako ga na miru pusti, še s pota mu pojde; mrtvega človeka se ne dotakne, le pòvoha ga in gre dalje. Marsikdo si je že rešil življenje, da se je pred medvedom pritajil in sapo v se potegnul. V nekterih navadah je prav smešen, sedé si rad liže tace glasno cmokaje, kozolce prevrača, pleza na kvišku, pa se odonod prekucuje na zemljo; tudi ga smeši capljajoči in mencajoči hod po širokih podplátih. Dasi je hrust včasih nagle jeze, vendar ni žejen krvi, v nekterih krajih je celó dobrosrčen.

Star medved je nad poldrugi meter dolg in črez jeden meter visok, in tehta včasih tri meterske cente; toda taki medvedje so vsaj pri nas že redki ali pa jih celó več ni; ako ima poldrugi meterski cent, je že velik. Medved je neokretnega trupla, kratkega repa, močnega kratkega vratú, zbočenega čela, majhnih očij in kratkih ušes. Močne tace z jakimi kremplji imajo gole podplate,

ki so vzlasti na zadnjih nogah človeškemu stopalu podobni. Ko-  
40 casta dlaka se izpreminja iz sivkaste v rujavo in črnikasto.

Medved v svojem kretanju in gibanju ni tako neroden in  
okoren, kakor bi človek mislil na prvi pogled. Kedar se mu ne  
mudi, res počasno hlačá; ako je pa sila, pobira podplate ne-  
znano hitro, na ravnem prehití vsakega človeka. Tudi vkreber  
45 se hitro pomika, navzdol je pa bolj neroden. Posebno spretno  
zna pa plezati, kakor bi mignil je vrh drevesa. Smešno je gle-  
dati medveda plezajočega z drevesa, boječe se ritensko spušča od  
veje do veje, s prednjima nogama se čvrsto oklene drevesa, z  
zadnjima pa išče veje ali kake razpoke, kamor se dá noga zasta-  
50 viti. Mladi medvedje radi plezajo za kratek čas, stari in težki  
pa ne marajo za tako zabavo. Medved se ne boji vode, posebno  
po letu se hodi rad hladit, dopadljivo ploska in brodi po njej,  
in če se mu posreči, ulovi si tudi kako ribico. V sili plava pa  
naravnost črez široko in deročo reko.

55 Medved ima neizrečeno dober nos; ako človek gre od vetra,  
kosmatin ga zavoha na več sto korakov daleč; tudi sluh ima dober,  
samo vid ni posebno bister.

Medvedov je bilo nekđaj dosti po vseh gozdih. O starih  
Nemcih se bere, da so radi medvede pobijali, še rajši pa na  
60 medvedjih kožah ležeč lenobo pasli. Ko se je pa pozneje ljudstvo  
razmnožilo, jelo sekati gozde in obdelovati zemljo, umaknili so se  
medvedje v večje samote, in dandanes jih nahajamo le še v go-  
ratih gozdih, kjer med pečinami in skalami, v podmolih in jamah  
najdejo dosti zavetja. Pri nas na Slovenskem se tacar nahaja  
65 še sem ter tja po vseh planinah, vzlasti v kamniških, solčavskih  
in bohinjskih, planina Možaklja na Gorenjskem pa menda nikoli  
ni brez njega. Več medvedov imajo vzhodne in severne dežele,  
na pr. Švedska, Ruska, Erdeljska, posebno pa Sibirija. V špan-  
skih Pirenejih, v švicarskih planinah, v italijanskih Abrucah je  
70 medved še stalna zver, ravno tako tudi na Balkanu. Na Angleš-  
kem in Nemškem so ga pa popolnoma zatrli.

\* \* \*

Medved nima tako ostrih zob, kakor druge mesojedne zveri  
iz mačjega, pesjega ali kunjega plemena, ter se v zobovju pri-  
bližuje jazbecu. Mladi medved živi več ob rastlinah nego ob  
75 mesu, muli travo, išče gobe, lesnike, jagode, korenine, grozdje,  
rad razkopava mravljišča, še rajši pa satovje. Méd mu je naj-

večja slaščica, in mi mu zaradi tega tudi pravimo medved, t.j. medved. Ako v duplu ali v skalovju zasledi divje buče, ne neha, da pohrusta vse buče z medom vred, naj ga še tako pikajo, saj ima debelo kožo. Toda tudi domače buče niso varne pred njim; ako le more, vzame panj iz ulnjaka, razbije ga in izprazni. Ko je pa okusil slast krvi in mesa, streže na večje živali in postane prav škodljiva zver. Na planini pograbi pasočo se kravo, ki se je oddaljila od črede, iznenada ji skoči od vzadi na hrbet, zasadi ji kremplje globoko v meso, pregrize žile na vratu in odvleče mrtvo v goščavo, kjer se loti najpoprej vimena, potem pa drobovja in mesa. Ako mu je kaj ostalo, pride še drugi dan jest. Včasih preganja celo čredo na paši sem ter tja, dokler se jedna žival ne prevali v kako brezdno, kjer se ubije. Krave ne napade spredaj, ker se boji rogov; tudi konjskih kopit se ogiblje, pri slabih boječih ovcah sevéda mu se ni ničesar bati. Zató pa tudi najraje zahaja k ovčjim čredam; celó po noči, ko so v staji zaprte, obiskuje jih, robencá na vratih, in ako ga planšar za časa ne odpodí, ima drugo jutro jedno ovco manj. Dogodilo se je celó, da je medved videč, da pri vratih nič ne opravi, zlezal na nizko stajo, razkril streho, spustil se v hlev ter zaklal in odtrgal privezано kravo. Potém jo je vzel pod pazuhu, z drugo taco se prijel za tram ter se je tako s težkim ropom obložen vzpel na streho, skočil na tla in srečno odnesel kravo po ozki brvi čez globok prepad. Tudi na njivah, posebno v ovsu, medved veliko škodo dela. Sedeč smučé latovje s prednjima tacama in z gobcem, in pri tem delu še več ovsá pomandra in potepta, nego ga pojé.

Med tem se približuje zima, medved si v zatišju poišče brlog, nastelje si ga in ko pritisne huda zima, gre spat. Ako zima popušča, prebudi se, včasih se celó vzdigne iz postelje in gre malo sveta pogledat; ako se mraz ponovi, švedra v brlog nazaj. Medved tedaj ne spi tako trdno, kakor postavim polh, tudi ne otrpne in se hitro vzdrami, ako ga kdo vznemirjuje. Bosa je pravljica, da iz tac mast sesa in se tako preživi po zimi. Ko spomladi zapusti brlog, ves je medel in mršav, jesensko salo je vzelo in potrosilo zimsko spanje, tudi je ta čas neizrečeno mehkonog, da skoro hoditi ne more, lušči se mu namreč koža s podplatov.

V zimskem brlogu skoti medvedka sredi zime meseca prošince dva, k večjemu tri, majhne in slepe medvedčke, s k-

rimi prav lepo ravna; prve tedne jih nikdar ne zapusti, v nevarnosti jih srdito in pogumno brani, dokler more gibati. Čez dva meseca še le začno mladiči okoli laziti, pozneje se začno 120 igrati. Medvedčke gledati v igri je prav prijetno in kratkočasno; kakor srboriti dečki se lové, prekucujejo, plezajo, tepó in vsakoršne burke uganjajo. Kedar se ne igrajo, ližejo si tace za premembo. Do zime ostanejo mladi pri materi, včasih pa tudi še z njo prezimijo drugo zimo. Ljudje so celó zapazili, da še 125 nekteri drugo leto ostanejo z materjo, če tudi ne prav radi, kajti morajo čudno službo opravljati. Svoje mlajše brate morajo namreč pestovati, čistiti in črez vodé prenašati; ako se obotavljajo, uči jih starka pokorščine s taco. Zaraditega imenujejo Rusi leto stara rega medveda naravnost pestún.

\* \* \*

130 Ujeti mladi medvedje so sicer neumni in telebasti, ali v svojem ponašanju prav šegavi in ljubeznivi. Sprijaznijo se s človekom in tudi z drugimi domačimi živalimi tako, da celó s psi mirno jedó iz iste sklede; le ko se skleda začne prazniti, godrnjajo in s tem druge goste odganjajo. Ako psi odstopijo, pa je 135 zopet mir. Kakor pa starejši medved čuti svojo moč, kmalu pokaže svojo pravo čud. Nagle jeze je, momljá in renči, grize in popada vsakega, ki hitro mimo njega smukne, celó svojega gospodarja.

Ujete medvede so posebno v prejšnjih časih učili plesati in so je potém kazali za denar. Toda za kosmatina je bila to huda 140 šola, in le neusmiljeni ljudje, katerim se žival ne smili, mogli so se s tem ukvarjati. Zaprli so namreč učenca v gajbo z železnim dnom, ktero so od spodaj razgrelí. Medveda je jelo v podplate peči, postavil se je na zadnji nogi ter je sedaj jedno, sedaj drugo privzdigaval zmirom hitreje in hitreje, človek mu je pa 145 zraven piskal ali bobnal. To se je ponavljalo tako dolgo, da je medved tudi zvunaj gajbe jel poskakovati, ko je začul znano godbo. Da bi ga pa laže krotíl, vtaknil mu je skoz nosni hripelj železen kolobarček, za ktere ga je potezal, ako ni bil voljen poslušati piščalke. Medvedar je hodil z medvedom od mesta do 150 mesta, iz vasi v vas, in povsod se je zbirala radovedna mladina okoli plešočega medveda. Nekteri medvedje so bili tudi naučeni, da so se s svojim gospodarjem metali. Sedaj je medvedarija precej ponehala; samo iz Bosne pripelje včasih k nam siromašen raja (turški kristjan) plešočega kosmatinca.



Njega dni pride zvečer v vas medvedar z medvedom in prosi 155  
krčmarja, da bi prenočil njega in žival. Krčmar se brani rekoč,  
da za medveda nima prostora. Mož pa prosi in prosi in res  
preprosi krčmarja, da ga vzame pod streho. Iz svinjaka izvleče  
gospodar debelo svinjo, katero je hotel klati drugi dan, in zapre  
medveda v svinjak. Po noči pa prideta dva tata, jeden zleze v 160  
svinjak, drugi pa zvonaj čaka, da bi mu pomagal izvleči svinjo.  
Medved momlja, toda tat, misleč, da je svinja, srčno zgrabi za  
bedro. Zdajci plane medved ná-nj, zvonaj stoječi tat čuje v  
svinjaku neko kobacanje in stokanje, potem pa vse utihne. Ne  
vedoč, kaj to pomeni, pobegne drugi tat strahú, prvega so pa 165  
našli zjutraj mrtvega zraven medveda.

Lov na medvede je vselej nevarna stvar, ker nastreljeni  
medved je strahovita zver. Lovec gre s psi iskat medveda, ki  
ga kmalu zasledé in vzdignejo, ali pa ga počaka zjutraj ob zori,  
ko se medved po navadnem potu vrača v goščavo. Ako ga lovec 170  
ne zadene, prestraši se medved poka in pobegne ne oziraje se,  
od kod je prišel strel; ravno tako hitro odnese pete, ako je smrtno  
ranjen, skrrije se v prvo goščo ter si liže rano. Ako medved na  
begu kašlja, je lovecu znamenje, da je v drob zadét in da ne  
pojde daleč. Lovec ga ne poišče precej, temveč počaka jedno 175  
ali dve uri, da se medvedu rana razboli, potem ga pes vodi do  
ležišča. Včasih je medved že mrtev; ako še ni, takoj se vzbne  
na zadnji nogi, in lovec ga z drugo kroglo usmrti popolnoma.

No vselej se ne izteče tako po sreči. Obstreljeni medved se  
takoj vzdigne in koraka proti lovecu, ki ga mora mirno pričako- 180  
vati z drugim strelom, da prav blizu njega pride. Beg mu ne  
pomaga nič, ker bi ga medved kmalu dotekel. Ako tudi druga  
krogla zverí ni zvrnila po zemlji, mora se strelec pripraviti na  
hud boj. Togoten prirohni medved ná-nj in ga hoče objeti s  
prednjima capama, lovec se brani z mečem, ako ga ima, ali pa 185  
obrne puško in ga udrihne z batom po buči, ali pa mu med  
bojevanjem bodalce med rebra, porine. Gorjé pa lovecu, ako ga  
je medved objel; stiska ga k sebi, s težko capo ga pobije na tla,  
s kremplji mu seka globoke rane in ga zraven še grize z zobmi.  
Ko se mu zdí, da je človek mrtev, pusti ga in gre dalje. 190

Drugače lové medvede v Sibiriji. Na močno vrv privežejo  
težko klado, na drugem koncu pa naredé zanko in jo nastavijo  
medvedu na pot, po katerem navadno hodi. Ko ima zanko na  
vratu, čuti, da ga klada zadržuje; jezen tedaj skoči nazaj, pograbi

195 klado in jo z vso močjo zadega po hribu navzdol. Težka klada pa tudi medveda potegne za seboj, in oba se kotaljata v dolino. Ako je medved ostal živ, srdito pobere zopet klado, nese jo na hrib in jo v drugič zavali po bregu, in z njo sevêda tudi on, ker je pozabil sneti si zanke z vratú. To počenja tako dolgo, da  
200 se ubije.

Kamčadali zabijajo v desko prikrivljene železne žreblje in trnke, to desko položé medvedu na pot. Ako se je z jedno taco ujel, iznebil bi se rad sitnega mačka, nerodno pleše in menca sem ter tja tako dolgo, da z vsemi štirimi tacami stoji pribit na  
205 deski. To se mu mora pa jako dolgočasno zdeti, kajti kmalu se vleže na hrbet, tace z desko pa kvišku moli, dokler ne pride Kamčadal, ki ga reši vražje deske, toda za plačilo mu vzame življenje.

Ubiti medved daje človeku dosti dobička. Kocasta koža je  
210 vredna 15—30 goldinarjev, meso ima dobro slast, ako je nekoliko dnij v vodi ležalo; posebno so pa tace draga slaščica, ki le bogatašem po golti polzi. Medvedova mast izgubi zverski duh, ako se s čebulo razcvre, in se drži leta in leta, ker ne postane žaltava. Medved bi gotovo dolgo živel, ko bi imel mirú. Redko-  
215 kteri učaka sive starosti, prej ali pozneje ga izdadó njegova hudodelstva, zaradi kterih se mu koža črez ušesa potegne. Zna se pa za ujetega in zaprtega medveda, da je živel 50 let.

*Fr. Erjavec.*

## 94. Kmet in prorok.

Šaljivec je šel po poti in videl kmeta, ki je splezal na bukev in sekal veliko vejo, na kateri je stal z obema nogama. Šaljivec reče kmetu: „Norec, kaj delaš? Stopi na drugo vejo, ako ne, padla bodeta ti in veja.“ — „Bog me ne prevári! hodi ti po  
5 svojih potih,“ odgovori kmet. Jedva je odšel oni človek, in kmet je padel z vejo vred na tla ter dejal: „Duše mi, oni človek je prorok!“ To rekši, hiti za njim, pokliče ga in mu reče: „Ti si prorok, ki vse veš; povej mi, kdaj bodem umrl?“ — „Tako, da le tretjič tvoj osel zariga,“ odgovori mu oni. Kmet naloži drva  
10 in začne na vso silo goniti osla proti domu. Ko na poti osel zagleda drugega osla, zariga, a kmetič naglo odveže svoj pas, omotá ga oslu okoli gobca in nategne, kolikor najbolj more, rekoč: „Kaj, rjoveš! ali ti je bila kaka sila?“ Osel ne more oddihávati

skoz nozdri, pade in se zaduší, a kmet razloži z njega drva in jih nese domú, govoreč: „Treba ti ni bilo rigati; a jaz vidim raje, 15 da pogineš ti, nego-li jaz.“

Po „Vuku Vrčeviću“.

## 95. Telovádec.

- |   |  |
|---|--|
| <p>1. Jaz telovádec sem čvrst in vesel<br/>Máju smejóč se do vrha popél!<br/>Pálico króžiti z jedno rokó,<br/>Valjati, súvati, súkati jo,<br/>Težke naróčnike kvišku držeč,<br/>In kolebáje jih hitro vrteč,<br/>To mi je rádot, ponos je to moj;<br/>Kteri li v tem se izkusi z menoj!</p> | <p>2. Jaz telovádec sem čvrst in vesel<br/>Máju smejóč se do vrha popél!<br/>Vrv'co preskakam nazaj in na stran,<br/>Vádim na kozi se rad in skočán;<br/>Primem za létev in plezam na drog<br/>Nagló kot ptica, leteča tja v log.<br/>Res, telovádci! ponos je to moj;<br/>Kteri med vami se meri z menoj?</p> |
|---|--|

*Lujiza Pesjakova.*

## 96. Krajcar opisuje svoje življenje.

Jedva sem zagledal na Dunaju luč svetá, poslali so me v svet, in v 13. urah sem se pripeljal z jadernim vlakom, v žepu nekega trgovca, na obali Jadranskega morja, v Trst. Bil sem takrat še lep, svetel in nepokvarjen. Trгоvec je imel mladega sina, in da bi mu storil malo veselja, podaril me je otroku, ki 5 izvestno ni znal, da imam tudi jaz svojo vrednost, da brez mene ni goldinarja. Cvilil sem v žepu — kakor ljudje pravijo — in težko je čakal ugodnega trenutka, da zleti z menoj k branjevki ter me dá starikavi ženici za kopo rudečih črešenj. Slednjič se mu to posreči, in bil sem zopet v veliki družbi bratov krajcarjev. 10 Ali v njihovi družbi sem izgubil že nekaj svoje prvotne svetlobe in lepote. Še tistega dne na večer nas je razpostavila žena v svojem zaduhlem stanovanju v dolgih vrstah po mizi, in ko nas je preštela, pomete nas v mošnjíček in zaveže. Več dnij nisem z drugimi tovariši vred videl belega dne; zatorej ne vem, kje smo 15 bili ta čas spravljeni. Za nekaj dnij sem bil zopet rešen te sužnjosti; žena, naša gospodarica, dala nas je — menda v znamenó — na milost in nemilost v roke velikemu možu. Kakor sem takoj slutil, bil je to nekov trgovec, in nisem se varal. Z njim sem potoval v daljne kraje, na Laško, kjer se mi pa ni nič 20 kaj dobro godilo. Ko smo dospeli v Milan, hitel je mož z nami — bilo nas je že prav malo v žepu — v neko menjalnico ter nas zamenjal za druge nam podobne, bakrene brate, ki so pa

bili vendar dokaj različnejši od nas. Dolgo smo ležali v blagajnici, prestali mnogo vročine, dolgega časa in Bog zna, kaj še drugega. Slednjič nas pošljejo v Trst, kjer se je začela nova doba mojemu življenju.

Moj gospodar je bil neki gospod, ki je šel na „Velikega zvonarja“, najvišjo goro na Koroškem. Ne vem po kakem naključju sem mu padel iz žepa ter obležal gotovo nad 3000 metrov visoko nad morjem, na stezi, ki pelje na vrh gore. Moj gospodar me ni veliko pogrešal, a druga je bila za mene. Strah in groza sta me preletavala, in misel, da bodem obležal za vse veke, tirala me je do skrajnega obupa. — Dan je minéval za dnevom, a pomoči ni bilo od nikoder. Sneg je začel že naletavati in me zakril očem rešiteljev. Hvala mojemu bakrenému zdravju in moji bakreni naravi, prestal in preživel sem dolgo zimo pod težko sneženo odejo. Tudi vodeni curek kopnečega pomladanskega snega me ni mogel utopiti, dasi je dolgo drl nad menoj. Na te nezgode je prišel dan rešitve. Po stezi prisopihla s počasnim korakom ubog črednik, ki je nabiral planinskih cvetlic. Drug drugega sva se razveselila, ko sva se ugledala. Pobral me je in vtaknil v žep. Sedaj sem še le videl, kako hudo me je dolga zima oškodovala. Zelenec me je bil precej objedel, in moja prvotna lepota je popolnem izginila. — Ali hvaležen, da sem bil rešen gotove smrti, stopil sem rad v svojo službo. S tremi drugimi tovariši sem romal v dolino k pekarju, ki je utešil našega lačnega gospodarja s hlebom kruha.

Dasi sem do sedaj že mnogo prestal, vendar me ni nobeden mojih gospodarjev poškodoval telesno. Druga se mi je pa godila pri mojem novem jedva desetletnem gospodarju, ki me je dobil iz pekarjevih rok. V teku jednega dne me je tako pokvaril, da sem bil odslej vedno v zasméh svojim čvrstim, nepokvarjenim tovarišem. V moje bakreno meso je zavrtal luknjo, navezal me na dolgo nit in sukal po zraku, da sem odletaval na vse strani. Naposled mi je narezal na zadnjo stran z nožem križ, ki mi ni nikdar več zarastel. Tako razmesarjenega me je nesel v prodajalnico ter si kupil za me sladkih rožičev. Koder sem hodil odsihdob, povsod so me nezaupno ogledovali.

Kakor znano, dajejo nas vbogajme starim, bolehnim ljudem, ki si ne morejo z delom kruha služiti. Tudi mene je to doletelo. Dobil me je neki starček, ki je zmolil za zdravje onega, ki me je dal njemu v last, mnogo očenašev ter me je bolj negoval, nego-li

bogatini moje po vrednosti višje brate in sestre. Mož je živel po največ od milostinj, ki jih je dobival po hišah. Tudi oblačil 65 si ni kupoval za svoje novce. Spravljal nas je za óne čase, ko mu ne bode več mogoče hoditi po hišah. Zavezal nas je v stopalo stare nogavice, in ondi smo životarili z njim vred. Skrival nas je skrbno tujim očem, posebno pa ónim, ki ne vedó razločevati, „kaj je moje ali tvoje“. Osoda je hotela, da sem prišel 70 tudi tatú v roke. Neki mlad postopač je izmaknil starcu skrit mošnjček in okoristil z njim sebe in svoje pajdaše. Postopači so se spravili k igri in v kratkem času sem obšel igralno mizo sto in stokratov. Plačevali so z menoj izgubljeno igro. Po končani igri odidejo v gostilno, da dobé za nas jedi in pijače. Krčmar je 75 bil zdaj moj novi gospodar, kjer se pa nisem dolgo mudil. Še tistega dne me vrže kot milodar v cerkveno pušico, kjer sem ležal dolgo časa. Po tem dolgem odmoru me pošljejo gospod župnik z mnogimi drugimi tovariši k svečarju za cerkvene sveče. Svečar me vtakne v žep kot denar za svoje vsakdanje potrebe. 80 Ko se je pa nekega dne izprehajal ob železni cesti, izmisli si šalo, za kratek čas položiti na železnocestni tir krajcar, da ga parni stroj malo pretare. Nesrečna njegova roka prime mene, ker sem bil med vsemi najgrji in najslabši. Položi me na tir, po katerem je v nekoliko trenutkih prisopihal dolg tovorni vlak. Težek stroj 85 in dolga vrsta voz mi je pretisnila in razdrobila moja bakrena rebra do dobrega; a neusmiljeni svečar se je smejal moji strašni podobi. Nič več nisem bil za rabó. Vrgel me je med staro železnino, kjer zdaj popolnoma zapuščen čakam svojega konca.

*H. Podkrajšek.*

## 97. Pomlad.

- |   |   |
|---|---|
| 1. Pomlad mila<br>Odklenila<br>Svoj veseli nam je raj.<br>Cvetje klije,<br>Radost sije,<br>Zeleni že vrt in gaj.  | 2. Zdaj le hiti<br>Vence viti,<br>Oj mladina, zdaj je čas!<br>Dan zbeguje,<br>Cvet vsahuje,<br>Kmalu mine rožni kras. |
| 3. Zraven tudi<br>Ne zamudi<br>Poiskati dušni sad!<br>Pomlad ide!<br>Zopet pride, —<br>Čas mladosti je le enkrat. |   |

*A. Praprotnik.*

## 98. Pesnij sladki glas.

Slajše reči na svetu ni, kakor je lepa pesen. Milo mati poje, kedar ziblje dete svoje; med pesnijo dete mehko zaspí. S petjem si otroci kratek čas delajo; dobre volje si kmetič žvižga in poje, orač na polju, kosec na travniku; v pesnih ne čuti težav-  
5 nega dela. Prepeva si rokodelec med svojim orodjem, in delo mu teče izpod rok gladko, kakor vesela pesen iz srca.

Pojé gredó srčni vojaki nad sovražnika v boj; v pesnih jim raste srce. Pevce in pevke ima imenitna gospoda, da ji ubirajo složne pesni. V samoti si poje popotnik, da ga ni strah, poje  
10 v vózi jetnik, bolnik na postelji svoje dolge noči ter si žalosten sirotej kalno srce vedri. V svetih pesnih se valí molitev pobožnih kristjanov k nebesom; zdaj v veži božji, zdaj v lepi procesiji pobožnega petja srce kipí. Ni gostije, ni poštene družine, kjer bi čedne pesni ne bilo. — In tako je prav; saj tudi ptičica poje,  
15 kaj bi človek ne pel! Pesni le tam slišati ni, kjer ni poštenih ljudi.

Ni jih pa tudi na svetu ljudi, ki bi rajši peli kakor Slovenci, in lepšega darú ne vé, kakor če jim čedno pesmico podaš. Rečem, da je vreden sto centov zlatá, ki nam lepo novo  
20 pesen dá, naj bo zdravička ali pa sveta, da je le vneta brez vsega greha. Kdor kako lepo pesen zna in jo zapoje, ta se več obrajta pri poštenih ljudéh kakor oni, ki piti kupuje. Lepa pesen je zlata, draga reč!

*A. Slomšek.*

## 99. Majnikova pesen.

- |  |   |
|--|---|
| <p>1. Kamor koli zre okó,<br/>Vse je oživljeno,<br/>Vse je lepo in mladó,<br/>Kakor prerojeno;<br/>Zlati majnik vse budi,<br/>Rajskih nam prinaša dnij.</p>      | <p>3. Gozd! košát že in hladán,<br/>Vabi prilizljivo,<br/>V njem pa ptičji zbor glasán<br/>Poje ljubeznivo;<br/>Kdo bi tú ne bil vesel<br/>In iz srca ne zapél?</p> |
| <p>2. Kaže se do cveta cvet,<br/>Rožice nam mláde<br/>V krog potresene so spet<br/>Na goré, liváde;<br/>Duh iz njih puhti sladák,<br/>Napolnjuje čisti zrak.</p> | <p>4. V gozdu skače bistri vir,<br/>Vije se igráje,<br/>Pastirica in pastir<br/>Plešeta vriskáje;<br/>Oh, kakó sta srečna zdaj,<br/>Zemeljski imata raj.</p>        |

5. Vse naj vriska, poje zdaj,  
 Majnik vence vije;  
 Več ne pride mu nazáj,  
 Kdor ga zdaj ne vžije;  
 Zdaj je majnik, zdaj je čas,  
 Vse ga zdaj praznuj na glas!

*Fr. Cimperman.*

## 100. Konj.

Konj, iz Azije domá, razplodil se je s človekom po vsem širokem svetu; pod mrzlim severnim nebom in pod pekočim južnim solncem — povsod mu služi in mu opravlja najtežja opravila. Kmetu orje njive in mu spravlja pridelke, trgovcu prevaža blagó iz kraja v kraj, v urnem teku predirja z gospodo mesta in dežele; celó smrt ga ne straši, kedar nese svojega gospoda v boj z ljutim sovražnikom. Iz hvaležnosti ga je povzdignil človek nad vse druge živali. 5

Poglejmo najprej iskrenega konja po njegovi brhki podobi! Kakor iz jekla izkresana je vsa njegova postava. Tanek in skočen je ves, kakor lahkonoža srna na planini. Ponosno ziblje gosposko glavo na dolgem labudovem vratu, ki ga zaljša lahkokodrasta griva. Čelo je visoko in ploščato; veliko živo okó igra v prečudnem lesku; ušesi mu pa ponosno migate po koncu. Široke, lepó obokane prsi in močna pleča so priča prečudne moči in ognjenega poguma. Noge so visoke in tanke, ali pri vsem tem močne in skočne; s kopitom zemljo bije, da podkev iskre kuje o trdnem kremenu. Hrbet je raven in lepo zalit, obokani križ proti dolgemu repu otóčen. Gladko kožo pokriva gosta, kratka in svetla dlaka; z vsem truplom trene, ako se ga le s prstom dotakneš, kakor bi ga električna iskra prešinila. 15 20

Konj pa ni samo koristna in brhka, ampak tudi jako razumna žival, da je malo takih. Sosebno imenitna je njegova pomnjivost. Pot, ki ga je kdaj hodil, pozna čestokrat boljše od svojega gospodarja; trdovratno se ustavlja, ko bi ga silil voznik po nepravem potu. Ako bi tudi vso noč na vozu prespal, konj te gotovo srečno pripelje na dom. Svojega gospodarja pozna po obleki in po glasu; veselo mu rezgeče nasproti, ako ga le od daleč začuti. Nov hlapec, nove jasli, nova staja — vse ga zanima, vse mora na tanko ogledati. Njegov pogled pa je ves drugačen od pogleda vola ali krave pred novimi vrati. 25 30

Konj je jako poučljiv in se s prijazno besedo in z lepim ravnanjem marsičemu priučí. Na vprašanje odgovarja, uganjeva zastavice, z glavo prireka in odreka, šteje z nogo in uganja še  
 35 druge umetnije. Na migljelj se stori mrtvega: vlačí ga za rep, z bičem mu pokaj nad glavo, noge mu raztezaj — kar ganil se ne bode; beseda „mrhar“ pa ti ga vzbudi; kakor bi trenil, skoči na noge, živ in vesel kakor poprej.

Tudi na čas se konj dobro pozna. Kako stopa, skače in  
 40 pleše po taktu! On vé, kdaj je jutro, kdaj poldne in večer; tudi za godbo ni brez čuta. Mil je junaškemu konju trombe glas; nemirno koplje z nogo, ko zadoní klic na vojsko. Osramolil je konj že marsikterega jezdeca novaka, ki ni vedel kam, ko je tromba zapela.

Konj ljubi in sovraži, on je poln ponosa in častilakomnosti. Kako mogočno prestopa, kako ponosno otresa z glavo, kedar nosi v leskečem sedlu kralja ali kraljico! Kako moško prestavlja noge pred bogato kočijo in ziblje glavo, kakor bi hotel vsakega mimogredočega opominjati, da postoji in si ogleda prekrasno njegovo  
 50 opravo! Kako ponižno vendar krevsa pred umazaním vozom priprostega kmeta; ves klavern glavo obeša, ne upa si skoro kvišku pogledati, kakor bi ga bilo sram gole priproščine in ubošva! Kdo navdušuje konja mogočnega vojaškega poveljnika, da se tako odurno in ošabno nosi proti konjem poslužnih prostakov?  
 55 Kdo ga vzpodbada v tekališču, kedar konji brez jezdarja za stavo tekajo, da hoče biti vsak prvi na mestu in si steči pohvalo zbranega ljudstva? Kolika razumnost! — Tudi veselje in tuga je znana njegovemu sreču; z gospodarjem se veseli in tuguje. Ahilejevi konji so oplakovali smrt svojega gospodarja pred  
 60 Trojo in s povešeno glavo je sledila verna Babieca mrtvemu Cidu do groba.

V narodnih pesnih junaških Srbov se slavi posebno junak vseh junakov kraljevič Marko in z njim tudi njegov glasoviti konj šarec, ki je silnega junaka spremljal pri vseh veselih in žalostnih zgo-  
 65 dah. Narodna pesen temu konju pripisuje v čezmerni gorečnosti skoro človeško razumnost in pripoveduje o njem, da se je jel jokati in izpodtikati, ko ga je Marko zajahal na svoje smrti dan. To se je Marku čudno zdelo; slutil je, da to ne pomeni nič dobrega. Gorska vila mu razodene, zakaj šarec solze preлива, da  
 70 bode namreč Marko moral umreti. Nató se Marko posloví s šarcem ter mu odseče glavo, da ne bi prišel Turkom v roke, da



ne bi moral sovražnikom služiti in vode nositi. To bi bila presramotna služba za konja kraljeviča Marka.

Dasi ravno konja najmanjša reč lahko ustraši, da skoro vso zavednost izgubi in se v dir spusti, vendar mu v nevarnosti naraste srce, da se ne boji nobenega sovražnika. Priča so nam njegovi boji z levom, z jaguarjem in z drugimi roparskimi zvermi; to nam pričuje tudi njegov junaški pogum, kedar nese vojaka v krvavo bitko. Oba navdaja jedna jedina misel; konj in jezdar oba sta junaka. Kakor vihra drvi jo črez plan, toliko da se kopito zemlje dotika; nič ga ne plaši, ne hrup ne vpitje bojevalcev, ne prasketanje pušek in grmenje topov, ne vrisk in stok ranjenih in umirajočih. In če mu je kroglja podrla gospoda raz sedlo, kakor v obupu plane z ostalimi tovariši v najgoščo trumo, grize in razbija, dokler tudi njemu smrtonosna kroglja ne prodere junaškega srca. Smrtno ranjen mirno in pokojno umira; ni čuti ne glasú ne stoka, junak ti ostane do poslednjega dihleja.

Zavoljo teh in še mnogih drugih lepih lastnostij se je konj človeku že v starodavnih časih močno prikupil. Že nekdanji Perzijani in Grki so ga imeli v visoki časti in ga kot proročnovalno žival po božje častili; za njimi so mu tudi malikovalski Germani in Slovani visoko čast skazovali. V hramu malika Svetovita v Retri so redili, kakor pripoveduje letopisec Sakson Gramatik, tri sto žlahtnih konj, katerim so sami svečeniki žito pokladali. V kaki časti pa imajo to žival še dandanes vzlasti kočujoci narodi, na pr. Arabci!

Tako je človek to lepo in koristno žival vedno visoko čislal in jo bode v čislih imel, dokler bo človeku služila in mu lajšala težavno življenje.

V. Janežič.

## 101. V gozdeku.

- |  |  |
|--|--|
| 1. Tja v gozdek, tja v gozdek<br>Sreć si želi,<br>Posvetnega vrišća<br>Tam v gozdeku ni! | 3. Prelepo tam v gozd'ku<br>Mi ptič'ce pojó,<br>In srnice mláde<br>Skakljajo prostó. |
| 2. Potoček pohlevno<br>Po gozd'ku šumi<br>In pisane cvetke<br>Z vodico poji.             | 4. Če vroće je, vležem<br>Se v senco dreves<br>Ter hvalim peváje<br>Očeta z nebes!   |

J. Leban.

## 102. Peter Klepec.

Peter Klepec je bil domá v Čubru. Ker je bil šibkega in slabotnega telesa, zató so mu njegovi neporedni tovariši pogostoma nagajali. To mu je zeló težko dejalo, in želel je, da bi bil močnejši od njih, in sicer tako močen, da bi bil kos vsakemu. Ne-  
 5 kega dne, ko je pasel ovce na zeleni grivi, povzdigne oči k nebu, moli in prosi Boga, da bi mu dal moči zoper hudobne tovariše. Še predno odmoli, sliši glas: „Peter, moč ti je dana! primi za grm in izderi ga!“ In on prime za grm ter ga izdere s korenino vred. In zopet se čuje glas: „Peter, primi za brezo in izderi jo!“  
 10 Peter ves vesel zgrabi brezo, in breza gre iz tal kakor izpodgrizeno žito. In tretjič se čuje glas: „Peter, izderi hójo!“ Peter stori, in stara debela hója leži pred njim kakor slamnata bilka.

Peter je bil Bogu zeló hvaležen za to zadobljeno moč. Njegovi tovariši, ki so ga poprej žaničevali, bali so se ga zdaj in  
 15 mu niso nič več nagajali. Zdaj bi se bil lahko maščeval nad njimi, ali ker je bil usmiljenega srca, odpustil jim je vsa razžaljenja ter ni storil nikomur nič žalega.

Peter je doraščal in z njim je rastle tudi njegova čudna moč. Prihajali so hudi časi. Ošabni Turek je gnal svoje čete nad  
 20 kristjane. Cesar mu gre naproti in bi ga rad pregovoril ter odvrnil hudo vojsko. Ali zamán! ošabni Turek se ne udá lepim besedam; vendar pa toliko odneha: ako cesar velike vojske noče, naj bi se dva, jeden Turek in jeden cesarski podložnik posamezno udarila. Imel pa je turški sultan grozovitega orjaka v vojski, na  
 25 kterege se je zanašal. Po vseh svojih deželah cesar pošilja pisma in išče človeka, ki bi se poskusil s Turkom. Bližal se je že dan, ki je bil za boj odločen, a ni še človeka, da bi se šel s Turkom merit. Pride že zadnji večer za boj napovedanega dneva. Cesar je v veliki zadregi; zamišljen je v svoji sobi in ne vé, kako bi  
 30 si pomagal. Kar stopi v zlato sobo mladeneč, ki je bil borno oblečen, in se nekako boječ bliža cesarju ter mu reče: „Dovolite, svetli cesar, da govorim z vami! Jaz sem Peter Klepec iz Čubra in sem prišel tu sèm, da se poskusim s turškim orjakom, in ako Bog dá in sreča junaška, oprostim vas in svojo lepo  
 35 domovino.“ Blagi cesar pa se bridko nasmeje in z glavo zmaje, misleč, tako mlad in tako šibek mladeneč, kakor je bil Klepec na videz, kako bi ta premagal orjaškega Turčina! Poprašuje ga dalje, in vrli junak mu dobro odgovarja. Pové mu tudi, da je

močen in kako je to čudno moč prejel. Cesar ga je vesel in ga povabi k večerji. Pri večerji se cesarjevi služabniki bornemu mladenču posmehujejo in ne morejo verjeti, da bi bil kaj močen, a še manj, da bi šel nad turškega zmaja. Prinesejo mu konjsko podkev in mu rečejo, naj jo zlomi, ako je res tako močen, da si upa nad Turka. Klepec pa jim veli, naj prinesejo sedem novih podkev, in vse zdrobi v jedni roki kakor kos kruha. Vsi se mu čudijo, tudi cesar sam.

Ko se je zjutraj za rana v turško ležišče zvedelo, da je cesar dobil bojevalca, brž gre turški namestnik svojemu nasprotniku naproti. Snideta se na planjavi blizu turškega ležišča. Ko Turek ugleda mladega Klepeca, zelo se mu smeje in ga zaničuje. „Dobro jutro, oče“, pravi mu Klepec ter mu ponudi roko, in Turek Klepcu tudi rahlo v roko seže. Klepec prime za Turkovo roko in mu jo odtrga. Turek zatuli in udari po Klepcu z drugo roko. Toda urni Klepec se mu umakne in počí on prvi Turka. Turek se zvrne, pa več ne vstane. Sultan videč, da je zmagan, ukaže vojakom, naj Klepeca pomandrajó. A Klepec izdere prvo bližnje drevo, pa opleta in treska po Turkih ter jih pométa kakor smeti po planjavi. Pobil je vse, kar mu jih ni zbežalo. Takó je močni Klepec Turke naklepal na tešče zjutraj za rana. In Turki od tistega časa niso več prišli na zemljo cesarsko. „Národna“.

### 103. Vesela tovaršija.

1. Le skupaj tovariši, hitro z menoj!  
V zeleni gozdiček vas peljem seboj,  
Kjer ptički preljubi veselo pojó  
In sapice mile pihljajo hladnó;  
Zapeli si bodemo pesnico vsi,  
Ki se nam iz grla najlepše glasi:  
Tralá tralá tralá  
Vesel'ga smo srcá.
2. Prijat'lji smo zvesti, smo čvrsti, mladi,  
Brez skrbi, težave, kaj maramo mi;  
V zelenju in cvetju pred nami je vse,  
Prihodnjost najlepša mladini cvetě.  
Zatorej zapojmo, prijat'lji, lepó.  
Da daleč po gozdu odmevalo bo:  
Tralá tralá tralá  
Vesel'ga smo srcá.
3. Zdaj hitro tovar'ši, da pridemo prej  
V zeleni gozdiček, — zatorej naprej!  
Po stezi med drevjem, kjer vetrič pihljá  
In mimo hladilna vodica šumljá,  
Iz celega grla zapojmo krepkó,  
Ni batí se hud'ga, je jasno nebó:  
Tralá tralá tralá  
Naj poje vsak, kdor zna.

## 104. Odvažnost ruskega kmeta.

Ko se je Napoleon I. leta 1812. približeval Moskvi, privedli so mu nekega dne v njegov glavni stan ruskega kmeta, ki so ga ujeli nekje na polju. Hoteli so namreč, da jim pové kaj natančnega o potih po oni okolici. Kmet je čisto mirno in resnično na vsa vprašanja odgovarjal ter ni niti pomislil, da bi to njegovo pripovedovanje moglo biti njegovim zemljakom na škodo. Prisotni francoski častniki so se začeli iz njega norčevati; med drugim mu je napisal jeden od njih na levi roki veliki N, kar kmet v prvem trenutku niti zapazil ni. Ko je pa kasneje kmet opazil na svoji roki črko N, začne se na vse strani ogledovati, kakor da bi hotel prisotne vprašati, kaj pomeni ta napis na roki njegovi. Častniki se mu še bolj nasmejejo, in jeden izmed njih mu reče: „Ta veliki N na tvoji levi roki pomenja, da od zdaj nisi več rob dosedanjega tvojega carja, nego podložen francoskemu cesarju Napoleonu.“ Jedva je zaslišal kmet te besede, zmračí se mu čelo in on se strese na vsem životu. Kmet ne izpregovori nobene besede, nego potegne izza pasa malo rusko sekirico, položi levo, s črko N zaznamovano roko na mizo bližnjega pisarja — jeden mahljej, in roka pade odsekana z mize. Zdajci se Francozi spogledajo in začnó resno razmišljati, s kakšnim odvažnim sovražnikom se bodo imeli boriti.

I. Steklasa.

## 105. Mlaj.

Na gori ponosna mi jelka stoji, Mladičev trop pa na goro hiti.	„Ne morem vdomáčiti tam se nikdár, Od bratov, sestrá me ločiti nikár!“	
„Kam stopate čvrsti mladiči, kam?“ Pri ravni se jelki ustavijo tam.	„Ovijemo čelo ti z vencem lepó, Na vrhu vihrála trobójnica bo.	15
5 V visoki vršiček se vpró jim oči, In jeden iz družbe takó govori:	„Ne maram usiljenih, tujih krasil, Ne slačíte mojih nikar oblačil.“	
„Že davno zapómnil sem tá-le si kraj, Kjer letošnji bomo posekali mlaj.“	„Ne brigaš za čast se, ki čaka te zdaj? Oj pusti vesela puščobni ta kraj!“	20
A jelka zastoče in prosi le-tó: 10 „Pustite mi moje življenje mladó?“	„Kaj meni je mar, če mi pojete čast, Če moram pa dati življenje in rast!“	
„Popeljemo sabo v prijazni te trg, Kjer vsak si ogleda visoki tvoj vrh.“	Sedaj pa sekire ji smrt zapojó, Oh! kmalu k pogrebu mi jelko nesó.	

Ko v materno pade naročje zemljé, 25  
Za njo se priklanljajo tožne sestré.

Fr. Krek.

## 106. Sreča in Nesreča.

Bil je siromak kmet, ki ni imel niti orodja za obdelovanje zemlje niti živine, a otrok je imel celo kopo v hiši. Prišla je spomlad, in siromak ni znal, s čim bi oral. Njegovi sosedje so šli z oralom in živino na polje, a on je šel z motiko. Tako idoč srečal je dve ženi. Jedna je bila Sreča, a druga Nesreča. Vprašali ste ga: „Kam ideš, prijatelj?“ Siromak jima odgovori: „Ženi moji dragi! Nesreča me vedno preganja; moji sosedje gredó na polje orat z oralom in živino, a jaz z motiko na rami. Ne vem, kako naj prehranim sebe in otroke.“ Ženi ste si nekaj tiho na uho zašepetali in rekli: „Darujve mu nekaj!“ Nató reče Sreča: „Mož 10 je tvoj, daruj mu ti!“ In Nesreča mu je podarila deset rubljev in rekla: „Pojdi domú in kupi si vola!“

Siromak pride domú in skrije denar v lonec, ki je bil s pepelom napolnjen. Drugega dne pride v hišo sosedova zeló bogata kuma in reče: „Ali nimate malo pepela? Imam zeló uma- 15 zano perilo.“

„Glejte, ondi v kotu je lonec s pepelom, vzamite si ga,“ dejala je siromakova žena. Ko pride siromak kmetič domú, ogleda se po hiši in videč, da ni lonca nikjer, vpraša ženo, kam je spravila lonec z denarji. Žena se je jela izgovarjati, da ni vedela, da 20 so denarji v loncu. Rekla je: „Prišla je soseda in vzela lonec s pepelom.“

Siromak kmet je šel takoj k sosedi in jo prosil, da bi mu dala denarje nazaj. Soseda mu reče; „Verujte mi, da nisem videla nobenih denarjev.“ Kmet je šel k sodniku, a ta mu ni 25 dal pravice. Rekel je: „Ti nisi imel denarjev, a rad bi jih imel po krivici.“ Siromak se je jokal, vzal je motiko in šel vnovič na delo. Tako idoč srečal je zopet oni dve ženi. On ju ni spoznal, a ženi ste ga spoznali. Vprašali ste ga kakor prvič, in on jima takisto odgovori. Nesreča mu je podarila dvajset rubljev. 30 Kmetič gre domú in skrije denarje v pleve v skednju.

Drugega dne pride zopet soseda in prosi plev za teliče. Siromakova žena ji dá pleve, ker ni vedela, da so v plevah denarji skriti. Kmetič domú prišedši, gre v skedenj po denarje, a nikjer jih ne najde. Stopivši v hišo, začel se je pripraviti z 35 ženo, kam je dejala pleve z denarji. Žena odgovori, da je prišla kuma prosit plev za teliče in vzela jih je. Kmet siromak je šel kakor prvič najprej k sosedi, potém k sodniku, a nikjer mu ni

bilo pravice. Povsod so ga zavrnil, ker ni imel nikoli denarjev.  
 40 Bridko se je razjokal siromak, vzel motiko in šel na delo. Na potu je srečal zopet oni dve ženi. Vprašali ste ga, kako in kaj, in on jima vse izpové, kako se mu je godilo. „Ali vidiš“, rekla je Nesreča sestri, „moji darovi nimajo za-nj nobene koristi; daj, usmili se ga ti in obdaruj ga.“ Sreča mu podari dve petici in mu  
 45 reče: „Pojdi k reki, ondi boš našel ribiče, ki ves dan lové ribe, a ne ujamejo ničesar. Prosi jih, naj na tvojo srečo še enkrat vržejo mreže.“

Kmet siromak je storil tako; šel je k reki in prosil ribiče, da bi na njegovo srečo še enkrat potegnili mrežo. Ribiči storé,  
 50 in glej! zajelo se je toliko rib, da niso znali kam z njimi. Vprašali so kmeta: „Kaj želiš, da ti damo za plačilo?“ Kmet odgovori: „Prodajte mi rib za dve petici.“ Ribiči mu prodadó jedno ribo za dve petici, a drugo mu dadó za nameček. Kmetič gre domú in dá ženi ribi, da bi ju skuhala. Žena in otroci so  
 55 imeli veliko veselje z ribama, zatorej ju žena ni hotela skuhati. O istem času se je peljal skoz vas imeniten, a jako žalosten gospod. Kmet siromak je stopil iz hiše, da bi videl žalostnega gospoda, in začel se je na ves glas smejati. „Čemu se smeješ?“ vprašal ga je gospod. Kmet odgovori: „Imam v hiši tako ribo,  
 60 kateri se mora vsak, kdor jo pogleda, smejati.“ Žalostnega gospoda se polasti taka želja po ti ribi, da je dal kmetu konja, volov in žita toliko, kolikor je hotel.

Tako je kmet siromak našel svojo srečo z dvema peticama.

*„Ruska národna“.*

## 107. Oslova senca.

Kupec najme osla na kmetih, da mu blagó v bližnje mesto nese; bilo je pa po letu o veliki vročini in suši. Oslu tedaj naloži blagó, in za njim gresta kupec in oslov gospodar. Ker je pa cesta po planem in skoz njive peljala, kupec osla malo ustavi  
 5 in se vleže v njegovo senco, da bi se kaj ohladil in počil. Gospodar mu pa tega ne privošči; vstati mu reče in osla gnati, kamor je z njim namenjen. „Najeto živinče“, pravi oni, „smem goniti ali ga stati pustiti, kakor jaz hočem.“ Gospodar mu odgovori, da nima nobene pravice do oslove sence, ker je le osla  
 10 najel, ne pa njegove sence. In takó se prepirata in pričkata;

vrh vsega tega se tožita in pravdata zavoljo oslove sence, in ta pravda še dandanašnji ni dognana.

Za kar se velikrat prepirajo in pravdajo, ni dosti več vredno kakor oslova senca.

*Fr. Metelko.*

## 108. Tožeča ptica.

1. „Zakaj pač žalostna si, ptica,  
Da več ne poješ, kakor prej?  
Mordá ostala si samica  
Zgubivši družeta, povéj?“
2. „Mordá ne veš, da v naše kraje  
Vrnila se je pómlad spet,  
Ki krog stvarém življenje daje,  
Razsiplje zelenje in cvet!“
3. „Oj, vém, da tu je pómlad zala,  
Ki vsem je ljuba tak srčnó;  
Tud' jaz bi se je radovala,  
A srečo vzel mi je nekdó.“
4. „Ko šla iskát sem hrane,  
Da mlade bi napitala,  
Prišel nekdó je iz poljáne  
Ter vropal jih iz gnezdic.“
5. „Zató sem v žalost zatopljena,  
Ko sestre krog se veselé,  
Ker reva zdaj sem zapuščena  
In moji mladi, kdo ve kje?“
6. „Pri njih veselje sem imela,  
Ki nikdar več ne vrne se,  
Po dnevu sem jim sladko pela,  
Po noči krila gnezdice.“
7. „Zdaj moram ločena pa biti  
Od mladih svojih za vse dni;  
Kakó se čem še veseliti,  
Vidé nevsmiljenost ljudij!“

*Fr. Cimperman.*

## 109. Kralj in njegovi trije sinovi.

Bil je kralj, ki se je pa že zeló postaral. Nekega dne pokliče svoje tri sinove k sebi in jim govori: „Sinovi moji! prestar sem že, da bi mogel še dalje kraljevati; pa tudi čutim, da mi ne bode več dolgo živeti. Vse tri ljubim z jednako ljubeznijo, a vendar bode samó jeden naslednik mojemu prestolu. Težko mi je soditi, kateri bi bil najvrednejši. Idite torej po svetu in vsak poskusi svojo srečo. Oni, kateri mi prinese najdražje darilo, bode naslednik kralju, svojemu očetu.“

Sinovi se razidó. Vsak se nadeja poiskati najdražjega darila ter postati naslednik očetu in kralj mogočne kraljevine. Najstarejši sin si ne pomišlja dolgo. Znal je, da so njegovemu očetu dragi kameni zeló všeč. Zatorej gre k dragotinarju, kupi si najdražji demant in ga nese očetu. Oče ta dragoceni dar sprejmo z veseljem in ga spravijo.

15 Drugi sin si misli: „Krona mojega očeta je že zastarela; če bodem jaz naslednik kraljevemu prestolu, premalo se bode blestela na moji glavi. K zlatarju grem ter naročim krono, lepšo od vsake druge kraljeve krone.“ Kakor mislil, tako storil. Zlatar mu je izdelal krono od čistega zlata; najlepši in najdražji kameni so se 20 blesteli v njej.

Tudi tega sina darilo je kralj z veseljem sprejel ter hranil med drugimi svojimi zakladi.

Najmlajši sin pa je hodil dolgo po svetu iskaje primerne darila kralju, svojemu očetu. Vse, kar koli je našel, zdelo se mu 25 je preslabo za dobrega očeta. Mislil si je: „Moj oče imajo vsega tega, kar vidim po svetu, več nego-li dosti. Tudi ne marajo stari ljudje za take posvetne stvari. Vidim, da ne najdem ničesar, kar bi razveselilo srcé mojega dobrega očeta. S praznima rokama se mi je vrniti domú ter prepustiti kraljevi prestol 30 svojim bratov. Bodi jima! saj ga nobenemu ne zavidam, a jaz lahko mirno in zadovoljno živim ob tem, kar mi bode dala očetova ljubezen.“

Tako misleč stopi v kraljevi dvorec pred kralja, svojega očeta. Oče ga vprašajo: „Kakošen dar mi prineseš ti, sin moj 35 dragi!“ Plaho odgovori ta: „Oče moj! iskal sem na dolgo in široko darila, ki bi bilo vredno vaše ljubezni do mene. Ali zamán! Na vsem svetu ne najdem takega darila. Prinesem vam torej svoje srcé, ki vas iskreno ljubi. Vzamite ga z óno ljubeznijo, s kakoršno vas jaz ljubim, ter izročite kraljestvo jednemu 40 mojih bratov, a meni dovolite samo to, da vam strežem z otročjo ljubeznijo do ónega trenutka, ko vas ljubi Bog k sebi pokliče.“

Ko kralj te besede zasliši, objame veselja jokajoč najmlajšega sina ter mu reče: „Ne takó, sin moj dragi! Nihče drug kakor ti bodi vladár mojemu kraljestvu, kajti razun božje milosti 45 je tvoja sinovska ljubezen najdražji dar meni, tvojemu staremu očetu. In ker vidim, da imaš tako gorečo ljubezen do mene, uverjen sem, da jo bodeš imel tudi do svojih bratov in podložnikov. Tebi je izročam!“

Nár. — P. Gros.

## 110. Deček in metulj.

1. „Moj bodeš moj, prelepi  
Metulj frčeci ti!“  
In svojega se lova  
Že lovec veseli.

2. „Ne!“ tiho odgovarja  
Metulj in vstane v zrak,  
„Ne dam se ti ujeti,  
Zapirati ne v mrak.“



3. Ter kvišku do vršičev  
Drevesnih sfrfoli,  
Naš deček si otira  
Solzice iz očij.
4. „Oj béži, ti presrečni,  
Po bliskovo frčíš,  
In z dihom mladolétnim  
Med cvétjicem živiš.“
5. „Za tabo jaz bi hitel,  
A nimam jih perut!  
Oh, ni mi ga veselja —  
Osoda mi je trud!“
6. „Kaj nisem morda tudi  
Jaz mučil se zaprt?  
Ko nisem izletéti  
Še mogel v pisan vrt?“
7. „Ne veš li, da nápiral  
Črvíč se je hudó,  
Ko bilo se mu v ječo  
Zapresti je tesnó?“
8. „Prebival je v temnici  
Pokojen dan na dan,  
Nikoli se uporen  
Osodi stavil v bran.“
9. „Ker znal je vrlo dobro,  
Da mu napóči zor,  
In da krilat razdere  
Svoj temni si zapor.“
10. „Da pómlad mu trosila  
Do cveta bode cvet,  
Da svóboda ga čaka —  
Vesoljni čaka svet!“
11. „In čuj! takó se tudi  
Še tebi dogodi,  
Če bodeš véрно služil  
Dolžnostim svojih dnij.“
12. „Človeka v učenosti  
Krílata čaka moč,  
Z njo bodeš osvečával  
Nevednosti si noč.“
13. „Potém na vek svobóden  
Ti bodeš, dragi moj:  
Svobóda biva v znanstvu,  
In v njej ves svet je tvoj!“

*Lujiza Pesjakova.*

## 111. Kako je znal soditi Rudolf Habsburški.

Kralj Rudolf Habsburški je bil zbral v Norimbergu kneze in poklical pred se vse óne, kateri so imeli kako pravdo, da bi jim sodil.

Med drugimi je stopil pred kralja imovit trgovec in se pritožil, da je dal v usnjati torbici spraviti gostilničarju dve sto mark denarja. Ali kedar je hotel novce nazaj, tajil je krčmar, da bi bil kdaj dobil kake novce od svojega gosta. Prič ni bilo nobenih, a vendar je znal trgovec navesti takih znamenj, da Rudolf ni dvomil o resnici njegove pritožbe. Krčmar je bil imovit, vse ga je spoštovalo, težko bi mu bilo dokazati krivdo. 10

Kedar tožnik odide, pridejo poslanci norimberski pozdravljat kralja. Med njimi je bil tudi obtoženi gostilničar.

Rudolf se začne prijazno razgovarjati s poslanci in reče  
črez nekaj časa krčmarju: „Lep klobuk imate, dajte mi ga, svo-  
15 jega vam dam zá-nj?“

Krčmarju je bilo to po volji, in menjala sta klobuka. Ker  
je pa bilo v tem prišlo obilo druge gospode, poprosi Rudolf po-  
slanca, naj nekoliko počakajo, gre iz dvorane in reče nekemu  
mestjanu: „Pojdite k ženi krčmarjevi, pokažite ji klobuk njenega  
20 moža v znamenje in recite ji v imenu moževem, naj takoj pošlje  
sèm usnjato torbico táko in táko z denarjem v njej.“

Mestjan odide, pokaže ženi možev klobuk in ji sporoči za-  
poved kraljevo. Ona mu veruje ter mu izroči torbico.

Ko je imel Rudolf torbico v rokah, pošlje hitro po trgovca,  
25 naj pride tožit krčmarju v zobé. Poslanca pa odpravi in reče  
gostilničarju, naj počaka.

Kmalu pride trgovec in toži krčmarja, da mu noče vrniti  
hranjenih novcev. Ali ta taji in se roti, da mu tožnik ni dal  
shraniti ničesar. Ko se pričkata trgovec in gostilničar, v tem  
30 hipu vrže Rudolf torbico na mizo. Krčmar ostrmi, sapo mu zaprè  
slaba vest, in kmalu izpové svojo krivdo.

Trgovec je dobil svoj denar, a krčmar je moral plačati globo.

*Fr. Hubad.*

## 112. Juterno solnce.

- |   |  |
|---|--|
| 1. Jutranje solnce sije<br>Z zarjó ogrnjeno,<br>Rumeno zlato solnce,<br>Oh kako je lepo!        | 3. Veselo gre na delo<br>Poštena vsaka stvar,<br>Nam vtrinja v hladni rosi<br>Se svetli božji žar. |
| 2. Pozdravljeno nam bodi<br>V lepoti juterni!<br>Le sveti in ogrevaj,<br>Oživljaj vse stvari!   | 4. Bog, ki je tebe stvaril,<br>Preljubo solnčice,<br>Za toliko dobroto<br>Vse hvale vreden je.     |
| 5. Oh sijaj, sijaj solnce!<br>Pomnoži zemlji rast;<br>Ogrevaj naše srce<br>Za večjo božjo čast! |  |

*A. Slomšek.*

## 113. Bodimo usmiljeni in odkritosrčni.

Ko sta naš božji zveličar in sveti Peter potovala po svetu,  
prideta do nekega sela. Kreneta jo v gostilnico ter prosita za

prenočišče. Neusmiljena gospodinja pa jima reče: „Pri nas že ne moreta ostati. V ti sobi bomo imeli veselico, a po drugod imamo polne shrambe različnega blagá. Popotni ljudje pa imajo 5 tudi radi smolaste roke, in le prerado se jih kaj prime.“ To reki, pokaže jima na bližnjem gričku ubožno kočó, rekoč: „Tja gor pojdiva, pri óni hiši radi prenočujejo prosjake.“

Zveličar in sv. Peter se obrneta ter gresta naravnost proti ubožni kočó. Ko prideta tja, poprosita za stan, ktereга jima 10 usmiljeni ljudje takoj dadó. A siromašni ljudje bi tudi radi postregli popotnikoma ter začnó zbirati drobiž po hramih, da bi poslali po bokal dobrega vina v poprej omenjeno gostilnico. Ali zveličar jim reče: „Čemu bi pošiljali v gostilnico po vina, ko ga imate sami domá?“ Ubožni gospodar gre v klet, in glej! v kleti 15 so polni sodi najboljšega vina, a na policah je vse polno suhega mesá in drugih stvari za prigrizek, v kašči in skrinjah je polno žita in drugega blagá. Tudi denarjev se ne manjka. Z jedno besedo: pravi blagoslov božji se je razlil nad ubožno hišo, kjer je bilo poprej le pomanjkanje in beda. 20

Ošabni gospodinji pa je še tisti večer zbolel mož, in vsa živina je poginila še tisto noč. Vino iz polnih sodov je izteklo do zadnje kapljice po kleti. Takó kaznuje pravični Bog skopuhe in neusmiljene ljudi že na tem svetu. —

Pri ubožni hiši pa je ostal še dalje blagoslov božji. V sa- 25 dovnjaku je bilo vse polno lepo rudečih in dišečih jabolk. Zaželel si jih je bližnji grajščak. Da bi njegovi želji ustregli, pošljejo mu jih poln košek. Ali deček, ki je nesel jabolka v grajščino, bil je hudoben. Srečal je na poti dva popotna moža, ki sta ga vprašala: „Deček, kaj neseš v košku?“ „Nič!“ odgovori deček 30 smeje se popotnikoma ter gre dalje svojim pôtem. Ko pride deček v grajščino, vidi, da je rés prinesel prazen košek. — Grajščak se razsrđi nad njim in ga kaznuje, ker si je mislil, da se hoče deček šaliti z njim. Ves osramočen se vrne domú.

Drugič pošljejo stariši drugega dečka z jabolki v grajščino. 35 Ta je bil prijazen in odkritosrčen. Tudi ta sreča na poti dva popotnika, ki ga takisto vprašata kakor poprejšnjega. Deček jima pokaže jabolka, rekoč: „Vidita, prijatelja, lepa dišeča jabolka imamo pri nas. Vzamita si jih nekoliko. Nesem jih našemu dobremu gospodu grajščaku.“ Popotnika se mu zahvalita 40 za ponudbo ter mu obljubita blagoslov božji. Deček pride vesel v grajščino ter oddá grajščaku poln košek lepó dišečih jabolk.

Grajsčaku se deček takó dopade, da ga vzame za svojega, ker lastnih otrok pri grajsčini niso imeli. Ko se je grajsčak že zeló 45 postaral, izročil je posinovljenemu dečku grajsčino, zemljišče in vse drugo blagó, kar ga je imel. Tako delí Bog usmiljenim, prijaznim in odkritosrčnim ljudem svoj blagoslov.

Nár. zapis. G. Križnik.

## 114. Ne povej vsega, kar veš.

Govoriti je v mnogih slučajih laže, nego-li molčati. A kdor si želi mnogo jeze in sovraštva prihraniti, mora vselej tako pazno govoriti, kakor da bi delal najtežavnejše račune. Manj ko je besedij, manj bode povoda k prepiru. Koliko prepira, žalosti in 5 sovraštva je že prišlo zaradi kakih nepremišljeno izgovorjenih besed! Navadite se torej svoj jezik za zobmi imeti ter govoriti samo takrat, kedar vas kdo vpraša, ali če vam je treba v kaki važni zadevi svoje mnenje povedati. Kdor mnogo govori in vse pové, kar vé, prazno slamo mlati. Ljudje takega človeka kmalu 10 spoznajo, koliko velja, ter dobro vedó, da ima — prazno glavo. Star pregovor pravi: „Prazen sod ima velik glas.“ V molčanju je večkrat modrost skrita, in marsikdo je bil moder pri ljudeh, dokler ni — zinil. Govoriti je srebro, molčati pa zlató.

A. Žagar.

## 115. Otročja želja.

- |  |  |
|--|--|
| 1. Otrok še, rad poslušal, gledal,<br>Oj! rad sem drobne ptičice,<br>Na tratice sem rad se vsedal,<br>Kjer pele so seničice. | 5. O Bogeč, Bogeč, ti prezlati!<br>Zaprosim zdaj in hrepenim —<br>Daj, daj, da morem ptič postati,<br>Kedar le hočem in želim. |
| 2. Ko so pa ptičice zletele<br>Do zlatega skor solnčica,<br>Ter u višavah žvrgolele,<br>Vzbudi se v meni želja ta:           | 6. In glej, po prošnji kmalo<br>Kar kvišku šinem, bil sem ptič;<br>Besed mi znano je premalo<br>Popisati veselja črič.         |
| 3. Ko pač v ptico sprebrniti<br>Bi mogel jaz po volji se,<br>In skor veselja konec biti<br>Pri ti je misli hot'lo me.        | 7. Al' — pok! — zadene oh me puša,<br>Pri priči padem, frfolim,<br>Že hoče zapustit' me duša,<br>Kar se na trátici — vzbudim.  |
| 4. Pač hotel potlej obiskati<br>Bi mesta celega sveta,<br>Do lune, zvezdic c'lo letáti<br>In do rumen'ga solnčica.           | 8. Oh! — vzdihnem — Bogu bodi hvala,<br>Da se sanjalo mi je le. —<br>Seničie truma pa pevála,<br>Se zdelo mi, na drevcu je:    |

9. „Poglej, kak' revna je žival,  
Kak' revna stvar je ptičica!  
Ne žel' torej, kar Bog ni dal  
Nikomur iz rodú človeškega.  
Premodri Bog tud' modro je,  
Oj modro stvaril je on vse!“

*I. Navratil.*

## 116. Voda.

Brez vode bi bila naša zemlja žalostna pustinja, v kateri ne bi rasla nobena rastlina, pa tudi ljudje in živali ne bi mogli živeti. In ker je voda tako potrebna, stvaril jo je ljubi Bog v veliki množini. V potocih in rekah se pretaka v neizmerno morje; v podobi sopare se vzdiga v zrak, v podobi rose kropi rastline in 5 večkrat se kot dež razlije po suhi zemlji, da jo okrepi k novemu življenju. Voda se nabira v gorah ter dela studence, ki se zbirajo v potoke, potoki pa se zbirajo v reke in veletoke, ki se potem večinoma izlivajo v morje ali vsaj v kako morju podobno jezero. Kakor kri po človeškem telesu, tako se pretaka voda po vsej 10 zemlji, in morje bi lahko imenovali studenec vseh studencev, veliko vodno shrambo, to je shrambo potokov, rek in veletokov.

Malo ne tri četrtine površja naše zemlje pokriva morje, in veletoki, jezera in močvirja se nahajajo po vseh delih sveta, bodi si že v večjem ali manjšem številu. In ta dobrodejni dar božji, 15 po katerem koprné ljudje in živali, ne dohaja nam kakor zrak, ki ga sopemo vá-se, dasi nam je čista hladna voda tako potrebna kakor zrak. Ljudje si morajo vodo napeljavati v vodnjake, ako hočejo, da jim ne zmanjka dobre pijače, ki je za človeško zdravje mnogo boljša, nego-li vino, pivo in druge take stvari. Živali si 20 morajo vodo večkrat v kaki daljavi z velikim trudom poiskati, ako hočejo, da ne poginejo žeje; zato pa je Bog dal pticam peroti, a drugim živalim, ki hodijo po suhi zemlji, močne noge, da si poiščejo vsega, česar jim je treba v življenje.

Vse drugače je to pri rastlinah, ki ne morejo z mesta, da 25 bi si poiskale vode; čakati morajo, dokler jim ne pride sama v podobi deža. In rastlinam je voda še potrebnejša kakor živalim. Živali dobivajo že v hrani nekoliko soka, ki jim ugaša žejo, kakor na pr. ptice ujede v svežem mesu in krvi ugrabljenih živalij; goveda in druga domača živina v sočnatih rastlinah, ki so jim v 30 živež ali krmo. Rastlinam pa voda ni samo dodatek k živežu,

nego voda jim je poglavitni del živeža, ker brez vode bi ne mogle rasti. Zató pa je ljubi Bog napravil tako, da rastline dobivajo potrebne vode ne samo po koreninah iz mokrotne zemlje, nego 35 tudi po listju iz zraka. Kjer koli vidite lepe zelene gozde in bujno zeleno travo, ondi je izvestno mnogo studencev in potokov, ondi tudi po večkrat dežuje.

Rastline, ki si svojega živeža ne morejo poiskati, ki ga le po koreninah dobivajo iz zemlje, pričajo nam, kako je ljubi Bog 40 modro ves svet stvaril in kako po očetovsko skrbi za vse svoje stvari.

*I. Tomšič.*

## 117. Ptica.

- |  |   |
|--|---|
| 1. Oj deček hudobni!<br>Zakaj me loviš<br>Ter v kletko me tesno<br>Zapreti želiš?    | 3. Na prostem mi perje<br>Lepó je svetló,<br>In petje mileje,<br>Ko v kletki bi b'lo. |
| 2. Če perje in petje<br>Ti moje je všeč,<br>Na prostem me pusti,<br>Ne lovi me več!  | 4. Tud' ti si na prostem<br>Najraje vesel,<br>Zaprt pa bi v ječi<br>Gotovo ne pel.    |
| 5. Če sebi le dobro<br>In srečo želiš,<br>Glej, drugim da tudi<br>Nič zlá ne storiš! |   |

*P. Gros.*

## 118. Cerkniško jezero.

Pol ure od Cerknice, majhnega trga na Notranjskem, leži proti vzhodu sloveče Cerkniško jezero, kteremu ga ni jednakega na vsem svetu. To jezero je zaradi svoje izpreminjave toliko znamenito, da ga malo ne vsak pride pogledat, kdor koli potuje 5 po lepi kranjski deželi. Na istem kraju, kjer stoji voda, plavajo čolni z ribiči, a čez nekaj časa že kmetič z oralom reže brazde, kosec kosi travo in ženjice žanjejo zrelo žito; in vse to se vrši v teku jednega leta. Jezero je poltretjo uro dolgo in poldrugo uro široko. Od vseh strani ga obdajajo velikanske skale, kakor 10 bi ga hotele svetu prikrivati ter pot do njega zadelati radovednim ljudem. Z brega se vidijo strme pečine ali skale v vodi. Nahajajo se tu skrivne podzemeljske votline, po katerih navadno voda

priteka in zopet odteka. Kedar nastane čas, da začne voda odtekati, sliši se iz teh votlin temno bobnenje, podobno daljnemu gromu. Ko se njene skrivne moči odvežejo, začne voda zopet od vseh krajev pritekati; neizrečeno veliko je pridere iz podzemeljskih votlin v kakih 48 urah. Kedar te ure pretekó, nehá voda na enkrat pritekati.

Voda odteka po 18 večjih ali manjših razpoklinah, ki se v dnu jezera nahajajo. V te razpokline zbobni voda z velikim šumom po skrivnih votlinah, in jezero postane zopet suho. V poletju in po zimi je jezero suho, spomladi in jeseni se pa napolni z vodo, da ga je lepota gledati.

Kedar se voda odteče, podoben je ves veliki prostor velikemu ribnjaku, v katerem je vse polno ljudij, ki se bavijo z ribjim lovom in lovom drugih živalij. Ko se je dno v jezeru osušilo, takoj začne trava in druga zelenjad rasti. Tam, kjer smo še pred malo dnevi videli ljudi se v čolnih voziti, pasó se zdaj že krave in teleta. Jedva se je zemlja nekoliko osušila, že vse zeleni, kakor bi hotela s tem kmeta prositi, naj jo reši izpod vode, kar mu bode z dobrim plačilom povrnila. Drugi prostori se priredijo za njive; tedaj vidiš po njih tudi vole, ki polagoma vlečejo oralo onód, koder so še pred dvema mesecema poganjali ribiči svoje čolnice. Na izorane njive se navadno seje prosó ali ječmen, ki hitro raste in večkrat tudi prav dobro obrodi. Dasi to kmeta zeló veseli, vendar mu jezero nareja tudi dosti strahú in skrbi; kajti večkrat se prigodi, da predno je žito dozorelo, nastane voda in vse poplavi, da kmetič nima kaj žeti, in vse njegovo upanje na bogati pridelek je splavalo po — vodi. Kedar je pa žito dozorelo, žanje se noč in dan, da se vodi odtegne in še o pravem času spravi domú.

Prvi veter, ki potém zopet čez strnišče potegne, prinese tudi burjo: nebo se zatemni z gostimi oblaki, sliši se votlo grmenje in vidijo se bliski. Vodeni potoki deró s hribov, kažejo se dolge ognjevite proge, ki prečudno razsvetlujejo črne oblake, a vse to je jedna najlepših naravnih prikaznij. Voda, ki je bila izginila v zemljo, bobni zopet iz vseh votlin v mnogoterih podobah in napolnjuje jezero, ki se kaže iz začetka jako nemirno, a kmalu se poleže, kedar je polno in burja poneha. Prvi, ki se zopet vračajo, so povodne ptice, ki so baje čule bobnenje vodá, ter si iščejo svojih starih bivališč, iz katerih so bile žalostno pregnane.

po vsej  
manuži zaplav  
mešček

## 119. Hladnokrvnost.

V neki bitki opominja francoski vojvoda Cherin svoje vojake k srčnosti in pogumu. Bilo jim je iti prek velikega zeló močvirnega barja. „To je lahko govoriti, ako se sedi na konju“, zagodrnja truden vojak. Vojvoda ga je čul, némo stopi raz konja, 5 podá mu vajeti, rekoč: „Tú imaš, jaši, da vidimo, kdo ima boljše!“ Vojak je moral slušati. Ali jedva zasede konja, že prižvižga sovražna krogla ter jezdeca smrtno zadene, da se zvrne na tla. „Zdaj vidite, tovariši, kako se sedi na konju!“ reče vojvoda svojim vojakom ter — hladnokrvno zopet konja zasede.

„Vrtec“.

## 120. Lesena riba.

1. Tam, kjer valovje rensko  
Med gorami šumi,  
Da Švici, zemlji prosti,  
Do dna srcá doni,
2. Tam hišica je stala,  
Oj hišica 'z lesá,  
Pokrita z revnim bičjem,  
Na breg postávljena.
3. V ti hišici leseni  
Stanuje siromak;  
Otroke, njega, ženo  
Hranjéva ribji vlak.
4. V ti hišici leseni  
Ni srebra, ni zlatá;  
Pa biva v njej družina  
Pobožnega srcá.
5. Odhajalo že solnce  
Za strme je goré;  
Oblaki črnošivi  
Nad bajtíco visé.
6. In pogubljive strele  
V oblacih švigajo;  
V brloge izpod neba  
Zverí se vmikajo.
7. Za mizo svojo ribič  
Z družinico sedí;  
Od zvonaj dež uliva,  
On v hiši kruh delí.
8. Ta čas nekdo na vrata  
Trdó potrka kar!  
Od mize naglo vstane,  
Odpira gospodar.
9. Črez prag duhovnik stopi  
In v roci križ drží;  
Pa brada se mu bela  
Ko čisti sneg blišči.
10. „Oj hvaljen bodi Jezus!“  
Popotni mož je djal,  
„Na večné čase, amen!“  
Ribar odgovor dal.
11. „Preljubi moji! prosim,  
Naj tu se posušim;  
Pri vas do zore bele  
Pod streho naj zaspim!“
12. Poštenu ribič pravi:  
„Častiti moj gospod!  
Nocoj hudó je vreme  
Zadelo vašo pot.“
13. „Postreči vam ne morem;  
Pa kolikor iman,  
To vam z rokó veselo,  
Z veselo dušo dam.“
14. „Vlomite kruha z mize,  
Ak' vam je z nami všeč;  
Potém se z nami grejte,  
Na gorko pojte leč.“ —



15. Že vstaja zora zlata  
In sije nad goró;  
Popotni mož pa jemlje  
Od ribčevih slovó.
16. In gospodar še spremi  
Do ceste ga vesel;  
Tam sede truden starič,  
Ker hod ga je prevzel.
17. Rezilo v roke prime,  
Odreže palico,  
Iz palice pa dolbe  
Leseno ribico.
18. Nad ribo čudno moli,  
Naréja sveti križ,  
Potém veli ribarju:  
„Glej, da je ne zgubiš!“
19. „Privezana ti v mrežo  
Bo srečo klicala,  
Veliko rib in ribic  
Iz reke dvigala.“
20. „Al' kedar več ne bo je,  
Tud' več lovi ne bo;  
Vsa tvoja sreča pojde,  
Ves blagoslov za njo!“
21. In ribič je hvaležen  
Leseno ribo vzel;  
Domú se je povrnil,  
Za vado jo pripel.
22. Nalovil z njo je blága,  
Nalovil dobrih dnij;  
Ko tolstemu županu  
Obraz mu zablščí.
23. Že nekaj let ni rezal  
Več kruha črnega;  
Naložil v svoje hrame  
Srebrá je in zlatá.
24. Sosedje so poznali  
Ribarja nekedaj;  
Al' s čim si je pomogel,  
S čim obogatel zdaj?
25. Skriváj za njim so vedno  
Obračali oči;  
Pa kaj se jim pokaže?  
Da mnogo rib lovi.
26. Natočijo mu vinca,  
Srcé se mu odré;  
Za ribico leseno  
Povedal jim je vse.
27. Sosedje preveseli  
Hité od njega préč;  
Al' drugi dan pa v mreži  
Ni bilo ribe več.
28. Zastonj je solze točil,  
Zastonj se je kesal!  
Z družino je ubožen  
V prezgodnjo jamo pal.

M. Vilhar.

## 121. Rimska cesta.

Kdo še ni v jasni noči, vzlasti po zimi, na temnomodrem nebu opazoval belkastega pasa, ki drži od severa do juga? Opa-  
zovali so ga že najstarejši izobraženi narodi, čudili se njegovi  
lepoti ter zdaj pa zdaj skušali razjasniti njegovo prikazen. Ojno-  
pid, grški učenjak z otoka Kija, mislil je, da je „rimska cesta“  
— tako Slovenci oni belkasti pas na nebu navadno imenujejo  
— sveteča se sled nekdanjega solnčnega tira. Ta tir se v temni  
noči še sveti, kakor se na pr. sveti proga, po kateri si z nekoliko  
mokrotno prižigalico potegnili. Ti misli so pritegnili mnogi  
Pitagorejci, katerih učenost in razsodnost o nebesnih razmerah je  
po starodavnem svetu močno slovela. Teofrastu, nekemu dru-

5 rimska

gemu grškemu modrijanu, bila je rimska cesta le razpoka, ob kateri se nebesni polkrogli stikate; skoz to razpoko se blišči gornja svetloba ter dela oni prelepi pas na nebu. Tudi grški bajeslovci ali mythologi so se polastili te svetlobne prikazni na nebu ter v bajkah učili, da je postala iz mleka, kterega je imenitna boginja Hera razlila.

Nasproti takim priprostim mislim sta med starodavniki Demokrit in Manilij prva učila, da mlečnata bliščoba rimske ceste izvira le iz svetlobe neštevilnih zvezd, katerih posameznih oko več ne loči. Arabcem je rimska cesta še dandanašnji nebesni veletok, in sozvezdje strelca jim kaže goveda, ki hité na vodo. Iz najdljivi nizozemski zvezdoslovec Huygens je l. 1656. blizu prvi z daljnogledom opazoval rimsko cesto in ločil nje posamezne zvezde; z ozirom na to je izrekel, da se bode pred daljnogledi vsa rimska cesta razkropila v neštevilno množico posameznih zvezd. Naslednje preiskave in opazovanja rimske ceste so potrdile te njegove besede. Isto sta v starem veku že Demokrit in Manilij učila, toda očitno dokazati tega nista mogla, ker so daljnoglede še le v začetku sedemnajstega stoletja izumili.

Rimska cesta se pred ostrim daljnogledom razkropi v brezštevilno množico nepremičnic, t. j. takih zvezd, ki z lastno (lesketajočo) svetlobo svetijo in zmirom jednako vsaksebi stojé ali se vsaj vidno ne premikajo druga od druge. Že angleški zvezdoslovec Viljem Herschel je množico teh zvezd cenil na kakih 18 milijonov, če prav najbolj južnih še opazoval ni. Naslednji opazovalci rimske ceste so množico posameznih zvezd cenili še na mnogo več milijonov.

Napačno bi bilo misliti, da so zvezde, ki sestavljajo rimsko cesto, manjše od drugih nepremičnic. Z golimi očmi se le zató ne ločijo, ker stojé silno daleč od zemlje. Pregosto so druga poleg druge in jedna nad drugo nastavljene, tako da se svetloba posameznih staplja in dela ono mlečnato bliščobo, ki se na jasnem ponočnem nebu kaže v lepem belkastem pasu. Ta veliki zvezdati pas je na raznih mestih kaj različne širokosti; najožji je na južni polovici neba blizu krasnega sozvezdja južnega križa, najširji pa med sozvezdjem Ofiuhom in Antinoom. Na tem mestu je razkrojen v dve progi, ki obsegate skoro tri petine vse njegove dolgoti. V jednake, le dosti manjše proge je razdeljena rimska cesta na več mestih; sem ter tja držé od nje tudi stranske veje ali rame, katerih bliščoba se tu hkratu, tam pa polagoma končuje.

Golim očem se rimska cesta ne vidi tako široka kakor pred daljnogledom. To z nova priča, da je res sestavljena iz brezšteviline množice posameznih zvezd. Na straneh se namreč bliščoba ne staplja, ampak le izgublja v neizmerni nebesni prostor. 55 Daljnogledne zvezdice (daljnogledne se imenujejo zato, ker se vidijo le z ostrimi daljnogledi) tudi niso po rimski cesti jednako-merno razdeljene. Po nekod se široki prostori svetijo v jednako-merni bliščobi, po nekod pa se kažejo prav svetle točke, po temačnih, zvezd silno ubogih prostorih med seboj ločene. Na 60 nekterih mestih zagledaš tudi z najostrejšim daljnovidom jedva kako zvezdo, tako da se ti zdi, oči gledajo tod skoz razpoke in luknje v neizmerni svetski prostor. Predeli, polni samih majhnih zvezd, vrsté se s predeli, po katerih so precej velike zvezde druge za drugimi nastavljene. Največjo različnost kaže rimska cesta 65 med darilnikom, repom škorpionovim in lokom strelčevim, najbolj prazna pa je videti pri sozvezdju veaverici in Perzeju. Taka je čudovita rimska cesta.

*J. Jesenko.*

## 122. Sekire in drevje.

Peljali so svoje dni iz neke kovačnice poln voz sekir skoz neko dobrovo na semenj. Solnce je sijalo, in drvnice, lepo izbrušene, lesketale so se toliko od solnca, da je bilo drevja strah pred tem smrtnim orožjem. „Kdo nas bo rešil? Te sekire nas bodo vse posekale!“ dejalo je drevje in po vetru majaje se milo 5 vzdihovalo. Nató se star hrast oglasi in pravi: „Ne bojte se! Dokler nobeno nas tem sekiram toporišča ne dá, dotlej nam ne morejo škodovati, naj si bodo še tako izbrušene.“

Sovražnik, naj si bo še tako mogočen, ne more nam škodovati, ako mu mi sami toporišča, to je priložnosti ne damo. 10

*A. Slomšek.*

## 123. Pravljica o rojenicah.

Imela je mati sina. Po noči, ko je bilo dete rojeno, slišala je babica zvonaj pod oknom pogovor treh belih žen, kaj bo dete. Jedna je rekla: „Mašnik bo;“ druga: „Ubil ga bo sovražnik v vojski“, in tretja je rekla najglasneje: „Ubila ga bo strela, ko osemnajsto leto dopolni.“ 5

Ko so prinesli dete od svetega krsta, bili so pri botrinji vsi veseli; samo babica, sicer silno zgovorna, bila je zoper na-

vado klaverna; govorila je le, kar je morala. „Kaj vam je, Maruša!“ vpraša oče boter babico, „da se držite, kakor bi vam bil volk mlade pojedel?“ — „E kaj ne bi bila žalostna“, odgovori natihoma, da ni mati slišala; „dete, katero so danes krstili, bo strela ubila, ko osemnajsto leto dopolni. Tako sem slišala nočejšnja noč pogovarjati se rojenice pod oknom.“

Ostrmeli so vsi nad to novico in žalostno so se razšli. Oče je kmalu potem hudo zbolel. Ko čuti, da mu gre bolezen na smrt, razodene svoji ženi, kar mu je babica pri botrinji povedala. Umrl je, in žena si je to dobro v glavo vtisnila. Lepo je redila in učila jedino dete, katero jo rastlo, da so bili vsi veseli.

Rajni oče je zapustil vdovi veliko premoženje. Ko je bil sin sedemnajst let star in brhek mladeneč, dala je mati velik hram zidati. Globoko in globoko so kopali delavci v zemljo, in ko so vložili temelj, začeli so zidati obok nad obokom, tako da so naredili devet obokov.

Ko je videl sin tako silno zidovje, vpraša mater: „Čemu zidate toliko trden in globok hram?“ Mati se ni mogla premagati in s težkim srcem pove sinu, da zida to njemu. Sin je bil pobožen. Delal in pomagal je svoji materi, kolikor je mogel, pa tudi molil je rad. Ne daleč od hiše je dala mati znamenje zidati v spomin svojemu rajnemu možu. K temu znamenju je hodil sin vsak večer in molil je za svojega očeta in za svojo ljubo mater.

Bolj ko se je bližal osemnajstemu letu svoje starosti, tem bolj je prihajala njegova mati žalostna. Izpolniti je imel osemnajsto leto. Zidarji so delali hram z deveterimi oboki. Reče tedaj mati sinu: „Preljubi sin! težko, težko, silno težko me stane zapreti te živega v ječo; saj si mi moje vse! Pa kar so rojenice prorokovale, ima se zdaj zgoditi, ko si osemnajsto leto dopolni. Pojdiva še k znamenju Bogu se priporočat, potem pa pojdi v hram, kjer sem ti vsega pripravila, česar ti bo treba.“

„Le pojdiva, mati, k znamenju molit, pa reči vam moram, da imam preživo vero v Boga, kakor da bi mogel misliti, da mu morem uiti. Le pojdiva, silno soparno je, in — izidi se božja volja!“

Gresta k znamenju, mati s težkim, sin pa z mirnim in veselim srcem in z živo vero v Boga. Ne molita še dolgo, kar potemné črni oblaki obnebje, hud vihar pribuči, zabliska se in v tem hipu tudi zagrmí, da se zemlja zmaja in — oj čudo! v hram z deveterimi oboki je treščilo in ga razdejalo, da ni bilo drugega kakor sip in razvaline!

„O mati, božja mogočnost je neizmerna!“ reče sin materi,  
 „v svojo smrt bi mi bili zidali hram; strela ga je raznesla. Bodi  
 Bogu čast in hvala! njegova dela so velika!“ 50

Zahvalila sta se še modremu stvarniku in mnogo let sta še  
 živela srečno v pobožnosti in živi veri v Boga!

Nár. zapís. *Fr. Malavašič.*

## 124. Prevarljivo jabolko.

- |   |  |
|---|--|
| Svetega Mihela bil je dan,<br>Ko seboj je oče vzel<br>Janezeka na domači vrt,<br>Kjer bi kazal mu dreves in trt,                                | To še jesti se ne sme,<br>Naj ne vredno le segnije!“ 30<br>Glavo sin tresoč zdaj dé.   |
| 5 Ki jih je sadil še mlad<br>In doživel zdaj njih sad.<br>Sinek unni pa vesel<br>Skače zdaj na to, zdaj óno stran<br>In pobira sadje zrelo,     | Oče pa mu resen pravi:<br>„Janezek, to jabolko pogledi!<br>Náuk lep ti v njem tíči,<br>Pámeti ga svoje dni: 35<br>Kot je gnilo to po sredi,<br>Dasi zvunaj je vabljivo,<br>Človek, glej! hinavski je jednak,<br>Zvunaj dober ves je in kroták,<br>Govoreč na dušo živo; 40<br>Ali v srcu je drugačen,<br>Zavidljiv, sebičen, spačen,<br>Dobremu človeku studen,<br>Naj bo še takó priljuden.<br>Váruj se mi tak postati, 45<br>Studnejšega nima svet;<br>Nikdar ondi se ne brati,<br>Kjer hinaveev najdeš sled.<br>Kakor si, takó se kaži<br>In nikoli se ne laži!“ 50<br>Janezek zapomni si vodijo,<br>Ki je daje jabolko mu gnilo<br>Svetega Mihela dné;<br>Vtisne si globoko je v srcé. |
| 10 Ki ležálo je po tleh;<br>Sladek se mu delá smeh,<br>Ker na drevju ga viselo<br>Zraven še je vse polnó.<br>Kar zagleda jábolko lepó,          |  |
| 15 Dà, najlepše to je bilo,<br>Pisano rumeno in rudeče,<br>Kar nabral jih je v torilo.<br>„To očetu nesem!“ pošepeče;<br>In k očetu že skakljá, |  |
| 20 Govoreč mu je podá:<br>„Oče ljubi, tú imate<br>Jabolko najlepše, glejte!<br>Boljšega pač ne pozná,<br>Le pokusíte in jejte!“                 |  |
| 25 Oče vzemši je prekolje,<br>Pogled studen se odkrije:<br>Znotraj vse je gnilo že!<br>„Oče, oj, to ni najbolje,                                |  |

*Fr. Cimperman.*

## 125. Jurij Japelj kot mladino ljub.

Slavni pisatelj slovenski, Jurij Japelj, porodil se je dne  
 11. aprila leta 1744. v Kamniku. Po dovršenih srednjih šolah  
 je stopil v bogoslovje in postal duhovnik. Dvanajst let je služil  
 kot kaplan v Trstu. Potém ga je poklical ljubljanski knezoškof  
 Žiga Herberstein za svojega tajnika v Ljubljano. Leta 1787. je 5

bil imenovan župnikom na Ježici za Savo, kjer je bila ravno takrat župnija na novo ustanovljena

Ta njegova nova služba ni bila nikakor prijetna in lahka, kajti moral je v vsem ledino orati. Prišedši v to vas, ni našel 10 niti lastne župnijske hiše. Moral je dalje časa stanovati v priprosti kmetijski hišici. Vztrajnemu možu pa kljubu tolikim zaprekam ni upadlo srce; bil je tú bolj zadovoljen, kakor poprej v škofovi palači. Največje njegovo veselje je bilo, občevati s priprostim ljudstvom, učiti ga in osrečevati; a vse to mu je bilo ravno na 15 tem mestu mogoče. Neumorno delaven na slovstvenem polju, spisal je na Ježici poleg prestave sv. pisma mnogo drugih knjig, ki so Slovincem jako dobro došle.

Neutrudljiv za srečo in blagor svojih ovčic je napravil v svojem stanovanju učilnico, kjer je brez vsake nagrade prostovoljno 20 poučeval otroke. Sčasoma se mu je delo nekoliko olajšalo. Sezidal je tik cerkve sv. Kancijana župnijsko hišo, ki je bila hkratu tudi učilnica. Poleg nje je napravil lep sadovnjak, kamor je zasadil vsakovrstnega ovočnega drevja. S tem je dal vaščanom zgled, kako se z majhnim trudom in majhnimi stroški lahko veliko dobrega doseže.

25 Neizmerno ljubezen je imel Japelj do mladine. Omenilo se je že, da je začel takój po svojem dohodu prostovoljno poučevati vaše otroke. Vabil jih je k sebi in prosil stariše, naj jim ne branijo hoditi v učilnico. Kako bi mogel kdo lepše posnemati božjega sina, kličóčega: „Pustite k meni otročiče!“ Samo ob sebi 30 se umeje, da so otroci ljubili svojega učitelja kakor lastnega očeta.

V učilnici je učil otroke najprej čitati na knjigo. A to pred sto leti ni bilo tako lahko kakor danes. Takrat Slovenci še niso imeli niti pravega „abecednika“ niti „računice“. Kako težavno je bilo torej začetno učenje ne samó učencem, temveč tudi učitelju! 35 Po mnogem naporu je privadil otroke na posamične črke in pottlej je z njimi čital na razne knjige. Da je bil pri takem trudapolnem učenju sploh kak napredek mogoč, to je znal le plemeniti Japelj storiti. A njegovi učenci tudi niso bili tako nemarni, da bi jih ne bilo možno ničesar naučiti. Dasi so bili še v zorni 40 mladosti ter niso mogli razumeti, kako koristno je, če zna človek čitati in pisati, vendar niso onemogli v učenju, marveč pridno so se učili samo zató, ker jim je njihov ljubljani učitelj to priporočal. Ko so že znali čitati, začeli so se učiti pisati in računati.

Spomladi in po letu se je preselila Japljeva učilnica na 45 prosto. Ostavili so otroci z učiteljem sobo in se šli izprehajati na

pisane travnike in v zelene gozde; med potom so se učili. Gospod župnik je popraševal zdaj tega, zdaj onega, kako se imenuje to ali ono drevo, kako se ta ali ona črka zapiše itd. Otroci so mu veselo odgovarjali in sem ter tja začrtali kako črko v prah.

Tudi v računanju so se takó učili. Vzlasti pa je gospod 50 župnik učil učence in učenke, izprehajajoč se po polju, krščanskega nauka. Sedli so pod kako košato drevo, župnik nekoliko više, a otroci k njegovim nogam. Ko je vse po vrsti izprašal, povedal jim je kako povest ali pa dal temu ali onemu kako knjigo, rekoč, naj čita na njo. 55

Ako se je pripetilo, da stariši tega ali onega zavoljo domačih opravil niso pustili v učilnico, šli so učenci in učenke z gospodom župnikom na dotični dom, in če so našli otroka pri delu, takoj so pristopili in mu pomagali, da je bilo delo poprej izvršeno, ter so ga potlej vzeli s seboj. Japelj sam je stal poleg 60 njih in je zabavljaj z mičnimi pripovedkami. Večkrat se je tudi sam poprijel dela in delal z učenci vred. Prav pogostoma je peljal otroke na kako kamenito njivo in jim ukazal kamenje pobirati. Mladim delavcem je bila to igrača; takoj so se razkropili po ravnini in nosili kamenje na kup, da je bila njiva kmalu 65 očiščena.

Bolj odrastle dečke je poučeval Japelj tudi v sadjarstvu, kmetijstvu, gospodarstvu in sploh v vsem, kar je dobremu kmetu treba vedeti, ker on ni bil samo učen in pobožen duhovnik, večč jezikoslovec in izvrsten pisatelj, nego tudi dober in previden gos- 70 podar, ki je znal svoje mnogovrstne znanosti uporabljati ne samo sebi, marveč tudi drugim v korist. Kaj pomagata učenost in znanost, ako ju ima kak človek sam, a njegov bližnji nima od tega nobene koristi? Tako znanje ni pravo. Samo ona učenost je prava, ktera ne osrečuje posamičnega človeka, marveč mnogo ljudi. 75

Človeški duh ne sme biti vedno napet in delaven, vzlasti v mladosti ne, ker oslabí. Zmernost mora biti povsod. To je vedel tudi Jurij Japelj. Zató je vselej po učenju dovolil otrokom razne igre, katerih se je tudi sam udeleževal. Navadni prostor za igre so imeli ob Savi blizu sedanjega mostú pri Črnučah. Tú je bil 80 nekoliko vzvišen, z drevjem zasajen kraj, kjer so navadno počivali.

Kakor je ljubil Jurij Japelj mladino, takó je gorel tudi za srečo svojih vaščanov. Ubožne je podpiral, žalostne tolažil, nesrečne osrečeval; sploh je izvrševal krščanska dela usmiljenja v polni meri.

## 126. Zastavica.

Med zemljo in nebom  
Se dete kojim,  
Od hriba do hriba  
Veselo frlim.

Oblake in megle 5  
Preganjam na ples,  
Pometam in pišem  
Brez metel perés.

*M. Vilhar.*

## 127. Navzočnost duhá.

Ko je kralj Friderik Veliki po pridobljeni zmagi ogledoval vrste svojih vojakov, ki so daljnih povelj čakali, stopil je neki vojak iz vrste ter se bližal kralju, rekoč: „Veličanstvo, dovolite mi jedno besedo!“ To rekši, pomolil je kralju prošnjo za službo 5 častnika. Kralj ga pogleda in šaljiv kakor je bil, pravi: „Dobro; jedno besedo že dovolim, če pa bodete dve, ukažem te ustreliti.“ — Trenutek samó se pomisli vojak, potém se ojunači in pravi: „Podpišite!“ — Kralj iznenadjen nad tem, obrne se h generalom rekoč: „Ta si bo znal pomagati tudi v trenutku največje nevar- 10 nosti!“ ter usliši prošnjo vojaku.

„*Vrtec*“.

## 128. Kmet in sinovi.

Oče vidi med svojimi sinovi velik prepir; zastonj jih je k miru in ljubezni opominjal. Nekaj drugega si tedaj izmislil: sestil jim reče in ukaže prinesiti veliko šib. Vse šibe v butaro zveže ter jim je daje zaporedoma, naj jih vsakteri skusi prelomiti. 5 Ali vsak se je zastonj upiral, nobenemu jih ni bilo moči prelomiti. Zdaj je oče razveže in jim je reče po samezi lomiti, in ko bi trenil, bile so vse zlomljene. Nató jim oče pravi: „Glejte, ljubi sinovi! to sem vam v zgled dal: dokler boste v ljubezni med seboj združeni, ne bodo vaši sovražniki nič opravili nad 10 vami; ako boste pa v razprtiji, gotovo vam povém, zaporedoma bodo vas pokončali.“

Jedinost slabim stvarjem veliko moč dá, razprtija pa mogočne v nič pripravi.

*Fr. Metelko.*

## 129. Domače in druge živali v pregovoru.

Brzemu konju ni treba ostroge. — Darovanemu konju ne glej na zobe. — Kdor konja lovi, mrve mu moli. — Konja ne



hvali radi dlake, ampak radi brzote. — Pijančev konj dobro za krémo vé. — Žejen konj motne vode ne gleda. — Vol je vol, če mu tudi roge odbiješ. — Bodljivi kravi Bog ne dá rogov. — 5  
 Če krava veliko véka, ima malo mleka. — Kdor bo kravo vračal, ta bo oves plačal. — Ako koza laže, rog ne laže. — Bog že vé, kateri kozi rog odbije. — Jedna garjeva ovca vso čredo oskruni. — Lažje je varovati ovce kakor novce. — Kdor se meša med otrobe, snedó ga svinje. — Osel je vodo nosil, pa je žeje poginil. 10  
 — Varuj se tistih maček, ki spredaj ližejo, vzadi pa praskajo. — Ako levska koža ni dovolj, še lisiče najdi. — Ne prodajaj kože, dokler medved v brlogu tiči. — Polž roge pokaže, kedar ga nihče ne vidi. — Radi jedne same muhe si ne veže pajek mreže. — Sitna muha nikoli dolgo ne živi. — Sršeni, ose in bučele 15 bodo vedno prepir imele.

### 130. Črviček.

Nikar črvičku delat' zlá,  
 Ker Bog ga tudi rad imá.  
 Če ravno v prahu zvija se,  
 Življenje vendar ljubo je  
 5 Črvičku tud' ubogemu,  
 Nič žallega ne stori mu! —  
 Glej, solnce gorko od nebá.  
 Obseva tudi črveka,

In božje gleda ná-nj okó,  
 Kakor na tebe, baš takó. 10  
 Obleko, hrano dobri Bog  
 Deli iz svojih milih rok  
 Črvičku, majhni stvárici,  
 Ki tud' po svoje ga časti!  
 Zatorej mučiti nikár 15  
 Črvička, ki je božja stvar!

*I. Tomšič.*

### 131. Prigodki iz hroščevega življenja.

Nekega pomladanskega jutra, ko je solnce zemljo obsevalo s svojimi prijaznimi žarki, zapustila je pridna mravlja svoje stanovanje ter veselo korakala po samotni stezi, da bi si poiskala kakega drobnega črvička, kako mušico ali vsaj nekoliko cvetličnega medú v živež mladi družini svoje naselbine. Na tem potovanju 5 sreča neokretnega hrošča, kateri se je leno in žalostno naprej pomikal.

„Dober dan, rojak!“ pozdravi ga mravlja. „Ti pa vendar zeló počasi lezeš! Si li morebiti zaspan, ali znabiti — si bolan?“

„Draga moja sosedá,“ odgovori ji hrošč, „ako bi ti ne hodila 10 tako brezmiselno po svetu in bi se brigala za trpljenje drugih, gotovo bi kmalu zapazila, da imam namesto šest — le pet nog,

in bi potém tudi moje počasno stopanje ne zasramovala; izgubi tí jedno svojih nog — in videl bom, ali se ne bo tvoja urnost 15 udržávala!“

„Krivico mi delaš, ljubi tovariš! Nisem te hotela žaliti, ampak nagovorila sem te le iz sočutja, ker sem te videla, kako previdno in boječe stopaš. Povej mi vendar, kakošna nezgoda te je pripravila ob tvojo zadnjo nogó.“

20 „Ker mi znaš tako dobrodejno na srce govoriti, zaupam ti; toda najprej ti moram razložiti bistvo in način življenja živalij moje vrste.

Hrošč, žalibog, nima sreče, da bi poznal svoje roditelje. — Kakor hitro namreč čuti babica dobo, o kateri jajčica leže, poišče 25 si prostor, katerega ji njen prirodni nagon odloči; na takem kraju, koder mnogo slastnih in jedljivih korenin raste, zakoplje se v zemljo kakih 30—40 centimetrov globoko, naredi si majhno sobico, in ondi znese 80 do 100 jajčic, ktera vsa prepusti skrbi matere narave. Potém prileze zopet na dan, vsede se na kako 30 grmovno ali drevesno vejo, žaluje in boleha dva do tri dni in potém pogine. Baš zdaj je štiri leta, ko sem jaz iz jajčica prilezel. Ravno tisti čas so bili rojeni tudi moji bratje in sestre, bilo nas je vseh skupaj 95.

Ne misli si, da smo bili že takrat popolni hrošči; ampak 35 ravno nasprotno vsak izmed nas je bil v začetku le zuželka, ki se sčasoma izpremeni v debelega, 3 centimetre dolgega, rumenkasto-belega črva z žefranasto-rumeno glavo in z višnjelim zadnjim 0 delem telesa. Po pravici ti povém, da smo bili prav grdi, imeli smo pa prav trdne čeljusti in slast za jed, da je bilo kaj!

40 Takrat smo spoznali modro previdnost naše matere, ki nam je pripravila tako dobro stanovališče. Dobili smo namreč prav blizu neizmeren zaklad izvrstnih in slastnih koreninic, katerih nismo samo veliko pojedli, ampak tudi brez vse skrbi bili, da ne bomo nikoli lakote trpeli.

45 Črez tri leta, ktera so nam prešla brez lakote in skrbi, nastopila je doba, v kateri smo se morali čudno preroditi. Iz grdega črva je postala le nekoliko lepša buba, ki se pri nas „krizalida“ imenuje.

V tem bubinem stanu je življenje ubogega hrošča skoro ne- 50 prenehoma le ~~smrtno~~ spanje. Lakote prav nič ne čuti. Ako se precej trdo prime, spozna se na gibanju zadnjega dela, da buba živi in da boljšega življenja pričakuje.

Na zadnje vendar, ko smo že skoro vse leto v tem žalostnem stanu prebili, izpremenili smo se na novo, in to je bila poslednja izpremenitev. Ta izprememba, ki sem si jo za svojo največjo srečo mislil, bila je še le začetek mojega trpljenja. Kedar koli se spomnim na to, vselej se mi oči solzijo.“

„Potolaži se, ljubi moj“, reče mravlja, „obriši si solzne oči in pripoveduj mi naprej svoje zarés mikavne dogodbe.“

Hrošč nadaljuje: „Ko sem se izpremenil v hrošča, bil sem še globoko pod zemljo, a bilo mi je zelo neprijetno, kajti čutil sem lakoto, potrebo zraka, in imel sem tudi željo, na površje zemljino spraviti se; tudi bratje in sestre moje so imele jednake želje. Z združenimi močmi in z nepotrpežljivim hrepenenjem smo se podali takoj na delo; kopali in razgrebali smo s svojimi tačicami rov, in čez nekoliko ur smo bili že v solnčni svetlobi na robu nekega deteljišča. Kak veličasten prizor se je odprl našim očem!

Kako velik in občudovanja vreden se nam je zdel vrt naše matere zemlje, okinčan z neštevilno množino cvetočih rastlin in raznobojnih cvetlic; — ta skupina tankih in velikanskih dreves z lepimi vrhovi, — to modro nebo s svojo leskečo lučjo! Podvizal sem se s svojimi perotni, vzdignil se šumé od veselja in letal od vejice do vejice, od cvetja do cvetja, z jedno besedo: Užival sem rajsko veselje!

V družbi nekterih svojih bratov sem zapustil sestre svoje, in leteli smo zmirom dalje in dalje, ter smo kmalu naleteli na stvari našega plemena. Med temi sem se seznanil z neko prav mlado in dobro osebo najstarejšega hroščevega plemena. Ta ljubezniva in lepo vzrejena hroščica mi je pripovedovala po ustnem sporočilu, da so bili njeni pradedje daleč od tod domá, da so se sčasoma tako pomnožili, da jih je bilo kot listja in trave. Zatorej so je začeli ljudje preganjati, rekši, da jim delajo silno veliko škode. — Jaz in moja prijateljica sva si obljubila se nikdar zapustiti ter veselje in bridkosti deliti med seboj. Prav nič ni nama manjkalo k popolnosti najine sreče. Zamenil sem svoje mokrotno in temno stanovanje s prostostjo ter sem dihal čisti, duhteči zrak. Jedi sem si lahko izbiral izmed milijonov listkov, cvetlic in različnega sadja. Imel sem še zadosti čedno podobo; ozaljšan sem bil namreč z dvema tankima perotnicama in dobro zavarovan s svetlim oklepom. Moja največja sreča je bila pa ta, da nisem bil sam, marveč da sem mirno in srečno živel s svojo ljubeznivo prijateljico. Oh, zakaj je vendar sreča tako nestanovitna!

Nekega dne — ko bi bil vendar ta dan zadnji mojega življenja — sedel sem s svojo prijateljico in z nekoliko sorodniki o 95 poldnevni vročini v senci košate lipe. Tukaj smo poslušali pogovor dveh fantalinov, ki sta se ravno pod drevesom ustavila.

Pazi! — rekel je jeden izmed njiju — na ti lipi jih dobiva gotovo prav lepo število; jaz bom na drevo splezal in ti jih natesel; o ti uri padajo kakor orehi.

100 Kdo bi si bil mislil, da te besede veljajo našemu pogubljenju! Jeden teh dveh porednih fantalinov spleza res na drevo, in ugledavši, da nas je bilo precejšnje število, potrese tako močno veje, da popadamo vsi na tla, kolikor nas je bilo na drevesu. Nobeden izmed nas se jima ni mogel ubraniti, ker smo bili ravno zeló 105 zaspani, kar je pri nas sploh navadno o poldnevni vročini in takoj po obedu. To sta dečka brž ko ne tudi dobro vedela. Deček, ki je pod drevesom stal, nas je prav pridno v neko platneno vrečo pobiral. Nekaj časa sem bil ločen od svoje prijateljice, pa kmalu sem jo spoznal po njenem prijetnem glasu, — bila je 110 revica na dnu platnene vreče.

Kako bi ti mogel popisati svoje bolečine, ktere sem občutil v tem žalostnem stanu! — Bili smo vsak trenutek v nevarnosti, da bi se zadušili v vreči, in neskončna je bila bridkost, kedar smo pomislili, kaj nas še vse lahko čaka.

115 Kaj neki se bode zgodilo z nami? Kam nas poneseta neusmiljena dečka? — Ali nas bodeta umorila, ali nas žive trpinčila, ali znabiti v sladkorju spekla, — kajti vedi, da se nahajajo tudi taki ljudjé, ki nas v sladkorju pečene s slastjo jedó! Taka in jednaka vprašanja smo drug drugemu razodevali.

120 Ko nas je bilo že kakih sto ubogih hroščev v vreči, zdelo se nam je, da nas dečka proč neseta. Kmalu smo slišali človeške glasove, drdranje vozov, zvonjenje in druga jednaka znamenja ter smo vedeli, da smo brž ko ne v kakem mestu. Mimgredoči so naša dečka vpraševali, kaj imata v vreči; slišal sem ime 125 „lekar“, in enkrat sem celó zapazil, da je deček, ki nas je nosil, nektere izmed nas prijel, iz vreče vzel, pa nič več nazaj prinesel, kakor da bi je bil komu daroval. — Trdno sem se oklenil svoje prijateljice, da ne bi bila ločena. Nikar me ne zapusti, rekel sem ji, in ako je nama namenjeno umreti, bova vsaj skupaj umrla.

130 Naposled je prišla tudi na naju vrsta. Deček je prijel mene, mojo prijateljico in moja brata, in glej! — imela nas je v rokah deklica, ktera nas je ročno zavila v svoj lepi robec ter z nami

veselo odskakljala. Ko naša nova gospodinja domú pride, zapre nas v škatljico, ki je namesto pokrova imela pleteno tančico, da se nismo zadušili

135

Deklica je brž spoznala, da smo že veliko trpeli in da smo pobitega srca; dobili smo presnega hrastovega listja, katero nam je prav previdno v škatljico vtaknila, da bi ji ne bil kateri ušel. Naš stan je bil zarés milovanja vreden; če ravno nismo toliko trpeli kakor v zavezani vreči, vendar smo vse upanje izgubili, da 140 bi bili še kdaj rešeni svoje ječe.

Iz deklíčinega pogovora s svojim bratom smo zvedeli, da je njen brat dijak, ki žuželke nabira; želel si je v svojo zbirko tudi nekaj hroščev, da bi je na medeno buciko nabodel, in njegova sestra mu je to veliko veselje naredila. Spoznali smo sedaj, da 145 bodemo, strašno trpinčeni, morali počasne smrti umreti.

Dan in noč sta minila, ne da bi se bila naša nesreča kaj izpremenila; bili smo prav mirni, in jaz sem svojim sotrpinom potrpljenje priporočal, češ znabiti se nam vendar kaka priložnost pokaže, da ubežimo.

150

Drugo jutro je našel najmanjši mojih sojetnikov majhno luknjico v tančici naše ječe; poskušal je skoz prodreti in posrečilo se mu je, ker je bil izmed nas najtanši. Že se je mislil revež prostega, in veselo je zletel proti dnevni svetlobi, pa o joj, okna so bila zaprta, zadel je z glavo ob šipo in omamljen je padel 155 na tla. — Mlada mačica, ki ga je videla pasti, zaleti se na-nj, raztrga ga in požre. Slišal sem oh! — njegov zadnji vzdihljaj — videl sem njegov zadnji mili pogled, obrnjen na škatljico, kakor bi nam hotel reči, naj se tudi mi pripravljamo k smrti.

Kmalu potém pride v sobo neusmiljeni dijak, oborožen z 160 bucikami in spremljan od svojega mlajšega brata, ki je bil komaj kakih 7 ali 8 let star. Starejši gre naravnost proti nam; prime — ne da bi se kaj zmenil za moje obupno upiranje — mojo drago prijateljico, prodere z dolgo buciko njeno zvesto srcé in brez vsega usmiljenja jo pusti še zadnji vzdihljaj vzdihniti. 165

Bil sem bolj mrtev kakor živ, smrtni strah me je vsega omamil. Nisem tedaj videl, kako je brezsrčni trinog tudi mojega drugega brata popadel ter ga poleg moje prijateljice nabodel. Ko sem se zopet zavedel, bil sem v rokah mlajšemu bratu, kateri je na mojo zadnjo nogo navezal dolgo nit ter jo na koncu držeč 170 me hotel prisiliti, da bi letal. Jaz se nisem mogel vzdigniti, kajti bolečina je bila moji peroti oslabila. Deček, kteremu se je moja za-

lost in bolečina zdela trmoglavost, trpinči me in me nese na-  
posled na vrt. Tam me je vedno imel na nitki navezanega ter  
175 je prepeval svojo pesmico :

Hrošč, vzdigni se!  
Leti prek vodé,  
Ko jaz peroti dobim  
Za tabo zletim!

180 Ponavljal je to pesmico v jednomer; pa meni ni bilo mo-  
goče njegovi volji zadostiti. Kolikorkrat sem se hotel vzdigniti —  
ne zastran dečka, ampak od hrepenenja po svobodi — padel sem  
vselej na tla. Bil sem že skoro brez sape, ko stopi deklica iz  
hiše ter brata ostro posvari, da mene, ubogo živalico, toliko trpinči.  
185 Nató nastane prepir med bratom in sestro. Deček ni hotel iz-  
pustiti nitke, ktero je njegova sestra poprijela, da bi me varovala.  
Naposled tako hudo potegne, da mi iztrga nogo, ter debelo gleda  
prazno nit, na kateri je bila moja iztrgana nožica privezana. Med  
tem sem se jaz, pobravši svoje zadnje moči in škripaje od bo-  
190 lečin, vzdignil in sem letel daleč — daleč iz kraja grozovitih člo-  
veških otrok. V tem gozdu, na oni brezi sem se vsedel in se  
vso noč kopal v svojih solzah.

Razsodi tedaj, ljuba mravlja, ali niso to dovoljni uzroki mo-  
jemu žalovanju? Oh! kaj mi še drugega ostane nego hrepenenje  
195 po grobnem miru!“

„Ljubi hrošč! Tvoja povest me je zelo ganila, v srce se mi  
smiliš, pa vendar ne smeš obupati, če ravno je tvoja osoda vsega  
obžalovanja vredna. Znabiti ti je sreča ugodna, da bodeš tudi  
še nekoliko veselja užival. Srečno, dokler se zopet ne vidiva!“  
200 To rekši poslovi se mravlja od hrošča, in obadva odideta vsak  
svojo pot.

Š. Meglič.

## 132. Orač.

- |  |   |   |
|--|---|---|
| 1. Pomlad potrka,<br>Hajd na nogé;<br>Nam bo ogrela<br>Moško srcé.<br>Plug izpod strehe,<br>Brano na dan!<br>Jarne na vole,<br>Kdor ni zaspan! | 2. Zemlja se taja,<br>Svet Valentin<br>Vabi na delo,<br>Dela sem sin!<br>Zjutraj naprežem,<br>Plug svoj držim,<br>V desno in levo<br>Brazde drobim! | 3. Žito posejem<br>Tukaj in tam,<br>Marno povlečem,<br>Potlej pa dam'!<br>Sprežem voliče,<br>S plugom pa v kraj!<br>Jesen klicála<br>Bo ga nazaj! |
|--|---|---|

M. Vilhar.

### 133. Cesar Jožef II. pri plugu.

Cesar Jožef II. je bil velik prijatelj priprostemu ljudstvu, posebno pa kmetijstvu. O času njegovega vladanja je bil kmetiski stan podložen grajščakom, ki so večkrat prav neusmiljeno ravnali z ubogim kmetom. Cesar Jožef II. je začel odpravljati to služnost in je dal postaviti, po katerih je mogel kmet postajati svoboden na svojem zemljišču. Ko je gospoda trdila, da je zemlja, katero kmet obdeluje, njihova svojina, rekel je plemeniti cesar: „Rad bi znal, kaj je bilo prej, ali kmet ali grajščina?“

Bilo je dne 19. avgusta 1769. leta, da se je cesar Jožef II. na svojem potovanju po Moravskem peljal v kočiji skoz občino 10 Slavikovec. Na njivi ob veliki cesti ugleda kmeta, ki je oral s svojimi konjiči. Cesar ukaže kočijo ustaviti, stopi h kmetu ter ga prosi, da bi smel brazdo potegniti. Kmet debelo pogleda neznanega mu gospoda, a vendar dovoli v cesarjevo prošnjo. Cesar prime za ročici ter gre za plugom. Kmetič videč, da gospod ni 15 vajen tega dela, reče smeje se: „Kakor vidim, ste vi sicer imeniten gospod, a orati vendar le ne znate.“

„I kaj pak da ne zna“, oglesi se nekdo iz cesarjevega spremstva, „kajti znano je, da cesar ne orje, ker to ni njegovo vsakdanje opravilo.“ — Ko je kmetič to slišal, zeló se je ustrašil, 20 kajti spoznal je, da je cesar sam vodil oralo po njegovi njivi.

Zna se, da odsihdob nihče ni več rabil omenjenega pluga. Hranili so ga kakor kako sveto stvar najprej v hiši omenjenega kmeta, a pozneje so ga prenesli v mesto Brno na Moravskem.

*I. Tomšič.*

### 134. Pluga.

1. Pred hišo ležal  
Je plug pri plugi;  
Rujav je prvi,  
Svetal je drugi.

2. Kakó da rja  
Obéh ni snela?  
Branila menda  
So pridna dela!

*M. Vilhar.*

### 135. Popotnika in lipa.

Trudna popotnika ob poldanski vročini komaj zevata, kar lipo zraven ceste zagledata, ktera s svojimi košatimi vejami daleč okoli sebe po trati senco dela, in gresta v njeno senco na travo

počivat. Zdaj se pogovarjata, na lipo se ozreta in pravita: „Lepó je rés to drevó; ali vendar je škoda zemlje, ki je toliko obsega, ker ljudem nobenega užitka ne daje.“ — „O nehvaležna človeka“, reče lipa, „pač nista vredna, da živita! Ravno zdaj mojo dobroto uživata, pa mi še zemlje ne privoščita, na kateri stojim, in mi še očitata, kar mi ni danega.“

10 Marsikdo svojega dobrotnika graja in opravlja, ker méni, da mu je premalo dobrot skazal.

*Fr. Metelko.*

## 136. Spužva ali morska goba.

Mnogo stvari je, katerih gotovo vsak dan potrebujemo, a vendar ne vemo, od kod nam prihajajo, in večkrat še celó tega ne vemo, kaj so. Taka stvar je tudi spužva ali morska goba, katero izvestno vsak izmed vas dobro pozna; kajti z njo brišete  
5 na šolski deski to, kar ste zapisali.

Spužva, kedar jo v vodo namočimo, napije se hitro in postane težja; ako jo stisnemo, zopet izpusti vodo. Sestavljena je namreč iz mnogo tankih, pregibnih cevč, ktere se takoj napolnijo z vodo. Ker so pa te cevke zeló mehke in pregibne,  
10 izteče voda iz njih, ako se spužva le nekoliko stisne.

Dolgo so prirodopisci ugibali, ali je spužva rastlina ali žival; naposled so prišli do tega, da je žival, katero štejejo v najnižjo vrsto živalstva. Sestavljena je iz samih majhnih sluzavih morskih živalic. Po spužvi se voda neprenehoma pretaka; skoz male  
15 luknjice namreč vteka voda in z njo hrana, skoz večje luknje pa zopet odteka. Ta vodni tok delajo in ravnajo posebne migetalke, to so jako majhne, neprestano se giblječe dlačice v živalici. Te morske živalice visé ob skalah, globoko pod vodo; naberó se v večjih in manjših, največ okroglih gručah ter jih z velikim trudom  
20 iz morske globočine izvlečejo in prodajejo. Največ se jih dobi na takih krajih, ki so bolj mirni, kjer morski toki nimajo velike sile in kamor valovi močno ne bijó. V ladijah se podajo nabiraleci na morje, in izkušeno, bistro oko takoj vidi skoz vodo, kje jih je mnogo. Na vrvéh, na katerih je težek kamen privezan, spusté  
25 se v globino morja in z nožem ločijo spužve od pečine, ali jih pa z železnimi ostmi iz daleč trgajo. Večje gobe se le težko dadó od skal in pečin ločiti; zatorej morajo večkrat po trije ali štirje nabiraleci po jedno samo lepo spužvo v morje skočiti, ali pa jeden po večkrat zaporedoma.



Sveža spužva še ni za rabo. Treba jo je poprej izprati z 30 gorko vodo, da se očisti od mulja. Tako pripravljena spužva se potem prodaje v prodajalnicah. Prej nego jo rabimo, mora se zopet čisto izprati, ker je še med posameznimi cevkami ostalo peska in druge drobljadi.

Spužve, ki se prodajajo v našem cesarstvu, živé v Srednjem 35 in Rudečem morju prirastle na skalnato morsko dno. Mnogo se jih dobi tudi v našem cesarstvu, namreč na vzhodni obali isterskega polotoka. Tu jih ribiči trgajo, izpirajo, sušé in potem prodajajo. Trgovske ladije jih vsako leto pripeljejo neizmerno množino v tržaško luko, od koder se razpošiljajo z drugim blagom 40 vred na vse strani našega cesarstva.

*I. Tomšič.*

## 137. Mavrica.

Biserna lestva se vzpenja v oblák,  
Spušča se onkraj na zemeljski tlak,  
Mavrica pisana, božji prestol.  
Angelji hodijo gor in pa dol,  
5 Zlate kropilnice v rókah držé,  
Zemljo prežejno hladé in pojé.  
Gori na stolu pa večni sedi,

Kapljici vsaki on srečo deli:  
Pade na polje — rodi zelenjád,  
Kane na drévje — obilen dá sad, 10  
Kaplja na njivi — dá žito zlató,  
Kaplja na trti pa — vince sladkó.  
Sreča se spuščá na sleherno stvar,  
Kedar zaliva nebeški vrtnár.

*S. Gregorčič.*

## 138. Repatice.

Zdaj pa zdaj, če tudi primeroma redkokrat, prikažejo se na nebu repatice (kometi), ki se lahko na prvi pogled ločijo od drugih zvezd, od stalnic in premičnic. Vse velike repatice, 5 ki se vsak, celó nezvedenec precej spozna, vlačijo za seboj velik rep; po tem so tudi dobile svoje ime. Takega repa vendar nimajo ali vsaj ne kažejo vse zvezde, 5 ki k ti vrsti prištevamo. Tudi repatic brez repa ne vidimo z golimi očmi, ampak le skoz daljnogleda, in prav zató se nam zdi, da so repatice primeroma z drugimi zvezdami kaj redke prikazni na nebu.

Glava in rep sta najimenitnejša dela teh zvezd. Glavo opa- 10 zujejo zmirom na njih sprednjem k solncu obrnjenem koncu ter ločijo v njej jedro in neko temnejšo megleno snovino okrog jedra. Ta meglena snovina je poglavitni del teh zvezd, kajti brez te še niso zapazili nobene repatice; premnogo so pa videli že takih, ki niso imele niti živeje svetečega jedra, niti znamenitega repa. Močno 15

sveteče jedro je pri nekterih na tanko in očitno ločeno od rečene meglene snovine, pri drugih pa ne, ampak temnejša snovina le neznatno prehaja v medlo jedro.

Ko se repatica solncu bliža, godé se v njej razne premembe. 20 Čim bliže namreč prihaja solncu, tem bolj se ona meglenasta snovina zredči in raztegne na nasprotno stran, ali naravnost v jednomer ali mahalčasto ali plamenasto zavito. Ti redkejši deli repatične snovine zaostajajo za glavo ter narejajo znameniti rep, po katerem te zvezde pri ljudeh najbolj slovó. Tudi jedro se 25 zmanjša v isti razmeri, v kateri se zvezda bliža solncu in v kateri ji rep raste. Pogostoma se njihov rep vleče čez velik del nebesnega oboka in meri več milijonov mirijametrov. Največji rep so opazovali pri repatici od leta 1843.; ta je meril dne 28. sušca čez 22 milijonov mirijametrov. Zeló velik je bil tudi rep ko 30 meta, ki so ga opazovali leta 1664; meril je namreč čez 19 milijonov mirijametrov. Opazovali so tudi repatice z dvema repoma ali celó s tremi. Silno veliko je repatic, pravih pohajalk v našem osolnčju. Že pred 260 leti je slavni zvezdoznanec Kepler prilično rekel, da je v osvetju več kometov nego rib v vodi; in rés 35 sedaj ne mine leto, da bi ne zasledili več novih. Po velikih podolgasto-okroglih potih obhajajo solnce, zdaj se mu približavajo, zdaj pa od njega oddaljujejo bolj ko ktera koli premičnica. Ker so njihove drage silno iztegnjene elipse, znaša čas njih obhoda mnogo let, pri večini dosti čez tisoč let; dà ravno najiminit- 40 nejše in najlepše repatice, kakor one od leta 1680. in 1811. in dr., še le čez 1500 do 8000 let zopet pridejo. Premnogo jih zemeljski prebivalci prej ko ne nikdar ne zapazijo, ker se nikoli zemlji toliko ne približajo, da bi se njihova svetloba na nebu zasvetila. In koliko jih morebiti po dnevu stoji na nebu! Toda 45 teh nikdo ne zapazi, ker jih zlato solnce zatemni. In koliko jih temni oblaki ne zakrijejo najpazljivejšemu opazovalcu zvezdatega neba! Druge plavajo onkraj našega obzora na oboku južnega neba, in nikdo ne poroča o njih prikazni, ker ondi manjka zvezdoznancev in zvedenih, učenih opazovalcev. Po vsem tem bomo 50 pritrdili onim besedam Keplerjevim, kajti zeló verjetno je, da v neizmernem svetskem prostoru plava več sto tisoč repatic. Vse osolnčje je primerno velikemu kraljestvu, v katerem solnce kraljuje; planeti ali premičnice so plemenitniki, ki lepšajo njegov dvor, kometi ali repate zvezde so pa pravo ljudstvo, nešteta druhal 55 podložnikov, ki se po solnčnem kraljestvu sem ter tja izprehaja.

Prave lastnosti teh nebesnih teles so še zelo neznane. Vsa njih snovina — jederna kakor tudi zvananja — je silno redka, kar se že iz tega kaže, da vidimo skoz nje druge zvezde. Njih snovina ni niti kapljiva niti plinava, ker se svetlobni trakovi za njimi stoječih zvezd v njej ne lomijo kakor v vodi ali v zraku. 60 Zvezdoznanci mislijo, da je ona narejena iz ločenih delkov, med katerimi so prazni prostori. Pravih njenih lastnostij pa ne poznavamo, ker na zemlji ne nahajamo nobene njej jednake ali njej podobne snovine. Pred nekaj leti (1866) je Schiaparelli, preslaven italijanski zvezdoznanec v Milanu, zapazil neko posebno skladnost, 65 popolno enakost med potjo repatic in takozvanih zvezdnih utrinkov. Svetski prostor, pravi ta učenjak, je napolnjen z različno snovino. Najredkejša ta snovina se zdaj pa zdaj združi ter nareja kozmične ali svetske megle. Večje take megle, v krogle zjedinjene, pokažejo se v podobi kometov, če so dospеле na svoji poti dosti blizu solnca; manjše pa se vidijo kakor zvezdni utrinki, če zemljo na njenem teku okrog solnca srečajo ter stopijo v zemeljsko ozračje, kjer se vsled presilnega drganja užgó.

Ker se repate zvezde golim očem primeroma le redkokrat prikažejo in ker so njih lastnosti še zelo neznane, zato ljudje za- 75 gledavši je na ponočnem nebu marsikaj bledejo. Že od starodavnih časov so si domišljevali strašne nesreče, ktere v repaticah naznanja božja jeza. Vojska, kuga, lakota in druge reve in nadloge so trle človeštvo, ko se je prikazala kaka repatica; če je ni bilo videti, pa so jo ljudje izmislili. Drugod so repatice imeno- 80 vali šibo božjo, ki žuga pregrešnemu človeštvu. Popolnem naravno, kajti neizobraženega človeka plaše vse posebne naravne prikazni na nebu in na zemlji; le z vsakdanjimi se sčasoma seznanili in sprijazni, ker se okrog njega ali nad njim redno ponavljajo. Kar pa preseže njegovo kratkovidnost, to ga napolnjuje 85 s strahom in trepetom pred neznano bodočnostjo. Iz jednake človeške kratkovidnosti izvira oni strah in trepet, s katerim so pred malo leti po vseh, tudi največjih evropskih mestih pričakovali, da bode repata zvezda na svojem potu okrog solnca treščila v zemljo. Bali so se, da jo bode razsula ali jo vsaj zakrila z ne- 90 izmerno svojo snovino ter ugonobila vse organično življenje na njej! Pa tudi tega se nam ni treba bati, kajti repatica s svojo bolj ko zrak tanko snovino ne more trdni zemlji nikakor škodovati. K večjemu bi zemlja, ki bi repatico srečala na svoji poti,

95 ná-se potegnila nekoliko njenih delkov ter si svojo snovino nekoliko pomnožila, nekako jednako kakor ná-se poteguje zvezdne utrinke, ognjene kepe in druge izpodnebnike. *J. Jesenko.*

### 139. Prevzetnost se sama kaznuje.

Bil je gospodar, ki je imel jako prevzetnega in izbirčnega hlapca. Nobena jed mu ni bila po volji. Vzlasti boba ni mogel videti. Kedar koli je prišla skleda z bobom na mizo, vselej je žlico obrnil ter rekel: „Ako se bob žlice prime, jedel ga bom, 5 ako ne, ne bom ga jedel!“

Minilo je nekaj let. Hlapec ni več služil, imel je svojo kmetijo. A ni ravno dobro gospodaril. Tudi je bil premalo varčen, in zato si v boljših letih ni ničesar prihranil. Slabe letine pridejo ter ga tako pritisnejo, da je bil primoran iti k svojemu ne- 10 kdanjemu gospodarju boba prosit. Ta mu reče, naj gre z njim v žitnico. Ondi vzame vevnico, obrne jo in pravi: „Ako se bob vevnice prime, dal ti ga bom, ako ne, ne bom ti ga dal!“

*nasul* Hlapec se spomni svoje nekdanje prevzetnosti ter prosi gospodarja odpuščenja. A on, ki je bil mož dobrega srca, odpustil 15 je hlapcu, nasipal mu boba in rekel: „Pomni, da Bog kaznuje vsako prevzetnost o svojem času!“ *Nár. zapis. Fr. Praprotnik.*

### 140. Očetova roka.

- |  |   |
|--|---|
| 1. Da zvezde na nebu igrajo<br>In luna se milo smeji,<br>Po stropu nebeškem migljajo —<br>Očetova roka stori.        | 5. Če sever sovražni pripiha,<br>Da drevo zelenje zgubi,<br>In rožici glavo zavija —<br>Očetova roka stori.       |
| 2. Da orel v nebesa gor šine,<br>Ogledati solnce želi,<br>In zopet spusti se v nižine —<br>Očetova roka stori.       | 6. Če strašno grmi ino bliska,<br>Da zemlja se z nebom maji;<br>Če toča po polju peliska —<br>Očetova roka stori. |
| 3. Na vejah se ptičji rod ziblje<br>Da tol'ko lepó žvrgolí,<br>Da v prahu črviček se giblje —<br>Očetova roka stori. | 7. Če jokam in solze prelivam,<br>In meni se húdo godi,<br>Pa tudi dobrote če uživam —<br>Očetova roka stori.     |
| 4. Da dežek nam zemljo namaka<br>In tratico spet omladi,<br>Da jagnje po pašniku skaka —<br>Očetova roka stori.      | 8. O človek! očeta se drži:<br>Prelepo za te on skrbi;<br>Nja roke nikdar ne zavrzi —<br>Ker modro vse ona stori. |

## 141. Obogatéli trgovec.

Mlad trgovec, ki je ob ničem jel trgovati, sezidal si je lepo hišo. Nekaj možakov, ki so radi postopali, vstopi se pred njo. Pogovarjajo se, od kod je mladi trgovec jemal denar, da si je napravil takó veliko in prostorno poslopje. Prvi dé: „Ukradel ga je!“ drugi: „Podedoval je!“ tretji: „Zaklad je izkopal!“ 5

Trgovec, ki je pri oknu poslušal ves pogovor, stopi med nje ter jim mirno pravi: „Denarja nisem niti ukradel, niti podedoval, nikar li izkopal. Užigalne klinčke sem s prva prodajal in trakove nosil v košu po zimi od hiše do hiše. Kar sem pritržil, to sem vse shranil. S prva sem prikladal krajcar h krajcarju, potém gol- 10 dinar h goldinarju, nató deseták k desetáku. Takó sem si opomogel. In če Bog dá, ne bode mi treba na starost stradati. Tudi vas bi marsikdo bil na boljem, ako bi se pridno pri delu obračal, ne pa pred mojo hišo postajal in mene obiral.“ *J. Gradúčan.*

## 142. Vesela žetev.

- |   |   |
|---|---|
| 1. O žetev, ti veseli čas!<br>Radósten te pozdravljam jaz.<br>Saj po spomládi si zeleni<br>Pognil s klasjem polje meni. | 3. Mlatičev živi pika, pòk!<br>Rad slíši stavec in otròk.<br>Ko žitnice napolnim, zima<br>Naj, kedar hoče, k nam prikima.   |
| 2. Vrtite, žnjice! se urnó,<br>Če prav vam čelo je potnó.<br>Bogate snope zrnovíte<br>Mi v stoge, skednje naložite.     | 4. V resnici žetev čas si zlat,<br>Ko trud donaša tolik sad.<br>Srcé naj moje se raduje,<br>Saj zdaj plačilni dan praznuje. |

*Fr. Krek.*

## 143. Izpremembe na zemlji.

Kakor se je preobrazil človek, tako se je tudi zemlja v teku dolgih stoletij mnogo izpremenila, in pre naredila, da je obraz sedanjega sveta brez dvombe le malo podoben obrazu, ki ga je zemlja kazala v začetku svojega obstoja. Izpremenile in prestvarile so jo nekoliko naravne moči, nekoliko pa ljudje sami. Najbolj 5 so jo predrugačile velike povodnji in potresi; mnogo pa tudi vulkanske moči.

Hude povodnji izpodkapajo najtrdnjéša poslopja, odnašajo hiše in pokončavajo polja in gozde. Kjer je bila nekda j rodo-

10 vitna planjava, tam je zdaj jezero in močvirje; najkoristnejše rastline so zamrle, drevja in grmovja ni več, in najpotrebnejše živali so poginile.

Prestrašne so moči zemeljskih potresov. Ne razdenó ti samo posameznih poslopij, ampak dostikrat pogreznejo cele vasi in mesta  
 15 na različnih krajih zemlje, da ni sledú več po njih. Kjer so bili poprej hribje in velikanske gore, nahajamo po potresu /prostrane doline. Mogočne reke izginejo popolnoma ali pa si naredé drugo pot, jezera se posušé in druga se prikažejo; nezdrava močvirja so najti ondi, kjer je bila poprej rodovitna zemlja. Vulkan za-  
 20 suje vso okolico z nerodovitnim peskom ali pepelom, z žveplom ali smolo; on razdene vse naravne lepotine in vse umotvore človeškega duha; daleč na okoli se izpremeni zemlja v nerodovitno dolgočasno puščavo.

Tako se je nabrala voda ondi, kjer je bilo nekdanj rodovitno  
 25 polje, in iz vode se je prikazala suha zemlja. Otoki so se pogreznili, drugje so se novi prikazali iz vode. Hribje stojé zdaj tam, kjer so bile prej planjave, in doline se razprostirajo po krajih, kjer so bile prej visoke gore. Marsikje je morje ali kaka reka pretrgala suho zemljo, in kraji, poprej naseljeni, so zdaj vsi  
 30 zapuščeni. Z zemljo se je izpremenilo tudi zračje, in prikazale so se vse drugačne živali, nego so prej živele po onih krajih.

Zeló je pa tudi človek s svojimi rokami izpremenil zemlji obraz. Pridni in delavni ljudje so najstrašnejše divjote in pustinje preobrazili v prijetne krajine. Znižali so hribe, naredili  
 35 ravne ceste, omejili struge mogočnim rekam ali jim odkazali drugo pot, izruvali so cele gozde, posušili široka močvirja in jih izpremenili v rodovitno zemljo. Kjer so prej moča in nezdravi sopari odganjali človeka, tja ga je vabil po ti izpremenitvi čist in zdrav zrak.

40 Puščave so se oživile, divje zveri so se pogubile; namesto njih so nastopile druge koristne živali; osat in divje grmovje so izpodrila sadna drevesa in druge koristne rastline; celó gole skale je pokrila neutrudna roka človeška z rodovitno zemljo, in vzrastla so na njih sadna drevesa, vinska trta in za življenje potrebna  
 45 zelišča. Delavnost človeška veliko premore.

Kjer pa so stanovali leni in zdivjani ljudjé, tam so razpadli človeški umotvori in tudi zemlja se je predrugáčila. Zarastli so se gozdi in polja, reke so prestopile svoje meje in pustile močvirja in mlake za seboj. Zrak je postal vlažen, zdravju škodljiv, pre-

bivalcev je bilo čim dalje manj, in cele vasi in mesta so razpadla. 50 Tako so postali kraji, kjer so bila nekdanj bogata mesta, prebivališča divjih zverij, in dežele, katerim so se sosedna ljudstva čudila zavoljo velike rodovitnosti, neprijazne puščobe. *Fr. Marn.*

## 144. Veseli pastir.

- |  |   |
|--|---|
| <p>1. Zakrivljeno palico v roki,<br/>Za trakom pa šopek cvetlic,<br/>Ko kralj po planini visoki<br/>Pohajam za tropom ovčic.</p> <p>2. Saj tukaj na solnčni višavi<br/>Le sam sem, le sam gospodar,<br/>Živejem po pameti zdravi,<br/>Za muhe mi ljudske ni mar.</p> <p>3. Nikomur tu nisem na poti,<br/>Na poti ni meni nikdó;<br/>Kdo čisto veselje mi moti,<br/>Kdo moti življenje mirnó?</p> | <p>4. Nikdár ne zmračí se mi čelo,<br/>Nikdar ne stemné se oči,<br/>In pojem in ukam veselo,<br/>Da z gore v goró se glasi.</p> <p>5. Naj drugi okoli po svéti<br/>Si iščejo slave, blagá,<br/>Jaz hočem na gori živéti,<br/>Tu sreča, tu mir je domá.</p> <p>6. Za čredico krotko popeval<br/>Bom pesmice svoje sladké,<br/>Dolincem glasnó razodéval,<br/>Kar polni mi srečno srcé.</p> |
|--|---|

7. Ne, palice svoje ovčarske  
Za žezlo kraljévo ne dam,  
In rajši, ko krone cesarske,  
Cvetlice na glavi imám!

*S. Gregorčič.*

## 145. Človeško truplo.

Udje človeškega trupla se naveličajo želodcu služiti in se spuntajo. „Zakaj bi težko delali,“ pravijo, „in njemu pripravljali, on pa brez dela sladko užival!“ Noge niso hotele več nositi, roke ne delati, zobjé ne žvekati; tudi nos ni hotel vohati. „Saj smo vsi jednaki, vsi hočemo uživati, vsi jednako veselo 5 živeti.“

Prvi dan so bili vsi udje včeli in dobre volje. Drugi dan že začnó slabeti, tretji dan obnemagovati, četrti dan pa so bili že tako slabi, da jim je bilo umreti. Vse truplo je oslabelo, oči so upadle, noge so omahovale, roke so se tresle, jezik se ni mogel 10 več gibati v ustih.

Zdaj se oglasi glava: „Dragi bratje in sestre! Sedaj vidite, kam ste prišli. Želodcu niste hoteli dajati, sedaj vam pa tudi

on ne more pomagati.“ — „Res je to“, pravijo udje, „prav imá  
15 želodec, da nas k delu priganja, ker nas z vsem oskrbuje, česar  
nam je potreba za življenje.“ In noge so zopet nosile, roke zopet  
delale, zobjé zopet žvekali: vsi udje so z veseljem služili želodcu,  
od ktereга jim dohaja moč in življenje. *A. Janežič.*

## 146. Sraka in mlade.

- |  |   |
|--|---|
| <p>1. Sraka mlade je svarila:<br/>„Preveč blizu hiš grestè,<br/>Vas bo nagla smrt pobila,<br/>Niste dovolj pametne.“</p> | <p>3. „Če je taka,“ reko mlade,<br/>„Kaj pa bo začeti nam,<br/>Ak' se človek tih prikrade,<br/>Nese kamen za hrbtam?“</p> |
| <p>2. „Kedar človek se pripogne<br/>Ali sega dol na tla,<br/>Vsaka naj se hitro ogne,<br/>On pobira kâmena.“</p>         | <p>4. Stara pravi: „To je zmota,<br/>Vse po svet' narobe gre,<br/>Doživela kaj sem s'rota?<br/>Jajee več ko puta vé.“</p> |

*V. Vodnik.*

## 147. Bankovec.

Ko bi star bankovec, papirnat goldinar, mogel in znal go-  
voriti, pripovedoval bi tó-le:

Jaz sem zeló zeló spoštovan in ljubljen možak v deželi. Rodil  
sem se takó-le: Prišel je v vas tuj mož z jerbasom na roci in z  
5 vrečo na hrbtu ter je zatrobil v razbit rog, da se je po vsej vasi  
razlegalo. Ženicam je bil prijeten ta glas; poznale so možá po  
rogu kakor pastir kravo po zvoncu. „Cunjar je prišel!“ takó leti  
novica od hiše do hiše. To je veselje! Mož pa jim je tudi pri-  
nesel lepih rečij, nitij, šivank, iglic, pisanih trakov, glavnikov in  
10 vsakoršne drobnine, kakor jo ženske radi imajo, sámo novino za  
capasto starino. Prišla je tudi stara koščena ženica ogledovat  
cunjarjevo robo in kupovat šivank. Izbere si dve veliki šivanki z  
velikimi ušesi; za nju dá kupček belih cunj, ostanek rjuhe, katero  
je bila podedovala še po rajni teti. Cunjar dene cunje v vrečo,  
15 iz vreče pridejo v tovarne, kjer jih podrobé in v papir preuredijo,  
v lep tanek papir. Glejte, in iz tega papirja so naredili bradati  
možje na Dunaju celo trumo takih možakov, kakoršen sem jaz.

Ko bi tista stara manka vedela, kaki gospodje se porodé  
iz njenih cunj, gotovo bi se zeló čudila. Moji roditelji so me po-  
20 slali na potovanje, ker to je za veliko gospodo. Že kakih sedem



let rojím po svetu; bil sem pri bogatinih in siromakih, pri pametnih in neumnežih, pri poštenjakih in sleparjih. Pri nekterih sem se dalje, pri drugih manj mudil, zato nektere tudi bolje, nektere slabije poznavam. Koder sem hodil, povsod so me lepo sprejemali in spoštovali. Jaz na svetu veliko premorem; saj že pregovor pravi: „Denar svetá vladar!“ Pride ti v družbo mogočen bogatinec. Klobuki in kapice leté raz glave pred njim, kakor da bi jih veter odnašal. Komu daje klobuk toliko čast? Mar li napihnjencu? Njegovi modrosti? poštenosti? Kaj še! Ljudje se ne uklanjajo njemu, uklanjajo se 30 polnemu žepu, uklanjajo se meni, denarju. Jaz sem mogočen gospod in nikogar ne potrebujem, sam sem si zadosti. Zató se malokrat najde, da bi bila skupaj denar in pamet. „Sreča in pamet ne hodite vštric,“ uči naš narodni prigoovor. Sreča spredi frii, pamet pa za njo počasi hodi, in kedar pride za njo, davno 35 že je sreča za deveto goró, deveto vodó. In kaj je sreča? Navadni ljudje pravijo, da sem jaz, denar. Mene nikdo ne premaga, jaz pa vse. Celó pravica se mnogokrat uklanja mojemu glasu; kamor jaz stopim, tja se nagne vaga, temu se prisodi zmaga. Včasí je na zemlji veljala poštenost, nekđaj je bila nad 40 vse spoštovana hrabrost, tudi je vladala vera; — sedanji vek je pa zlati vek in papirnati vek, to je: denar je vladár.

Jaz sem pri vsakem opravilu, povsod prvi in najpoglavitejši možak. Z menoj si dobiš, kar koli poželiš. Ljudje kaj čudno in različno z menoj delajo. Ako me dobi v roko priprosta 45 ženska, gotovo me zameni za pisan robec, za obleko ali za drugo lepotičje. Pijanci me nosijo v gostilnico, lakomniki v skrinjo. Bil vam je človek, ki je vedno mél palec ob kazalec ter ustna stiskal, kakor da bi hotel kaj odgrizniti. Prišel sem k temu. Božji strah! koliko družbe! Toliko nas ni bilo še nikoli skupaj. 50 „Oj tukaj te ne bodo veliko cenili, preveč vas je, in kar je redko, to je drago; hitro te odpodé od hiše!“ Pa kako sem se motil! Leto in dan sem bil tú zaprt in nisem mogel dalje po svetu, za kar sem rojen. Nas jeden, če po svetu ne hodi, nič ne veljá, in sedaj tú čepeti! Vsak dan smo dobivali novih tovarišev. Gospodar 55 nas je bil zeló vesel, toda skrbno zapiral in varoval. Naveličal sem se te dolgočasne ječe. Nekega dne sklenem uteči. Poprosim vetra, ki je pihal, ravno ko nas je gospodar pri oknu prešteval, naj me reši iz teh stiskalčevih rok in naj me izroči drugemu lastniku, pri katerem ne bode treba tako dolgo čepeti. Veter me 60

usliši, napne usta, pihne in frrrr! čez strehe in polja naprej! Moj lakomni gospodar je z debelimi očmi in z razpetima rokama strmel za menoj; a jaz sem bil vesel, da sem bil zopet pod milim nebom. Veter me pusti, in padem na cesto. Po cesti pride 65 popotnik rokodelčič. Zagleda nekaj na tleh, ustavi se in s palico me obrne, zauka in se zasuka, ko mene zagleda. Videlo se mu je, da je bil lačen in žejen. Hitreje gre dalje, in ko pride do hiše, ki ima nad vrati smrekovo vejo, hajdi noter, in tú se pozivlja, krepčá in počiva, dokler mu gostilničar na mojo dobroto 70 in veljavo kaj zaupa. Krčmar me izroči delavcu, ki mu je s trdimi žulji polje obdelaval, toda v nedeljo me je ta ubogi delavec že zaigral. Od rok do rok pridem v kmetovo listnico. Kmet nima veliko denarja, pa je dobra duša in me kmalu nese in dalje oddá . . . . .

75 Tako sem potoval še dalje in dalje; vsak me je rabil po svoji pameti, a še več po svoji nespameti. Prehodil sem mnogo svetá, videl obilo ljudij, med njimi mnogo poštenjakov, a še mnogo več lahkomišljenikov in slabih gospodarjev. „Vrtec.“

## 148. Znamenja deža.

- |   |   |
|---|---|
| 1. Gospod in sveti Peter sta<br>Ob hudi suši pot'vala;<br>Pekoče solnce je sijalo,<br>Ker dolgo časa ni dežvalo.          | 6. Napréd grestá, in drugi dan<br>Popot'vata na drugo stran;<br>Sijálo solnce je pekoče,<br>Biló je grozno, grozno vroče. |
| 2. Pa v govoricí tej in tej<br>Koračíta počas' naprej,<br>Kar jima mož gredé po poti<br>Priletén, star že pride proti.    | 7. Pa v govoricí tej in tej<br>Koračíta počas' naprej,<br>Kar jima mož gredé po poti<br>Priletén, star že pride proti.    |
| 3. Ga vpraša sveti Peter zdaj:<br>Al' vroče, oče, vam je kaj?<br>Sevéda, starček urno pravi,<br>In te besede še pristavi: | 8. Ga vpraša sveti Peter zdaj:<br>Al' vroče, oče, vam je kaj?<br>Sevéda, starček urno pravi<br>In te besede še pristavi:  |
| 4. Zarés vročina huda je,<br>Pa menim, kmalu dež pojde,<br>Že videl črnega po cesti<br>Sem davi zgodaj polža lezti.       | 9. Zarés vročina huda je,<br>Pa menim, kmalu dež pojde,<br>Pod streho mojo se viseča<br>Zaprla neža je bodeča.            |
| 5. Gospod pa mu odgovori:<br>Mož, vaša vera prava ni,<br>Nebó zavoljo tega dalo<br>Dežá ne bode vam še kmalo.             | 10. Gospod pa mu odgovori:<br>Mož, vaša vera prava ni,<br>Nebó zavoljo tega dalo<br>Ne bode vam dežá še kmalo.            |

11. Naprėj greštà, in drugi dan  
Popot'vata na drugo stran;  
Pekoče solnce je sijalo,  
Ker dolgo časa ni dež'valo.
12. In v govorici tej in tej  
Koračita počas' naprej,  
Kar jima mož gredé po poti  
Prileten, star že pride proti.
13. Ga vpraša sveti Peter zdaj:  
Al' vroče, oče, vam je kaj?  
Sevéda, starček urno pravi  
In te besede še pristavi:
14. Zarés vročina huda je,  
Pa menim, da že dež pojde,  
Že v kadi zjutraj je brbljalo,  
Ko prvo solnce je pris'jalo.
15. Gospod pa mu odgovori:  
Mož, vaša vera prava ni,  
Nebó zavoljo tega dalo  
Ne bode vam dežá še kmalo.
16. Naprėj greštà, in drugi dan  
Popot'vata na drugo stran;  
Pekoče solnce je sijalo,  
Ker dolgo časa ni dež'valo.
17. Pa v govorici tej in tej  
Koračita počas' naprej,  
Kar jima mož gredé po poti  
Prileten, star že pride proti.
18. Ga vpraša sveti Peter zdaj:  
Al' vroče, oče, vam je kaj?  
Sevéda, starček urno pravi  
In te besede še pristavi:
19. Zarés vročina huda je,  
Po polju vene skoro vse,  
Pa saj nam Bog pomaga v sili,  
Dež kmalu dal nam bode mili.
20. Gospod pa mu odgovori:  
Mož, pravo vero imáte vi,  
Še danes dež na polje pride,  
Ki v ti okolici se snide.
21. Naprėj greštà na drugo pot,  
Zgodi se, kar je djal gospod;  
Meglá nebó in solnce skrije,  
Z oblakov kmalu dež se vlije.
22. Učiš se človek iz tegá,  
Da vér'vati gre le v Bogá,  
In da verjeti v prazne vraže  
Nam poti prave pač ne kaže.

*M. Valjavec.*

## 149. Vedro in vodnjak.

Vedro se je naveličalo vodo zajemati in vodnjaku zabavlja rekoč: „Ti nimaš nobenega dna, kakor se meni zdi; tolikrat moram po vode priti! Zajemam in zajemam, pa te nikoli pozajeti ne morem; ali bom brez prenehanja tebi tako težko služilo? Kaj misliš, da sem tvoj bedák!“ Vodnjaka to zabavljanje 5 močno zamrzi, ker ga mora po nedolžnem slišati.

Huda suša pritisne in vođa posahne. Dekla po vodo pride in vedro v vodnjak spustí; pa ker vode ni, valja in obrača ga po blatu. „O joj!“ vedro vzdihuje, „kaj ljudje porekó, ko me bodo vse blatno ugledali?“ — Vodnjak pa vedru pravi: „Ljudje 10 ti bodo resnico povedali, ktero nas izkušnja uči: „Kdor resnico tají in dobrote ne spoznava, on bo po blatu gazil.“ *A. Slomšek.*

## 150. Večer.

- |  |   |
|--|---|
| <p>1. Tihi mrak zemljo pokriva,<br/>Luna sred neba veslá;<br/>V gozdu slavec že počiva,<br/>Pesmic milih ne žvrgljá.</p> | <p>2. Božji sèl skrbno iz raja<br/>V solzne kraje pride spet,<br/>Spanjem vtrojene navdaja,<br/>Pokoj nosi križem svet.</p> |
| <p>3. Ne žaluje več sirota,<br/>Rana več je ne boli,<br/>Ker jo v tihi sèn zamota,<br/>Žalost vsako prepodi.</p>         |   |

*Gr. Krek.*

## 151. Cesar Jožef II. in kmetica iz Šumave.

Ko je enkrat rajnki cesar Jožef II. na bavarski meji po Šumavi potoval, pride tudi do vasi Lužnice in se naravnost v prvo kmetско stanovanje podá. Kmetica je ravno pri peči sedela in kruh vsajala. Ko ga zagleda, imá ga po njegovi potniški 5 obleki za popotnika in mu reče: „Ravno prav ste mi prišli; nimam nobenega človeka domá; idite, idite in podajte mi te hlebe, saj nič ne zamudite. Potém vam pa prinesem skledico mleka in kos kruha.“ Cesar si ne dá dvakrat reči, loti se hitro dela in kmetici hlebe podaje. Ko je bila kmetica že vsadila, 10 vstala je ter cesarju mleka in kruha prinesla, zraven pa še predstavila, da bi lepšega dala, ko bi ga imela.

„Ali povejte mi, mati!“ povzame cesar, kos kruha odlomivši, „zakaj pa imate ta božji dar tako zeló črn; ali se vam tako huda godi?“

15 „Oj huda, huda, gospod! Kar le ima človek, vse mu gosposka požrè; ona pojé belo moko, nam pa črna ostaja; ona posname smetano, mi pa moramo z golim mlekom zadovoljni biti.“

„Jaz bi se pa cesarju pritožil, da vas gospodje tako deró in objedajo; on bi gotovo ne pripustil, da bi se vam kaka krivica 20 delala.“

„Cesarju? Bog pomagaj! že vidim, da nič ne veste, kako se na svetu godi. Cesar sam nam največ pobere. Vsak trenutek se spraska ali stepe s kom zastran stvari, ki niso črnega za nohtom vredne, in mi mu moramo dajati svoje može in sinove, da jih 25 pobijajo; moramo dajati peneze in ga tako v potu svojega obraza živiti. O da bi le mogla do njega priti, jaz bi mu vse povedala, kar mu gre; saj slišim, da rad posluša tudi bornega kmeta!“

„No, mati! vedite, jaz sam sem cesar Jožef,“ reče ljudo-  
mili vladar prijazno in razkopčá svojo povrhno suknjo. Kme-  
tica zagledavši svetle zvezde na njegovih prsih pade vsa prestra- 30  
šena pred njega na kolena ter ga prosi odpuščenja. Ali cesar  
jo vzdigne, veli ji k sebi sestiti in zaukaže, da mu vse težave in  
bridkosti kmetskega stanú pové in razodene.

Ko je potém odhajal, še je kmetico, ki mu je marsiktero gorko  
povedala, bogato obdaroval; košček črnega kruha pa je sebjó 35  
vzel in za trdno sklenil, da noče mirovati, dokler revnega stanú  
svojih podložnikov ne zboljša. „Novice.“

## 152. V posnemo.

1. Glej, mravljice drobne  
Na delo gredó,  
Da živež za zimo  
Si vkup nanesó.

2. Bučelice nežne  
Nevtrudno vršé,  
Strdi si za zimo  
Nabirat hité.

3. Posnemaj jih, deček,  
In uči se rad;  
Bod' priden in marljiv,  
Dokler si še mlad.

*P. Gros.*

## 153. Mravlja.

### I.

Pomladansko solnce pripeka in pregreva mravljišče na kraju  
smrekovega gozda, iz katerega je sneg večjidel že zbežal pred  
solnčnimi žarki; in vendar je mravljišče še mrtvo, kakor bi bila  
kuga pomorila njegove prebivalce. Le jedne mravlje ni videti,  
vse še spé v gorkem stanu, kjer se skrčene druga druge tiščé. 5  
Kakor silna vojska kralja Matjaža v votlem hribu, tako čakajo  
tudi one povelja od zgoraj.

Pa solnce pripeka bolj in bolj, in jeden zaspanec se pre-  
budí. Vzdigne glavo iz črne trume in z zaspanim očesom krog  
sebe pogleduje — vse še spí. Ali se je zmotil? Ali še ni čas 10  
vzdigniti se z ležišča? Pa saj vendar čuti, kako gorkota od zgoraj  
puhtí! Stegne torej nožice, pomane si oči in še na pol zaspan  
se napravi iti gledat, ali je že čas zapustiti gorko postelj, v kateri  
je že štiri mesece tičal. Gre po veliki cesti, pa ne more dalje;

15 trdne pregraje, ktere je jeseni sam napravljati pomagal, jezijo mu zdaj pot. Nekaj časa hodi okoli male trdnjave in išče kake špranje, da bi se skoz njo splazil, pa ni je dobiti. Jezen zgrabi bruno in si prizadeva izdreti je, vleče in vleče — pa nič ne opravi; popade drugo, tretje, pa vse njegovo prizadevanje je zastonj. Vse 20 je umno in trdno sezidano.

Nevoljen gre tedaj nazaj in zgrabi s čeljustmi prvega zaspaneta, na katerega po sreči naleti, za vrat in ga strese. Zaspanec se prebudi in debelo gleda, kakor da bi hotel reči: „Da bi te! kaj mi hočeš?“

25 Ta ga pa začne s tipalnicami tipati in božati — in zaspane je predramljen in v trenutku vé, kaj mu je početi. Oba gresta drugih budit. Kmalu jih je deset na nogah in vsi gredó nad pregraje, ktere se ne morejo več združeni moči desetih korenjakov ustavljati. Pridejo vèn, solnce jih iz konca blišči, pa se ga kmalu 30 privadijo, in želodec, kateri je črez in črez z debelimi pajčevinami preprežen, tudi se močno oglašá. Da bi ga utolažile, poiščejo kake sladkarije in zraven se veselja na glavo postavljajo, cukajo se in druge burke uganjajo. Potém gredó domú, in tu je kmalu vse na nogah; kakor hudournik vró vèn pri vseh vratih, in na 35 mravljišču se vse giblje in mrgolí, kakor voda, ki v kotlu vre in kipí.

Ko so se vsi prepričali, da se je pomlad že vrnila, in ko so se na solncu popolnoma ogreli, gre jih nekoliko na dno stanišča. Tu leži v dobro zavarovanem kraju kupček drobnih belih zrnc, drobnejših od prosa. To so jajčica, ktera so babice preteklo jesen 40 izlegle. Matere so kmalu pomrle, delavci so pa jajčica na varen kraj spravili in zdaj o gorkem vremenu hité z njimi na mravljišče, da jih gorško solnce ogreje in obudi k življenju.

Po letu nahajamo v vsakem mravljišču po troje živalie. Prve so moške mravlje, ki se od navadnih mravelj le po perotnicah 45 ločijo; potém najdemo babice, ki so večje kot moški in tudi krilate; zadnjič so navadne mravlje, ki nikoli nimajo perotnic. Teh je največ, té tudi navadno le mravlje imenujemo, ker moški in babice sploh ne hodijo iz mravljišča, ampak so le domá in navadne mravlje jim strežejo, donašajo jim jed, zidajo tudi po 50 hištva itd. — z jedno besedo, one skrbé za vso naselbino. To so delavci, kateri nimajo nobenega spola.

Navadno meseca velikega srpana zleté moški in babice iz mravljišča in se dvignejo v zrak, kjer se sem ter tja švigaje ženijo. Ko so nekoliko časa veselja pijani okoli frkali, popadajo na tla. Moški, ki niso zdaj za nobeno drugo rabo, kmalu poginejo, 55 babic pa že delavci čakajo; brž ko jedno zagledajo, zgrabijo jo, polomijo ji perotnice in jo tirajo slovesno v stan. Nekteri delavci ostanejo za stražo vedno pri babicah, pitajo jih pridno in jim strežejo na vso moč, ker one so zdaj upanje cele naselbine, brez njih bi rod pomrl. 60

Ko začno babice jajčica leči, že so delavci pripravljene, ki jajčica v navlašč za to odmenjen kraj nosijo in lepo uredijo. Babica potém tudi kmalu umrje, le maloktera zime ali celó pomladi dočaka.

Pomladi je prva skrb delavcev jajčica na solnce nositi; če 65 je solnce prevroče, hité z njimi v mravljišče v prvo nadstropje, potém v drugo itd.; proti večeru pa, ko solnce že medlí, nosijo jih zopet kvišku in na zadnje, ko se je solnce že skrilo, nesejo jih zopet v dno na odmenjeno mesto, zapahnejo vse duri, postavijo k vsakim vratom stražo in trudna družina gre k pokoju. 70

Noč je minila, zlato solnce je že izšlo. Tudi v mravljišču se je jelo gibati, straža odpahne duri in pokuka vèn, pa gosta megla pokriva zemljo, vreme je neprijazno in kmalu deževati začne. Straža zapahne zopet duri, zadela vse špranje in gre v stan. S tipalnicami ošvrka vsakega, kogar sreča; ta se precej obrne in obá 75 gresta naznanjevat vremena. Tipalnice švigajo od kraja do kraja, in kmalu vsa družina vé, da dežuje in da bo treba danes domá ostati.

Pa pridna mravlja nikoli rok križem ne drži. Če ravno dež zvananja dela ovira, vendar je domá to ali drugo reč treba po- 80 praviti. — Tú se je podrl steber, ki je do zdaj strop podpiral, treba ga je na novo postaviti; pot, ki v drugem nadstropju do malih vrat pelje, ta se je po zimi tu in tam zasula, treba bi jo bilo otrediti, in v zgornjem nadstropju bi bilo tudi še druge nove potreba. Vse to mora biti še danes storjeno. 85

Pridno se lotijo dela, postopača med njimi ni videti; v tem kotu jeden s čeljustnicami koplje in rahljá zemljo, drugi jo odnaša, tam zopet tretji postavlja trden zid, in včasih pride tudi

polir pogledat, kako gre delo od rok. Če kaj ni dosti trdno, mo-  
90 rajo podreti in z nova začeti.

Pa po trdem delu je tudi dobro počivati, to vsak dobro vé  
in nobeden mravlji ne bo zameril, če si od dela malo oddahne  
in svojemu želodcu kaj boljšega privošči.

Vsako mravljišče ima nekaj tujih majhnih živalic v svojem  
95 stanu. Imenujemo jih zeljšine uši, ker so res ušém podobne,  
in vsakdo jih je že po bezgu ali po kaki vrbi laziti videl. Tem  
živalicam so mravlje posebno dobre, nosijo jih na solnce, gleštajo  
jih in jim strežejo, kakor le morejo; tudi hrane jim donášajo in  
rajši same stradajo, da le njih živinica pomanjkanja ne trpí. Te  
100 uši so res domača živina vsega mravljišča, od ktere dobiva s l a d e k  
užitek. Te živalice imajo namreč na hrbtu dvojce ceví, v katerih  
se nabira neka sladčica, po kateri mravlje posebno hrepené. Ko  
pride mravlja do uši, začne se ji prilizovati, boža jo in gladi s  
tipalnicami toliko časa, da izpusti uš po vsaki cevi kapljico one  
105 sladčice, katero mravlja željno posrka. Tako gre mravlja od uši  
do uši, da ima dosti. Uši so pa tudi rade pri mravljah, saj se jim  
nič hudega ne zgodi; mravlje lepo za-nje skrbé, kakor kmet za  
svojo molzno živino, in rés, kar je kmetu krava ali ovca, to so  
mravlji te uši.

110 Topli pomladanski dnevi, ki se zdaj vrsté, vzbudili so živ-  
ljenje v jajčicah, ki so do zdaj pri miru na mestu ležala, na katero  
so jih delavci spravili. Začnó se gibati in iz vsakega jajčica zleze  
črvič ali gosenica. Pridnim in skrbnim mravljam daje to po-  
seбно veliko opraviti, ker družina se je hudo pomnožila in novo-  
115 rojenci imajo vedno lačne trebuhe in le gledajo, kje bode kaj  
ugrizniti. Ker si sami še ne morejo potrebnega vsakdanjega  
kruhka poiskati, donášajo jim ga mravlje pridno od jutra do  
hladnega večera. Domá je vedno sto in sto ust odprtih, ki željno  
pričakujejo svojih strežnic. Mravlja prinese hrano v čeljustih, in  
120 črvič odpre svoja usta na široko in zija kakor žejni srakoper v  
v gnezdu. Mravlja ga pita po malem s prinesenim jedilom, katero  
bliskoma izgine v požrešnem žrelu. Ko bi to dolgo trpelo, mo-  
ralo bi vseh mravelj biti konec. To je še njih sreča, da trpi to  
pitanje le nekoliko dnij, ker potém se leni trebušniki zapre-  
125 dejo v tanko kožico in iz gosenic postanejo hube, kakor se za-  
predejo svilodi v kokone.



Te bube ljudjé navadno mravljinja jajca imenujejo in jih nabirajo za ptiče, katerim ta hrana posebno tekne. Bube se morajo pa poprej v soparu zadušiti, sicer bi nabiralcu čez nekoliko dnij kašo upihale.

130

Mravljam je kaj zeló všeč, da so ti požeruhi upokojeni, ker zdaj se zamorejo oddahniti in tudi zá-se bolj poskrbeti; posebno pogosto hodijo zdaj k ušém v vas, vse je zopet veselo in zadovoljno.

Pa to prijetno življenje trpi le nekoliko dnij, ker potém se začnó bube zopet premikati in iz tanke kožice prikobacajo mlade mravlje. Torej se zdaj mravlje zopet bolj domá držé in pazijo na bube. Ko mislijo, da je prišel čas, pretrgajo s čeljustmi lahno tanko kožico na onem koncu, kjer ima mlada mravlja glavo. S pomočjó strežnic se izmotajo mlade mravlje iz tesnih celic, pa so še slabe in neokretne. Po vsem životu se jih drži ozka srajčica iz tanke bele mrenice, in starejše mravlje jim slačijo to srajčico počasi in skrbljivo, da bi mehkih udov ne ranile. Ko so te zadnje vezi odpravljene, dadó jim precej kaj dobrega jesti, in potém ko so se okrepčale, vodijo jih po mravljišču in jim skazujejo vse kote in pota, ker zdaj bodó morale same za-se in tudi za druge skrbeti. Iz jajčic namreč so se izvalile razun navadnih mravelj tudi moške mravlje in babice, ktere nikoli iz mravljišča ne gredó, torej jim morajo delavci donašati potrebnega jedila. Novinci so kmalu spoznali svoje dolžnosti in se privadili službe, in vsa družina živi veselo in srečno.

145

150

## II.

Ali komu se sreča vedno smehljá? Velikokrat pride nesreča, ko se je ni nadejal nobeden. Neko jutro, ko so mravlje komaj vstale in so še na pol zaspane po mravljišču lazile, prilomasti jedna, ki je zgodaj vstala in že na ogledih bila, na mravljišče; veselje se ji bere na obrazu, hitro ošvrka nekoliko sester, in kmalu je vse na nogah. Več ko tretjina družine se urno podá proti kolovozu, kateri je skoz gozdič peljal. Mravlja, ki je prijetno novico prinesla, kaže jim pot. Zdaj pridejo na pot in hitro ob- sujejo poljsko miš, ktera je mrtva sredi pota ležala. To je bil obed, kakoršnega še ne, kar so bele srajčice slekle!

160

Ali kjer je sreča, tam je tudi nesreča, in nesreča je prišla za mravlje zdaj v podobi kolesa na samotěžnem vozičku, ki ga je star mož, s plevelom naloženega, pred seboj peljal. Levo kolo

165 gre ravno črez miš — in kjer je bilo pred jednim trenutkom še vse živo, tam je zdaj ostudno mrtvišče. Skoro vse mravlje je potrló kolo, katero je nemila osoda ravno zdaj mimo pripeljala. Le malo jih je odneslo peté in te zdaj bežé od nesrečnega kraja; v sredi peljejo tudi kakega ranjenca, ktereга je kolo po sreči le  
170 za kako bedro zgrabilo in mu vsaj še celo glavo pustilo.

To je bila velika izguba za našo družino! Kdo bode zdaj babicam stregel in moške redil, ker premajhna je peščica srečnih, kateri so splošni uimi ušli, da bi mogla vsa dela opravljati! Del in opravil je na kupe, delavcev pa malo.

175 Preplašeni pribežé v jedni sapi ostali domú in naznanijo sestram strašno prigodbo. Velika žalost obide družice; s pobitim srcem obžalujejo svoje sestrice, ktere jim je nemila osoda tako zgodaj vzela. Pa mravlja tudi v žalosti ne izgubi poguma in si vé iz vsake stiske pomagati.

180 Ko drugo jutro zarja nebo prepne, že so naše mravlje vse na nogah; nekaj posebnega danes tuhtajo, ker tako nemirno sem ter tja tekajo in se pogosto s tipalnicami ližejo. Jedna, ki je tudi nekoliko večja mimo drugih, ima posebno veliko opraviti; vedno šviga od mravlje do mravlje in jih pregleduje, kakor general  
185 neral svoje vojake, predno jih pelje v ogenj.

Zdaj se vzdigne črna truma, straže odpró vrata na široko, in kot hudournik se vsuje četa po mravljišču. Le malo, kar jih je pri babicah za postrežbo in pri vratih za stražo neobhodno potrebno, ostalo jih je domá, druge so se vse vzdignile. Zvunaj  
190 zleze ona velika mravlja na neko bilko in od ondot pregleda še enkrat svojo armado, potém jo pelje navzdol v gozdič.

V tem gozdiču, ne daleč od našega mravljišča, stanovala je druga manjša družina mравelj, ki so se od naših črnih le po barvi ločile, bile so namreč rujave. Mirno je živel rod za rodom  
195 že mnoga leta; bile so ravno tako pridne in delavne kakor črne; takisto so skrbele za svoje potomstvo. Ker so se pa v bolj senčnem kraju gozda pod košato jelko naselile, obsevalo jih je solnce manj ko druge, torej so se njih mladiči tudi navadno nekaj dnij pozneje izlegli ko pri naših črnih mravljah.

200 Solnce je že poprej visoko stalo in pregrevalo tudi skrito mravljišče. Skrbno nosijo rujave mravlje svoje bube iz dna

proti vrhu in se že naprej veselé časa, kedar se bode mladina izlegla. Ali — kdo vé, kaj jutri pride!

Črne mravlje, ki so zjutraj hitro šle od doma, prišle so zdaj blizu omenjenega mravljišča. Nekatere gredó bliže in bliže, pridejo 205 na mravljišče, ogledajo vse in potém se hitro vrnejo k svoji armadi. Precej potém se zakadi vsa armada na mravljišče, obležejo vsa vrata, pokoljejo vrtarje in z združeno močjó planejo v stan. Rujave mravlje se precej ne zavedó in ne razumejo, kaj to pomeni; osuple gledajo, kaj se bo z njimi zgodilo. Ro- 210 parji pa, ker tako smemo črne mravlje imenovati, padejo nad bube, vsak zgrabi jedno in pobegne z njo. Ko domače mravlje vidijo, kaj se godi, da jim roparji njih mladino vzeti hočejo, vržejo se srdito nad sovražnike, ali — sili se ustavljati ne morejo. Med tem ko se z jednimi rujejo, odnesli so že drugi bube. 215

Črni roparji pa hité s svojim plenom domú, kjer jih tovariši že željno pričakujejo. Ko pridejo premagalci, obsujejo jih straže in domá ostali delavci, vzamejo jim bube in jih spravijo v varen kraj. Kakor da bi bila to domača zalega, gleštajo jo črne mravlje, in ko drugi dan začnó iz bub lezti, pomagajo jim tudi belo sraj- 220 čico sleči ravno tako, kakor bi bile njih rodú. Rujave mravlje dobijo precej jesti in se kmalu sprijaznijo s črnimi. Reve ne vedó, da so sužnje. Roparjem v čast pa moramo reči, da s svojimi sužnji usmiljeno ravnajo in da si prizadevajo, njih osodo kolikor moči zljajšati jim. Delati morajo kakor druge, pa tudi 225 pri jedi niso ločene; le ko gredó vèn kako delo opravljat, gre jedna črnih kot birič z njimi in če se obotavljajo, priganja jih k delu, česar pa večjidel ni treba.

Dan preide za dnevom, sužnji so zadovoljni, ker boljšega prostega življenja ne poznajo, in pridno opravljajo dela svoji 230 gospodu.

Neki dan prinese črna mravlja novico, da v gozdu, ne daleč od hiše, rejen hrošč pojema. Oddelek rujavih mravelj, pod vodstvom treh črnih biričev, napravi se mastnega kebra v hišo pritirat. Ko pridejo do kebra, prestrašijo se biriči, ker krdelo ru- 235 javih mravelj je hrošča obleglo. Hitro se mislijo umakniti — pa je že prepozno; že so jih rujave obsule in strastno objemajo svoje rejence, ki so jim bili vzeti, ko še niso zagledali luči belega dneva. Sužnji tudi kmalu spoznajo svoje rojake in združeni se vržejo zdaj na črne trinoge; jeden jim komaj uide, ostala dva 240

pa na drobne kosce raztrgajo, ker tudi mirna mravlja divjá, kedar brani svoj rod divjih napadov.

V stanišču rujavih mravelj je vse židane volje. Naglo napravijo veliko gostovanje, pri mastnih hroščevih kračah obhajajo  
245 rešitev svojih ljubih iz sužnjosti. Veselje se bere na vsakem obrazu, zdaj jim ničesar ne manjka, le spomin na nesrečne sestrice, ki še pod tujim jarmom stočejo, teži jim srce in jim greni sleherni grižljaj. Jednoglasno sklenejo drugi dan še druge sužnje rešiti, naj velja, kar hoče.

250 Pri črnih mravljah je pa vse drugače. Neka pobitost in klavernost se je vseh polastila; na sužnje še bolj pazijo in jih ne pusté iz mravljišča. Med seboj se vedno posvetujejo, kaj bi bilo početi.

To je gotovo, da oba roda zdaj ne moreta več sosedno  
255 skupaj živeti, preveč sta se že spoznala; drug je drugemu na poti, sovraštva in bojev bi nikoli konec ne bilo. Juterni dan bo razsodil, kateri rod bo obveljal.

V obéh taboriščih se pripravljajo na boj. Črni so tirali svoje rujave sužnje v najglobji stan in postavili straže, da jim  
260 nihče ne uide. Potém se vzdignejo vsi delavci; vse kar se je gibati more, gre v vojsko, strahljivca med njimi ni.

Na majhni trati v gozdu se srečate krdeli. Ko bi trenil, zakadite se druga proti drugi, in boj se prične. Navadno se jih sprime več od obeh strank; grizejo in koljejo se nekoliko časa,  
265 in ko se potém klopčič razmota, leži jih od obeh strank nekoliko mrtvih na tleh. Tudi po dve se sprijemate in se skušate, ktera bo zmagala. S čeljustnicami skuša vsaka svojega sovražnika raniti in potém, ko mu je rano vsekala, izpusti va-njo kapljico neke skeleče kisline, ktera ranjenega sovražnika umori. Ono  
270 kislico si napravlja mravlja v posebni žlezi, imenujemo jo mravljinjo kislino. Ko je jednega sovražnika zmagala, vrže se nad drugega in tako naprej toliko časa, da je ona zmagana ali pa da je sovražnik popolnoma uničen.

Če ravno je že sama ranjena, vendar ne odjenja, dokler je  
275 moč popolnoma ne zapusti, in še potém, ko že predrtih prsij na tleh leži in se že več gibati ne more, zgrabi še sovražnika, ktereга more doseči; celó ko je že mrtva, ne odpró se čeljustnice, ktere je v smrtni borbi v sovražnika zasadila. V svoji go-

rečnosti napade celó kakega prijatelja, pa kmalu spozna svojo zmoto, poboža ga s tipalnicami, kakor da bi ga hotela za odpuščanje prositi, in potém se toliko bolj srdito vrže na svoje sovražnike.

Tako so se borile naše mravlje: kolikor bojevalcev, toliko junakov. Bojišče se je kadilo od strupene kisline. Tu neseta dva vojaka ranjenega pajdaša v varen kraj, da si odpočije; tu hité drugi še neutrujeni na bojišče — novi boj, nova junaštva, pa zmaga se ni še nagnila na nobeno stran, ako ravno je bojišče že pokrito padlih junakov. Le majhna tropa se še bori, pa utrujena po dolgem boju omaguje — kar privrši iz zatišja četa čvrstih spočitih rujavih vojakov in zopet se vname „strašen boj, ne boj, mesarsko klanje“.

Kar jih je bilo črnega rodú, vsi so padli pod čeljustmi neusmiljenih zmagovalcev. Ves junaški rod je poginil boreč se za svoje domovje.

Ošabni in veselja pijani zmagovalci deró zdaj na dom zmaganih sovražnikov, kjer so bili še zaprti rujavi sužnji. Ko bi trenil, leže črne straže na tleh; oproščeni sužnji se zjedinijo s svojim oprostiteljem, razderó poslopje in potém se vrnejo v prosti dom.

Večerna zarja rumeni gozdna drevesa in obseva razvaline mravljišča, v katerem je prebival hrabri rod v sreči in blagostanju. Pa kdo se bliža mravljišču? Črna mravlja, s krvavimi ranami pokrita, plazi se po strtih nogah do razdejanega doma. Rujavi razuzdani sovražniki so je zgrešili, in ako ravno že na pol mrtva, vendar se še plazi do kraja, kjer je gospodoval njen rod. Zadnja svojega rodú premišlja pretekle čase, in solza se ji utrne in moči domača tla, ktera so ji oskrunili tujci. *Fr. Erjavec.*

## 154. Bučelar.

- |                        |                         |
|------------------------|-------------------------|
| 1. Bučelice, rojite,   | 2. Skopneli so snegovi, |
| Iz ula izletite!       | Potihnili vetrovi,      |
| Po pisani livadi       | Že rožice cvetijo       |
| Se ziblje dih pomladi; | In kronice dišijo;      |
| Razpnite perotnice,    | Bučelice, rojite,       |
| Preljube sirotice!     | Na pašo izletite!       |

3. Po nebu solnce plava,  
Vesela je narava,  
Metulj po polju leta  
Od cveta pa do cveta;  
Bučelice, rojite,  
Na cvetje poletite!

4. Le pójдите po polji  
Po cvétlicah okoli,  
Medù mi naberite,  
Na dom ga nanosite,  
Da boste svoje cele  
Za zimo preskrbele.

5. Naložite nožice  
Za bóžične potice,  
Si napolnajte stene  
Za svečnike cerkvene;  
Bučelice, rojite,  
Iz ula izletite!

*Fr. Cegnar.*

## 155. Kako je Pavliha kukca prodal.

Pavliha je bil jedini sin svoje matere. Neizrečeno ga je rada imela, dasi ji je dal veliko opraviti. Stanovala sta skupaj sama v majhni, a lastni hišici. Kedar je šla mati z doma, takrat je pustila Pavliho vselej samega brez varuha domá; zanašala se je 5 na sinovo ubogljivost. Pavlihi namreč se mora po vsej pravici priznati, da je kaj rad ubogal; kar mu je bilo zapovedano, na tanko je vse tako storil, le za las ne drugače. Kedar je pa moral po svoji glavi ravnati, takrat je skuhal pravo Pavlihovo.

Nekega dne je bil Pavliha sam domá. Mati mu je gredé 10 od hiše zeló priporočevala, da nikakor ne sme po hiši stikati, kakor je navajen. Vzlasti pa mu je hudo zapovedala, da se mora peči ogibati; kajti kupec, strašna, huda žival sedi v peči v nekem loncu pod pepelom. Mati mu je bila zažugala, da mu bode kupec pri ti priči oči izkopal, ako le v peč pogleda. Pavliha je zvesto 15 obljubil, da bode ubogal ter še iz hiše ne pojde, temveč bode vedno lepo za pečjó sedel.

Kaj pa je bil ta kupec? Poln pisker trdih tolarjev lepo s pepelom zakritih. Mati jih je pred Pavliho skrivala; vedela je že zakaj. Poznala je namreč Pavlihovo navado, da rad stika po 20 hiši, kedar je sam domá. Bala se je tedaj za tolarje, ker Bog vé, kaj bi bil Pavliha z njimi počel, ko bi jih bil dobil. V peči so se ji denarji najbolj varni zdeli; zatorej jih je spravila tja, sinu pa je rekla, da kupec notri sedi, ki mu bode oči izkopal, ako v peč pogleda. S tem je mislila, da bode najlaže skrila to- 25 larje Pavlihi.

Komaj odide mati od doma, primaha jo neki Ribničan z veliko krošnjo loncev v vas. Po ulicah kričé je ponujal svojo suho robo. Ali nihče se ni hotel oglasiti, da bi kaj kupil. Le otroci so prežali v njega, da bi ga bili kmalu z očmi pobodli. Tudi Pavlihi se je zdelo, da se nekaj nenavadnega na ulicah godi; 30 zeló ga je mikalo, da bi šel pogledat, a spominjal se je, kaj je materi obljubil. Ostal je torej domá, če prav se mu je zdelo, da sliši kukca v peči grčati. Strahú se je tresel ko šiba na vodi in tuhtal je, kako bi kukca od hiše spravil.

Ribničan videč, da na ulicah ničesar ne proda, jame po 35 hišah svoje blago ponujati. Začel je pri tisti hiši, v kateri je Pavliha za pečjó trepetal. Stopivši v vežo zakričal je: „Bode li kaj kupčije!“ — „Oče, nič, nič“, ogласi se Pavliha izza peči, „ni matere domá! Jednega kukca pa vam prodam, če je vas volja; prav cenó ga dam.“ 40

„I zakaj pa ne? Pokaži mi ga, bodem vsaj videl, kakošen je vendar ta kuček“, pravi Ribničan odpiraje vrata. „No, fantek, kje pa imaš kučka?“

„Jaz ga vam ne pokažem; sami si ga poiščite, če ga hočete videti. V peči pogledite, v nekem loncu čepi. Jaz se še pred 45 peč bojim, ker kuček je huda žival“, pripoveduje Pavliha Ribničanu.

Ta odloži krošnjo in gre v peč gledat. Nazaj prišedši reče: „Videl sem ga že; rés je huda žival, kmalu bi mi bila pošast nos odgriznila. Vendar ga pa kupim, da ga bodem imel domá namesto psa priklenjenega. Veš kaj, fantiček, da ne bodeva nič kupčevala, 50 vso to krošnjo loncev ti dam; saj bode za-te še boljše, ker te bodem kučka rešil, kajti zdaj zdaj bode peč prekopala pošast, ker te samega tu čuti, potlej pa gorjé tebi tukaj. No, imaš li dosti toliko za-nj?“

„Oh oče, kako ste dobri! Le hitro kučka iz peči spravite 55 ter bežite z njim. Mati bodo vendar tako veseli, ker sem kučka tako bogato spečal. Brez skrbi bodo sedaj žgance kuhali“, reče Pavliha.

Ribničan ga kmalu reši kučka in jo pobere urno naprej. Vesel je bil, da je svojo robo tako hitro, in kar še bolj, tako 60 drago prodal. Pavliha si je pa sedaj oddahnil; več se mu ni bilo kučka bati. Samega veselja ni vedel, kaj bi počel. Mislil si je že, kako bode mati vesela, zvedevši, kako drago je Pavliha kučka prodal ter tako rešil hišo hude živali. Da bi mati precej, stopivši že čez prag, videla lonce, sklenil je Pavliha neko 65

prav Pavlihovo. Prevrtal je vsako posodo na dnu ter je nabral vse sklede in piskre na vrh, potem jo je pa napeljal čez vežo od jedne stene do druge. Sam pa je sedel na ognjišče, da bi mati pri ti priči videla, da se ji ni treba več kukca bati; saj se 70 ga še Pavliha ne boji, zato sedi pred pečjó. Precej časa je sedel tako, a matere ni mogel učakati. Srečna kupčija ga je tako na srcu pekla, da bi jo bil gotovo po brzozjavu materi naznanil. Ker pa tega takrat ni bilo mogoče, pustil je lonce in hišo ter je letel, kar je največ mogel, da bi matere našel. Dobivši je, ni mogel 75 tako hitro svoje sreče povedati, kakor bi bil rad.

Jecljaje je materi pripovedoval, da bodo za naprej brez skrbi v peč segali, ker kukca ni več, da ga je kaj bogato prodal in dobil za-nj več loncev, kakor jih cela vas premore. Da mati te novice ni bila nič kaj vesela, to se pač lahko vé. „Lepo si mi 80 naredil“, rekla mu je, „za kup črepin si doto dal. Dve sto srebernih tolarjev si dal Ribničanu unesti. Zdaj ga pa išči, če veš kod; Bog vé, kdo je bil in kje je že! Od rajnke matere, Bog jim daj večni mir in pokoj, dobila sem te tolarje. Hranila sem jih do sedaj za té, da bi kaj dote imel, ali ti si jih —“, več ni 85 mogla dalje govoriti; solze ji zalijó oči, da je komaj videla pred-se.

Šla sta naravnost domú. Bližaje se domu, usahnevale so materi solze že nekoliko, a v novič se ji s curkom polijó po obrazu, ko zagleda, kako je Pavliha vso posodo spridil. Mislila je prej, da bode za lonce vsaj nekaj zopet nazaj dobila, prodavši 90 je sosedom. Sedaj ni vedela besedij, da bi sina dostojno oštela. Tri dni je neki za tolarje brez prenehanja jokala. Pavliha pa ni rekel ne bev, ne mev; nedolžno, kakor da bi ne bil ničesar naredil, gledal je mater ter je morda, milovaje jo v srcu, štel njene solze, katerih je bilo veliko več ko tolarjev. Da ne bode nič dote 95 imel, moral je Pavliha potem še večkrat slišati od matere.

Nár. zapis. F. Peščenikar.

## 156. Divja rožica.

Na snežni gori pisana  
 Se roža žlahtna svetila.  
 Prišel mlad vrtnar na goro,  
 Je rožo videl, djal takó:  
 5 „Oj, rožica, lepo cveteš,  
 Pa komu tu dopasti češ?  
 Sem fantje ne zahajajo,



- Dekleta tud' ne šetajo.  
 Otrebil bodem te snega,  
 10 Izkopal iz sneženih tla,  
 Na grajski vrt te bom vsadil,  
 Zalival pridno, ti gnojil;  
 Tam se gospoda zbirajo,  
 Na te naj se ozirajo.“  
 15 Izkoplje rožo vrtnar mlad,  
 Sebój pa nese jo na grad,  
 Na gredo črno jo vsadi,  
 Zaliva pridno, ji gnoji;  
 Pa solnce žarko prisveti,  
 20 In gorska rožica — zveni.

*S. Jenko.*

## 157. Studenec.

Trije popotniki se sestanejo pri nekem studencu. Prvi je bil rokodelec, drugi je bil priletan starček, tretji je bil pastir, ki je na bližnji livadi ovce pasel. — Vrh studenca so bile v kamen vrezane ove besede: „Vzamite si mene v zgled.“

Popotniki, ogasivši si žejo z bistro in hladno vodo, premiš- 5  
 ljajo, kaj bi pomenjal ta napis.

Rokodelec izpregovori prvi in reče: „Voda iz studenca se neprenehoma razliva in teče po neizmernem prostoru; v daljnem svojem teku pobira tudi potoke in manjše reke, da naredi, svoje delo izvršivši, veliko in mogočno reko. Besede nad studencem 10  
 tedaj pomenijo, da moramo neprestano in neutrudljivo delati ter si tako bogastva pridobivati.“

Nató povzame starček besedo in pravi: „Meni se pa do-  
 zdeva, da napis vse kaj drugega pomeni. Studenec namreč s  
 svojo bistro in hladno vodo krepčá vsakterega človeka, ki žejen 15  
 tu sèm pride. Napis tedaj pomenja, da moramo vsakemu človeku  
 dobri in koristni biti.“

Pastir na vse to ne odgovori ničesar; gleda napis in molči. Ko ga pa onadva vprašata, kako si on tolmači besede, ki so zapisane nad studencem, pové jima svoje mnenje takó-le: „Voda, 20  
 naj si bode iz kterega koli studenca, nič ni vredna, ako ni čista. Ako je voda blatna in kalna, studi se vsakemu, še živina je noče piti. Kdor tedaj hoče, da bode spoštovan, čist in snažen mora biti.“

„Vrtec.“

## 158. Mornárska.

- |  |   |
|--|---|
| <p>1. Ládija meni domovje,<br/>Polje neskončno morjé,<br/>Klasi rumeni valovje,<br/>Kedar ga žarki zlaté.</p> <p>2. Ládijo veter poriva,<br/>Mokri odpira se tir;<br/>Jasno nebó se odkriva,<br/>Lučij neštetih izvir.</p> | <p>3. Mnoga mi znana dežela<br/>Zemlje široke okrog,<br/>Znana na nebu krđela —<br/>Celí neskončni obók.</p> <p>4. Boj silovito mi geslo,<br/>Sredi nemirnih vetrov<br/>Roka obrača mi veslo,<br/>Gledam grob temnih valov.</p> <p>5. Ládija hipoma plava,<br/>Vstaja — odhaja vihar,<br/>Čvrsta je moja postava,<br/>Zdrav in vesel je mornár.</p> |
|--|---|

A. Umek.

## 159. O smrti Ivana Stojkoviča.

Ivan Stojkovič, dalmatinskega pomorščaka sin, vozil se je od prve mladosti po morju z Nenadom Stojkovičem, svojim očetom, ki je bil najboljši pomorščak dalmatinske dežele. Niti sin Ivan se nikogar v svojem poslu ni ustrašil, dasi je bil zdaj 5 stoprav v trinajstem letu, a proti svoji dobi že velik in krepek, uljuden, vesel in hraber. Ljubili so ga vsi, kolikor jih je bilo na ladiji. Med te ladije popotniki se je nahajal tudi neki trgovec, bogat Francoz, kteremu je nedavno bila v Novem Orleanu umrla žena, a on se je vračal zdaj v svojo staro domovino, da bi so-

10 rodnikom izročil dete, katero mu je bilo ostalo od pokojne žene. To je bila deklica kakih petih let, bistra in živa, in videlo se je o prvem pogledu, da francoska kri teče po njenih žilah. Neko jutro se dete na tihem ukrade svoji pestunji, priteče na palubo in hoče poiskati Nenada Stojkoviča, s kterim se je rado igralo.

15 Ker ga deklica ne najde ondukaj, stopi z otročjo predrznostjo ladiji na rob, kjer se ji v glavi zvríti, in pade — v morje. Pestunja je otroka naglo pogrešila in pritekla na palubo, ko je devče ravno v morje padalo. Ker je ženska jela od straha vpiti in klicati na pomaganje, priteče Nenad Stojkovič, plane v morje, ujame otroka

20 z levo roko, a z desno zaplava nazaj k ladiji, na kateri je stalo polno ljudij, ki so jedva pričakovali čvrstega plavača. Med gledalci je bil tudi Francoz, preplašeni oče te deklice, ki se je zdaj trdno oklepala Nenada Stojkoviča, kateri je plaval, kolikor je najhitreje mogel.

A kedar je bil že jako blizu ladije, zavpil je z velikim glasom, da so zatrepetali vsi gledajoči. Iz početka nihče ni uganil, zakaj vpije, a skoro so zapazili, kam Stojkovič pogleduje, in videli so grozno ribo, morskega volka, brzo plavajočega za Nenadom; le še nekoliko hipov, in dohitel bi ga bil. Vse je na ladiji začelo tekati sem ter tja in kričati, da bi se morska zver ustrašila; tudi streljali so s puškami in kanoni. A bilo je zaman! Zver je plavala svojim pôtem, in toliko, da že ni zagrabila Nenada Stojkoviča. Zdaj prihiti Ivan dragemu roditelju na pomoč. Z dolgim nožem, meču podobnim, ki ga je bil našel v kapitanovi sobici, skoči na palubo ter plane v morje in se začne boriti z grozno zverjo, kateri mahoma pot zapreči. V tem so Nenadu vrgli s palube vrv, katero so mu dvakrat odnesli valovi, predno so ga ljudje potegnili gor. A Stojkovič Ivan se je v tem bojeval, da je takega boja redko videti. Ribi je že iz mnogih ran tekla kri, a vendar še ni hotela opešati. Ivanu je naposled jelo nedostajati moči, in segel je po vrv, ki je visela dol s palube, da bi se kvišku vzdignil in otél. A v tem trenutju se vsa krvava zver ljuto zažene, da ji ne bi ušel plen, skoči po koncu, zagradi Ivana Stojkoviča po sredi telesa, potegne ga zopet v morje in požre pred očmi vseh strmečih gledalcev, ki bi mu bili radi priskočili, samo da so mogli.

Nenad je bil oteto deklico tedaj že oddal njenemu očetu v naročaj, kedar je zaslišal strašno vpitje in razumel, kaj se godi zdolaj v morskih valovih. Otrpnil je ter stal kakor mrtev in potém se onesvôščen zgruzil na tla. Jedva so ga oživili. Skoro potém je vprašal: „Kje je Ivan?“ A zdelo se je, kakor bi se vendar zopet vsega spomnil, kajti začel je žalovati in jokati, da ga je bilo milo slišati. Francoski trgovec je vedno stal poleg njega, in kedar se je Nenad malo utešil, začel mu je govoriti o plačilu, ker mu je ljubo dete povrnil iz morja. A Dalmatinec ga je od strani pogledal ter vzdihnil: „Hvala vam lepa, gospod moj blagi! O plačilu mi ne govorite. Rad sem, da je vaš otrok otét, a Ivan, veselje moje na zemlji, ta je izgubljen na vselej! Nikoli ga ne bodem zopet videl, in zategadelj mi nič ni do vsega blaga, kolikor ga ima zemlja.“ — Med tem je bila strašna riba trikrat oplavala trgovsko ladijo, kakor da bi se rogala človeški nemoči, in potém je odšla v debelo morje.

„Vrtec.“

## 160. Z deža pod kap.

- |   |   |
|---|---|
| <p>1. Sinica vsa živa<br/>V kletini prebiva<br/>Nekoliko dnij:<br/>Prepéva igráje,<br/>Sedáje, skakáje,<br/>Brez vsake skrbi.</p> | <p>3. Ha! kletka odprta<br/>In okna so strta,<br/>Zdaj treba je smúk!<br/>Raztégne peruti,<br/>Svobódo začuti<br/>Brez ječe in múk.</p> |
| <p>2. Skoz okno sinico,<br/>Svobóдно družico,<br/>Ugléda zvonj;<br/>Kakó ji trepéče<br/>Srcé hrepenéče<br/>In vleče jo v gaj!</p> | <p>4. Sinica vsa živa<br/>Na drevju prebiva<br/>Nekóliko dnij;<br/>Prepéva letáje,<br/>Skakáje, sedáje,<br/>Brez vsake skrbi.</p>       |

5. V goščávo potaknjen,  
Ves vá-njo zamáknjen,  
Tam sokol preži;  
Spusti se v višine,  
Ter hipec ne mine,  
V nohtéh jo drži.

*Fr. Krek.*

## 161. Komu je pel?

Nekega dne sta se dva Turka skupaj po polju izprehajala ter se slednjíč vsa trudna pod visokim drevesom vsedla, kar ptiček na vejici, ugledavši ju, peti začne. Pri ti priči jeden izmed počivajočih popotnikov zavpije ter reče: „Glej, to je meni 5 pel!“ — „Nikoli tebi“, zavrne ga tovariš. In iz tega nastane med njima tako hud prepír, da se oba k sodniku napotita in mu svojo pravdo povesta. Stopivši v sodišče jame prvi izmed njiju govoriti rekoč: „Kadij! razsodi, da je meni pel“, ter mu hkrati, češ da si ga nakloni, 20 pijastrov skrivaj v roko stisne. Nató 10 se približa drugi ter reče kadiju: „Gospod, prosim vas, da bi bil meni pel“, in mu skrivaj 40 pijastrov pritakne. Oba odideta v velikem nepokoju, kako se bode njiju pravda iztekla. Sodnik, videč, da sta odšla, pomigne biriču in ga za njima pošlje, da ju nazaj pokliče. Sluga stori to ter ju nazaj pred kadija privede. 15 „Razloži mi pričino vajinega prepíra“, reče sodnik k prvemu. On mu odgovori rekoč: „Gospod, šla sva skupaj; ptiček na vejici pa je, ugledavši naju, peti začel, in sedaj ne véva, komu od naju je pel!“ To izgovorivši se spodobno prikloni. — Kadij vzdigne

glavo ter s trdnim glasom te besede izreče: „Moža! ptiček ni nobenemu od vaju pel, ampak meni“. To sodbo izrekši, odpravi toževalca ter svojih 60 pijastrov mirno v žep vtakne. „Novice.“

## 162. Kaj je bolje? v pregovoru.

Bolje pamet, nego žamet. — Bolje prva zamera od druge. — Bolje bobova slama, nego prazne jasli. — Bolje črn kos kruha, nego-li prazna torba. — Bolje danes kos, nego jutri gos. — Bolje dati volno, nego živo ovco. — Bolje dober beg od boja slabega. — Bolje dober glas, kot srebern pes. — Bolje drži ga, kot lovi 5 ga. — Bolje prihranjeno jajce, kot sneden vol. — Bolje je biti pobožen pa ubožen, kakor hudoben pa premožen. — Bolje je lačen biti, kakor raztrgan hoditi. — Bolje je lačnemu zaspati, kakor dolžnemu ostati. — Bolje poštenje, nego sramotno življenje. — Bolje tanek mir, kakor tolst prepir. — Bolje je vinar pravičen, 10 kakor zlat krivičen. — Bolje pošteno umreti, nego sramotno živeti. — Bolje je žlica soka v miru, kakor polna miza jedij v prepiru. Bolje je kratka sprava, kakor dolga pravda. — Bolje je s pametnim jokati, kakor z bedakom peti.

## 163. Srajca zadovoljnega.

Neki gospod je imel vsega dosti; užival je vse nasladnosti tega svetá. Nekoč mu pride na um, postaviti si krasno hišo. Ko je bila hiša dozidana, mislil je, da poslopje nima nobenega pogrška. Zatorej je povabil vse svoje prijatelje in jih prosil, naj bi ogledali poslopje in mu povedali, ali je še kje kak nedostatek, 5 da se popravi, kakor je treba, da bode poslopje dovršeno.

Vsi so lepo zgradbo občudovali ter niso našli najmanjše nedostatnosti. Konečno pride neki siromak, tudi on si ogleda hišo, ali njemu se ne dopada. Dejal je: „Gospod, jedna vrata na hiši so preveč.“ „Ktera?“ vpraša gospod radovedno. „Ona tam“, 10 odgovori siromak, „pri kterih vas bodo k pogrebu nesli.“

Ta odgovor se je dozdeval gospodu jako predrzen; ne samo, da ni siromaku podelil ničesar, temveč odpravil ga je še celó z grdimi besedami od hiše. — Minilo je nekaj let. Gospod je nevarno obolel in že dalje časa ni mogel iz postelje. Mnogo naj- 15 spretnjših zdravnikov mu je bilo na pomoč. Ali zamán! Bolezen se ni obrnila na bolje.

V svojem velikem trpljenju se spomni ónega siromaka in njegovih resničnih besed. Mislil si je, morda bi mi znal on pomagati v ti bolezni, zato rej pošlje iskat ga. Ni trajalo dolgo, in našli so ga. Povedali so mu o bolezni imovitega gospoda in ga vprašali, ali zna morda on za kako zdravilo, ki bi olajšalo bolečine bolnemu gospodarju. — Siromak jim naroči: „Glejte, da dobite srajco od takega človeka, ki je s svojim stanom zadovoljen.“

25 To srajco vzamite in nesite jo bolniku.“

Hlapci so se zdaj razkropili po vsem svetu, šli so po mestih in vaséh ter vprašali vsakega, ali je zadovoljen s svojim stanom. Toda vsak jim je dejal, da ni.

Nekega dne najdejo dečka, ki je bil izvanredno dobre volje.

30 Pasel je na planini ovce, žvižgal si, ukal in pel. Stopili so k njemu in ga vprašali, zakaj je tako dobre volje. Dejali so: „Ali se ti dobro godí?“ — „Dobro“, odgovori deček. „Ali ti ničesar ne manjka?“ „Niti najmanjše stvarice,“ reče deček. — „No, potlej si s svojim stanom zadovoljen?“ „Prav zadovoljen“, od-

35 govori pastirček ter od veselja zauka. Zdaj so se gospodovi hlapci razveselili in mislili, da so našli, česar so iskali. Rekli so dečku: „Ali bi ne hotel tako dober biti, da bi nam dal svojo srajco?“ — Deček jim odgovori: „Žal mi je, da tega storiti ne morem, ker vsega imam, česar poželim, ali srajce vendar le nimam!“

40 lostni so se vrnili hlapci domú, ker niso našli zdravila svojemu gospodu.

„Národna.“

## 164. Na goro.

1. Na goro, na goro,  
Na strme vrhé!  
Tja kliče in miče  
In vabi srcé.

2. Na gori cvetlice  
Najzalse cvetó,  
In ptice preljube  
Najslajše pojó.

3. Nad mano na gori  
Je svobodni dom,  
Iskál ga in našel  
Bliz' neba le bom.

4. Na gori pod mano  
Oblaki visé,  
Nad mano višave  
Bliščijo vedré.

5. Na svobodni gori  
Ni zemskih nadlog;  
Nad mano, pod mano,  
Krog mene je Bog.

6. Tedàj le na goro,  
Na strme vrhé!  
Tja kliče in miče  
In vabi srcé.

*M. Vilhar.*

## 165. Čemu so hribje?

Neki popotnik je moral precej strm klanec kobaliti. Zeló je bil že truden, torej mu ni bila pot nič kaj po volji. Kmalu je jel zoper modro napravo zemlje godrnjati. „Da bi bil jaz Bog“, mrmral je sam seboj, „vse drugače bi bil jaz zemljo stvaril; gladka in ravna bi morala biti ko miza! Čemu so neki hribje 5 kot za napoto? Brez njih bi bila zemlja veliko pravilnejša; nič bi nam ne zapiralo razgleda, potovanje bi pa tako lahko bilo in sto drugih koristij bi imel še človek, ako bi na površju zemlje ne bilo gorá.“

Kaj mislite pač, ali je prav govoril ta obrekovalec božjih 10 naredb? Ne, odgovorili mi bode, kaj ne? In res, kdor le tri pedi daleč misliti more, prepričan mora biti o koristi hribov. Saj bi morali marsikaj pogrešati, ako bi gorá ne bilo. Le malo premislimo in preverili se bomo, da smemo Bogu za tako modro 15 napravo zemlje biti iz srca hvaležni.

Iz hribov izvirajo studenci, ki se napravljajo nekaj iz obilnega snega, nekaj pa iz dežnice, ki se po hribih preceja ter kot bistra studenčnica pod goro izvira. Iz nje pa se napajajo potoki in polnijo reke. Dalje držé visoke gore, ki se širijo daleč okrog, vodne sopare v zraku skupaj ter jih gosté v vodo. Tako skrbi 20 previdnost božja po gorah in hribih, da nam ne zmanjkujje vode, ki je za nas neprecenljive koristi.

Vsem je znano, čemu nam je les. In glejte, največ ga dobivamo ravno z gorá in hribov. Hribje so kakor navlašč kraj za gozde, kajti mnogo je drevja, pa tudi veliko rastlin, zelišč in 25 korenin, ki obrodé le po gorah ali pa vsaj bolje kot po nižavah in ravninah.

Tudi so hribje prebivališča mnogim živalim, ktere redé brez naše najmanjše skrbi. Marsikteri teh gorskih prebivalcev je nam v prid s svojim mesom in kožuhom. 30

V sebi pa hranijo gore bogate zaklade mnogovrstnega kamenja, rud in kovin. Vsak dan jih potrebujemo več; kje bi jih pač dobivali, da bi previdnost božja ne bila nas z njimi tako modro preskrbela.

Visoke gore branijo tudi deželo pred mrzlimi severnimi in 35 iztočnimi vetrovi ter so kakor naravni nasipi, ki nas krepko varujejo silovitosti morja in viharjev.

Če se pa vstopimo vrh visoke gore, kaj vidimo tu? Rado-  
 40 dosti in veselja se nam sveti okó, pogled pa plava čez krasno  
 okolico. Pod nami je razgrnjeno bogato polje, na katerem vidimo  
 tu pa tam prijazno vasico sredi gostega drevja. Kot svetla nit  
 vije se pod goró bistri potok, ki se nam zdi, kakor da sreber-  
 pas veže rajski kraj. Ne moremo očij proč obrniti, tako krasen  
 je razgled. Bi ga li imeli takega, ako bi zemlja bila povsod ravna?

45 Poglejmo pa sedaj krepkega prebivalca hribov, to nam je  
 čvrsto ljudstvo! Močne in visoke rasti so ti; zdravje in zado-  
 voljnost se jim bere na obrazu, njih obnašanje pa nam kaže, da  
 so dobrega srca. Ves drugačen pa je nižave sin; bleda njegova  
 lica nam pričajo, da ne prebiva v zdravem kraju, pa tudi izkušnja  
 50 nas uči, da bolezní so sploh le v nižavah domá. Z jedno besedo,  
 v hribih nam je najlepši in najbolj zdrav kraj za prebivališče.

„Vse je res“, poreče morda kdo, „ali nekíh gorá bi pa  
 vendar treba ne bilo. Pravijo namreč, da so hribje, ki gojé v  
 sebi ogenj in ga včasih mečejo iz sebe v strašno nesrečo bližnjih  
 55 prebivalcev.“ Rés, da so take gore, ali tudi te niso brez koristi,  
 kajti v njih se napravlja žveplo, ki nam je zeló v prid. In ako  
 je s temi hribi tudi kaka neugodnost združena, vendar moramo  
 zadovoljni biti z božjimi napravami, ker dostikrat jih le premalo  
 poznavamo, Bog pa je neskončno moder, ki je gotovo vse prav  
 60 napravil.

„Besednik.“

## 166. Oj planine!

- |   |   |
|---|---|
| <p>1. Oj planine, oj planine,<br/>         Rožnate planine vé,<br/>         Krás slovenske domovine,<br/>         In pa sinje vé goré,<br/>         Ki ste žive skalovite<br/>         Straže našega svetá,<br/>         O pozdravljene bodite!<br/>         Kličem tožnega sreá.</p>                     | <p>3. Vsako jutro zlato zoro<br/>         Sem pozdravljal prevesel,<br/>         In čez dan v zeleno goro<br/>         Glasno žvižgal, glasno pel;<br/>         Mislil sem, da rože krasne<br/>         Meni se razcvitajo,<br/>         In da ptíci pesni glasne<br/>         Meni le prepevajo.</p> |
| <p>2. Kolikrat se v meni glási<br/>         Radosten na vas spomin,<br/>         Pred menój vrsté se časi,<br/>         Ki sem vžil jih vrh planin,<br/>         Ko presrečen na višavah,<br/>         Srčnega veselja vnet,<br/>         Po ravninah in nižavah<br/>         Pisani sem gledal svet.</p> | <p>4. Toda moral zapustiti<br/>         Tebe sem, planinski raj!<br/>         In med druge ljudi iti<br/>         Po poklicu v drugi kraj.<br/>         Rés, povsod se dá živeti,<br/>         Kdor poguma kaj imá,<br/>         Pa samó v domači sveti<br/>         Zemlji sreča je domá.</p>        |



5. Torej moje srčne želje  
 Ve zelene ste goré,  
 Kjer otročje kdaj veselje  
 Vživalo mi je srcé.  
 Na višinah domovine,  
 Kjer živi ves moj spomin,  
 Oj planine, oj planine,  
 Srečen bil bi gorski sin!

*Fr. Levcc.*

## 167. Narodne pripovedke o kralju Matjažu.

### I.

V narodnih pripovedkah živi kralj Matjaž še danes. Otroci govoré, kedar se igrajo:

„Križ kraž,  
 Kralj Matjaž,  
 Daj mi groš,  
 Bom si kupil nož,  
 Luknjo vrtal — poč!“

5

Priprosto ljudstvo misli, da kralj Matjaž spi v neki gori, ki je najvišja na zemlji, a njen vrh je počen. V votlini leži vsa vojska Matjaževa in spi. Iz votline pelje pot, ki je zavarovan z 10 durmi. Nihče ne more iz votline, a noter gre lahko vsak, kdor najde duri.

Sredi vojakov stoji miza iz slonove kosti. Za mizo sedi kralj Matjaž in spi. Njegove brke so že vzrastle skoz mizo in se ovijajo okoli miznih nog. Kedar bodo ovite vse štiri noge, prebudil se bode kralj Matjaž. Poslal bode svoje poslance, palčke ali kraljičke, na svet. Kedar se poslanci vrnejo, začel bode buditi svoje vojake, in kedar bode vsa vojska na nogah, pride na svetlo ono leto, v katerem bode velika noč na dan sv. Jurija. Tedaj se bode začela strahovita vojska. Kralj Matjaž bo izgubil vse 20 vojake, samo sedem mu jih bo ostalo. Teh sedem bode gnal pod lipo, kjer bodo odpočili ter z njim premagali ves svet.

*Zapis. M. Heric.*

### II.

Živela je žena, ki je imela jednoletnega otroka. Bila je siromašna, in ljudje so jo zaničevali. Zatorej se napoti in gre z otrokom po svetu. Hodila je že dva dni okoli, a nikjer ni do- 25 bila prenočišča. Zdajci pride v velik gozd. Zašla je ter ni mogla najti pravega pota. Tavajoč po gozdu, najde več miz, obloženih z najdražjimi jedmi.

Mati sede z otrokom za mizo ter se najesta do sitega. Potém  
 30 se začne otrok igrati z igračami, ki so ležale po tleh. Radovedna  
 je žena, kaj pomenijo mize; gleda sèm, gleda tjà, a povsod vidi  
 pripravljene mize. Naprej idoč, pride do visoke gore. Tu za-  
 gleda železna vrata, ki so peljala v goro. Vojak je stal pri njih  
 na straži.

35 Žena prosi vojaka, naj bi ji odprl. Vojak odpre in žena  
 stopi v goro. Ali glej, zdajci zaloputnejo vrata tako trdo za njo,  
 da se zemlja strese. Žena ide dalje. Na desni in levi ob potu  
 so ležali vojaki in spali. Jeden izmed njih se vzbudi in pelje  
 ženo do mramorove mize. Za mizo je sedel kralj Matjaž. Nje-  
 40 gove brke so bile vzrastle tako velike, da so bile tri mizine noge  
 z njimi popolnem obvite, a četrta je bila tudi že nekoliko ob-  
 rastena.

Matjaž se prebudi, vzdigne glavo in vpraša ženo, kdo za-  
 poveduje zdaj na svetu. Žena mu pové imé tedanjega vladarja,  
 45 a Matjaž povesi glavo ter zopet zaspi.

Žena se je vrnila po istem potu, po katerem je prišla, ter  
 pripovedovala ljudem, kaj je videla in slišala. *Zapis. M. Heric.*

### III.

Bil je kralj Matjaž dober kralj. Dal je same zlate kovati.  
 Drugega denarja niso poznali. Zató so bili takrat v resnici zlati časi.  
 50 Pod košatimi lipami so se naši očaki vsak dan veselili in v svetle  
 kozarce rujno vince natakali. Bil je kralj Matjaž slovenski kralj  
 — naše gore list. Zbralo si ga je ljudstvo na Celovškem polju,  
 in v starem Krnu je imel svoj prestol. Noč in dan so bila od-  
 prta grajska vrata, vsak siromak si je lahko izprosil milosti in  
 55 pravice. Ker je pa kralj Matjaž bil zeló imovit kralj, bili so mu  
 drugi kralji zavidni, in kakor gosence na repišču prišel je enkrat  
 iz onega kraja, kjer solnce zahaja, sovražnik nad Matjaža in je  
 pokončal v krvavem boju njegovo vojsko do sto zvestih junakov.  
 Vendar kralj ni bil ubit, ker je bil pravičen. Ko ga je v begu  
 60 sovražnik že mislil zajeti, odprla se je skala v Pečicah (na Ko-  
 roškem), do katerih je bil pobegnil, in skrila ga je pred bridkim  
 mečem sovražnikovim. Ondi počiva zdaj s svojimi junaki, in  
 kedar mu bode brada vzrastla devetkrat okoli mize, dala ga bode  
 gora nazaj, da srečno vlada slovenski rod.

65 Izvoljenim se večkrat posreči, da pridejo do njega. Bil je  
 pri Pečicah kovač. Ko je nekoč iskal po gori glogovega ročnika

za kladivo, našel je duplo, skoz katero pride v hipu v prečuden svet. Vidi kralja Matjaža pri okrogli kameniti mizi sedeti in dramati, a njegovi junaki so ležali podolgoma na tleh. Na mizi je bila debela mošnja samih zlatnikov. Kovač jo je vzel in bil odslej 70 bogat mož.

Zapis. D. Trstenjak.

## 168. Praznik posvečuj!

1. Zakaj še dandanašnji, zvečer o pol noči,  
O Kozmijanu svetem se trlica glasi  
Nad krško razvalino, kjer nekdanj grad je bil?  
Tam prigodjáj se čuden je njega dni godil.
2. Razlega se klepeče po dolu trlic glas,  
Od grada z visočine tja v tiho mirno vas,  
Kjer praznik praznovali so ravno tisti dan,  
Bil namreč je svet Kozma in brat njegov Damján.
3. In grofinja na ozidju visokem gor sloni,  
Obráča zaničljivo v dolino dol oči,  
Kjer množica pobožna za svetim križem gre,  
V procesiji, v molitvi ljudjé Bogá časté.
4. Le urno poženite, deklíči! trlice,  
Naj šečejo za Bogom tam doli oni se;  
Mi raje si predivo naréjamo z lanú,  
Časti pa ne dájemo nobenemu Bogú.
5. Zakrohótajo divje se deklíce mladé,  
In trlice glasneje v dolino se glasé;  
Razposajéne pesni se v družbi tu pojó,  
Se šalijo deklíce, za praznik ne vedó.
6. „Le urno urno kuri, suhač ti hlapec lén!  
Da žrelo bode belo, da bode zid ognjén:  
Če jamo nam sušilno razžene še ta dan,  
Otrt do zadnje bilke nam mora biti lan.“
7. Poleno za polenom v šušilnico leti,  
Pa zmirom prepočasno terenje se jim zdi,  
Če ravno zmanjkovalo tak naglo je lanú,  
Ko sam peklenšček trl na trlico bi tú.
8. Da bolj bi podkurila, gospá zagrabi panj:  
„Jaz ogenj bom razgnala, poleno vržem vá-nj.“  
In bliže stopi k žrelu, kjer žar se videl je,  
Poleno vrže noter, pripognjena pred se.

9. Nad njo se strne plamen — in mrtva je na mah;  
 In prázničnim tericam pretrese ude strah,  
 Nemudoma pustijo lan, trlice in grad,  
 V dolini se zvrstijo k procesji božji vzad.

10. Zató še dandanašnji, zvečer o pol noči,  
 O Kozmijanu svetem se trlica glasi,  
 Razrušil se je gradič, razpal je čisto v prah,  
 Pravljica le je živa, ljudém oholim v strah.

*J. Jurčič.*

## 169. Koliko je vreden jeden „oče naš“.

V stari dobi, za časa sv. Ivana Zlatousta, živel je v mali Aziji imovit trgovec. Tudi on je o istem času sprejel Kristusovo vero. Ko se je učil moliti „oče naš“, zeló se mu je ta molitev dopadala. Toda on je bil trgovec; sodil in meril je vse le po 5 novcih. Pa še danes je dosti ljudij, ki čujejo na imé kristjani, a merijo in cenijo človeka pa le po njegovem imetku. Kdor ima mnogo premoženja, imovit je, in ta je mnogo vreden. Kdor je siromak, ta je nič na svetu, in zá-nj se le malokdo briga. — Takó si je mislil tudi naš trgovec. Zatorej pošlje svojega slugo 10 k sv. Ivanu Zlatoustu, da ga vpraša: Koliko je vreden jeden „oče naš“? Sluga odide. Potujoč dva meseca, dospè do sv. Ivana Zlatousta ter mu reče: »Sveti oče! Moj gospodar me pošlje, da te vprašam: Koliko je vreden jeden „oče naš“?« Sv. Ivan Zlatoust mu odgovori: „Jeden zlat novčič.“

15 Sluga se poslovi in vrne k svojemu gospodarju trgovcu. Ko pride črez dva meseca domú, reče: „Sv. Ivan Zlatoust mi je dejal, da je jeden „oče naš“ vreden jeden zlat novčič.“

Trgovec vpraša slugo: „Ali si pa tudi vprašal, kako velik je ta novčič?“ Sluga odgovori: „Tega nisem vprašal!“

20 „Pojdi tedaj zopet nazaj in vprašaj ga, kako je velik ta zlati novčič?“

Sluga zopet odide na daljni pot. Ko pride drugič do sv. Ivana Zlatousta, reče mu: „Moj gospodar želi zvedeti, kako je velik ta zlati novčič?“

25 Sv. Ivan Zlatoust odgovori: „Tako velik kakor solnce.“

Ko se sluga domú povrne, reče svojemu gospodarju: „Sv. Ivan Zlatoust mi je dejal, da je jeden „oče naš“ vreden jeden zlat novčič, takó velik kakor solnce.“

Trgovec reče: „Ali si pa tudi vprašal, kako je debel?“

„Ej, tega pa zopet nisem vprašal, ker mi tega nisi naročil,“ 30  
odgovori sluga.

„Pojdi tedaj in vprašaj tudi to,“ ukaže mu trgovec.

Sluga odide. Ko pride tretjič do sv. Ivana Zlatousta, reče mu:  
„Moj gospodar me zopet pošlje, da te vprašam, kako je debel ta  
novčič.“ 35

Sv. Ivan Zlatoust odgovori: „Debel mora biti kakor ves  
svet, kajti „oče naš“ je beseda božja iz ust sina božjega; a Bog  
je z besedo stvaril ves svet. Vsaka beseda božja pa je vredna  
toliko in še več kakor ves svet.“  
*I. Tomšič.*

## 170. Nauki za življenje.

Lenoba človeka bolj utruji, nego-li delo. Ključ, ki se vedno  
rabi, vedno se sveti. Ako ti je življenje ljubó in drago, ne za-  
metuj časa; čas je stvar, iz ktere se dela življenje. Mnogo si  
izgubil, ako dalje ležiš, nego ti je treba, ter ne pomisliš, da lisica,  
ako spí, ne ujame kokóši. Ako je resnica, da je čas najdražja 5  
stvar na svetu, no potlej je gotovo, da je potratjeni čas tudi naj-  
večja potrata. Lenoba takó počasi leze, da jo siromaštvo, prej  
nego si mislimo, dohiti. Podvizaj se z delom ter ne čakaj, da bi  
te delo gonilo. Zgodaj v posteljo in zopet zgodaj na noge, to  
je, kar stori človeka zdravega, imovitega in modrega. 10

Pač je neumno, ako se boljših časov veseliš in nadejaš; le  
ti se izpreobrne, in tudi časi se bodo izpreobrnili s teboj. Delav-  
nost ne potrebuje nobenih željá; kdor si z željami pomagati hoče,  
v nevarnosti je, gládú umreti. Zaslužka ni brez dela in truda;  
ako nimaš premoženja, pomagaj si z rokami. Delavnost je sreče 15  
mati; pridnemu dá Bog vse. Delaj že danes, ker ne veš, kaj te  
jutri od dela zadržuje. Pregovor pravi: Jeden danes je bolji,  
nego-li dva jutri; zatorej ne odlagaj ničesar na jutri, kar že  
danes lahko storiš. Delo napravlja človeku veselje, premoženje  
in spoštovanje. 20

## 171. Vesele počitnice.

1. Oj z Bogom šola, sveti kraj!  
Vesel zapuščam te sedaj,  
Ko v rojstvo se podajem vas,  
Sreč utriplje mi na glas.

2. V to sobo več prišel ne bom,  
Saj vsa dolina moj bo dom.  
Učilnica prostorna bo  
Dobra in poljé plodno.

3. Vam knjige mrtve mir zdaj dam,  
Saj kar poveste, vse že znam.  
Poslèj bom gledal kras cvetlic  
In pèvanje poslušal ptic.

4. In vam, továriši, rokó  
Naj stisnem danes še v slovó;  
Juhé! saj jutri jo podám  
Očetu, materi, sestrám.

5. A zdaj urnó ko ptíç zletim,  
Da duh domá si poživim.  
Črez meseca se vrnem dvá,  
Če Bog življenje, zdravje dá.

*Fr. Krek.*

## 172. Če bo prišlo, ne bo prišlo; če ne bo prišlo, bo pa prišlo.

Kaj je to? — Zastavica, kaj ne da? — A jako čudna zastavica, ktere izvestno ne uganete; saj je še sam cesar Jožef II. in pozneje njegovi ministri in svetovalci niso uganili, in vendar jo je zastavil prav priprost kmetič. — Da si ne bodete belili 5 svojih mladih glavíc, povém vam raje vso stvar kar naravnost sam takó, kakor jo je meni pripovedoval Martin Jordan, kterega vi sevéda ne poznate, a pri nas ga pozna vsak otrok, — in to, kar on pové, je gola resnica, ker on nikdar ne laže, posebno če ga ni zraven — kakor sam pravi. Poslušajte tedaj, kaj pripoveduje 10 naš Martin!

Za svojega bivanja na Kranjskem se je cesar Jožef II. izprehajal nekega dne, kakor po navadi, priprosto oblečen, da bi ga vsak ne spoznal, ob travnikih in njivah nekje tam na Dolenjskem. Na jedni teh njiv ugleda kmeta, ki je ravno pšenico sejal. 15 „Bog daj dobro srečo!“ ogovori cesar kmetiča po lepi dolenski navadi. „Kakó je, očka? Ali bodete kaj prida pridelali?“ Kmet se popraska za ušesi ter čemerno odgovori: „Nù, nù, če bo prišlo, ne bo prišlo, — če ne bo prišlo, bo pa prišlo.“ — Čuden odgovor! Cesar misli in misli, kako bi si tolmačil te kmetove be- 20 sede, a ne more prave pogoditi; zatorej prosi kmeta, naj mu reši zastavico. Šegavi kmetič, kteri ni imel posebnega zaupanja do gospode, brani se in brani, in še le ko se mu cesar razodene, razloži mu stvar takó-le: „Vidite, presvetli cesar, tukaj le blizu moje njive na óni strmi pečini gnezdi sila veliko divjih 25 golobov, kterim gre moja pšenica posebno v slast. Če pridejo tedaj golobje mojo pšenico zobat, potlej je ne pride mnogo v moj skedenj, da bi jo omlatil; — če se mi pa posreči, da pre-

ženem požrešne ptice, prišla bode tudi pšenica v moje shrambe. — „To si treba zapomniti,“ misli cesar sam v sebi ter pravi kmetiču: „Dobro ste jo pogodili, oče, — tú imate pet tolarjev 30 za vašo zastavico, ali s tem pogojem, da živemu človeku ne poveste rešitve zastavici dotlej, dokler mene stokrat ne vidite v svoji hiši, — sicer zapadete glavo.“ „Že dobro“, odgovori kmet, spravi tolarje ter orje dalje, a cesar se vrne domú.

Kmalu potém je bila velika pojedina pri cesarju, h kateri je 35 bilo povabljeno mnogo imenitne gospode. Pri ti priliki pravi cesar zbrani gospodi, da jim pové zastavico, ktere izvestno nihče ne ugame. Napravijo veliko stavo — je-li bila pečena goska ali polovnjak vina — to je naš Martin že pozabil, kar pa nič ne dé, stavili so vse jedno ter določili za rešitev zastavice namenjeni 40 čas. — Ministri in svetovalci ter vsa druga imenitna gospoda si belijo lasé z zastavico: „Če bo prišlo, ne bo prišlo, — če ne bo prišlo, bo pa prišlo“, ali zamán, — vsa njihova bistroumnost je bila brez uspeha. Našla pa se je vendar zvita buča, kateri je bilo dobro znano, da cesar rad občuje nepoznat s priprostim 45 ljudstvom, in ta zvita glava je bil cesarjev prvi svetovalc. Ta prehodi vso okolico ter pozveduje, s kom je cesar v zadnjem času občeval (da cesar zastavice ni sam izumil, o tem je bil prepričan). Na zadnje rés naleti na kmeta, kateri se sicer udá, da je cesarju zastavil omenjeno uganko, ali rešitve pa svetovalcu, spo- 50 minjaje se cesarjeve grožnje, nikakor povedati noče. Cesarski svetovalc mu ponuja deset, petdeset, sto srebernih tolarjev, ali vse zamán. Svota dveh sto tolarjev pa vendar zapelje kmeta do izpovedbe. Vesel se vrne cesarski svetovalc domú, a ne manj vesel spravi zviti kmetič lahko zaslužene srebernjake. 55

Za rešitev zastavice določeni dan pride. Cesar se zbrani gospodi nagajivo posmehuje, ker si je bil v svesti, da zastavice nihče ne ugame. Ali kako se začudi cesar, ko mu prvi svetovalc reši zastavico, a še bolj se razjezi, ko mu na njegovo zahtevanje izpové, kako je prišel do prave rešitve. 60

Posljejo orožnike po kmeta, ki je kaj takega tudi pričakoval. Vzemši od svetovalca podarjenih mu dve sto tolarjev s seboj, odide radovoljno z orožniki.

„Glej, glej, tak mož-beseda si ti!“ nagovori ga cesar ostro, „ali ti nisem pod smrtno kaznijo ukazal molčati dotlej, da me 65 stokrat ne vidiš v svoji hiši?!“ — „Dane besede jaz nikakor nisem prelomil,“ odgovori kmet predrzno. „Glejte, cesarska

svetlost! ko sem Vas videl desetkrat, nisem se hotel udati; ko sem Vas videl petdesetkrat, tudi ne, in isto tako ne, ko sem Vas videl stokrat; a ko sem Vas videl dvestokrat, povedal sem še le skrivnost; — kdo je tedaj prelomil besedo? „Nesramni lažnjivec!“ zarohní cesar nad njim, „saj me niti enkrat ni bilo v tvoji hiši, kako si me tedaj videl dvestokrat?!“

„Motite se, presvetli cesar“, odreže se pogumno kmetič ter strese tolarje iz vrečice na mizo, „ali ni na vsakem izmed teh tolarjev Vaša podoba, in ali ni tukaj-le 200 tolarjev, — blagovolite le prešteti, in potlej povejte, ali Vas nisem videl dvestokrat v svoji hiši?“ — Vsi navzoči se smejejo kmetovi zvijači, in ko cesar ukaže, odhajajočemu kmetu za njegovo prekanjenost še sto tolarjev odšteti, smejal se je kmetič še najbolje.

Nár. zapis. *F. Medič.*

## 173. Moj dom.

1. V dolinci prijetni je ljubi moj dom,  
Nikoli od njega podal se ne bom;  
Pod lipo domačo najraje sedim,  
V domačem veselju dovoljno živim.
2. Le išči si sreče, prijatelj, drugej,  
Al' misliš dobiti na tujem je kdej?  
Veliko mars'kteri je hodil po svet',  
Na zadnje prot' domu se obrnil je spet.
3. Glej, rož'ce domače najlepše cvetó,  
In ptički domači najlepše pojó.  
Prijet'ljí domači so mil'ga srcá,  
Ljubezen, zvestoba le biva domá.
4. Domá preživeti si dneve želim,  
Umreti se tudi domá ne bojim,  
V domači gomili se spava sladkó,  
Mi bratci, sestrice rahljajo zemljó.

*A. Praprotnik.*

## 174. Gostoljubnost pri Slovanih.

Običaji starih Slovanov so morali biti po vsem lepi, ker se skoro vsi stari pisatelji pohvalno izražujejo o njih. Posebno se hvali staroslovanska gostoljubnost, ktera se je pri nekterih slovanskih narodih še do danes ohranila. Vsak tujec je bil z ve-



seljem sprejet pod streho naših starih pradedov, ki so mu po- 5  
strežali z najboljšimi jedmi, ki so jih imeli pri hiši. Od tod prihaja, da Slovenci še danes spoštujemo tujega človeka ter mu postrežemo, kolikor moremo in znamo.

Gost, to je najljubša oseba pri nas Slovanih. Kedar koli se kdo oglasi na pragu priproste hiše slovanskega kmeta, nazi- 10  
vajoč imé božje ali pa hvaleč imé Jezusovo, takoj lahko postane gost óne hiše, ako mu je ljubo in drago. Ako je gost na brzem potu, pridržita ga gospodar in gospodinja na vsak način nekoliko časa pri sebi v hiši, da si malo odpočije, založi kosec kruha in izpije kupico vina. In če je živina z njim, voli ali konji, nahra- 15  
nijo mu tudi živino in jo napojé. Ako je gostu treba prenočišča, takoj poskrbé, da izpočijejo njega in njegovo živino. Gospodar se z njim sprijazni in najprej vprašata drug drugega po zdravju. Ako je gost še neznan, pripoveduje svojemu gostoljubnemu domačinu, kdo in kaj je, kam in kod potuje, ter sta si kmalu naj- 20  
večja prijatelja. Naši ljudje se sploh drzé one lepe narodne prislvice, ki pravi: „Zidaj si hišo v vsaki vasi,“ t. j. gledaj, da si pridobiš dobrega prijatelja ali znanca v vsakem kraju, kamor koli te zna kdaj pot zanesti, in našel bodeš v vsaki ne-  
zgodí pomoč in zavetišče pod streho dobrega znanca in zvestega 25  
prijatelja. Gospodinja streže gostu z jedjó in pijačo, in vsi v hiši so mu postrežni in prijazni; a gost navadno obdariva otroke z drobnimi novci ali pa s sadjem.

Slovanski narod ima gostoljubnost za veliko krepost in še celó za neko posebno zaslugo pri Bogu. Kdor popotnika ali 30  
gosta odbije od svoje hiše — pravijo — da v taki hiši kmalu ni več ognja na ognjišču.

V vsaki boljši hiši je za gosta vedno pripravljeno: suho meso, slanina, mast, pšenična moka, sir, maslo itd., a za živino seno in oves. Naši seljani pravijo: Za gosta se ne zna, kdaj in 35  
od kod pride, a kedar pride, dá nam ne zagori lice pred njim od sramote, nego da mu postrežemo z jedjó in pijačo, kakor in kolikor moremo in znamo.

Večkrat se dogodi, da gospodar, kedar mu pride ljub gost v hišo, zakolje po kako živinče: kozo, jagnje, purana ali kapuna; 40  
a gospodinja takoj vzame pšenične moke, masla in jajec ter izpeče potico, hlebec belega kruha ali pa kolač; gost je Slovanom

jako imenitna in važna oseba. Slaba in siromašna óna hiša, v katero po vse leto ne pride noben gost; zakaj taka hiša nima 45 nobenegaja spoštovanja med sosedi in seljaki.

*I. Tomšić.*

## 175. Kosec.

- |  |  |
|--|--|
| <p>1. Sklepal, nabrusil sem te, o kosa!<br/>Zvoni zeleni travi k pogrebu,<br/>Dokler se bliska biserna rosa,<br/>Dokler ne peče solnce na nebu!</p> <p>2. Zrela za košnjo, zrela si, trava!<br/>Kaj bi se bala kose jeklene?<br/>Kar je rodila mati narava,<br/>V krilo globoko smrt ji zaklene.</p> <p>3. Taka postava svetu je dana,<br/>Taka osoda njega oklepa:<br/>Seme zabranja časova brana,<br/>Časova roka zrnje otepa.</p> | <p>4. Žena mogočna dirja po svetu,<br/>Nizko, visoko s koso podira,<br/>Maha po pleši, maha po cvetu,<br/>Večnosti, grobu vrata odpira.</p> <p>5. V grobu telesa grudi trohnoba,<br/>V večnost neskončno duša se dviga;<br/>Novo življenje klije iz groba,<br/>Novo življenje večnost užiga.</p> <p>6. Sklepal, nabrusil sem te, o kosa!<br/>Zvoni k pogrebu travi zeleni!<br/>Ko bo oblila mrzla me rosa,<br/>Takrat zvonila bodeš tud' meni.</p> |
|--|--|

*Fr. Cegnur.*

## 176. Pošteni loncevezec.

Med vsemi slovanskimi narodi so nam najbolj znani Slovaki iz Trenčina na Ogerskem. Ti jako priprosti ljudje prihajajo k nam kot svojim sorodnim bratom in se živé z vezanjem lončene posode pošteno, dasi ubožno. Vendar prinese vsak po kak pri- 5 hranjen goldinar domú, kjer se zaradi velike ubožnosti in nerodovitnosti zemlje ne morejo vsi preživiti.

Tak loncevezec, po imenu Ivan Pomele iz Rovnega, štiri mi-rijametre od Trenčina domá, hodeč po svojem vsakdanjem opravku, pride v Pragi v stanovanje nekega gospoda, katerega ravno ni bilo 10 domá, a je pozabil pri odhodu sobe zakleniti. Ko stopi loncevezec v vežo, oglasi se po navadi: „Imate li kaj loncev vezati?“ Ker se mu nihče ne oglasi, odpre prvo sobo, a tu ne najde nikogar; stopi torej v drugo, tretjo in zadnjo sobo, ali povsod vse prazno, nikjer ni žive duše. Kaj stori zdaj loncevezec? Misli 15 si je: „Ako odidem in se kdo drug priplazi v sobo ter pobere, kar mu bode všeč, reklo se bode: Loncevezec je bil v hiši in nihče drug nego on je storil to. Tvoja čast in čast tvojih rojakov ti veléva, da se ne ganeš z mesta, dokler se ne vrne gos-

pod ali gospa tega stanovanja.“ Sede torej v veži na klop, kjer je moral vsak mimo njega, in čaka pazno. 20

Proti večeru se vrne gospod in ugledavši loncevezca na klopi sedečega, močno se začudi. Ali kako se še le ustraši, ko hoče svoje stanovanje odkleniti, a najde, da je vse odprto. Loncevezec mu zdaj pripoveduje, kaj bi se bilo lahko zgodilo in zakaj ni šel z mesta. In še več! Prišlemu gospodu še prav verovati ni hotel, 25 da bi bil on pravi gospodar rečenega stanovanja, dokler mu ni s ključi, ktere je vzel iz nekega zaboječka, odprl vseh omar v sobi in tako dokazal, da je pravi gospodar v hiši. — „Duša zvesta in odkritosrčna!“ reče nató gospod, „vzami to, kar ti zdaj dam, in pridi vsak mesec, da te dostojno plačam za tvojo nenavadno 30 poštenost in zvestobo.“

Po českem — *H. Podkrajšek.*

## 177. Pomagaj si sam.

Plemenito srce je v vseh okolnostih življenja, tudi v največjih težavah in bridkosti človeku najboljši tovariš. Plemenito srce si zna hitro pomagati iz vseh neugodnostij. A kdor si zna pomagati sam, ta prestopi tem laže bedo in bridkosti.

Ne prepuščaj se sreči in ne zanašaj se nikoli preveč na njo, 5 ker sreča ti lahko v istem trenutku hrbet pokaže, kedar bi je najbolj potreboval.

Tudi na prijatelje se ti ni zanašati v nesreči; saj znaš, da nesreča prijatelje je.

Zatorej pomagaj si sam! Bodi čvrst in prenašaj vsako 10 nevoljo z udanostjo v voljo božjo, in Bog ti bode pomagal.

Mnogo jih je, ki si v nesreči ne znajo pomagati ter si bridkosti in bolečine le povečujejo. A kdor pozna samega sebe in ima plemenito srce, našel bode v vsaki bedi in nesreči hitro pomoč ter se bode znagonosno izbavil vsake nevarnosti. 15

*A. Žagar.*

## 178. Kmetško znamenje.

- |  |  |
|--|--|
| <p>1. Leži, leži ravno polje,<br/>Po ravnem polju cesta gre,<br/>Ter s ceste vidi se okrog<br/>Snežnik in brdo, gozd in log.</p> | <p>2. A kaj stoji tam slavnega<br/>Pri cesti polja ravnega?<br/>Tam kmet je zložil kamenje,<br/>Sezidal belo znamenje.</p> |
|--|--|

3. Napisati je vá-nje dal  
Od stropa in do samih tal,  
Na desno plat, na levo plat,  
Podobe znotraj, zvonaj vrat.
4. Ko strop še ni bil dobro suh,  
Prišel je gori sveti Duh;  
Golobček bel, z nebés leteč,  
Nogé rudeče, kljun rudeč.
5. Na srednjem zidu sveti Vid,  
Ne more lepše delan bit',  
K molitvi roke v sklep drži,  
Pod kotlom plámen hud gori.
6. A sveti Peter više tam  
Nebeške ključe kaže nam;  
Do njega sveti Nikoláj,  
Ki Bog mu zlatih jabolk daj!
7. Na desno ima sveti Rok  
Prepasan plašč, klobuk širok;  
Na stegnu v ranah prst drži,  
Pesék mu kruha v dar molí.
8. V gorenjski suknji Izidor  
Kleči, zamaknjen v rajski dvor;  
Dva angeljca orjéta zá-nj,  
Ozirata se lepo ná-nj.
9. Na levo sveti Boštiján,  
Sovražnikom je v roko dan,  
Privezan k deblu, ostreljen,  
Puščic krvavih nasajen.
10. Pod njim je sveti Valentin  
Ter bratec njega, Peregrin;  
Ljudém dobrote nosita,  
Živini zdravja prosita.
11. O človek, vzdigni zdaj okó!  
Nad vrati zvonaj — kdo je to?  
Gorečo streho pri nogáh  
Gasi s keblico on v rokáh.
12. A vzadi verne duše vic,  
V plaménu, mokre od solzie,  
Ječé premilo noč in dan:  
Priteci v pómoč, o kristjan!

13. Vse to nam kaže, govori,  
Da dom človekov tukaj ni;  
Človekov dom je sveti raj,  
Ki Bog vsem skupaj nam ga daj!

*Fr. Levstik.*

## 179. Človek.

Po svojem truplu je človek podoben živalim; v kaki posebnosti pa prekosé človeka celó nektere živali. Tako na primer so mnoge živali večje in močnejše od človeka, nektere bistreje vidijo, nektere tanje slišijo, a nektere zopet bolje vohajo. Tudi 5 učakajo neke živali večjo starost, nego človek.

Ali vendar ima človek nekaj, kar ga visoko povzdiguje nad vse živali ter ga posaja na prvo mesto med vsemi stvarmi, kar koli jih je stvarila vsemogočna roka božja. To nekaj je njegova neumrljiva duša in njene prečudne zmožnosti. Jediní človek more 10 misliti, on jedini si more zidati zlate gradove v oblake in si v mislih snovati nov svet okoli sebe. Le jedini človek se zavéda samega sebe in more premišljevati o sebi in o svetu. Človek samo more biti pobožen, ker jedini on pozna svojega stvarnika.

In če tudi ne gledamo na človekovo dušo, že zvananja podobna ga loči od živali. Človekovo telo že samo oznanja, da stanuje v njem duh božji. Dasi tudi je človekovo telo iz prsti, vendar ga zemlja ne vleče toliko k sebi, kolikor druge živali, ki hodijo po vseh štirih s pripognjeno glavo in srpo gledajo v zemljo. Človek hodi samo po dveh nogah, in vendar je njegov hod lahek in varen. Na njem je vse v pravi meri, nič ni preveliko, nič 20 premajhno, ali krona vsemu telesu je glava. Človek jedini nosi glavo po koncu in gleda proti nebu z lepim jasnim obrazom.

Izpod las se sveti široko čisto čelo, kakoršnega ne nahajamo pri nobeni živali. Lepo rezan nos stoji sam za se, ker se ni 25 vzrastel z gornjo ustnico, kakor pri živalskem gobcu. Usta zapirate rudeči mehki ustnici, ki se odpirate na prijazen posmeh ali na razumno govorico. V ustih stoji zob pri zobu, nobeden kračji, nobeden daljši. Lice pa pokriva mehka čutljiva koža, ki pri nas niti ni rudeča niti bela, ali vendar včasih zarudi kakor kri, včasih 30 pobledi kakor zid. Nobeni živali se ne more na licu tako dobro videti žalost in veselje, up in strah, blagost in osornost, zdravje in bolezen; z jedno besedo, vsaka čut, vsaka strast, ki nam polje v srcu, v duši, vsaka se nam razodeva tudi v licu.

Pa kaj bi bilo lice brez očesa! Iz očij govori duša. Ta govorica se ne dá pripovedati s pustimi besedami, tudi se ne dá 35 napisati s slabim peresom, človek jo mora videti. Kdo bi znal opisati milino materinega očesa, ko se ozira na svoje ljubljeno dete. Kak razloček med njenim pogledom in med pogledom pogumnega možaka, kateremu se je v jezi okó napelo in uprlo v sovražnika! In če zamiglja solza v očesu, kako razumljivo nam 40 govori solzno okó! Drugače se sveti solza bridke žalosti, drugače solza srčne radosti. To so skrivnosti človečje duše. Tega nima nobena žival.

Ali kakor je oko lep in neprecenljiv dar božji, vendar še ni največji. Še je nekaj, ki človeka še bolj povzdiguje. To je 45 jezik, to je govor. Brez govora bi bil človek le na pol človek in v nekterem oziru na slabšem od živali. V tem je naša največja prednost, da si moremo drug drugemu razodevati svoje misli, svoje izkušnje, da moremo to vse obdržati v spominu ter da se o priložnosti ravnamo po tem. Drug se uči od drugega. 50 Kar se je jeden naučil ali kar je izkusil, to pové drugim, in ti to vedó in znajo, kakor da bi bili to vse sami izkusili. In zató je človek bolj premeten od lisice, hitrejši od konja in močnejši od slona.

Rés je, da imajo tudi živali med seboj neke glasove, s kterimi se vabijo in kličejo ali pa svaré pred nevarnostjo; toda ti glasovi se ne morejo primerjati človeški govorici. Sam človek zna govoriti, ker samo on more misliti. In kako moč imá ta govorica ne samo nad živalimi, temveč tudi nad nami! Kake čute budi v nas blebetanje nedolžnega deteta, kako nas pretresa gromovita beseda navdušenega govornika in kako nam sega v dušo ono tiho šepetanje, ko se duša z dušo razgovarja. Pod dihom rahle besede se taja led okoli srca, zapah odleti za zapa- hom, in v blaženem pogovoru se odpró sreca tajna vrata, da mu vidiš do dna. O beseda je neznana moč, ktere človek nikdar ne bode izmodroval!

Človek je slika in prilika božja.

*Fr. Erjavec.*

## 180. Cesarska pesen.

- |  |  |
|--|--|
| <p>1. Bog ohrani, Bog obvari<br/>         Nam cesarja, Avstrijo!<br/>         Modro da nam gospodari<br/>         S svete vere pomočjo!<br/>         Branimo Mu krono dedno<br/>         Zoper vse sovražnike:<br/>         S habsburškim bo tronom vedno<br/>         Sreča trdna Avstrije.</p>               | <p>3. Meč vojščaka naj varuje,<br/>         Kar si pridnost zadobi;<br/>         Bistri duh pak premaguje<br/>         Z umetnižo, znanostmi!<br/>         Slava naj deželi klije,<br/>         Blagor bod' pri nas domá:<br/>         Vsa, kar solnce je obsije,<br/>         Cveti mirna Avstrija!</p> |
| <p>2. Za dolžnost in za pravico<br/>         Vsak pošteno, zvesto stoj;<br/>         Če bo treba, pa desnico<br/>         S srčnim upom dvigni v boj!<br/>         Naša vojska iz viharja<br/>         Prišla še brez slave ni:<br/>         Vse za dom in za cesarja,<br/>         Za cesarja blago, kri!</p> | <p>4. Trdno dajmo se skleniti:<br/>         Sloga pravo moč rodi;<br/>         Vse lahkó nam bo storiti,<br/>         Ako združimo moči.<br/>         Brate vodi vez jedina<br/>         Nas do cilja jednega:<br/>         Živi cesar, domovina,<br/>         Večna bode Avstrija!</p>                  |

5. In s cesarjem zaročnica  
 Jedne misli in krvi,  
 Vlada milo cesarica,  
 Polna dušne zlahtnosti.  
 Kar se more v srečo šteti,  
 Večni Bog naj podeli:  
 Franc Jožefu, Lizabeti,  
 Celi hiši habsburški!





